

TÜRK ROMANINDA MİLLÎ ÖGELER (1970-1980)

Emin Baş

DOKTORA TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2025

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (Üç) aydan sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Emin

Soyadı : Baş

Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi : 03. 01. 2025

TEZİN

Türkçe Adı : Türk Romanında Millî Ögeler (1970-1980)

İngilizce Adı : National Elements in Turkish Novel (1970-1980)

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Emin Baş

JÜRİ ONAY SAYFASI

Emin Baş tarafından hazırlanan “Türk Romanında Millî Ögeler (1970-1980)” adlı tez çalışması jüri tarafından oy çokluğu/oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Halil ÇELTİK

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Ayfer YILMAZ

Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, AHBV Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Habibe Yazıcı ERSOY

Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı, AHBV Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Mustafa KURT

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Metin Kayahan ÖZGÜL

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 12/04/2024

Bu tezin Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Babamın ve annemin aziz hatırasına...

TEŞEKKÜR

Hem doktora eğitimim esnasında hem de tezin hazırlanması sürecinde birlikte çalışma fırsatı bulduğum ve rehberlikleriyle bana ilham veren kıymetli hocalarım Prof. Dr. Halil Çeltik'e, Prof. Dr. Habibe Yazıcı Ersoy'a, Dr. Öğr. Üyesi Metin Kayahan Özgül'e minnettarım. Yine birlikte çalışma olanağı bulduğum Prof. Dr. İsmet Çetin'e, Prof. Dr. Hamiye Duran'a teşekkür ederim. Bugüne kadar üzerimde emeği olan tüm hocalarıma bana kattıkları her şey için çok teşekkür ederim.

TÜRK ROMANINDA MİLLÎ ÖGELER (1970-1980)

(Doktora Tezi)

Emin Baş

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2025

ÖZ

Millî öge, binlerce yıllık Türk tarihinde Türk kimliğiyle özdeşleşmiş, Türk kültürünün kodlarını taşıyan kavramları ifade etmektedir. Kadim çağlardan bugüne kadar geçen sürede çeşitli aşamalardan geçerek günümüze ulaşmış olan bu ögeler, süreç içerisinde değişmiş, olgunlaşmış ve modern çağa ulaşmıştır. Bazı ögeler çok daha eski çağlarda oluşmuşken bazıları günümüze yakın dönemlerde hatta yaşadığımız çağda ortaya çıkmıştır. Bu olgular toplumsal kaynaşmanın sağlanması açısından oldukça önemlidir. İnsan topluluklarını millet anlayışına ulaştıran, toplumsal hafızada yaşatılan bu kavramlardır. Toplumsal ortak değerler olarak da ifade edilebilecek olan millî ögeler, Türklerin binlerce yıllık kültürünün özünü içerir. Geleneksel anlatılarda da ifade bulan bu olgular günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başardığı için modern anlatılara da az ya da çok sızmıştır. Çağımızda ya da çağımıza yakın zamanda oluşan millî unsurlar ise doğal olarak modern romanlarda karşılık bulmuştur. 1970-1980 arası yayımlanan 435 roman taranarak millî öge olarak tanımlanabilecek olgular listelenmiştir. Kültürlerden geleneksel anlatılara, tarihî kişiliklerden somut veya somut olmayan kültürel unsurlara kadar kırkın üzerinde başlık veya alt başlık taranarak Türk'ün kültürel ve düşünsel belleğinde yaşanan millî ögeler ortaya konmuştur. Yapılan tarama göstermiştir ki hangi amaçla yazılırsa yazılsın romanların birçoğunda az ya da çok millî öğelere yer verilmiştir. Milliyetçi ya da toplumcu anlayışla kaleme alınan romanlarda millî ögeler daha fazla kendine yer bulmuşken bireysel yahut modernist tarzda yazılan romanlarda millî unsurlara daha seyrek rastlanmaktadır. Din odaklı kaleme alınan

romanlarda ise millî ögelerin romanlarda temsil düzeyi oldukça düşüktür. Bu olgulara yer vermede yazarın tavrının, eğitiminin, hayata bakış açısının, kültürel birikiminin de etkili olduğu açıktır. Türk halk kültürünü zemin kabul eden romanlarda ve gerçekçi üslupla yazılan eserlerde toplumun belleğinde yaşayan pek çok öge romanlara yansıtılmıştır. Milliyetçi/Türkçü/Turancı ideolojiyi temel alan eserler ise özellikle İslamiyet Öncesi Dönem'deki mefhumlara daha fazla göndermede bulunmaktadır. 1970-1980 arasında ideolojik gerginliklerin ve çatışmaların ön plana çıkması dönem aydınına, bazı kavramlara yeniden bakma fırsatı sunmuştur. Bu on yıllık zaman diliminde yayımlanan romanlarda, yaşanan siyasi gerginlikler eserlerde önemli oranda yer bulmuştur. Bazı yazarlar bu dönem gençliğine rehber olma gayesiyle çok sayıda tezli roman kaleme almış, bilinçli bir tercihle romanlarda bazı ögeleri öne çıkarmıştır. Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk, Türk bayrağı, vatan, marşlar, dış Türkler, Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı, Türk kimliğinin özellikleri, geleneksel anlatılar daha fazla ön plana çıkarılmıştır. Bundaki temel gaye, toplumsal ayrışmanın arttığı bu dönemde toplumsal dinamikleri harekete geçirerek yeniden toplumsal huzura erişmektir. Yine yazarların kitlesel eğitim amacıyla toplumsal dönüşümü sağlayacak nitelikte eser ürettiği de anlaşılmıştır. Bu yazarların daha çok üniversite gençliğine hitap ettiği ve yazarların rehber vazifesi üstlendiği görülmüştür. 1970-1980 yılları arasında üretilen modern anlatıların en önemli gündemi ideolojik ayrışmalarla birlikte ekonomik sorunlardır. Çocuk, gençlik romanlarının yanında yetişkinler için yazılan eserlerde toplumsal sorunlarla birlikte bireysel problemleri ele alan eserler de azımsanmayacak kadardır. Toplumsal ve tarih temalı eserlerde millî ögeler daha fazla öne çıkarken bireysel çıkmazlara yönelen eserlerde istisnai eserler hariç millî ögeler azdır. Taranan romanların yarısından fazlasında ise herhangi bir millî ögeye rastlanmamıştır.

Anahtar Sözcükler : Millî Ögeler, Türk Romanı, 1970-1980 Dönemi
Sayfa Adedi : CCXL-240
Danışman : Prof. Dr. Halil Çeltik

NATIONAL ELEMENTS IN TURKISH NOVEL (1970-1980)

(Ph.D Thesis)

Emin Baş

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2025

ABSTRACT

The national element refers to the concepts that are identified with Turkish identity and carry the codes of Turkish culture in thousands of years of Turkish history. These elements, which have passed through various stages from ancient times until today, have changed, matured and reached the modern age in the process. While some elements were formed in much older ages, some of them have emerged in the periods close to the present day and even in the age we live in. These phenomena are very important in terms of ensuring social cohesion. It is these concepts, which are kept alive in social memory, that bring human communities to the understanding of nation. National elements, which can also be expressed as social common values, contain the essence of thousands of years of Turkish culture. These phenomena, which also find expression in traditional narratives, have managed to survive until today and have more or less infiltrated modern narratives. The national elements that have emerged in our age or close to our age have naturally found their counterparts in modern novels. 435 novels published between 1970-1980 were scanned and phenomena that can be described as national elements were listed. From cults to traditional narratives, from historical figures to tangible or intangible cultural elements, over forty titles or sub-titles were scanned and the national elements that live in the cultural and intellectual memory of the Turks were revealed. The scan showed that, regardless of the purpose for which they were written, most of the novels included more or less national elements. While national elements are more common in novels written with a nationalist or

socialist approach, they are less common in novels written in individualist or modernist style. In religion-oriented novels, the level of representation of national elements in novels is quite low. It is clear that the author's attitude, education, perspective on life and cultural background are also effective in giving place to these phenomena. In novels that take Turkish folk culture as a basis and in works written in realistic style, many elements living in the memory of the society are reflected in the novels. On the other hand, works based on the Nationalist/Turkist/Turanist ideology make more references to the concepts of the Pre-Islamic Period. The prominence of ideological tensions and conflicts between 1970-1980 offered the intellectuals of the period the opportunity to look at some concepts again. In the novels published in this decade, the political tensions experienced have found a significant place in the works. Some authors wrote many novels with theses with the aim of guiding the youth of this period, and they highlighted some elements in the novels on purpose. In this period, Mustafa Kemal Atatürk, the Turkish flag, the homeland, anthems, Turks living abroad, the Republic of Turkey, the War of Independence, the characteristics of Turkish identity and traditional narratives were emphasised more. The main purpose of this is to mobilise social dynamics in this period of increasing social disintegration and to achieve social peace again. It is also understood that the authors produced works that would ensure social transformation for the purpose of mass education. It has been observed that these authors mostly appealed to university youth and that the authors acted as guides. The most important agenda of the modern narratives produced between 1970-1980 was economic problems along with ideological divisions. In addition to children's and youth novels, there are also a considerable number of works written for adults that deal with individual problems as well as social problems. While national elements are more prominent in social and history-themed works, national elements are rare in works dealing with individual dilemmas, except for uncommon works. In more than half of the scanned novels, no national elements were found.

Keywords : National Elements, Turkish Novel, Between 1970-1980

Number of Pages : CCXL-240

Consultant : Prof. Dr. Halil Çeltik

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ FORMU.....	I
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	II
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	III
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZ	VI
ABSTRACT	VIII
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Alt Problemler	2
1.3. Araştırmanın Konusu	2
1.4. Araştırmanın Amacı	2
1.5. Araştırmanın Önemi.....	3
1.6. Hipotezler	3
1.7. Sınırlılıklar.....	3
1.8. Kuramsal Çerçeve	4
BÖLÜM II.....	5
YÖNTEM.....	5
BÖLÜM III	6

BULGULAR VE YORUM	6
3.1. Askerlikle İlgili Ögeler.....	6
3.1.1. Askerlik.....	6
3.1.2 Şehitlik	14
3.2. Devletle İlgili Ögeler.....	15
3.2.1. Anıt Yapılar.....	15
3.2.2. Bağımsızlık	17
3.2.3. Cumhuriyet	19
3.2.4. Kurultay/Şölen	23
3.2.5. Kut Anlayışı.....	25
3.2.6. Millî Bayramlar	26
3.2.7. Türkiye Büyük Millet Meclisi.....	29
3.3. Dil ve Anlatımla İlgili Ögeler	31
3.3.1. Eski Türk Dili ve Üslubu.....	31
3.3.2. Geleneksel Anlatılar	32
3.4. Fikir Akımları.....	47
3.4.1. Milliyetçilik.....	47
3.4.2. Turancılık/Kızılçeleme	50
3.5. Günlük Yaşama Ait Ögeler	57
3.5.1. At.....	57
3.5.2. Çadır	60
3.5.3. Demircilik	63
3.5.4. Göçebe Yaşam.....	65
3.5.5. Rüya	67
3.5.6. Somut Kültürel Unsurlar	68
3.5.7. Somut Olmayan Kültürel Unsurlar	70
3.6. Kültürle İlgili Ögeler	76

3.6.1. Ağaç Kültü.....	76
3.6.2. Atalar Kültü	79
3.6.3. Ateş Kültü.....	80
3.6.4. Geyik Kültü	82
3.7. Marşlar ve Söylevlerle İlgili Ögeler	83
3.7.1. Gençliğe Hitabe.....	83
3.7.2. Çeşitli Marşlar	84
3.7.3. İstiklal Marşı.....	89
3.7.4. Orhun Kitabeleri	91
3.8. Mitolojik Ögeler	93
3.8.1. Çeşitli Sayılar	93
3.8.2. Türk Mitolojisi.....	93
3.9. Müzikle İlgili Ögeler	95
3.9.1. Âşıklık Geleneği	95
3.9.2. Kopuz/Saz.....	97
3.9.3. Türk Müziği	100
3.10. Savaşlarla İlgili Ögeler.....	105
3.10.1. Eski Zaferler	105
3.10.2. Kurtuluş Savaşı.....	109
3.10.3. Kuvayı Milliye.....	119
3.11. Sembolik Ögeler	124
3.11.1. Kurt/Bozkurt.....	124
3.11.2. Türk Bayrağı.....	129
3.12. Tarihî Kişiliklerle İlgili Ögeler	136
3.12.1. Mustafa Kemal Atatürk.....	136
3.12.2. Türk Büyükleri/Hakanları/Sultanları	165
3.13. Türklükle ve Türk Milletiyle İlgili Ögeler	176

3.13.1. Dış Türkler	176
3.13.2. Türk Milleti.....	182
3.13.3. Türk Töresi	185
3.13.4. Türklük ve Türk Kimliğinin Özellikleri.....	190
3.14. Yer ile İlgili Ögeler	200
3.14.1. Mekân İfadeleri.....	200
3.14.2. Vatan Mefhumu	202
BÖLÜM IV	208
SONUÇ	208
KAYNAKLAR.....	211

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Türk romanı çok köklü bir geçmişe sahip olmasa da anlatı geleneği birkaç asırlık bir tecrübeyi içinde barındırmaktadır. Çeşitli zamanlardan, mekânlardan, medeniyetlerden aldıklarıyla geniş bir kültürel havzayı kendi potasında birleştirmeyi başarmış ve özgün bir yol tutturmuştur. Bu sebeple kadim Türklerin yarattığı değerlerden başlayarak 20.yy.a kadar geçen süreçte Türk milletinin kıymet taktir ettiği birçok kavramı anlatılar üzerinden okumak mümkündür. Geleneksel anlatılar, binlerce yılın birikimiyle millî öğeleri modern romana ulaştıran araçlar olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar tezin odak noktası modern romanlar olsa da bu yanıyla geleneksel anlatılara da değinilmiştir.

Millî öge, Türk'ün kültürel kodlarını içinde barındıran olgulardır. Türk ulusunun asırlar boyu oluşturduğu medeniyet birikimi bu unsurlarla birlikte somutluk kazanmaktadır. Türk kimliğinin özünü yansıtan bu kavramlar binlerce yıllık serüvenleri boyunca evrilerek, olgunlaşarak bugüne ulaşmıştır. Bu mefhumlar, oluşum zamanlarına göre değişiklik gösterebilir. Bazıları arkaik dönemlerden bugüne kadar ulaşmışken bazı motifler yaşadığımız asırda oluşmuştur.

Romanla ilgili günümüze kadar pek çok çalışma yapılmasına rağmen millî öğelerin ne olduğu, bugüne hangilerinin ulaştığı, yazılı ya da sözlü ürünlere nasıl yansıdığına dair herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Pek çok alana kaynaklık edebilecek bu tarz bir çalışmanın yapılmamış olması hem kendi alanımız için hem de diğer alanlar için önemli bir boşluğa sebep olmaktadır.

1.2. Alt Problemler

Araştırmaların zamansal sınırlarını belirleme önemli ve zor olgulardan biri olarak araştırmacıları ve araştırmaları etkilemektedir. Araştırmaların nesnel olarak sınırlarının belirlenmesi gereği nedeniyle bu çalışmada siyasi ve toplumsal süreç açısından iki önemli tarih arası sınır olarak kabul edilmiştir. Yine romanların hangi türlerinin araştırmaya dâhil edileceği, araştırmanın hangi yöntemle yapılacağı, literatür taramasının ne şekilde yapılacağı, bulguların nasıl istifleneceği gibi birçok sorun araştırma sürecinde araştırmanın dokusuna uygun şekilde aşılmıştır.

1970-1980 arası yıllarda yayımlanmış tüm romanlar araştırmanın doğal kapsamıdır. Herhangi bir roman türü ayırımına gidilmeden bu dönemde basılan tüm romanlar taranmıştır. Taranan romanlarda millî öğelerin yaygın şekilde kullanımı bir ölçüt olarak kullanılmıştır.

1.3. Araştırmanın Konusu

Bu tezin konusu 1970-1980 yılları arasında yayımlanan roman türündeki eserler ve bu eserlere yansımış olan millî öğelerdir. Bu öğelerin binlerce yıllık Türk tarihinin ve kültürünün yansımaları olduğu düşünülmektedir. Türk kimliğinin ayırıcı yanını ifade eden bu kavramlar, aynı zamanda toplumsal kaynaşmayı sağlayan ve Türk milletinn düşünce ve ruh dünyasının temelini teşkil eden olgulardır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, 1970-1980 yılları arasında yayımlanmış Türk romanlarını beslemiş olan millî öğeleri tespit etmeyi ve ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu sebeple dönemde yayımlanmış olan tüm romanlar taranarak Türk kimliğini tanımlayabilecek öğeler tespit edilip romanlara ne şekilde yansıdığı belirlenecektir. Elde edilen bulgular ile alandaki bazı eksikliklerin giderilmesi hedeflenmektedir. Bu alanda daha sonraki yıllarda çalışacak araştırmacılar için kaynak niteliği taşıyacak olan bu araştırma, aynı zamanda yöntemiyle de yeni araştırmacılar için rehberlik edecektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, 1970-1980 yılları arasında kitap olarak basılmış Türk romanlarını etkilemiş olan millî olguları belirlemeyi ve romanlara ne kadar yansıdığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmanın bugüne kadar yapılmamış olması konuyla doğrudan ya da dolaylı şekilde bağlantılı olarak yapılabilecek çalışmaların bu tarafını eksik bırakmaktadır. Yapılan araştırma bu eksikliği giderecek ve birçok araştırmacı için veri sunacaktır. Toplanan veriler araştırmalara kaynak olacak yahut araştırmacılara yeni yollar gösterecektir.

1.6. Hipotezler

Bu araştırma millî öge diye adlandırılabilir kavramların neler olduğu ve bu olguların modern anlatılara yansıyor yansımıyor düşüncesinden hareketle yapılmıştır. Millî ögelerin neler olduğu belirlendikten sonra bu kavramların az ya da çok modern anlatılara yansıdığı varsayımından hareket edilmiştir.

Bu çalışmada, Türk ulusunun karakteristik yanını yansıtan millî ögeler, roman türü üzerinden takip edilerek bu olguların modern anlatılara ne kadar sızdığı yahut yazarların bu kavramları romanlarda ne düzeyde yansıttıkları tespit edilecektir. 1970-1980 yılları arasının tercih edilmesinin nedeni Türkiye'nin siyasi iklimidir. On yıllık periyottaki bu zaman dilimi Türk aydınının tavrının keskinleştiği, yönelimlerin netleştiği, ideolojik ayrılıkların derinleştiği, ideolojik propagandanın arttığı ve bu durumun sanatsal ürünlere yansıdığı bir dönem olarak kabul edilmiştir.

1.7. Sınırlılıklar

Bu çalışmada, tezin 1970-1980 yıllarında yayımlanan eserlerle sınırlı olması amaçlanmıştır. Zaman olarak daha fazla sürenin taranması yayımlanan roman sayısı nedeniyle nicelik açısından mümkün değildir. İkinci önemli sınırlılık ise bu yıllar arasında yayımlandığını tespit edip ulaşabildiğimiz eserlerden sadece roman türünün seçilmesidir. Zira birçok farklı türün aynı araştırma içinde kullanılması da araştırmanın evrenini çok fazla genişleteceğinden nitelik açısından sorun yaratma riskini yükseltecektir. Roman türleri ya da anlayışları açısından herhangi bir sınırlamaya gidilmemiştir. Zira dönemin genel algısının ölçülmesi ve millî ögelerin belirlenmesi açısından bir bütünlük arz eden

dönem romanı sınırlandırıldığında sağlıklı sonuçlara ulaşmak mümkün olmayacaktır. Bir diğer sınırlılık ise yazarların eserlerinde vurguladıkları millî öge yoğunluğudur. Eserlerde tesadüfen değinilen tek öge araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

1.8. Kuramsal Çerçeve

Tanzimat Dönemi'nden beri roman, Türk edebiyatında kullanılmış ve yaygınlığı zamanla artmıştır. Bu sebeple romanla ilgili, özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde pek çok araştırma yapıldığı açıktır. Doğrudan romanı odak noktası kabul eden araştırmalar olduğu gibi dönem çalışması olarak planlanan ve doğal olarak romanı da kapsayan çalışmalar da mevcuttur. Berna Moran'ın "Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış" (2004), Ülkü Eliuz, Gülşah Şişman, Burak Armağan, Emrah Seferoğlu editörlüğünde hazırlanan "Roman Okumaları" (2022), Nurullah Çetin'in "Türk Romanı Tahlilleri" (2017), Alim Gür'ün "Roman Tahlili" (2011), Şerif Aktaş'ın "Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili" (2022), İsmail Çetişli'nin "Metin Tahliline Giriş" (2004), Alemdar Yalçın'ın "Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı" (2017) gibi çalışmalar roman merkezli çalışmalar olarak öne çıkarken çok sayıda edebiyat tarihi ya da lisansüstü tezin de alana katkı sunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Romanla ilgili tüm çalışmaları burada listelemek mümkün değildir. Bu çalışmalar tezin konusuyla doğrudan ilişkili de değildir. Yaptığımız incelemeler sonucu bugüne kadar roman üzerinden millî ögeleri takip eden herhangi bir tez, kitap ya da makale mevcut değildir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Türk Romanında Millî Ögeler (1970-1980) tezi, araştırmanın konusu itibariyle sosyal bilimlere özgü betimsel yöntem tercih edilerek hazırlanmıştır. İncelemenin başlangıcında literatür taraması yapılarak tezin dayanakları, yararlanılabilecek eserler tespit edilmiştir. Bununla birlikte 1970-1980 yılları arasında yayımlanmış eserler tespit edilerek romanın evreni ortaya konmuştur. Bu yıllar arasında yayımlandığını tespit edip ulaşabildiğimiz 95 yazardan 435 eser tür, anlayış ayrımı yapılmadan örneklem olarak kabul edilmiştir. Daha sonra 1970-1980 yılları arasında eser neşreden yazarların roman türündeki eserleri filtrelenerek okuma listesi hazırlanmıştır. İkinci bir araştırma ile basım yılları teyit edilerek hata payının en aza indirilmesi amaçlanmıştır. Basımı mevcut olan eserler temin edildikten sonra baskısı bitmiş olan ya da ulaşmakta sorun yaşanan eserler çeşitli kütüphanelerden temin edilmiştir. Kütüphanelerden temin edilen eserlerden elde edilen veriler anında işlenmiş, çeşitli yollarla temin edilebilen kitaplarda ise alt başlıklar dikkate alınarak fişlenmiştir. Araştırmadaki millî ögeler tematik olarak gruplandırılmıştır. Alt başlıklar sıralanırken de alfabetik sıra gözetilmiştir. Tez konusunu ihtiva eden doğrudan bir çalışma olmaması nedeniyle alt başlıkları dolaylı olarak destekleyebilecek çalışmalar taranarak tezin savı desteklenmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

3.1. Askerlikle İlgili Öğeler

3.1.1. Askerlik

Türklerin en eski mesleklerinden biri de askerliktir. Ordu-millet düşüncesi binlerce yıldır Türk'ün hayat anlayışıdır. Bu geleneğin yansımaları günümüzde bile çok nettir. Bu durum kültürel kodlarla günümüze kadar taşınmıştır. Bu sebeple çağımızda asker ocağı kutsanmış, askere ve askerliğe hep saygıyla yaklaşmıştır. Türk genci askere gönderilirken çeşitli ritüellerle gönderilmiştir. Askerlikten kaçan yahut askerliğe olumlu bakmayanlar kınanmış, toplumsal yaşamda dışlanmıştır.

Nagihan Çetin'e göre, "Törede oldukça önemli bir yere sahip olan vatan sevgisini göstermenin toplum tarafından bireyden beklenen en bariz yollarının başında askerlik gelmektedir. Tarihî kaynaklardan günümüze yerli ve yabancı kaynaklara baktığımızda Türk milletin en belirgin özelliklerinden biri olarak askerlik özelliğini görmekteyiz." (Çetin, 2018, s.164). Türk toplumunda askerliğe olumlu bakışın temelinde yatan neden vatan sevgisidir. Bu nedenle Türklerde tarih boyunca askerlik vatan sevgisiyle eş değer görülmüştür.

Oğuz Atay, "Tutunamayanlar" romanında doğrudan askerlik konusunu anlatmıyor. Lakin toplumsal yaşamda ve toplum hafızasında olumlu düşüncelerle saklanan askerliğe dolaylı da olsa değinir. Atay, "Gözüne güneş gelmesin diye elini/ Siper eden Mehmetçik heykeli ne güzeldi." (Atay, 1997, s.119). betimlemesiyle, bir minnet ifadesi olarak birçok yere dikilen ve sembolleşen heykellerden roman örgüsünde bahseder.

1970-1980 arası dönemin siyasi ve sosyal şartları birlikte düşünüldüğünde Atatürk ile Mehmetçik figürlerinin toplumla ayrılmaz ve tartışılmaz bir bütünlük taşıdığına ideolojik yönelimi ne olursa olsun bu iki kavramın millî unsur olarak bütünleştirici yanının devam ettiğine tanık olmaktayız. “Yonca Kız” romanında Kemal Bilbaşar, “Mehmetçik hedefe ulaşmış madem, kolunu neye hâlâ indirmemiş Gazi Paşa? diye sordu. Sonra karşılığını yine kendi verdi; ‘demek biz onun dilediği hedefe ulaşamamışız,’ dedi.” (Bilbaşar, 2008, s.36). ifadesi ile sosyal bir eleştiri yaparak Mustafa Kemal Atatürk’ün işaret ettiği seviyelere henüz ulaşamadığımızı ifade eder.

Şamanizim inancında var olan tenasüh fikriyle geçmiş ve bugün bütünlenerek Türklerin askerî sistemi hakkında bilgi verilmektedir. Kut anlayışıyla birlikte Mete Han’dan bahsedilirken Hunların kurduğu askerî düzen hakkında bilgi verilmektedir. Yüzbaşı Selim Pusat ile arkadaşı Şeref’in iki bin yıl öncesinde de yaşamış olması ve aynı rütbe ile iki bin yıl sonra ortaya çıkışı kadim bir geleneğin değişmeden, yok olmadan günümüze ulaşmasıyla sanatçının zamansal bütünlük yaratma isteği olarak yorumlanabilir. “Ruh Adam”da H. Nihal Atsız, “Seninle Tanrıkut Mete’nin ordusunda birer yüzbaşı değil miydik? Sen o zaman da aşk yüzünden Tanrukut’un buyruğuna karşı gelerek, bugün başka bir hüviyetle önüne çıkan sevgiline ok atmamak için idam olunmamış mıydın? İki bin yıl sonra aynı delişmenlikle yaşamak sana yakışır mı?” (Atsız, 2020, s.200). sözleriyle bir askerin hayatı etrafında oluşturduğu olay örgüsünde askerlikten sık sık bahseder.

Halide Nusret Zorlutuna, “Aşk ve Zafer” eserinde olay örgüsü dâhilinde dolaylı olarak değindiği I. Dünya Savaşı’nda savaştan Türk askeri için yaptığı tasvir, askerlere halkın beslediği derin muhabbetin nişanesi olarak okunabilir. Bu yakınlık binlerce yıl boyunca devam eden ordu-millet anlayışının sonucudur. Zorlutuna, “Öyle arslancasına, öyle insanüstü bir cesaret ve fedakârlıkla çarpışan, dört yıl bütün mahrumiyetleri asil bir vekarla sineye çekerek dünyaya, misli az görülmüş şeamet örnekleri gösteren Türk Ordusu işte mağlup olmuş...” (Zorlutuna, 2002, s.77). cümleleriyle I. Dünya Savaşı’nda yenilmesine rağmen Türk askerinin cesaretine ve kahramanlığına vurgu yapar.

Adalet Ağaoğlu, “Yazsonu” romanında kurgunun bir noktasında Mehmet Akif Ersoy’un “Çanakkale Şehitlerine” şiirinden alıntı yaparak Türk toplumunun kadim zamanlarından beri benliğinde taşıdığı askerlik kavramını okuyucusuna hatırlatıyor. Ağaoğlu, “Eyy bu topraklar için toprağa düşmüş asker!..Yaşamanın dışında ne var ki, cevap ver!..” (Ağaoğlu, 2020b, s.208). şiirini montaj tekniğiyle Türk askeri için yazılmış bir şiiri romanın olay akışına ekler.

Askerlik Türk toplumu için, gençlik için hayatın önemli aşamalarından biridir. Asker ocağı Anadolu kültüründe olgunlaşmanın bir aşaması olarak kabul edilmiştir. “Fikrimin İnce Gülü” romanında Bayram’ın da hayatında askerlik, hayata bakışının değiştiği bir dönem olarak anlatılmaktadır. Ordu-millet anlayışının çağımıza yansıyan hâli askerlik olarak kabul edilebilir. Ağaoğlu, “Askerliğini Gevaş’ta, bir jandarma çavuşunun kariyölüne sürücülük ederek yaptı Bayram.” (Ağaoğlu, 2020c, s.10). satırlarıyla romanda dolaylı da olsa askerliği esere dâhil ederek kahramanını daha realist bir betimlemeyle okuruna tanıtır.

Marksist anlayışla yazılan eserler, çoğunlukla toplumsal sorunlara odaklanmıştır. Toplum hayatı yansıtılırken toplumsal yaşama ait ritüeller de edebî eserlerde kullanılmıştır. Yazarlar bu ritüelleri, toplumsal bilincin kaynaştırıcı bir unsuru olarak değil de toplumsal hayatın bir parçası olarak olay örgüsüne yerleştirmiştir. Yılmaz Güney’in “Boynu Bükük Öldüler” eserinde askerlik, ekonomik problemler anlatılırken aile bütçesine katkı sunamamanın bir gerekçesi olarak yansıtılır. Güney, “Halil askere gitmeden önce, onların oyunlarını uzaktan uzağa seyrederdi. İmrenirdi Yakup’a.” (Güney, 2021, s.95). vurgusuyla bir gerçekliği dile getirmeyi vazife olarak bilir. Çünkü Anadolu’da askerlik hayatı ikiye ayıran keskin bir çizgidir.

Askerlik Türk toplumunda asli bir görev olarak kabul edilmiş, uzunca süre ordu millet anlayışı hüküm sürmüştür. Bu yüzden oluşturulan sanatsal ürünlerde kurgunun belirli bölümlerde askerlikle ilgili bölümlere yer verilmiştir. Demirtaş Ceyhun’un “Asya” romanında askerliğe kısa bir temas vardır. Ceyhun, “Trakya cephesinde askerlik yapmışım ki...Tekmil dünyada kan gövdeyi götürür bir günlerde hem de. Abuzer baban, bir askerlik yapmış ki, şimdikine de askerlik mi derim ben.” (Ceyhun, 2010, s.22). ifadesiyle kahramanın ağzından askerliği yüceltici, kahramanın kendi askerliğini övücü ifadelerini olay akışına eklemler.

Tarihî konuların işlendiği eserlerde askerlik konusu doğal olarak olay örgüsünün bir parçasını oluşturmaktadır. Modern ürünlerde Türk askerinin vasıfları ise genellikle olumlu olarak betimlenir. Özellikle Kurtuluş Savaşı’nı kazanmış, yurdu işgalden kurtarmış kişiler olarak neredeyse eserlerin tamamında askere ve askerliğe karşı olumlu bir bakış açısının yansıtıldığı görülecektir. “Bir Mülkiyet Kalesi”nde Kemal Tahir olumlu bakış açısını esere yansıtır. K. Tahir, “Türk askerî cesur olacak. Cesur adama (Yiğit) derler.” (Tahir, 2004, s.397). cümlesiyle Türk askerinin herkesçe kabul edilen cesaretini romanda öne çıkarmaktadır.

Cumhuriyet Devri'nde yazılan romanlarda askerlik, ordu gibi kavramların belli amaçlar doğrultusunda eserlere taşındığını görüyoruz. Yeni bir devlet kuran ordu, Türk aydınının bilinçli isteğiyle romanlara konu edilmiştir. Askerliğe duyulan olumlu yaklaşımın devam ettiğinin önemli ipuçlarını modern anlatılarda takip edebilmekteyiz. Attilâ İlhan “Bıçağın Ucu”nda hem Türkiye’de hem de dünyada yaşanan olayları birbirine paralel anlatırken Cumhuriyet Dönemi’nde ordunun; halk, Cumhuriyet ve Atatürk’le bir bütün olduğunu iddia etmektedir. İlhan, “Cumhuriyet Atatürk demek, Atatürk ise ordu! Bizim ordunun bu özelliği, varlıkların değil, daha doğrusu yoksulların ordusu olmasından ileri geliyor.” (İlhan, 2014, s.350). diyerek tarihî bir gerçekliği de gözler önüne sermektedir. İlhan’ın orduyu, Cumhuriyet ve Atatürk’le bir bütün olarak ifade etmesi ise Türk aydınının genel tavrıdır.

Toplum yaşamını konu edinen eserlerde, toplumda oldukça önemli görülen ve etkisini hâlihazırda sürdüren kavramların 1970-1980 arası kaleme alınan romanlarda da bu etkiyi sürdürdüğüne şahit olmaktayız. “Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz”da Aziz Nesin “Askerlik vatan görevidir. Askere gidersin, hem de öyle gidersin ki, vızır vızır! Vatan görevinden kaçılmaz!” (Nesin, 2020, s.48). tümceleriyile halkın askerliğe karşı düşüncesini dile getirmiştir. Bu ifadeler Anadolu insanının genel tavrının yansıması olarak düşünülmelidir.

1970-1980 arası siyasi anlamda kutuplaşmanın öne çıktığı, çatışmaların yaşandığı, ideolojik anlayışların arasındaki farklılıkların belirginleştiği bir dönemdir. Lakin edebî eserlere yansıyan şekliyle askerlik kavramı bu dönemde de saygınlığını korumuştur. Bir aydın gözüyle “İzmir’in İçinde” eserinde Samim Kocagöz, “O askerlikteki baskı! Sözünü beğenmedim. Askerlikte baskı yoktur. Astlara sevgi, üstlere saygı vardır. Bu işin ölçüsü de disiplindir.” (Kocagöz, 1989, s.58). diyerek bu konudaki tavrını ortaya koyar. Ayrıca askerlikteki genel kaideleri okuyucuyla paylaşır.

Türk askeri birçok modern anlatıda kahramanlığın simgesi olarak ifade edilir. Özellikle Kurtuluş’un ve kuruluşun anlatıldığı romanlarda askerin ve askerlik kurumunun yüceltildiği dikkat çeker. Millî Mücadele yıllarının anlatıldığı eserlerden “Kutsal Barış”ta Hasan İzzettin Dinamo, “Asker arkadaşlar! Sizin harekâтта gösterdiğiniz kahramanlığın, çabanın etkisiyle düşman Trakya’yı bize bırakmayı kabul etti.” (Dinamo, 2007a, s.48). sözleriyle 70’li yıllarda Türk askerinin tarihteki rolüne göndermede bulunur.

Türk kültüründe askerlik ocağı daima kutsal sayılmış askerliğe de kutsiyet yüklenmiştir. Askerlik, değerini Türk toplumunun özünden almış, askerlik sanatına Türk milleti ayrı bir

değer vermiştir. Ordu-millet anlayışının yansıması olan bu bütünleşme günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu yüzden modern anlatılarda askerlik zaman zaman eserlerin olay örgüsünde yer bulmuştur. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Buğday Kamyonu” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Kimi binbaşyı övüyordu Sarı Yüzbaşyı bırakıp: ‘Ya Kara Binbaşy, Kara Binbaşy?’ diyordu. ‘Bir, hazır ol!.. çekiş ki amanın anam bunca yıl askerlik yapmışım nerdeee? Ben askerlik yapmamışım meğer dayı, yapmamışım.. uğruna ölesim geldi.” (Sepetçioğlu, 2017c, s. 136). diyerek askerlik mesleğine halk arasında verilen değeri ve iyi askerlik yapmaktan kaynaklanan övücü dile getirir.

Askerlik, Türk toplumunca kutsal kabul edilen bir olgudur. Binlerce yıllık bir geçmişin bakiyesi olan askerlik halk arasında bir olgunlaşma aracı olarak kabul görmüştür. İfa ettiğı görev bakımından hayati öneme sahip olan askerlik, vatan savunmasının ve bağımsızlığın garantisi olarak algılanmıştır. Bu yüzden birçok yazar doğrudan yahut dolaylı olarak askerliğe temas etmiştir. “Gençliğim Eyvah” romanında konunun gereğı olarak Tarık Buğra, askerlik mesleğinin halk gözündeki kutsiyetine vurgu yapar. “A..askerlik? Kutsal ve mukaddes görev ve vazife!” (Buğra, 2020, s.108).

“Firavun İmanı” romanında, anlatılan konu itibariyle askerlik mesleğine, askerlere ve komutanlara romanın başından sonuna kadar yer verilmiştir. Yazarın askere sempatiyle baktığı roman boyunca görülecektir. Tarık Buğra, “Yeter ki, Mehmetçik patlatsın sillesini efsunlara!.. (...) Ve Mehmetçik vuruyordu.” (Buğra, 2019, s.23-194). tümceleriyle roman boyunca askerlerle ve askerlikle ilgili olumlu bir imaj çizmektedir. Yazar, askerlerin vatanı korumak, kurtarmak, bağımsızlığı sağlamak üzere yurdun her noktasında düşünmeden canını verdiğini, canını verirken de adının olmayacağını bile bile bunu yaptığını vurgular. Aynı eserde Buğra, vatan sevgisinin, adı hiç bilinmeyecek bir yerde insanın canından vazgeçecek kadar güçlü olduğunu ifade eder. “Çanakkale’de düşen, Dumlupınar önlerinde ve İnönü’de, Sakarya’da, asıl güzeli, hiçbir tarihin ve coğrafyanın isim koymadığı, koymayacak olduğu bir dağ başında veya bir sel çukurunda düşen ihtiyat zabıtlar, zabıtlar ve canım Mehmet’ler bunu bilmiyorlar mıydı, insanın cihana bir kere geldiğini bilmiyorlar mıydı?” (Buğra, 2019, s.144).

Kurtuluş Savaşı yıllarının anlatıldığı “Sarı Yazma”da Kastamonu civarında Kuvayı Milliye hareketlerinin filizlenmesi anlatılır. Halkın askerliğe oldukça olumlu baktığı yazar tarafından ifade edilir. Ilgaz, “Orada, asker urbasını giyip talime çıktıktan üç beş gün sonra, bir sabah cephenin yolunu tuttular mı, kaçılır mıydı hiç? Beş düğmeli asker elbisesini giydikten sonra kaçmak olur muydu?” (Ilgaz, 2021, s.60). ifadeleriyle askerlikten

kaçmanın onur kırıcı bir davranış olduğunu belirtir. Özellikle 70-80 arasında çatışmaların yoğunlaştığı dönemde Türk aydınının askere olumlu bir bakış açısı geliştirmesi kayda değerdir.

Askerlik, halk arasında da sanatsal eserlerde de ilgi duyulan gözde bir görev olarak bilinir. Özellikle halk arasında askerlik vazifesini yerine getirenler bunu bir övünç kaynağı olarak, bir ayrıcalık olarak görürler. “Ali’nin Biri” romanında Fahri Erdinç, “Ona göre, Dumlupınarın Mehmedi memleketi kurtarmış da, kendisi yine esir kalmış. (...) Gitmesen olmaz mı? Olmaz. Askerlik boyun borcu.” (Erdinç, 1979, s.41-124). sözleriyle askerlik vazifesinin her şeyden önde geldiğini ve bundan kaçışın olmadığını kahramanları aracılığıyla vurgular. Askere gidecek gençler için yöreden yöreye değişmekle birlikte günümüze kadar ulaşmış merasimler vardır. Askere giden gençlerin çeşitli eğlencelerle askerlik ocağına yolculanması toplumun askerliğe bakışını da yansıtır niteliktedir. Erdinç, “Kuracı delikanlılar, Cuma namazından sonra, kendine göre bir merasimle yolcu edilirdi.” (Erdinç, 1979, s.126). tümceleriyile romanın olay örgüsüne askerlikle ilgili bu toplumsal merasimi de taşır.

Türklerin dünya görüşü, cihan hâkimiyeti fikri ve yaradılışı düşünüldüğünde askerlik mesleğine verdiği önem daha iyi anlaşılacaktır. Toplumsal açıdan düşünüldüğünde askerliğin tarih boyunca önemli oluşunu çeşitli faktörler beslemiş olmalıdır. Bunlar arasında çevresinde kalabalık ve güçlü toplulukların bulunması, yaylak ve kışlakların korunma mecburiyeti, ticaret yollarına hâkim olma düşüncesi ön plana çıkar. Bu anlayışın günümüze tezahürünün en belirgin örneğini Kahir Kutsi’nin “Meydan Dayağı” eserinde görmekteyiz. Kutsi, “Bir ananın oğlu asker ise anası da askerdir. Bir kadının kocası askerse kadın da askerdir. Er adama askerlik yaraşır. Yurdu korumak, namusu savunmak yaraşır.” (Makal, 1977, s.150). ifadelerinde Cumhuriyet Devri’nde Türk aydınının askerliğe bakış açısını net şekilde yansıtır. Bununla birlikte ordu-millet anlayışının belirgin şekilde ifade edildiğini görmekteyiz. Zaruri durumlarda Türk toplumunda kadınların ve eli silah tutan çocukların da asker sayıldığı ve vatan savunmasına katıldığı bilinmektedir.

“Gençlik Çıkmazı”nda Naci Girginsoy, otobiyografik bir tavırla okuyucunu kahramanın peşine takar ve okuyucusuna devrin zihniyetini gösterir. Eserde halk arasında askerliğin hangi tavırla karşılandığını eser vasıtasıyla anlamaktayız. Girginsoy, “Sevindiler; büyük, kocaman adamdım artık. Tanrı bugünleri de göstermişti. Vatanî görevimi de yapacaktım.” (Girginsoy, 2003, s.67). cümlesini kahramanı aracılığıyla aktarır ve askerliğin birey açısından da sevinilecek, gurur duyulacak bir olgu olarak karşılandığını vurgular.

“Sürgün Alayı” romanında Mehmed Kemal, otobiyografik tarzda yazdığı eserinde öğrencilik hayatından sonra askerlik dönemini de anlatır. O yıllarda, subayların askerliğe bakış açısını ve bunun askerler üzerindeki etkisini eser aracılığıyla öğreniriz. Kurşunluoğlu, “Her Türk’ün içinde bir aslandır askerlik, diyorlardı subaylar. Tezkere alırken içerde yatan bu aslan coşuyor, şahlanıyor ayağa kalkıyordu.” (Kurşunluoğlu, 1974, s.255). tespitiyle askerliğin Türk gençliği üzerindeki etkisini net şekilde okuyucuyla paylaşır.

“Mehmetçik Mehmet” romanında Mehmet Başaran, roman boyunca askerlikte yaşanan vakalarla eserin akışını oluşturur. Dolayısıyla roman boyunca askerlikten, askerlikle ilgili uygulamalardan, rütbelerden, usullerden bahsedilir. Başaran, “Asker ocağından geçmeden, dünyayı anlayamaz insan. Lakin bu nasıl iş? Köye gelip konu komşuyla helallaşmak, akranlarıyla davulların önünde bir halay çekmek yok muydu kıtana teslim olmadan önce? Töresi mi değişti askere gidişin?” (Başaran, 2000, s.16). pasajında Türk ulusunda askere gidişin belli ritüelleri olduğunu ifade eder. Askerliğin toplumdaki bireyler açısından bir okul olduğunu vurgular.

Oğuz Özdeş, “Kıbrıs Kanı” romanında Kıbrıs’ın Türklerin eline geçmesinden başlayarak 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekatı’na kadar geçen süreci kronolojik bir sıra hâlinde anlatır. Bu hikâye aynı zamanda, kahramanlar üstünden de yürür. Doğal olarak romandaki kahramanların birçoğu askerlerdir. Oğuz Özdeş, “Mehmetçiklerimizin sesleri duyuluyor, daha sonra büyük bir çatırtı ile Lefkoşe’deki son direnme noktası da Türklerin eline, kahraman Mehmetçiğimizin kucağına düşüyordu. (...) Türkiye’de bayram var! Bu Türklerin şânındandır. Onlar asker millettir. Savaşmak onlara korku vermez.” (Özdeş, 1974, s.187-188). tespitiyle bir yandan Türk askerinin savaşıllığını, kahramanlığını öne çıkarırken diğer yandan da Türklerde kadim zamanlardan beri var olan ordu-millet anlayışının 20.yy.a kadar devam ettiğini vurgulamaktadır.

Mükerrem Kamil Su, “Ata’nın Romanı”nda Mustafa Kemal’in hayatını konu ettiği için doğal olarak romanın önemli bir bölümü askerlikle ilgilidir. Askerlikle ilgili bölümlerin büyük kısmında da Gazi Paşa odak noktasıdır. Su, “Türk subayları yabancılar arasında hemen seçiliyor, çevreyi etkiliyorlardı. Onların kılıçlarını şakırdatarak sokaklardan geçmeleri görülecek şeydi. (...) Asker doğdum ben anne. Asker olarak öleceğim. (..) İkincisi, Türk askeri... Bu Mehmetler ne yaman savaşıydılar. Baştaki komutanı inanmış, güvenmiş, bu güvenle kıyasıya dövüşüyorlardı.” (Su, 1977, s.24-27-94). tespitleriyle Türk askerinin karakteristik özelliklerine dair okuyucuya bilgi verir. Türklerin askerliğe bakış

açısını net şekilde yansıtır. Aynı eserde Su, “Ne yazık ki, onların her birinin adını Kocatepe sırtlarına yazmak mümkün değildir. Fakat hepsinin ortak bir adı vardır: Türk askeri.” (Su, 1977, s.299). tümceleriyle Türk askerinin, Türk toplumunun yansıması olarak askerliğin, milletin kimliğinin karakteristik yanını vurgular.

Dursun Akçam “Kanlıdere’nin Kurtları” romanında, siyasetin toplum hayatına etkisini yoksul kırsal bölge insanı üzerinden anlatır. Yazar, siyasi değişimlerle, yoksullukla, kırsal yaşamın zorluklarıyla, ağalık sorunuyla baş etmek zorunda kalanların öyküsünü anlatır. Bunu yaparken de toplumsal yaşam açısından bazı nitelikleri romana yansıtır. Askerlik, özellikle kırsal yörelerde, toplumda önemli bir statü aracıdır. Yazar bunun bilincinde olarak bazı kahramanlarını bu vasıfla romana entegre eder.

Cenkçi, şivelerini salladı geçti, öfkeli. ‘Harbi Umumiye Harbi İstiklâliye’ gazisi cenkçi köyün en yoksullarındandı. (...) Ermeniler gitti. Gürcüler gitti. Kemal Paşa’nın askerleri geldi. Köyümüze döndük. (...) Bölük kumandanımız Koçak İlyas derdi ki erata: ‘Oğlum yediden yetmişe kırılmadan düşmanın önünde baş eğme yok! Dara kalan da çocuklar, zenneler de silah altına alınırlar!’ Yaman yürekli adamdı, kartal gibi atılırdı düşman üstüne. (Akçam, 2021, s.8-50-244).

Akçam, askerliğin toplumsal yaşamda önemini, ona toplumun bakış açısını açık şekilde romanda ifade eder. Yazar, bazı zamanda kadınların ve çocukların da savaşa katıldığını ayrıca vurgulama gereği duyar.

“Öksüz Musa”da Hasan İzzettin Dinamo, Millî Mücadele yıllarını anlattığı için askerliğe birçok yerde temas eder. Askerlik toplumda imrenilen, can atılan bir kavram olarak okuyucuya tanıtılır. Dinamo, “Yoo, arkadaşlar, diye atıldı, biz Türk çocuklarıyız. Hem de şehit çocuklarıyız. Koyun, kuzu değiliz. (...) Türk ordusunun subay kadrosu, Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda çok eridiğinden, büyük subay sıkıntısı vardı.” (Dinamo, 2005, s.65-180). ifadeleriyle yetimhanede yaşayan çocukların, o şartlar altında bile askerliğe dair olumlu izlenimler taşıdığını kanıtlar niteliktedir.

“Gözbağı”nda toplumsal yaşamın bütün ayrıntıları romana aktarılmıştır. İş hayatındaki sorunlardan köylerdeki, kırsaldaki problemlere kadar pek çok ayrıntının romanın dokusunu oluşturduğunu görmekteyiz. Yazar, askerlik kavramını da toplumsal yaşamın bir parçası olarak romana taşımıştır. Erol Toy, “Biz askerliği unuttuk öyle ya beyim. Hemen yarın başvurayım. (...) Madem askerlik böyledir. Sıkıysa öyle olma istersen. Birkez Mareşalımıza er, Gazi Paşamıza da asker oldun mu, buyruk niceyse yerine getirmeye koşulursun.” (Toy, 1977, s. 161-165). bölümüyle askerliğin Türk genci için öneminin yanında, sorgulanmayan, saygı duyulan, gurur duyulan bir mefhum olduğunu da vurgular.

“Zor Oyunu” romanında Erol Toy, romanın başından sonuna askerî eğitim alan kahramanların dünyaya bakışını, bireysel sorunlarını, dünyadaki ve ülkedeki olaylara bakış açılarını, askerlikle ilgili düşüncelerini gerçekliğe dayalı şekilde dile getirilir. Romanın özü askerlikle ilgili olduğu için romanın tamamında askerlikle ilgili sayısız pasaj yer almaktadır. Toy şu cümlelerle, “Çünkü, ben iki yaşındayken askere gitmiş, dört yaşındayken de şehitlik belgesi gelmiş... (...) Hem de, asker dediğin her bir yeri görmeli. Bizim oralarda, askerliğini yapmayan adamdan saymazlar... (...) Asker için vatan birdir Gördesli, dedi sert sert.” (Toy, 1981a, s.10-121). er ve subay kahramanları üzerinden askerliğe hem halkın hem de subayların bakış açılarını okuyucuyla paylaşır.

3.1.2 Şehitlik

Türklerin en eski çağlarından beri yaşadıkları topraklar vatan kavramıyla kutsallaştırılmış ve vatan savunması için savaşılmıştır. Vatan uğruna ölenlere de kutsiyet yüklenmiştir. İslamiyet’in kabulüyle birlikte yeni bir çehreye bürünen, bu durum günümüzde toplumsal bir değer olarak “şehit” kavramıyla özdeşleşmiştir. Toplum vatanı uğruna can veren evlatlarını bu ünvanı vererek ödüllendirmiştir. Toplumsal bellekte şehitlere duyulan saygının asırlarca yaşatılması ve halk arasında ortak kabul görmesi nedeniyle bu kavram da millî öğelerden sayılmalıdır.

Güler Özdemir’in şehitlik olgusunu din, milliyetçilik ve devrimcilik açısından incelediği makalesinde şehitliğe toplumsal normlar açısından bakar. Özellikle şehitlik olgusunun vatan ve vatanseverlik kavramlarıyla özdeşleştirildiğini ifade eder.

Bu bağlamda, kişinin toprağı ya da ülkesi için ölmesi yeni bir olgu değilken, artık sadece savaşçıların değil tüm toplumun fedakarlığını harekete geçirecek olan yeni bir paradigma on sekizinci yüzyıla birlikte ortaya çıkar. Ulus-devlet ve milliyetçilik ‘yeni kutsal dava’nın modern toplumlardaki paradigması olarak yurttaş bedenlerini fedakârlığın nihai kaynağı olarak kodlayacak, “vatan”, “vatanseverlik”, “vatan için feda olmak” temaları etrafında ulusun tüm bireylerini kapsayacak şekilde vatandaşlık görevine dönüştürülecektir. (Özdemir, 2017, s.11).

Leylâ Erbil’in “Tuhaf Bir Kadın” romanında bu kavrama dolaylı bir değinme vardır. Yazar her ne kadar modernist tavrıla eser üretse de bazı kavramlara göndermede bulunmuştur. Erbil, askerî usulde şehide karşı duyulan saygıyı da okuyucuya gösterir: “Bir avuç Rizeli’m Taşlıdere sırtlarına, yurdu savunarak ölmüşüm, işgal kumandanı şehidimin mübarek cesetleri önünde durup çakarak bir selam demiştir ki:” (Erbil, 2021, s.84).

Türk tarihinde kahramanca ölmek tarihin her evresinde yüceltilmiş bir olgudur. Savaşçı bir toplum olan Türk milleti özellikle vatan savunmasında ölen kişilere hak ettiği saygıyı

göstermiştir. İslamiyet'in kabulünden sonra İslamî bir kimlik kazanan şehitlik mefhumu geleneksel anlatılarda olduğu gibi modern anlatılarda da kendine yer bulmuştur. “Bizim Diyar” romanında Sevinç Çokum, “Babam, ölmeye gidiyorum, demişti. Helalleşti hepimizle. Biz de babamızı gül bahçelerine gönderir gibiydik. Hiç gözyaşı dökmedik. Babamızı güzel güzel yolcu ettik. Anam saçını yolmadı, göğsünü yırtmadı. Çünkü bilirdi babamın o kapıdan niçin çıktığını. Ancak içimizde tuttuğumuzu, künyesi geldiğinde dışa vurduk.” (Çokum, 2021, s.95). pasajında Türk toplumunda şehitlik mertebesinin nasıl sükûnetle karşılandığını öne çıkarır. Vatan savunması ve vatan için ölmek Türk halkının belleğinde istendik bir davranış biçimi olarak yaşamaktadır.

Vatan duygusunun çok güçlü olduğu Türklerde vatan savunması da önemsenmiş ve bu uğurda canını veren paydaşlarına, Türk milleti şehit unvanı vererek onları yüceltmıştır. Bu sebeple tarihten bugüne gelen bir kutsiyetle Türkler şehitlik kavramını en az askerlik kadar önemsemiştir. Bu sebeple ortak hafızasında bunu yaşatmış ve geleneksel anlatılara olduğu kadar modern anlatılara da yansıtmıştır. “Meydan Dayağı”nda Tahir Kutsi, “Şehitlerin yeri neresidir?.. Cennettir. Çanakkale'de şehit düştü...” (Makal, 1977, s.149). ifadeleriyle şehitlik mefhumunu yüceltmıştır.

Günay Dal, “E-5” romanında sıklıkla geri dönüş tekniğiyle baba kahramanı üzerinden Çanakkale Savaşı'na döner ve savaşı tüm çıplaklığıyla okuyucuya hatırlatır. Güney Dal'ın yaşam öyküsü de dikkate alındığında bu eserin otobiyografik nitelikler taşıdığı anlaşılabacaktır. Dal, “Bizden de çok şehit cennetin yolunu tuttu... Yalvardım durdum Tanrıya ben de: Cennete gönder beni... Bir bildiği var ki göndermedi.” (Dal, 1979, s.35). satırları üzerinden Çanakkale Savaşı sırasında askerlerin savaşa, askerliğe, şehitliğe bakış açısını net şekilde gösterir.

3.2. Devletle İlgili Öğeler

3.2.1. Anıt Yapılar

Milletlerin tarihinde kültürü oluşturan birçok bileşen vardır. Bunlardan birisi de şüphesiz milletlerin binlerce yıllık kültürel birikimlerin yansıması olan tarihî yapılardır. Bu yapılar süreç içerisinde olgunlaşan Türk ruhunun yansıması olarak inşa edilmişlerdir. Yine önemli kişiler adına inşa edilen anıt yapılar tarihimizin somut kültürel unsurları olarak kabul görmüş ve binlerce yıl korunmuştur. Bu eserler çoğunlukla Türk izi taşıyan mimari

özellikler barındırırlar. Türkiye sınırları içinde bulunun, bu millî nitelik taşıyan yapıların başında, Gazi Paşa'nın ebedî istirahatgâhı olan Anıtkabir gelir.

Alev Çakmakoglu Kuru, Anıtkabir'in mimari özellikleri, kullanılan motifler, motiflerin anlamı ve kaynağıyla ilgili yaptığı değerlendirmede hem anıt yapının üslubunun ulusal nitelikler taşıdığını hem de kullanılan motiflerin kaynağının İslamiyet Öncesi Dönem'e dayandığını belirtir

Renkli taş süslemeler Anadolu Türk mimarisinde Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinin farklı türdeki yapılarında yer almış, Cumhuriyet Dönemi'nde İkinci Ulusal Mimarlık Akımı'na ait yapılarda varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu akımın önemli eseri olan Anıtkabir'in özellikle Şeref Salonu, Tören Alanı ve Atatürk'ün Mezar Odası'nda yer alan renkli taş süslemeler Türk sanatının Orta Asya kaynaklı motiflerini yaşatmaktadır. Bu motifler süslemenin yanı sıra taşıdıkları anlamları ile de Türk mitolojisinden izlere sahiptir. (Çakmakoglu Kuru, 2017, s.69).

Bu anıt yapıların en bilineni de kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk için inşa edilen Anıtkabir'dir. Fakir Baykurt, "Keklik" romanında kahramanın gözünden anıt mezarı okuyucuya yansıtır. Baykurt, "Anıt Gömüt, Büyük Millet Meclisi'nden büyük! Dikmişler direkleri. Boyalı boncuklu duvarlar...Derken bir manga asker, başlarında subayları, bir büyük çiçek demeti getirdi. Koydular kara mermerin önüne... Herkesin girip çıktığı başka bir yer gördüm. Müzeymiş Rahmetli'nin..." (Baykurt, 2020, s.79). satırlarıyla bir yandan anıt mezarın ihtişamını vurgularken diğer taraftan anıt mezarda gerçekleştirilen töreni okuyucuya aktarır.

Anıtkabir, romanlarda ya da yüzyılın anlatılarında diğer millî ögeler kadar sık geçmez. Lakin zaman zaman Atatürk'ün yattığı anıt mezarın romanlarda temsil edildiği görülmektedir. "Binboğalar Efsanesi" romanında Yaşar Kemal, "Mustafa Kemal Paşanın türbesi...Sabaha kadar ışığa batıp çıkıyor. Bir tepenin üstünde, öyle durup duruyor, kıpırtısız." (Kemal, 2020a, s.229). tasviriyle roman kurgusunun Ankara'yla ilgili bölümüne geldiğinde, yazarın şehir yerine Anıtkabir'i betimlediğini görürüz.

Halide Nusret Zorlutuna, "Büyükanne" romanında iç zaman olarak Atatürk Dönemi Türkiye'sini ve sonrasını kullandığı için Atatürk'ün ölümünden bir süre sonra naaşının nakledildiği Anıtkabir'den de bahseder. Zorlutuna, "Üçüncü defa geniş mermerden merdivenleri çıkararak, rap rap yürüyen nöbetçi askerlerin önünden asıl büyük salona girdiler. Atatürk'ün mermer lahti, yüksekte, arkasında bronz parmaklıklı geniş pencereden dökülen tatlı ışıklar altında öyle, sessiz yatıyordu." (Zorlutuna, 1971, s.156). betimlemesiyle anıt mezarın tafsilatını okuyucuya ulaştırır.

3.2.2. Bağımsızlık

Tarihi boyunca irili ufaklı çok sayıda beylik, devlet ve imparatorluk kuran Türk milleti için en mühim kavram şüphesiz bağımsızlıktır. Türklerin, tarih boyunca çok sayıda egemenlik kurmasının temelinde hür olma duygusunun yattığı açıktır. Türk ırkı, tarih sahnesine çıktığı zamanlardan bugüne kadar bu duygusunu hep canlı tutmuştur. Bağımsızlık olgusu, Türk milletin karakteristik özelliklerinden birine dönüşmüştür. Yakın geçmişte bağımsızlık savaşı veren Türk milleti, özgürlüğünü elde ettikten sonra olgu olarak bağımsızlığı toplumsal bellekte canlı şekilde yaşatmıştır. 1970-1980 yılları arasında, siyasi savrulmaların getirdiği kaos ortamı Türk aydınına toplumu bir arada tutacak millî unsurlara bir kez daha bakma olanağı sunmuştur. Birçok yazarın bu kavramları bilinçli şekilde gündeme getirdiğine tanık olmaktadır.

İbrahim Kafesoğlu, “Türk Kültürü” eserinde Türklerin hızlı ve çok sayıda devlet kurmalarını onların toplumsal düzenine bağlar. Bunun yanında konargöçer yaşam tarzı da esaret altında kalmaktan ziyade tehlike yaşadıkları zaman o bölgeyi terk edip başka bir bölgede hızla teşkilatlanmalarına olanak sağlamıştır. Bu durumun, zamanla bağımsız olmayı Türkler için bir yaşam tarzına dönüştürdüğü açıktır.

Bozkır’da aynı aile yapısına, aynı kültür anlayışına sahip, aynı dili konuşan ve ekonomik faaliyetleri aynı veya birbirine çok yakın olan küteller, özellikle korunma ihtiyacının doğduğu ve menfaat birliğinin gerektirdiği zamanlarda kolayca, söylediğimiz ‘halkalar haline gelebiliyorlar ve kudretli, dirayetli liderler idaresinde iseler bu siyâsî kuruluşlarını, tek kumanda altında toplayan askerî güçleri sayesinde sür’atle imparatorluk seviyesine ulaştırabiliyorlardı. (Kafesoğlu, 1997, s.293,294).

Hasan Kayıhan, “Zincir” romanında Türkiye’de yaşanan hayatı hem bireysel hem toplumsal yanıyla konu ediniyor. Kerkük Türkmenlerinden bazı kahramanları olay örgüsüne dâhil ederek hem Kerkük’te yaşananlara dikkat çekiyor hem Türkiye Türklerinin oradaki soydaşlara bakışını yansıtıyor hem de Kerkük’te verilen hayatta kalma mücadelesine destek veriliyor. Kayıhan, “Sen Kerkük’e dön hemen. En kısa zamanda kurtarırısın esaretten.” (Kayıhan, 1977b, S.170).

Sadece 1970-1980 arası romanımızda değil neredeyse Cumhuriyet Dönemi’nin tamamında Mustafa Kemal imajı bağımsızlık kavramıyla birlikte, biraz da eş anlamlı şekilde kullanılmaktadır. “Aşk ve Zafer”de de Mustafa Kemal’in varlığı bağımsızlığa olan inancı katbekat artırmıştır. Zorlutuna, “Mustafa Kemal Paşa Samsun’da başlamış, Sivas’ta, Erzurum’da kurtuluş bayrağını açmış, onun altında toplanacağız.” (Zorlutuna, 2002 s.127). tespitiyle Kurtuluş Savaşı’nın daha başlangıç aşamasında bile Gazi Paşa’ya halkın sonsuz bir güven duyduğunu aktarır.

Türk romanının önemli bir bölümü Türkiye olarak adlandırılan toprakların bağımsızlık öyküsünü anlatırken Emine Işınsu, “Tutsak”ta Kerkük bölgesinin bağımsızlık hülyasını eserin ana fikri olarak işler. Irak’ta yaşanan siyasi olaylar neticesinde meydana gelen Türkmen kıyımı Tarık’ın hikâyesi vasıtasıyla naklediliyor. Eser boyunca Ceren aracılığıyla sıkça bu olay anımsatılıyor. Kerkük’ün bağımsızlığı uğruna verilen mücadele ve Türkiye’de yaşayan yozlaşmış dimağların bu mücadeleye bakış açısı öne çıkarılıyor. Işınsu, “Biliyorum, Türklere karşı çok şiddetli bir tepki, akıl almayacak şey. Orhan’ın yeğeni de değil mi?.. Vahşice! Çok kötü, çok...Yalnız biraz sinirli görünmüştü bana, hatta Orhan’a, ‘Bir bana gönder’ demiştim, fikri sabitleri vardı, tek meselesi de Irak Türklerinin istiklâliydi.” (Işınsu, 2004, s.69). diyerek Kerkük’te Türklüğü savunan, kültürel soykırıma karşı çıkan aydınların öldürülmesine eser vasıtasıyla dikkat çekmeye çalışıyor.

Türk milletinin karakteristik yanını temsil eden mefhumların hiç şüphesiz en önemlilerinden biri bağımsızlıktır. 1970-1980 yılları arasında siyasi bölünmüşlüğü had safhaya çıkması Türk aydınını refleks olarak bu kavramı gündeme getirmeye itmiştir. “Fıravun İmanı”nda Tarık Buğra, “Hesap defterlerini Türkiye’nin ve Türklüğün kurtuluşu için açmışlardı. Bu defter Türkiye’nin kurtulduğu gün kapanacaktı.” (Buğra, 2019, s.143). tümceleriyle savaşta nihai hedefin bağımsızlık olduğunu, savaşın ancak bu şekilde biteceğini kesin bir dille belirtir.

Tarih boyunca Türk milletinin en az değişime uğrayan birkaç yönünden biri şüphesiz bağımsızlıktır. Türk’ün karakter özelliği hâline gelen bu kavram günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Türk ulusunun bağımsızlığı ne zaman tehlikeye girse güçlü bir başkaldırıyla tehlikeyi savuşturmayı başarmıştır. Yahut esarete düşse dahi kısa zamanda bağımsızlık hareketine girişmiştir. “Ata’nın Romanı”nda Mükerrerrem Kamil Su, “Benim askerlerimi böyle şahlandıran millî bağımsızlık duygusudur. Onlar bu duygu ile başarıya ulaştılar.” (Su, 1977, s.237). söylemiyle Atatürk’ün ağzından bağımsızlığın Türk ulusu ve ordusu için anlamını okuyucuyla paylaşır.

Emine Işınsu, “Çiçekler Büyür” romanında Bulgaristan’da kalmış ve onların egemenliği altında yaşamak zorunda kalan, zorbalığa uğrayan, kimliği silinmeye çalışılan Türk gruplarının kendini koruma mücadelesi dile getirilir. Bütün baskılara, sistematik işkencelere, hakaretlere rağmen Türklerin özgürlük duygusunu korumaya çalıştığını görmekteyiz. Işınsı, “Otlar; o sinmiş, şaşkın, zincirlerinin farkında bile olmayan köleler, kuş kafaları Bulgar’dan, Rus’tan, dolayısıyla partiden başka efendiyi almayanlar, o eksik doğmuş çocuklar, senin bu coşkuna şaşırabilirler.” (Işınsu, 2007, s.88). tespitiyle İlay

karakterinin gözünden hürlik duygusu taşımayan, kimlik bilinci eksik olan insanların eksik doğduğunu ve bir ottan farkı olamayacağını dile getirir. Romanın sonunda İlay, her şeye rağmen ülküsünden ödün vermeyerek çocukluğundan beri sürdürdüğü özgürlük mücadelesini, nihayetinde kendisini öldürerek sonlandırıyor. İlay'ın bağımsızlık yolundaki öyküsüyle, dış Türklerin özgürlük mücadelesi birbirine benzemektedir. Ayrıca romanda anlatılan Türklerin bağımsızlık arayışları ana vatanla bağlantılıdır. Onlar için hürlik ana vatanla bir olmaktır.

“Acı Su”da Hasan Kayıhan, Kırgız Türklerinin Rus hâkimiyetine karşı canhıraş mücadelesini gerçekçi bir üslupla dile getirir. Yazar, köyde yaşananları biraz da Türk dünyasına genelleyerek anlatır. Zira bağımsız yaşamayan tüm Türk âleminde benzer sorunların varlığı yazarlar tarafından kurgu sınırları içinde dile getirilmektedir. Köyde kimliğini yitirmemiş bir kesim, sadece Rusya'yla değil onlarla iş birliği yapan diğer Türklerle de mücadele etmektedir.

Bütün Türkistan Türk'ü şerefiyle can verirken, karılar gibi ses çıkarmadan cellâda boyun uzatmak, kanında bozukluk olmayan hiçbir Kırgız'a yakışmaz. Rusları evlerinize sokmayın.. Gerekirse zor kullanın! Öleceksiniz şerefimize ölün ki, sizden sonrakilere, mücadele ruhu aşılanmış olun. Kahrolsun komünist Rus işgâli!. Yaşasın Hür Türkistan!. (Kayıhan, 1978a, s.93).

Hasan Kayıhan, romanın olay örgüsü içinde bir yandan Rusların, Sosyalist programlarını ve halkın elinden malların alınış serüvenini okuyucusuna aktarırken diğer yandan Kırgız Türklerinin uyanışını da paralel şekilde okuyucuya sunar. Rusların bir program dâhilinde köyün demografik yapısını değiştirme ve Türkleri sindirme programına, birçok karakter ağzıyla yazarın açıkça karşı çıktığını görmekteyiz. Ruslara esir olmaksızın ölümün tercih edilişi Türk'ün karakteristik yapısına uygundur.

1970-1980 arasında yayımlanan romanlardan anlaşılacağı üzere dönem aydınları sadece Türkiye'deki bağımsızlık mücadelesiyle sınırlı kalmamış, Türk dünyasının bağımsızlık hareketiyle de ilgilenmişlerdir.

3.2.3. Cumhuriyet

Kurtuluş Savaşı'nın ardından Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları yeni bir devletin temellerini atarken bu devlete ve Türk milletine en uygun yönetim anlayışının cumhuriyet olduğuna karar verdiler. Zira dünyada yaşanan savaşlar, oluşan fikir akımları, değişen zihniyet artık imparatorlukların sonunun geldiğini, ulus devletlerin gittikçe arttığını gösteriyordu. Cumhuriyet rejimi, yeni Türk devletinin hızla gelişmesine, dünyayla

bütünleşmesine, devletin birçok alanda atılım yapmasına zemin hazırladı. Ayrıca eski Türklerde yaygın şekilde toplanan meclisler, kurultaylar Türklerde cumhuriyete benzer bir işleyişin olduğunu göstermektedir. Türklerdeki bu kültürel yatkınlık cumhuriyet rejimine geçişte kolaylık sağlamıştır.

İlhami Durmuş da Türk tarihinin en eski dönemlerinden başlayarak günümüze kadar devir devir bu uygulamaların nasıl olduğunu irdelerken Türklerin kendine özgün bir demokrasi anlayışı geliştirdiğini vurgular. Türklerin sınıfsız bir toplum yapısına sahip olduğunu tespit eden İ.Durmuş, cumhuriyetle eski Türklerdeki kurultayların benzer ve farklılıklarını ortaya koyar.

Eski Türk toplum yapısına bakıldığında devlet meselelerinin görüşüldüğü bir meclis bulunmaktadır. Meclislerde hükümdar dâhil olmak üzere, devlet ileri gelenleri seçilebilmektedir. Türk toplumunun sınıfsız bir toplum olduğu ve toplumda sınıf mücadelesinin olmadığı anlaşılmaktadır. Eski Türk devlet anlayışına göre devlet millet için vardır. Devleti yöneten hükümdar da kendini halka karşı sorumlu hissetmektedir. Cumhuriyet rejiminde de meclis bulunmakta ve yöneticiler seçimle iş başına getirilmektedir. Yine bu rejimde de toplumda sınıf farkı yoktur. (Durmuş, 2007, s.30).

Türk aydını için yeni bir devlet kurmanın övüncüyle ilk dönem romanlarında sıkça karşımıza çıkan Cumhuriyet'i sahiplenme duygusunun 1970-1980 dönemi romanında da varlığını sürdürdüğüne tanık oluruz. Oğuz Atay, "Tutunamayanlar" romanında yeni devlete ve onun yönetimine göndermede bulunur. Yazarın rüya motifiyle birlikte yansıttığı ifadeler bilinçaltının yansıması olarak kabul edilmelidir. Atay, "Ben Cumhuriyet çocuğuyum, ben Cumhuriyet çocuğuyum. Bir ilkokul öğrencisi gibi hissediyordu kendini: neden korkacakmışım Abdulhamit'ten?" (Atay, 1997, s.82). ifadelerde hissettiği aidiyet duygusunu okuyucuna da yansıtır.

Cumhuriyet'in kuruluş gururu, yıllar boyunca muhafaza edilmiş, kuruluş ve kurtuluş şenlikleriyle canlı tutulmaya çalışılmıştır. Özellikle realist yazarların bu durumu daha tarafsız yansıttıkları görülür. Cumhuriyet'in yetiştirdiği aydınların yeni devleti ve rejimi özümsemiş olduğunu görmekteyiz. "Acı Tütün"de Necati Cumalı, "Eskiden Cumhuriyetin ilk yıllarında, coşkun törenlerle kutlanılan kasabanın kurtuluş günü bayramlarında, şimdi ise yılda bir deve güreşlerinin düzenlendiği günlerde ancak bir arada görebilirdiniz kasabada bu kadar insanı." (Cumalı, 1979, s.98). sözleriyle zamanla millî değerlere uzaklaşan topluma yönelik bir eleştirinin var olduğunu görmekteyiz.

Dönem eserlerinde çeşitli vesilelerle "Cumhuriyet"in anıldığı görülmektedir. Yeni bir devlet olmanın ve tarih sahnesinde yer almanın gururunu taraflı tarafsız tüm aydınların yaşadığı gerçektir. Lakin dönemsel değişimler, bazı yozlaşmalar aydınların dikkatinden

kaçmamış ve bu aşınmalara edebî çizgiler içinde eleştiri getirilmiştir. 1970-1980 arası dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına özlem duyulduğu açıktır. Oğuz Atay, hocasının hayatını otobiyografik tarzda anlattığı eseri “Bir Bilim Adamının Romanı” eserinde, değerlerin içinin boşaltılmasını ve toplumun yozlaşmasını eleştirmektedir. Atay, “Cumhuriyetin ilk yıllarıydı, daha söz ayağa düşmemişti; vatan-millet-Sakarya bir edebiyat haline gelmemişti; daha herkes sözünün eriydi.” (Atay, 2008, s.60). tespitiyle toplumsal bütünlüğü sağlayan olguların sömürülmesine şiddetle karşı çıkar.

Adalet Ağaoğlu, “Ölmeye Yatmak” romanında Aysel karakterini yaratırken onu Cumhuriyet'in yetiştirdiği neslin temsilcisi olarak okuyucusuna rol model olarak sunma niyetindedir. Aysel, kendini sadece Atatürk'e karşı sorumlu hisseder. Atatürk de onlar için daima ileriye gösteren bir rehber konumundadır. Atatürk, dönem nesline evrensel değerleri gösteren bir ışıktır. Cumhuriyet rejimi, Atatürk'ün dünya görüşünü bütünleyen bir sistem olarak Türk milletini evrensel değerlere ulaştıracaktır. Ağaoğlu, “İlericiliğimiz, Atatürk devrimciliğimiz Beethoven'e, oradan da barış ve kardeşlik düşüncesine kadar uzanmıştı işte. İşte, en sonunda, Cumhuriyet'in bir erkek ve kızı olarak elele, yanyana, pembe ufuklara ulaşmış oluyorduk...Atatürk başımızın üstünden bize bakıyor.” (Ağaoğlu, 2020a, s.349). sözleriyle Cumhuriyet'in yarattığı fırsat eşitliğini ve bunun Türk toplumuna getirdiği iç huzuru, gururu okuyucusuyla paylaşır.

Romanlarımızda ulusal bilinç oluşturmak amacıyla, Türk aydınının sık sık Türkiye Cumhuriyeti'ni dile getirdiği, yurttaşlık bilinci oluşturma gayesinin öne çıktığı görülmektedir. Mehmet Eroğlu'un “İssızlığın Ortası” romanında Türkiye Cumhuriyeti'ne vurgunun olduğu görülmektedir. Eroğlu, “Asteğmen, unutmayın ki bizler Türkiye Cumhuriyeti'nin subayları ve yurttaşlarıyız.” (Eroğlu, 2020, s.215). cümlesiyle sadece toplumun, aydının, sanatçının değil askerin de aidiyet ve sahiplenme duygusunu öne çıkardığına şahit oluruz.

Cumhuriyet Dönemi romanlarında yeni kurulan rejimin dönem aydını tarafından bilinçli bir yönelimle eserlere aktarıldığı görülecektir. Dönem sanatçıları cumhuriyet rejiminin doğru anlatılmasında önemli bir görevi de üstlerine almıştır. Yine dönem eserleri incelendiğinde görülecektir ki cumhuriyet rejimiyle Mustafa Kemal Atatürk, birbiriyle ilişkili olarak kullanılmaktadır. “Bıçağın Ucu”nda hem cumhuriyet kavramının hem de Atatürk'ün yan yana kullanıldığı görülmektedir: “Yalnız kulaklarında çocukluğundan yankılanan o sesler: Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Gazi Paşa!” (İlhan, 2014, s.51).

Cumhuriyet rejimi, her ne kadar sancılı bir süreçten sonra uygulanmaya başlasa da Türk toplumunun kimyasına uymuş ve bu sebeple, geç bir dönemde de olsa millî bir hüviyet kazanmıştır. Türklerin yönetim anlayışıyla bütünleşen cumhuriyet Türk tarihinin dönüm noktalarından birini oluşturmuştur. Cumhuriyet aydını Türk'ün yaradılışına uygun buldukları bu yönetim şeklini bilinçli bir tavırla eserlerde işlemiştir. “Yağmur Sıcağı”nda Ceyhun, “Cumhuriyet geldi demişik, her şeyin en eyisini gayri Cumhuriyetçiler düşünür diye bellemişik senin anlayacağın, afsunlanmış gitmiştik. (...) Daha Cumhuriyet'i görmeden, Cumhuriyeti de sezmişsin sen sözün gelişi. Lâkin Cumhuriyet, halkçıların elinde, gerekeni yapamamışsa günahın ne?” (Ceyhun, 1989, s.88-89). bölümünde Cumhuriyet'in ilanının halk üzerindeki tesirini yansıtırken bir yandan da eleştirel bakışla sorunlara yaklaşır.

Mükerrem Kamil Su, “Ata'nın Romanı”nda Mustafa Kemal Atatürk'ün ekseninde bir olay örgüsü kurar. İster istemez bu olay örgüsünün bir halkası Cumhuriyet'in ilanıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu canlı betimlemelerle okuyucuya yansıtılır. Gazi Paşa'nın hayatının romanlaştırıldığı eserin pek çok yerinde Türkiye Cumhuriyeti'ni vurgusu vardır.

Cumhuriyet ilan ediliyor... Mustafa Kemal kararını vermişti: Türkiye bir Cumhuriyet olmalıdır. Gazi, bu konuda bir demeç verince yer yerinden oynadı sanki. Cumhuriyet sözü İstanbul basınında ve Meclis'te büyük bir heyecan yarattı. (...) Yıl 1923. Aylardan ekim. Takvimler ayın 29'unu gösteriyor. Cumhuriyet 101 pâre top atışıyla ilân edildi. (Su, 1977, s.291-293).

Mükerrem Kamil Su, “Ata'nın Romanı” kitabında Cumhuriyet'in ilanının yarattığı coşkuyu ve kutlamaları eserin olay örgüsüne dâhil eder. Bundaki temel gayenin ulusal bilincin oluşmasına olanak sağlamak olduğu açıktır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yazarların birçoğunun “cumhuriyet”i halka anlatmak için özel çaba sarfettiği bilinmektedir. Bunu zor zamanlardan geçmiş ve henüz yeni kurulmuş bir ülke aydınının korkularının yansıması olarak da düşünebiliriz. Çeşitli zamanlarda yaşanan problemlilerde Türk aydınının Cumhuriyet'e sınıksız sarıldığını sanatsal eserler aracılığıyla teşhis edebiliriz. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk senelerinde yetişen nesillerin cumhuriyetin ruhunu benimsemiş olduğu da açıktır. “Kırk Yedi'liler”de Füzûzan, “Ah Saide abla, vücudumun zorla zaptettiği bir inanç, güvenç taşkınlığıydı cumhuriyet benim için. Çatlayan, fişkırان, zorlayan ışık sağlayanları sarıyordu dört yanımızı. İnanıyorduk. (...) Bense bir Cumhuriyet öğretmeniyim.” (Füzûzan, 2021, s.99-192). sözleriyle yeni yetişen nesillerin ruh dünyasını net cümlelerle romanda tahlil eder. Yazarın

sağ-sol çatışmalarının yoğunlaştığı 1970-1980 yılları arasında bu değerleri anımsatması bilinçli bir tercihin sonucudur.

“Komprador” romanında İlhan Engin, siyasi, ekonomik ve sosyal eleştiriyi öne çıkarır. Toplumun yozlaşan yanlarını eleştirir. Bunları yaparken de romanın iç zamanında gerçekleşen önemli olaylara olay örgüsünde temas eder. İlhan Engin, “İşittikleri ve akıllarının erdiği kadarı ile Ankarada Cumhuriyet kurulmuş, Mustafa Kemal yalnız başarılı olmakla kalmamış üstüne üstlük Cumhurreisi de olmuştu. Türkiye’de yeni bir devir başlıyordu.” (Engin, 1974, s.36). cümleleriyle Hasbi tipinin biyografik romanında devrin zihniyetinden önemli ölçüde bahseder. Bunu yaparken de hasbi ve benzeri kişilerin toplumsal değerleri kullanmasına tepki gösterir.

3.2.4. Kurultay/Şölen

Türk tarihinin en eski geleneklerinden biri, çeşitli amaçlar için yapılan kurultaylar ya da şölenlerdir. Çoğunlukla devlet işlerinin görüşülmesi, boylarda çeşitli konularda karar alınması amacıyla kurultaylar toplanmıştır. Zafer kazanıldığında ya da önemli olaylar yaşandığında da şölen vermek amacıyla yine toplantılar yapıldığı bilinmektedir. Bu kurultaylar ya da şölenler, hakanların yahut boy beylerinin himayesinde toplanır. Genellikle bu toplantılar ziyafet eşliğinde sazlı sözlü eğlencelerle yapılır.

Türklerin bu geleneği asırlar boyunca devam ettirdiğini görmekteyiz. Bugünkü manasıyla bir nevi demokratik uygulama olarak da karşımıza çıkan kurultaylar düşüncelerin tartışıldığı, tecrübelerin paylaşıldığı lakin son sözün hakana ait olduğu meclislerdir. Özellikle tarihî dönemleri anlatan yahut geleneğin güçlü şekilde yaşatıldığı yakın yüzyıllarda yaşamış boyların hayatını anlatan modern anlatıların, bu toplantılara içerikte yer verdiğini görmekteyiz.

Türklerde toy, şölen, kurultay gelenekleri üzerine yapılan bir incelemede, bu geleneğin kökeni, Türk boylarındaki uygulamaları, sözcüklerin kökeni, geleneğin günümüze yansımaları konusunda Celal Aslan ve Mehmet Kırmızıgül detaylı açıklamalarda bulunur. Toyların ortaya çıkış nedenleri ortaya konurken tarihî süreç içindeki seyri irdelenir.

Türk devletlerinde toy törenlerinin gelenekselleştiği ve zamanla birçok Türk Devleti ve boyları tarafından şölen, şenlik veya kurultay adıyla düzenlendiği bilinmektedir. Göçebe ve yarı göçebe yaşam tarzını benimsemiş olan Türk toplumunda toy törenlerinin, yerleşik yaşama geçtikten sonra da devam ettiğini görmekteyiz. Siyasî, sosyal, ekonomik ve askerî koşulların değişmesine bağlı olarak toy törenlerinin düzenlenme şekillerinde ve türlerinde değişiklikler olmuştur. Ancak yapılan toylar, mahiyeti itibarıyla ilk dönemlerde tertip edilen toylara

benzetmektedir. Türk yaşam tarzının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve farklı olaylarda farklı isimlerle düzenlenen toylar, Türklerde sosyal ve kültürel yaşamın zenginliğini ortaya koymaktadır. (Aslan&Kırmızıgül, 2024, s.85).

“Kuzgunlar ve Leşler” romanında Erol Toy, “Kurultay haberini alan Göksun yaylağına doğruldu. (...) Hele Pirimize, bunca yolu şölenimize tekinlik katmaya ulaşmış olmalı, diyerek ellerini göğsünde birleştirdi. (...) Şöleni kurup, töreni bitirdiğinleyn yoklara karışacaksın. Şenliğimiz bitende, kemliğimiz başlayacak.” (Toy, 1981b, s.182-183-185). ifadeleriyle obaların geleneğinde yaşayan kurultay ve şölenleri esere taşır. Eserin muhtelif yerlerinde bu tür meclislerden bahseder.

Türklerin sık sık farklı sebeplerle şölen verdikleri bilinmektedir. Boy beyleri şanını yüceltmek amacıyla hem çevre beylere hem oba halkına şölen vermekte, çeşitli yiyecekler yenilmekte, içilmekte, eğlenilmekteydi. Bu şölenlerin çoğunun tarihin farklı devirlerinin anlatıldığı eserlerde dile getirildiği görülmektedir. “Kuzgunlar ve Leşler” romanında Erol Toy, “Otağın kalın kilimleri tüylü postları üstüne serilen yün yatak, yumuşacık. Boy kadınlarının hazırladığı şölen, boy erlerinin coşkun türküleri ve oyunları ile sona erdiğinde, alan ateşi küllenmeye durmuştur.” (Toy, 1981b, s.446). cümleleriyle şölenlerin Türk kültüründeki önemine vurgu yapar.

“Acı Su”da Hasan Kayıhan, Kırgız Türklerinin kimliğini koruma, yaşatma ve bağımsız olma gayretini okuyucuya ulaştırırken Türk milletinin binlerce yıl boyunca olgunlaştırarak getirdiği birçok ritüeli de eserin dokusuna yerleştirir. Türklerin en eski zamanlarından beri çeşitli vesilelerle yapılan kutlamalar, şölenler, toylar, kurultaylar farklı geleneklerle birleştirilerek günümüze kadar ulaşmıştır. Kayıhan, “Toy beyimiz Devletbay’dan bir sağmal inek.. (...) Yavaşça kalkmaya niyetlendi ama Toy Beği Devletbay’ın bulunduğu yere baktıktan sonra vazgeçti.” (Kayıhan, 1978a, s.130). tasviriyle bir düğün sırasında düzenlenen şöleni canlı tablolar hâlinde okuyucuya aktarır.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre”de geleneksel Türk yaşamına uygun olarak oba beyinin önderliğinde çeşitli vesilelerle toylar düzenlendiğini, şölenler tertip edildiğini söyler. Kaşkay Türkleri, modern dünyanın tersine geleneklerine sıkıca bağlı, töreye sonsuz saygı duyan bir topluluktur. Birçok karar oba beyinin davetiyle Türk töresine uygun olarak kurultaylar düzenlenerek alınmaktadır. Düğünler obada bir şölen şeklinde, tüm boy beylerinin katılımıyla yapılmaktadır. Alper Aksoy, “Akşamın şenlikleri daha renkli ve neşeli geçeceğe benziyordu. (...) Çalık Ozanın deyişinden sonra boy beğlerinin beraberinde getirdikleri yağız delikanlıların güreşleri başladı. Güreş başlamadan önce alevlerin arasına atılan çalı çırpılarla ateş daha bir harlanmıştı.” (Aksoy, 1988, s.62-63).

betimlemesiyle Kaşkay Türklerindeki toyları resmeder. Yapılan betimleme İslamiyet Öncesi Dönem'deki eğlenceleri andırmaktadır. Büyük bir ateşin başında oturup, çalıp söyleyen Çalık Ozan bire bir kamları/şamanları karşılamasa da aralarında büyük bir benzerlik olduğu kuşkusuzdur.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” eserinde roman kurgusunun muhtelif bölümlerinde kadim Türk kültürünün birçok ritüelini akışa eklemekle yetinmemiş, çeşitli ifadelerle eski Türk yaşamına telmihte bulunmuştur. Fars hükümetinin kararını görüşmek üzere toplanan meşveret meclisi, eski Türk yaşamındaki kurultaylara benzetilmiştir. Aksoy, “Yellibelin başı bir yılka kadar atla dolmuştu. Anlaşılan çok kalabalıktı gelenler. Gündüz Han üç yüzden fazla koyun boğazlatmış, tulumlarla kımız yığmıştı obaya. Hani eskiden yapılmış ya?.. ‘Dağlar kadar etler yığıldı, göller kadar kımız yapıldı’ diye. İşte öylesini yaptırıyordu Gündüz Han.” (Aksoy, 1988, s.124). cümleleriyle Türklerin en eski geleneklerinden olan şöenleri de hatırlatır. Bu geleneklerin özellikle roman akışına dâhil edilmesiyle yazarın geçmişle olan ilişki ağının genişlettiği anlamını çıkarabiliriz. Sadece töreyi korumakla yetinmeyen Kaşkay Aşireti, geçmişte olan birçok uygulamayı da sürdürmenin peşindedir.

3.2.5. Kut Anlayışı

Kut anlayışı, asırlar boyunca Türkler arasında yaygın bir anlayış olarak yaşamıştır. Esasında yönetme erkinin Tanrı tarafından belli kişilere yahut ailelere verildiği algısına dayanır. Bu sebeple hakanlara, kağanlara, sultanlara saygının ve koşulsuz itaatin tarih boyunca öne çıktığına tanık oluruz. Bu anlayış bazen olumlu sonuçlar doğurmuş, Türkler güçlü imparatorluklar kurmuştur. Bazı zamanlarda ise kudretli kişilerin yönetimde olmaması ya da hakan dışındaki kardeşlerin de hak talebi devletlerin yıkılmasına zemin hazırlamıştır.

Ali Ahmetbeyoğlu, “Eski Türklerde Kut ve Töre Bağlamında Hükümlerinin Hududları” isimli incelemesinde bu anlayışın temelleri ve yansımaları tafsilatıyla irdelenir. Hem sözlü hem yazılı ürünlerdeki yansıması ortaya konur. Kut anlayışının töreyle münasebeti yine çalışmada ortaya konur.

Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuz Han hem karizmatik bir kimsedir hem de hâkimiyeti ilâhî bir menşeden almıştır. Bu telakki aynı zamanda Orhun Abidelerine ve diğer kaynaklara da yansımıştır. Yönetme hakkı hükümdara Tanrı tarafından ilâhî bir lütuf olarak verilmiştir. Kagan, Tanrı irade ettiği, kendisine Kut (devlet, baht, iyilik, talih) ve ülüg (kısmet) verdiği için idare etme hakkına sahiptir. Türk Kaganı âdeta göğün, Tanrının yeryüzündeki halifesi-temsilcisi gibidir. (Ahmetbeyoğlu, 2020, s.35).

Ahmetbeyoğlu, kut anlayışının hem destanlara hem de yazılı ürünlere yansıdığını ortaya koymuştur. İncelenen romanlarda bu fikrin 1970-1980 dönemi romanına az da olsa yansımalarının var olduğunu görmekteyiz.

Emine Işınsu, roman kurgusunu oluştururken Türk yaşamına ait millî öğeleri bilinçli bir tercihle olay örgüsüne taşımaktadır. Alıntılanan metinde Türk tarihinde çok kere yaşanan bir başbuğ etrafında toplanarak dünya hâkimiyeti kurma fikri işlenmektedir. Yine Türklerdeki “kut” anlayışına ve Tanrı’nın Türklere “ayrıcalıklı” davranmasına gönderme vardır. “Ak Topraklar”da Işınsu, “Rüzgâr gibi her yöne esip dağılan Oğuz’u toplayıp görecektik tek başbuğdan bahis açtı. Tek yurttan...ki dünyayı saracaktı. Tanrı Türk’ü koruyordu. Elbet, çünkü onu, özüne gölge etmişti dünya üstünde. El vermişti Türk’e, görev vermişti.” (Işınsu, 2012, s.17). pasajdaki anlatımıyla tarihteki kut algısına uygun şekilde sultanın Tanrı’nın yeryüzündeki gölgesi olduğu düşüncesini taşımaktadır.

Eski Türklerde hakanlığın Tanrı tarafından sadece bazı kişilere bahşedildiğine ve o kişilerin kutsiyet taşıdığına inanılmaktadır. İslamiyet’in kabulünün üstünden üç-dört asır geçmesine rağmen bu anlayışın devam ettiğini gözlemlemekteyiz. İslamiyet Öncesi Dönem ile tek farkı ise şudur: Kut anlayışına sonraki devirlerde bir miktar İslamî çeşni katılmıştır. Işınsu, “Alp Arslan öyle bir kişiydi kim; davranışları sözlerine, sözleri davranışlarına uygun düşerdi. Elbet bu arı duru görkemli kişilikte, sultanlık dahi arı duru ve görkemli oluyor. Hz. Muhammed’den gelip, Alp Arslan’ın gönlünde yer bulan yücelik onun çevresine ışınlıyordu... Alp Arslan, Tanrı’nın özüne bağışladığı sultanlığı alınca...” (Işınsu, 2012, s.103). ifadeleriyle kadim Türk kültüründe var olan kut anlayışına İslami bir görünüm katmıştır.

Kut anlayışı Türklerde egemenlik düşüncesinin genel karakteristik yapısını yansıtır. Bu sebeple tarihsel olayları konu edinen eserlerde bu anlayışa sıklıkla göndermeler yapıldığı modern romanlarda görülecektir. “Geçitteki Ülke” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu da kut anlayışını egemenliğin bir yansıması olarak dile getirir. Sepetçioğlu, “Toprak Tanrı’nındır; Tanrı’nın devletinde toprak bölünemez; bir toprak bir beğ olur!” (Sepetçioğlu, 2016, s.275). vurgusu kut anlayışının yansımasıdır.

3.2.6. Millî Bayramlar

Toplumsal hafızada iz bırakmış olaylar, millî bilici oluşturmak ve devam ettirmek amacıyla belirlenen özel günler aracılığıyla hem ulusumuzun hem de diğer ulusların

kutladığı ya da andığı özel zamanlardır. Ülkemizde de Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Gençlik ve Spor Bayramı, Zafer Bayramı bu türden kutlanan bayramlardandır. 10 Kasım ise Atatürk'ün ölüm yıl dönümü olarak anılır. Bu tür kutlamalar ve anmalar millî duyguları canlandırmak ve millî bilinci oluşturmak amacıyla yapıldığına göre millî öğelerden kabul edilmelidir.

Özer Ozankaya, millî bayramları toplum açısından değerlendirerek 30 Ağustos Zafer Bayramı özelinde sonuçlara ulaşıyor. Ulusal düzeyde kutlanan bayramların millî bilincin gelişmesi ve olgunlaşması açısından önemine değinir. Mustafa Kemal Atatürk'ün millî bayramlara bakış açısı bu incelemede okuyucuya yansıtılmıştır.

Genel olarak bayramlar, bir toplumun ortak üstün değerlerinin ve davranış ölçülerinin bireylerce bilinçli olarak, gerekçeleriyle birlikte kavranıp benimsenmesi, yeni kuşaklara da aktarılması bakımından temel bir işlev yerine getirirler. Bu nitelikleriyle bayramlar toplum yaşamının temel alanlarının kurumlaşmasının ve sağlamlaşmasının ana yolları arasında yer alırlar. Bu aynı zamanda toplumsal bütünleşme ve dayanışma ortamının oluşup pekişmesi demektir. Ulusal bayramlar bu açıdan özel bir önem taşırlar. (Ozankaya, 1989, s.541).

Halil Kocagöz'ün “Ötleğen Kuşu” romanında olay örgüsünde Cumhuriyet Dönemi'ne özgü birçok kutlama dikkatlere sunulmuştur. Kocagöz, “1938 yılının 29 Ekimi'ydi. Bayramın önceden içimize yerleşen sevinciyle uyanmıştık. (...) Annelere, babalara, 23 Nisan gecesi vereceğimiz eğlenceli oyuna iyice hazırlanmıştık.” (Kocagöz, 2014, S.104-136). bölümüyle ülkenin kuruluş günü olan Cumhuriyet Bayramı'nın coşkusu okuyucuya aktarır.

“Büyükanne”de Halide Nusret Zorlutuna, ülkenin tamamında kutlanan ve millî bilinç oluşturmak amacıyla yaygın şekilde kutlanan bayramları olay akışına dâhil eder. Esere bakıldığında yazarın Türk töresine bağlı, bilinçli bireyler yetiştirme amacını taşıdığını net şekilde görmekteyiz. Kahraman seçimi de buna yöneliktir. Yazarın bu eserde millî bayramlar dışında birçok millî öğeye eserde yer verdiğine tanık oluruz.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramında çiftliğin ve civar köylerin yetim, öksüz çocukları tepeden tırnağa giydirilip kuşatılır... 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramında, civar köylerin çocuklarını da içine alan orta okulun spor gösterileri, bütün çevrede dillere destandı. (...) Büyük Ata'nın sayısız zaferlerinden biri, belki de birincisi olan 30 Ağustos bayramlarını büyükanne ötekilerden daha büyük bir heyecan ve mutluluk içinde kutlardı. (Zorlutuna, 1971, s.103-105).

Millî bayramlar toplumsal kaynaşmayı sağlayan en güçlü enstrümanların başında gelir. Özellikle 1970-1980 yılları arasında, toplumsal ayrışmanın had safhaya ulaştığı bir dönemde ideolojik eserlerde bile ulusal bayramlar hatırlatılarak bu bölünmenin bir şekilde önüne geçilmeye çalışılmıştır. Roman kahramanı bazı haksızlıkları, hukuksuzlukları dile getirirken millî bayramlara değinilmesi toplumsal kaynaşmayı sağlamak amaçlıdır.

“Sürgün Alayı”nda Mehmed Kemal Kurşunluoğlu, “Dışarıda Cumhuriyet bayramı vardı. Gökyüzünde uçaklar uçuyor, kâğıtlar atıyorlardı.” (Kurşunluoğlu, 1974, s.149). hapisshanedeki kahramanın gözünden bayramı betimlerken esaret ve özgürlüğe vurgu yapmaktadır.

Mehmet Başaran “Mehmetçik Mehmet” romanında bir öğretmenin serüvenini anlatır. Romanın önemli kısmında askerlik hayatı anlatılmasına rağmen kahramanın öğrencilik ve öğretmenlik döneminden de bahsedilir. Romanda birçok eleştiri olmasına rağmen millî öğelere de sıkça yer verilmiştir. Bunlardan biri de önemli bir değer noktası olarak Cumhuriyet Bayramı’dır. Başaran, “Geçen Cumhuriyet bayramında ben konuşmuştum Aksu’da. (...) Cumhuriyet, Cumhuriyet, Cumhuriyet... Yıllar öncenin bir Cumhuriyet bayramından başlıyordu beni bu odaya getiren okuma serüvenim.” (Başaran, 2000, s.63). bu törenlerin toplum ve bireyler üzerindeki etkisini net şekilde ortaya koyar.

Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra kutlanmaya başlanan çeşitli Millî bayramlar ulusal bilinci oluşturma ve milletleşme sürecinin zeminini teşkil etmiştir. Son yıllara kadar toplumun da katılımıyla kitleler hâlinde kutlanan bu bayramlar bazı eserlerin olay örgüsünde temsil edilmiştir. “Ata’nın Romanı”nda Mükerrrem Kamil Su, “30 Ağustos Zaferinin yıldönümü kutlanıyordu. Gazi: Bu zaferi kazanan ben değilim, dedi. Bunu asıl tel örgüleri kanlara bulanarak aşan, savaş alanında can veren, yaralanan, canını esirgemedi düşmanın üstüne atılan, Akdeniz yolunu, Türk süngülerine açan kahraman askerler kazanmıştır.” (Su, 1977, s.299). diyerek Atatürk’ün zafere dair düşüncelerini ve Türk askerine karşı duygularını okuyucuyla buluşturur.

“Tırpan”da Fakir Baykurt, Atatürk’ün vefatının ardından Ankara kırsalında yaşananları çoğunlukla dejenere olmuş memurlar, çıkarları için bunları kullanan ağalar, ahlaksız ve ilkesiz kasaba kurnazları üzerinden anlatır. Aslında eserin toplumcu gerçekçi anlayışla kaleme alındığı da düşünülürse ciddi bir uyarı niteliği taşıdığı düşünülebilir. Tüm bunları dile getirirken Fakir Baykurt’un, “Buldum, buldum! Cumhuriyet Bayramı pazartesiye geliyor! dedi Şakir Hafız. (...) Ozanlar, Edirne’den Ardahan’a, boz kanatlı üyelikleri salıp salıp uçuyor. Cumhuriyet Bayramı kutlanıyor. Demeçler, söylevler veriliyor; Gazi’nin sözleri okunuyor. Ulusal geçmişin yaprakları yeniden çevriliyor bir bir.” (Baykurt, 2021, s.151-353). bölümüyle tüm bu yaşanan çarpıklığın karşısına millî öğeleri koyuyor. Kitabın yayımlandığı devrin şartları da düşünülürse yazarın bu çatışmadan nereye varmak istediği daha açık şekilde anlaşılacaktır. Yazar tüm tartışmaların dışında Türk ulusunun ortak noktalarını birer birer eserde anımsatıyor.

“Sancı” Emine Işınsu’nun 1970’li yılların sağ-sol çatışmalarının keskinleştiği dönemi anlattığı romanıdır. Daha çok ideolojik bakışın öne çıktığı eserde Türk toplumunun geneline hitap eden millî öğelerin eserde okuyucuya sık sık hatırlatıldığı görülecektir. Toplumsal bölünmenin had safhaya ulaştığı bu dönemde toplumu birleştirecek bu öğelerin bilinçli şekilde Türk gençliğine sunulduğu açıktır. Millî bayramlar toplumsal kaynaşmayı sağlayan önemli ritüellerdir. Emine Işınsu, “Birer ikişer dağıldılar. Bir kısmı Ocak’a gitti. O gece Ocak’ta 18 Mart Çanakkale Zaferi’nin yıldönümü kutlanacaktı, görevleri vardı. (...) Gece, Çanakkale Zaferi’nin yıldönümü coşku ile kutlandı.” (Işınsu, 2005, s.8-13). milliyetçi bir tavırla tarihin önemli noktalarından biri olan Çanakkale Zaferi’ni kurgunun içine dâhil eder. Sancı, siyasi ve ideolojik çatışmaların ve can kayıplarının arttığı 1970’li yılların panoramik görüntüsünü okuyucuya sunar.

1970-1980 dönemi romanında sıkça kullanılan millî öğelerden biri de “cumhuriyet”tir. Yeni devletin ve yönetim şeklinin ideolojik yönelimlerin dışında tutulduğu ve tüm kesimlerce benimsendiği görülmektedir. Devletin resmî ideolojisi doğrultusunda kutlanan bayramlarınsa sahiplenildiği dönem romanlarında açıktır. “Anayurt Otel”nde Yusuf Atılgan, “Cumhuriyet bayramıydı; dokuza doğru kapıyı açarken trampet, boru sesleri geliyordu dışarıdan; öğrenciler geçiyordu.” (Atılgan, 2020, s.51). sözleri ile bireysel tema etrafında eser oluşturmaya rağmen Cumhuriyet Bayramı’na değinir. Romanda Zebercet’in ölüm günü ve saatinin yazar tarafından Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatına denk getirilmesi yine sanatçının Gazi Paşa’yı içselleştirmesiyle ilgilidir.

Görüldüğü üzere 1970-1980 dönemi romanlarında bazı yazarların ulusal bir bilince ulaşmak amacıyla toplumsal birliği oluşturabilecek bazı millî kavramları romana taşıdığı ve okuyucuyla paylaştığı görülecektir.

3.2.7. Türkiye Büyük Millet Meclisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kurtuluş Savaşı’nın yönetildiği mecra olarak Türk ulusunun hafızasında önemli bir yer edinmiştir. Bunun yanında yönetim erkinin Türk halkıyla paylaşılması bu kurumun halkın yansıması olarak kabul edilmesi zaruretinin doğurmuştur. Özellikle I. ve II. Meclis’te yer alan Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadrosu, Meclis’e millî bir yan katmıştır. Meclis’in açılışı vatanın kuruluşunun önemli bir aşaması kabul edildiği ve Türk milleti için manevi bir kaynaşma noktası olduğu için millî öge olarak olay örgüsünde kendine yer bulmuştur.

Halide Nusret Zorlutuna Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışını “Aşk ve Zafer” romanında büyük bir bayram olarak nitelemektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamasındaki birçok olayı, savaşları, kongreleri, yurdun kurtuluşunu sevinçle karşılamaktadır. Zorlutuna, “Urfa kurtuluş bayramından on iki gün sonra Ankara da bir büyük bayram kutladı: 23 Nisan 1920. Bugün Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılacağı birkaç gün evvelden yurdun dört bucağına bildirilmişti...” (Zorlutuna, 2002, s.220). ifadeleriyle Meclis’in açılışının halkta nasıl karşılık bulduğunu açıkça ifade eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı, Kurtuluş Mücadelesi’ne farklı bir yön vermiştir. Çete savaşları, yerini düzenli orduya bırakacak ve ordu bir devlet statüsünde idare edilecektir. Bu açıdan bakıldığında Meclisin açılışı, Türk tarihinin dönüm noktalarından kabul edilmelidir. Hem kurucu olması yönüyle hem de Türk milletinin ortak değeri olması yönüyle millî öge kabul edilmesi gereken TBMM bazı modern anlatılarda kendine yer bulmuştur. “Firavun İmanı” romanında Tarık Buğra, Meclisin yapısını ve Türk tarihi açısından önemini okurla paylaşır.

Birinci Büyük Millet Meclisi’nde 318 mebus ve aşağı yukarı, bir o kadar da ayrı anlayış, ayrı ruh ve kafa yapısı vardı. (...) Yola birlikte ve aynı amaç için çıkmış insanlardan kurulu bir gerçek Millet Meclisi vardı. Bütün gönüllerde aynı güçle tutkulaşan amaç, Türkiye’nin kurtuluşu, bağımsızlığa kavuşmasıydı. (Buğra, 2019, s.8-17).

Birinci Meclis’in farklılıklarını ortaya koyarken bu farklılıklar içinde aynı ülkeye odaklanmış olmanın önemini de dile getirir. Aynı eserde Meclisin kuruluş amacı ve felsefesi irdelenir. Meclisin üstlendiği tarihî görevin kıymetinin gelecek nesillerce takdir edileceğinden yazarın kuşkusu yoktur. Buğra, “Bu meclisin varlığı, yüzde bir boşluk bırakmayan bir kesinlik ve bütünlükle, emperyalizme karşı savaş iradesinden doğmuştu. (...) Ancak o zamandır ki, demin halinden yanıp yıkıldığınız Meclis’i çocuklarımız minnet ve şükranla anacaktır.” (Buğra, 2019, s.18-66). sözleriyle Meclisin kuruluş amacının hiçbir kuşkuya mahal vermeyecek şekilde memleketin kurtuluşu olduğunu dillendirir. Meclisin ifa ettiği bu görevin gelecek nesillerde unutulmayacağına da yazar emindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılma kararı hem Millî Mücadele açısından hem de Türk tarihi açısından dönüm noktalarından biridir. Bu kararı, Kurtuluş Savaşı’nı topyekûn olarak Türk milletine mal etme çabasının bir yansıması olarak yorumlayabiliriz. “Ata’nın Romanı”nda Mükerrerrem Kamil Su, “Yıl 1920. Nisan ayının güzel bir günü. Takvimler ayın 23’ünü gösteriyor. (...) Baharın bu aydınlık sabahında Ankara tarihinin büyük bir gününe hazırlanıyordu.” (Su, 1977, s.181). cümleleriyle olay akışına TBMM’nin açılışını ekleyerek romanın altyapısını millî öğelerle zenginleştirir. TBMM’nin açılışı Kurtuluş

Mücadelesi’ni hem ulusal hem de uluslararası camiada başka bir seviyeye taşımıştır. Meclis’in açılışıyla çete savaşı şeklinde düşmanla mücadele eden Türk birlikleri resmî bir statü kazanmıştır.

3.3. Dil ve Anlatımla İlgili Öğeler

3.3.1. Eski Türk Dili ve Üslubu

Her yazar yetiştiği zihniyeti, çağın koşullarını, hayata bakışını az ya da çok esere yansıtmaktadır. Yazarlar, yetiştikleri toplumun geçmişi ile farklı yollarla ve çeşitli şekillerde ilişki kurabilirler. Bu ilişki bazen dil üzerinden olabilir. Özellikle milliyetçi anlayışla eser üreten sanatçılar, kadim zamanlardan beri oluşturulmuş eserlerden çeşitli alıntılarla ve yapıtlara göndermelerle geçmişle daha fazla bağ kurdukları görülmektedir.

Emine Işınsu’nun “Ak Topraklar” eserinde kullandığı dil ve tercih ettiği konu bütünlük arz eder. Yazarın sözcük seçimi ve yarattığı üslup hem “Dede Korkut Hikâyeleri”ni andırır hem de bir yanıyla özgün ve millîdir. Yazar geleneksel anlatıların dilini 20. yy.da yeniden modern bir çehreyle okuyucuya sunar. Kullanılan fiiller, yalın ve akıcı dil, ahenkli söyleyiş oldukça orijinal ve tanıdık. Bu, Türklerin genetik kodlarında taşıdığı bir söylemdir. Işınsu, “Neylersin, ne dersin olmuyor; beğenmiyor oğlancık, ilk kez yazısın, başbuğlarının-Yağmur’un hoşlanası yoktur ‘sultan’ sözünden- işaretini, devletlerinin ongunu ‘ok ve yay’ biçiminde yazmayı düşünmüş, hayli de uğraşmıştı.” (Işınsu, 2012, s.7). üslubu ile eski metinlerle doğal bir bağ kurmanın yolunu arar.

Emine Işınsu’nun Türkçe sözcükleri kullanımındaki titizlik onun geleneksel anlatımla en önemli bağını oluşturmakla birlikte, Türklerin eski sosyal yaşamına dair ipuçları da anlatımın arka planını oluşturması bakımından kayda değerdir. Kullanılan bu motifler ve tercih edilen bazı sözcükler Türk töresini yansıtmanın yanında toplumun ortak hafızasının değişen zamana, mekâna ve şartlara rağmen günümüze ulaşan kırıntılarıdır. Işınsu, “Yelesi kara cins atı, onu üzerinde taşıırken ar edesi ola!.. Kımız içti bol bol...Oba bunların gizlice anlaştığını falan sana mı?” (Işınsu, 2012, s.13). söylemiyle eski Türkçe ile bilinçli bir ilişki kurar.

Tarihî konuları romanlarda işleyen yazarlar bu kurgunun gereği olarak eserin konusunun geçtiği yüzyılın dilini de eserlere yansıtmıştır. Bu durum, modern anlatı tekniklerinin de eserlerde kullanıldığına delildir. Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Sabır” romanında “Bre

sen..! Var git beni yalnız ko!” (Sepetçioğlu, 2020a, s.17.) anlatımıyla 15. yüzyıl Oğuz Türkçesini örneklendirir. Eserin söylemi işlenen temanın doğal sonucudur.

3.3.2. Geleneksel Anlatılar

Modern romanlar belli süreçlerin, denemelerin, arayışların sonucu ortaya çıkan metinlerdir. Bu durum sürekli gelişimin olduğu dinamik süreçtir. Değişim ve dönüşüm içinde olan anlatım oluşturma süreci bir önceki aşamanın üstüne inşa edilmektedir. Dolayısıyla modern romanlar az ya da çok geleneksel anlatımlardan hareketle oluşturulan metinlerdir. Birçok yazar, bilinçli bir tavırla geleneksel metinleri farklı anlatım metotlarıyla modern anlatımlar içinde kullanmaktadır. Türk kültürünü yansıtmaya açısından geleneksel metinler yüzyıllar boyunca Türk kimliğinin kodlarını taşıması nedeniyle millî bir nitelik kazanmıştır. 1970-1980 yılları arasında yayımlanan Türk romanları incelendiğinde, çeşitli gayelerle çok sayıda ve farklı geleneksel anlatım türünün romanlar içinde kullanıldığını yahut bu metinlere göndermeler yapıldığını görmekteyiz.

“Tutunamayanlar” romanında Selim Işık tarafından aktarıldığı ifade edilen şarkıda kullanılan dil, yazarın modernist tavrının sonucudur. Geleneksel anlatılarda daha da özelleştirerek söylemek gerekirse destanlarda yahut “Dede Korkut Hikâyeleri”nde kullanılan üslubun benzerinin eserin bu kısmında dil olarak taklit edildiğini görmekteyiz. Geleneksel metinlerden sadece üslup açısından faydalanılmamış metin parçaları da romanda kullanılmıştır. Parodi tekniğini kullanan yazar, ninniden bir parçayı metnin içine yerleştirir. Atay, “Dandini ve dasdana, kov bostancı danayı/ Yemesin lahanayı, yemesin lahanayı. (...) Gene de Orkan’ı kurtarmak istedi... Gökçin, yeni uzatmaya başladığı Ortu-Alga törelerine uygun bıyığının altından gülümsedi.” (Atay, 1997, s.116-192). satırlarıyla bir ninni parçasını değiştirerek metin içinde kullanmakla beraber dil açısından daha da eskiye giderek Destan Dönemi dil anlayışına çeşitli vesilelerle göndermeler yapar.

Birçok yazar gibi Kemal Bilbaşar için de geleneksel anlatılar önemli bir besin kaynağı olarak “Yonca Kız” romanında kullanılıyor. Masaldan alınan parça yazarın gelenekten beslenen tavrının yansıması olarak kabul edilebilir. Bilbaşar, “Masallardaki Cadı Kadının düşman kesildiği kız, Nar Hatice, diye anlattı Ayşe Teyze.” (Bilbaşar, 2008, s.101). alıntısıyla toplumcu bir yazar olmanın sonucu olarak toplumsal hayatın içinde günümüzde bile sözlü şekilde yaşayan masalları romanın akışına dâhil eder.

Roman türünün modern çağın anlatısı olmakla birlikte bir ayağının da geleneksel anlatılar üzerinde olduğuna tanık olmaktadır. Tür farkı olmaksızın yahut nazım nesir ayırmadan birçok romanda geleneksel anlatılara önemli göndermelerin var olduğunu görmek mümkündür.

İki darbe arasında yazılan sanatsal ürünlerde amaç ne olursa olsun birçok yazarın ortak noktası romanını temellendirirken geleneksel anlatılardan önemli ölçüde faydalanmasıdır. Binlerce yılın kültürel birikimi yeni metinlerin şekillendirilmesinde önemli katkılar sunmaktadır. “Zincir” romanında Hasan Kayıhan’ın da masallardan beslendiğini görmekteyiz. Kayıhan, “İşte şu arkadaki Kara Mağara’da yaşarmış o dev. Elleri, ayakları kınalı bir kız, her sene adak diye verilirmiş ona..” (Kayıhan, 1977b, s.174). tümcelerinde romanıyla masal türü arasında bağ kurarak romanın anlatım zenginliğine katkıda bulunmaktadır.

Milliyetçi ideoloji ile yazılan metinlerde geleneksel anlatılara bilinçli bir yönelimin olduğu görülmektedir. Bu anlatılardan “Dede Korkut Hikâyeleri”ne ise ayrı bir önem addedilmekte ve her fırsatta karakterlere, dile yahut anlatıma gönderme yapılmaktadır. Kayıhan, “Adam şaşırmış, azıcık da öfkeli, ‘bre’ demiş Deli Dumrullayın, hani kavlimiz vardı. Hiç değilse bir iki yıl kala haber verecektin bana hani..” (Kayıhan, 1977b, s.185). ifadeleri yazarın sırtını dayadığı fikrî temeller hakkında bilgi verici niteliktedir.

“Ak Topraklar”da, E. Işınsoy’un tarihle, edebî gelenekle, eski Türk yaşamıyla çok yönlü bir ilişki kurduğuna şahit olmaktadır. Türk destanlarında olduğu gibi bir kahramanın doğuşu olağanüstü bazı olayları içinde barındırır. Bayındır’ın beş okka doğması bu durumu örneklendirir niteliktedir. Destanlara mahsus bu sıra dışılık yazar tarafından romanın kurgusuna da yerleştirilmiştir. Işınsoy, “İşte o dem, Bayındır on dört yaşındaydı, anasını hiç tanıyabilmemişti; beş okkalık bebeği doğurmaya katlanamamış ola ki, Bayındır’ın ilk avazını duymadan uçuşmağa varmıştı.” (Işınsoy, 2012, s.11). kısmıyla içerikle destanlar arasında bağ kurmaktadır.

Emine Işınsoy, “Ak Topraklar” romanında karakterlerini ya da tiplerini oluştururken tıpkı destanlarda olduğu gibi kahramanını olağanüstü meziyetlerde donatıp bu şekilde tasvir eder. İllaki bu karakter tasvir edildiği üzere yiğitlik gösterecektir. Yazar buna ilaveten romanın arka planını destanlarla zenginleştirir.

Bir boyu varmış, söylerler, kavak ağaçlarına misal. Omuzları öyle genişmiş ki kırk ince kız bir yanına, kırk ince kız öbür yanına asılsa, yine taşır gidermiş! Gözlerine bir bakan, bir daha bakamaz olurmuş. Dayanabilmez, uçuşmağa varırmış çünkü! Gazaba geldiği zaman, dağlar taşlar

titrer, zangırdar!.. Kuş donuna bürünüp, yağı içre dalar, silkinip insan olur, kılıcın keskini ile yüz adamı bir nefeste doğrar... (Işinsu, 2012, s.37).

“Ak Topraklar”da, Alp Aslan’ın doğuşu, çocukluğu ve yöneticiliği Türk destan anlatı geleneğine uygun olarak Oğuz Kağan Destanı’ndan mülhem şekilde birçok olağanüstülükle süslenerek anlatılmıştır. Bu anlatım iki amaca hizmet etmektedir: İlki başbuğun sonraki zamanlarda göstereceği kahramanlıklara temel oluşturmak, ikincisi ise yazarın roman boyunca defalarca yaptığı gibi metinler arasılıktan faydalanarak romanın altyapısını zenginleştirmek.

Doğduktan kırk gün sonra yürüdü atına bindi, sürdü gitti. Ayağları kurt ayağına benzer ola, beli kurt misaliydi. Vücudunun her yanı, güneşte altın gibi ışıyan tüylerle kaplıydı... Oğuz’un ülkesinde büyük bir orman vardı; içinde çaylar, ırmaklar akar, olmadık renk görklü çiçekler açardı. Av hayvanlarının ise, bolcası bulunurdu. Yalnız o ormanı bir kara evren yurt edinmişti... (Işinsu, 2012, s.80).

Geleneksel anlatımların tipik özelliklerinden biri de nazım ve nesrin iç içe kullanılmasıdır. Olay anlatımında nesir tercih edilirken duyguların anlatımında ise nazımın öne çıktığı görülmektedir. “Ak Topraklar” eseri de bu yönüyle geleneksel anlatıma bağlanmaktadır. Işinsu, “Halka halka kara dağın yıkılmıştı, yüceldi âhir/ Kanlı kanlı suların çekilmişti, çağladı âhir” (Işinsu, 2012, s.86). göndermesiyle Dede Korkut Hikâyeleri’yle anlatım açısından ilişki kurar.

H. Nihal Atsız, “Ruh Adam” romanında anlatıma bir destan parçasını andıran ifadelerle başlıyor. Yazar romanını geleneksel anlatı üzerine kurarak ve ana kahramanını asker seçerek eseri bu temel üzerine inşa ediyor. Eserde gerçekte fantastik unsurların, çağdaş zamanla ve mitolojik zamanın iç içe geçtiği görülmektedir. Bu hâliyle roman büyüsel gerçekliğe yakın durmaktadır. Ayrıca eserin daha başında nazım-nesir karışık bir anlatımın tercih edilmesi sözlü anlatımın ipuçlarını sunar. Atsız, “KAMLANÇU ülkesine bahar gelip de kuşlar ötüşmeye başlayınca, ağaçlarda ve yerlerde çiçek açınca Yüzbaşı Burkay yine o çam ağacının yanına geldi. Parlak bakışlı, ay yüzlü kızı orada gördü. Yüreğine od düştü. Yeryüzü gözüne karanlık oldu.” (Atsız, 2020, s.5). pasajında hem romanın içeriğiyle hem dil özelliğiyle geçmişle bağlantı kurmayı dener.

1970-1980 arasında yazılmış bazı romanların, ideolojik amaçları gereği İslamiyet öncesine bilinçli bir şekilde yöneldiğini görmekteyiz. Bazı romanları ise tamamen İslamiyet Öncesi Dönem üzerine temellendirilmiştir. “Ruh Adam” romanında anlatılanlar bir masal üzerine kurulmuş olsa da o döneme ait pek çok simgenin eserin dokusunu oluşturduğu aşîkârdır. Eserin felsefi altyapısı oluşturulurken eski inançlardan da faydalandığı belirgindir.

Bir kere bu masal hemen hemen tam olarak ele geçmiş bir Uygur metnidir. Yalnız başından bir iki satır eksik. Sonra dil bakımından Uygurcanın yabancı tesirlere maruz kalmamış bir örneğidir. Mühim bir hususiyeti de hem budizm, hem maniheizm, hem de şamanizmin izlerini aynı anda taşımasıdır. (Atsız, 2020, s.12).

H. Nihal Atsız, Güntülü karakteri ağzından eserin düşünsel altyapısına dair görüşlerini ifade eder. Eser boyunca eski anlatılara, efsanelere, destanlara ait pek çok telmih vardır. Yazar, modern bir metin kurgularken bunu geleneksel Türk anlatılarının üzerine inşa ediyor. Yazar kurgusal sınırlar içinde geleneksel metinlerin modern zamanlar için önemini de dile getirmektedir. Atsız, “Bir de destanlar milletlerin ülküsünün tohumlarını taşırlar efendim. Bu bakımdan geçmişi anlattıkları kadar geleceği de tasavvur ve tahmin ederler. Tabii, istikbal hakkındaki tasavvur ve tahminler vuzuhsuz ve gayr-ı şuurî bir haldedir.” (Atsız, 2020, s.54). tespitiyle destanların Türk fikir ve duygu dünyasının kodlarını taşıdığını bu sebeple de geleceği şekillendirme gücüne sahip olduğunu öne sürer.

“Ruh Adam” eserinde Pusat’ın yargılanacağı alanda mahşer tasviri yapılırken Tanrı’nın “ışık” şeklinde meydanda olduğu anlatılıyor. Tanrı’nın göz kamaştırıcı bir ışık hâlinde mahşer alanına inmesi eski Türk anlatılarında, Oğuz Kağan Destanı’nda betimlenen olağanüstü olaylardan mülhemdir. Yazar kurgu sınırları içinde her fırsatta eski anlatı geleneği ile tabii bir bağ kurmaktadır. H. Nihal Atsız’ın kurduğu bu ilişki hem olağanüstülük noktasından hem de ışık motifi üzerinden kurulmaktadır. Atsız, “Pusat tam karşısında göz kamaştırıcı, heybetli bir ışığın parladığını, aynı anda, o çok büyük meydandaki milyonların hep birden ayağa kalkarak ışığa baktıklarını gördü.” (Atsız, 2020, s.245). pasajı da destan parçasını andıracak nitelikte kaleme alınmıştır.

Geleneksel anlatılar çağımızda modern ürünleri besleyen önemli kaynaklar olarak dikkat çekmektedir. Birçok yazar eserinin söylemini bu anlatılar üzerine inşa etmektedir. Yahut çeşitli alıntılarla, göndermelerle eserin anlatımını zenginleştirmektedirler. “Ölmeye Yatmak” romanında Adalet Ağaoğlu’nun hem Sözlü Dönem’e hem de yakın tarihe göndermeleri kayda değerdir. Ağaoğlu, “Türküler, pek güzel. Ergenekon Destanı; pekâla, mükemmel...” (Ağaoğlu, 2020a, s.12). kısmında hem türkü hem destan göndermesiyle romanın içerik çeşnisini artırır.

Hasan Kayıhan, “Uyanmak” romanının muhtelif bölümlerinde yaptığı göndermelerle romanını dayandığı temelleri ve beslendiği kaynakları ortaya koyar. Halk anlatılarının esere yansıdığı belirgindir. Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan kültürel yolculuğun bir bütün olarak değerlendirildiği görülmektedir. Yazar halk hikâyelerinden özellikle de “Dede Korkut Hikâyeleri”nden önemli ölçüde faydalanmaktadır. Kayıhan, “...Ferhat toprağın

altında kaldı, Mecnun cam oldu, Kerem sürahi. Ama koşmuşsun ona, bir Şirin, bir Leylâ, bir Aslı olup kollarını açmışsın...Sözü makbul koca, Dede Korkutca yalvarsa bizim için. (...) Köroğlu destan destan gezer dillerde. Türküsünü çağırılmaz mıyız hâlâ, Hekimoğlu'nun?" (Kayıhan, 1977a, s.77-165). göndermesiyle "Uyanmak" romanında Hasan Kayıhan eserini türküden masala, destandan halk hikâyelerine kadar farklı kültürel öğelerle zenginleştiriyor. Kayıhan, sadece geleneksel anlatıları anımsatmakla kalmıyor zaman zaman bu anlatıların üslup özelliklerinden de faydalıyor. Milliyetçi anlayışla eser yazan sanatçılarda bu, genel bir tavır olarak göze çarpmaktadır.

Hasan Kayıhan, bir yana eski Yunan medeniyetinin hayal dünyasını diğer tarafa ise Türk kültür tarihinin zenginliğini koyarak karşılaştırıyor. Yazarın bakış açısını ve eserini beslediği kaynakları roman üzerinden okumak mümkündür. Kayıhan'ın, eski Yunan anlatılarının karşısına Dede Korkut'u koyduğunu ve eserini de bu anlatı üzerine yasladığını görmektediriz. Kayıhan, "Allah'ım... Allah'ım...Aşağılık Yunan'ın paslanmış muhayyilesine mi sığınıyorum ne?... Dedem Korkut!. Eyy, karşı yatan, kara dağların doruğunda taht kuran Koca!. Gel hele.. Destan söyle.. Değiş de.. Dua kıl!.. Hanım hey!.." (Kayıhan, 1978b, s.39). kısmıyla "Dede Korkut Hikâyeleri"ni hem dil yönüyle hem de içerik yönüyle romana taşır.

Hasan Kayıhan birçok eserinde, milliyetçi anlayışla eser üreten pek çok yazar gibi İslamiyet Öncesi Dönem'deki anlatılara özel bir önem atfetmektedir. Türklerin Yaratılış Efsanesi olay örgüsüne montajlanarak eserin kültürel kodları da belirleniyor. Yazar, "Yoklar"da sadece destanlardan değil masallardan, türkülerden ve diğer halk kültürü ürünlerinden de önemli ölçüde faydalıyor. Bunu yaparken de diğer kültürlerin anlatılarının edebî metinlerde kullanımına karşı bilinçli bir tavırla karşı koyuyor.

Demiş olmuş ki, ezelde, dünyanın yokluğunda su varmış uçsuz bucaksız. Yer, güneş yokmuş.. Su varmış bir de sonsuz gökyüzü...Hay sağ olası Kayra Han mı? Sudan çıkan bir kadın ilham vermiş, yaratmış...Çin'liye, Urus'a ele, yabana inanırız biz, onların masallarını bilir söyleriz de dedelerimizin dediklerine kızar, söyleriz.. (Kayıhan, 1978b, s.76).

Selim İleri, "Destan Gönüller" eserinde romanını kurgularken geleneğe yaslanmamasına rağmen yine de romanının olay örgüsünde akışa uygun bir bölümde masaldan alıntı yapar. Modernist tavrın yansıması olarak geleneksel anlatımlardan yazarın faydalandığını görmek mümkün. İleri, "Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde bir karayılan varmış. Memleketin birinde zümrüt gibi dereler, zebercet gibi yemyeşil dağlar varmış. Anam eşikte, babam beşikte iken..." (İleri, 2013, s.77). kısmıyla masalın döşeme bölümünü

romana montajlarken masallarda kalıplaşmış olarak kullanılan bu bölümü kendi eserinde bozduğunu görmekteyiz.

Geleneksel metinler, yazarların beslendiği kaynaklar arasında en fazla öne çıkan ürünler olduğu kuşkusuzdur. Özellikle toplumcu anlayışla eser üreten sanatkarlar halk kültürünü bilinçli olarak modern kurgunun içine yerleştirmiştir. Yaşar Kemal özelinde bakıldığında, yazarın birçok eserinde halk hafızasında binlerce yıldır varlığını sürdüren efsanelerin, masalların, türkülerin eserlerde sık sık montaj tekniğiyle kullanıldığı görülecektir. Yazar, “Yağmuncuk Kuşu”nda olay örgüsünü masalla güçlendirmektedir. Yaşar Kemal, “Anavarzada peri padişahının sarayı varmış, periler almışlar çocukları...Götürmüşler peri şenliğine. Her üç yıla bir periler bir köyün çocuğunu alır, şenliklerine götürür, onlara kendi dünyalarını gösterirlermiş.” (Kemal, 2021c, s.342). ifadesi çocuk kahramanların öne çıktığı romanların doğal akışına uygundur.

Türk romanında, özellikle de tarihî romanlarda en çok gönderme yapılan destanlardan biri de “Ergenekon Destanı”dır. Türk ulusunun yeniden doğuşunu imleyen bu destan modern romanların düşünsel altyapısında sıklıkla kendine yer bulmuştur. Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Kapı”da hem romanın olay örgüsünde geçen başka bir olayı Ergenekon’a benzetiyor hem de Ergenekon’dan çıkışın toplumsal bellekteki yansımalarına vurgu yapıyor. Sepetçioğlu, “Ergenekon çok eski bir Malazgirttir, benim demem bu deme. Ordan, o Ergenekondan nasıl çıktıysak Malazgirt ovasına öyle geldik... Ergenekondan çıkılan o gün o saat, kor ateşte demir döğülerek kutlandı.” (Sepetçioğlu, 1978, s.171). ifadeleriyle hem Ergenekon’dan çıkışı hem Malazgirt Zaferi’ni hem de günümüze kadar sürekle Ergenekon’dan çıkışın kutlamalarını okuyucuya hatırlatır.

Tarihî gerçekleri işleyen eserlerde geleneksel anlatıların neredeyse tüm türlerinden beslenilmiştir. Tarihin farklı evreleri romanların konusu yapılırken devrin zihniyeti romanın da konusuna dâhil edilmektedir. M. Necati Sepetçioğlu’nun, “Üçler, Yediler, Kırklar” romanında gölge oyunundan montaj tekniğiyle bir bölümü romanın olay akışına yerleştirdiği görülecektir. Sepetçioğlu, “Haay hak! diyen kuş cıvıltılarına özenmiş yaşlı ses, çevresinde halkalananları daha bir çekmek için olmalı: Yar bana bir eğlence medet, aman bana bir eğlence medet!” (Sepetçioğlu, 2020b, s.216). pasajıyla hayal oyununu romana taşıyarak roman yazıldığı devrin genel zihniyetini kurguya dâhil eder.

Halk kültürü üzerine inşa edilen modern anlatılarda çoğu zaman kültürel yapı anlatılırken geleneksel metin türü olarak mâniler ön plana çıkar. Birçok romanda, özellikle kırsal

yaşamı konu edinenlerde, roman kurgusunun uygun yerlerinde mânilerden alıntılar mevcuttur. Kemal Tahir “Büyük Mal” eserinde taşrayı anlatırken mânilere gönderme yapar. K. Tahir, romanın anlatım zenginliğine mânilerle katkıda bulunur: “Yârin bahçesinde gül var mı ola/ Aşkın defterinde öl var mı ola/ Ölüüm dedim yâr ölsün demiş/ Ölümünden öteye yol var mı ola... Gündüz bende/ Geceler gündüz bende/ Yangını yardan tatlı/ Bak gece gündüz bende” (K. Tahir, 2015a, s.404-406).

Öğreticilik amaçlayan ve toplumsal yaşam üzerine oluşturulan eserler, toplumsal bellekte yer alan fıkra, efsane, masal, türkü, ninni gibi geleneksel anlatılara önemli oranda yer verir. Bu durum hem geleneksel olanı modern olanla birleştirme tavrıyla hem de eserin felsefi altyapısını oluşturmakla açıklanabilir. Halil Kocagöz, “Ötleğen Kuşu” romanında birçok geleneksel metni kurguya dâhil eder.

Dal karpuzu taşımaz,/Gecede gün ışımaz./Yeryüzünde sevmeyen/Yüce dağlar aşamaz!... (...) O hikâyeyi biliyorum, dedi; birgün Nasreddin Hoca... (...) Evvel zaman içinde kalbur saman içinde...Ben ninemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken. Bir varmış bir yokmuş. (...) Meddah amca yorulmuş gibi, sudan bir iki yudum daha aldıktan sonra, çarşaf gibi mendilini omuzundan alıp ağzını ve alnında biriken terlerini sildi...(Kocagöz, 2012, s.49-122-154).

Osmanlı sosyal hayatının en önemli eğlencelerinden birinin gölge oyunları olduğu bilinmektedir. Özellikle ramazan aylarında yaygın şekilde Karagöz-Hacivat gösterilerinin yapıldığı açıktır. Osmanlı Devleti’nin son dönemini konu edinen “Bir Mülkiyet Kalesi” eserinde askerler arasında eğlence aracı olarak gölge oyununun kullanıldığını görmekteyiz. K. Tahir, “Ali Karagümrük, bölüğün, hatta taburun biricik Karagözcüsüydü. (...) Dersanenin bir köşesine Karagöz perdesi gerilmiş, ‘Şem’a yakılıp’ önüne göstermelik olarak bir top arabası koyulmuştu.” (Tahir, 2004, s.394-397). bölümünde hayal oyununun 20.yy’a kadar toplum hayatında geleneksel hâliyle yaşadığını vurgular.

Dilaver Düzgün, gölge oyununun kaynağı konusundaki tartışmalara vurgu yaparken her nereden gelirse gelsin onun millî bir karakter kazandığını, özellikle İstanbul’un bu oyunun olgunlaşmasında ve millî görünüm kazanmasında çeşitli açılardan önemli olduğunu vurgular.

İstanbul’da biçimlenen ve Türk milli kültürünün bir parçası haline gelen gölge oyunu, gerek saray çevresinde ve aydınlar arasında, gerekse halk arasında yaygın bir oyun olma özelliği kazanmıştır. İstanbul’un, uzun bir süre imparatorluk başkenti ve daima bir sanat şehri oluşu, onun gölge oyunu ile bütünleşme sürecini hızlandırmış ve kalıcı hale gelmesini sağlamıştır. Bu süreçte sanatçı ve izleyici gruplarının birbirlerini etkilediği, hatta oyunun başka sanat kollarıyla etkileşime girdiği görülür. İstanbul kenti, sanatçısını yetiştirmiş, oyunlara kendi bünyesinden malzeme vermiş, sergilenme zeminlerini oluşturmuştur. (Düzgün, 2010, s.27).

Konusu, dili, üslubu, içerik özellikleri, kişileri vs. dikkate alındığında hayal oyununun Türk kültürü açısından millî öge olduğu tartışılmazdır. Gölge oyunu, bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türk toplumunun kültürel kodlarını içinde barındırdığı açıktır.

Toplumsal yaşamı yansıtmaya gayesi taşıyan eserlerde yazarlar bilinçli olarak halk yaşamını yansıtmak gayesiyle geleneksel metinleri modern anlatılara taşımıştır. Zira bu tarz eserler köy ve kasaba yaşamını anlatmaktadır. Bu mekânlar da türkü, ninni, mâni gibi anlatıların güçlü şekilde kendini devam ettirdiği yerlerdir. Fakir Baykurt, “Köygöçüren” romanında göç olgusunu irdelerken halkın duygusunu ifade ettiği bölümlerde sık sık başvurduğu türkülerinde öne çıkarır. Baykurt, “Tokat yaylasında yaylayamadım/Divane gönlümü eğleyemedim (...) Tarlaya ektilim soğan/Bitmedi vurdu boran (...) Çek deveci develeri engine/Şimdi rağbet güzel ilen zengine. (Baykurt, 2001, s.9-39-41). kısmında montaj tekniğini kullanarak romanın duygu imajını zenginleştirir.

Kemal Bilbaşar, “Yeşil Gölge” eserinde halkın duygusunu sadece türkülerle değil toplumun duygu dünyasının bir diğer güçlü ifadesi mânîlerle de ifade eder. Bilbaşar, “Elmayı avuçladım/Boyunu karışladım/Bakmaya kıyamazken/Ellere bağışladım (...) Entarisi pembeden/Leke olmuş geymeden/Ben bir güzele yandım/On beşine girmeden (...) Dere boyu düz gider/Bir kınalı kız gider/Kız yolunu şaşırır/İnşallah bize gider” (Bilbaşar, 2015b, s.246-355-356). mısralarıyla kahramanlarının duygu dünyasını, roman kurgusuna uygun olarak halk anlatılarıyla süsler.

Kemal Bilbaşar, yine “Yeşil Gölge” eserinde karşı-beri diye adlandırılan mâni atışmasını kurguya taşıırken önemli miktarda anonim halk edebiyatı ürününe de eserde yer verir. Yine bir cenaze merasimi esnasında söylenen “Tırabzanda sıra sıra yemek dolu siniler/Merdibanın alt yanında kadın kızan iniler.” (Bilbaşar., 2015b, s.379). ağdını da romanın olay örgüsüne yerleştirerek metnin anlam dünyasını zenginleştirir.

Erhan Bener, “Elif’in Öyküsü” isimli romanında kurguyu bir hatıra defteri şeklinde oluşturur. Anlatılanlar da hayalden ziyade gerçekliği ifade etmektedir. Bunu yaparken de halk arasında o dönemde canlılığını koruyan halk edebiyatı nazım türlerine ve şekillerine önemli miktarda yer verir. Bener, “Bostan susuz olur mu?/Aysel bensiz olur mu?/Seni bana vermeyen/Allah’ından bulur mu? (...) Sivaslının hanında,/Hanımların yanında,/Melek bizi öpmezse/Yır çıksın dudağında!” (Bener, 2006, s.71-79). mısralarıyla mâniye, “Biz bir karabiberiz, Yuvarlanır gideriz... (...) Kayalar kayalar, yüksek kayalar/Kayanın içinde üç beş kız yunar/İkimizi bir tabuta koyalar.” (Bener, 2006, s.77-215). mısralarıyla ise türküyü

romanın olay örgüsünde yer verir. Romanda işlenen konu gereği olay akışında fazlaca geleneksel metinlere yer verilmiştir.

Eserlerinde Orta Anadolu insanını sıklıkla konu edinen Abbas Sayar, “Can Şenliği” romanında duyguların ifade şekli açısından toplum hayatının önemli bir yansıması olarak türkülerini eserinin belli kısımlarında kullanır. Sayar, kahramanı Hüseyin Ağa ağzından “Fidayda yavru gelin Fidayda/Beş yüz altın yedik bir ayda (...) Gurbet elde ölsem suyum kim dökse/Nazlı yârim yok ki kefenim dike (...) Su gelir millendirir/Çayırı çimlendirir (...) Nafile nafile o da nafile/Çalgı çaldım, kız oynattım, o da nafile” (Sayar, 2015, s.15-16-49). satırlarında bazen oyun havalarını bazen ağıtları bazen de bozlakları okuyucusuna ulaştırır. Aynı romanda Abbas Sayar, “El eli yur, el de yüzü.” (Sayar, 2015, s.35). atasözünü de romana taşıyarak Türk kültürünün en eski örneklerinden biri ile romanın anlatımını pekiştirir.

Türk edebiyatında modern romanların çoğunun, Cumhuriyet Dönemi’nde geleneksel metinlere önemli ölçüde telmihte bulunduğu görülmektedir. Birçok yazar, ya çağdaş metinlere montaj tekniğiyle bu anlatıları eserlerine eklemekte ya da geleneksel anlatıları hatırlatacak göndermelerde bulunmaktadır. “Bıçağın Ucu”nda Attilâ İlhan “Anneme halk masallarının özlemler, ayrılıklar, sonu yok çırpınışlarla dolu sihirli dünyasını tanıttı: Ferhad ile Şirin’i Tahir ile Zühre’yi ve öbürlerini!...(...) Babası Zühre’yi sarayında tutuklatmış...” (İlhan, 2014, s.60-61). telmihiyle halk hikâyelerini okuyucuya anımsatır.

Tarihî romanlar kurgulanırken geleneksel anlatılara, diğer roman türlerine oranla daha fazla müracaat edildiği görülecektir. Bu romanların kurgulanma sürecinin bir gerekliliği olarak dikkat çeker. “Gündönümü” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Molla Hüsrev hocamızın ilk derste bana öğrettiği, ceddimiz Oğuz Han’ın destanında aklımdan çıkmayan bölümler vardır; hep düşündürtür beni...” (Sepetçioğlu, 2019a, s.241). bölümünde “Oğuz Kağan Destanı”nı romana olay örgüsüne dâhil eder. Yine aynı eserde bir türküyü Sepetçioğlu, “Biriz, dağınık değiliz/Safız, bulanık değiliz/Uyur uyanık değiliz/Bil ki bütün memleketimiz/ Padişahım memleketiz” (Sepetçioğlu, 2019a, s.259). romanın akışına uygun olarak satırları esere dâhil ederek dönem gerçekliğini dile getirmekte ve romanı anlatım olarak da geleneksel anlatılara yaslamaktadır.

Toplumsal yaşamdan beslenen pek çok eser yaşamın içinde var olan öğelere oldukça fazla yer vermektedir. “Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz” romanında mizah ve abartıyla birlikte Aziz Nesin, “Bir kara talih kovaladı beni/ Umutlar verdi oyaladı beni (...) Bir döksem derdimi

denizler taşar/Anlatsam yargıca yargıç da şaşar (...) İstanbul dedik de özendik geldik/Kaldırım taşına uzandık kaldık” (Nesin, 2020, s.113-114-140). roman dokusuna ve olay örgüsüne uygun çok miktarda türkü örneği yaratır ya da alıntılar. Bunun yanında yine halk anlatısının güçlü sürdürücülerinden olan mânilere de roman kurgusuna uygun örnekler üreterek “Dünyada yürür nami/Nana nina ninami/Olmazı olur yapar/Karakaplı Nizami” (Nesin, 2020, s.192). ifadeleriyle anlatımı zenginleştirmek, daha akıcı hâle getirmek ve mizah gücünü artırmak amacını taşır.

Geleneksel anlatıların yahut gösterilerin en güçlü örneklerinden olan gölge oyunu, Osmanlı coğrafyasının uzunca yüzyıllar yegâne eğlencesi olarak varlığını sürdürmüştür. Orhan Bey zamanında Bursa’da yaşadığı rivayet edilen Karagöz ve Hacivat, “Azap Ortakları” romanında Erol Toy’a göre “Mimarbaşı, birbiriyle söz dalaşı halindeki Hacı İvaz’la Karagöz’ü önüne katıp kapaklandı Beyazıd’ın önüne. (...) Karagöz, yaptığını beğenenlerin cakasıyla söz yetiştirmekte durmaksızın.” (Toy, 1974, s.354-355). Osmanlının kuruluş devrinde yaşamış ve öldürülmüştür. Kaynağı konusunda farklı rivayetler olmakla birlikte bazı araştırmacılar tarafından Anadolu’da ortaya çıktığı inancı yaygındır.

Tarihî gerçeklik üzerine kurgulanan romanlarda, eserlerin dokusu genellikle geleneksel anlatılarla zenginleştirilmiştir. Özellikle tarih, savaş vb. konuların işlendiği eserlerde destan, efsane gibi anlatıların eserin kurgusuna yerleştirildiğine şahit olmaktayız. “Ebemkuşağı” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Bir süre sonra anlattıklarının Köroğlu Ayvaz destanından farksız olduğunun kendi de farkına varmış olacak ki tatsız tuzsuz güldü.” (Sepetçioğlu, 2017b, s.43). telmihiyle romanın dokusuna Anadolu sahası anlatılarından “Köroğlu Destanı”ndan bir alıntı ilave eder.

Ninni geleneksel metinler içinde en eski olanlardandır. Uzunca yıllar halk belleğinde yaşamış olan bu metin, zaman içinde yazıya geçirilmiştir. En eski yazılı örneklerine “Divanü Lügati’t Türk”te rastlanan ninniler sosyal hayatın içinde yaşamaya devam etmiş, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Modern romanlar da bir şekilde bu anlatılardan beslenmiştir. Çocuk romanlarıyla tanınan Kemalettin Tuğcu, “Tanrı Misafiri” romanında eserin kurgusuna bağlı olarak ninnileri olay örgüsüne yerleştirmiştir. Tuğcu, “Hu...hu...hu kuşu/Viranlıktır yuvası/Mamalar getir babası.. (...) Hu...hu...dervişler/Hak murada ermişler,/Bin fırın ekmek yemişler,/Daha da var mı demişler. (...) Dandini dandini das dana/Danalar girmiş bostana... (Tuğcu, t.y, s.8-47). mısralarıyla ninnilerden örnekler vererek romanın dokusunu zenginleştirir.

Romanlar modern çağın anlatıları olarak öne çıkmasına rağmen birçok roman anlatım temelini geleneksel anlatılar üzerine kurmaktadır. Özellikle edebiyatımızda destan, masal, geleneksel tiyatro, mâni, ninni, türkü, halk hikâyesi vb. türlerden modern anlatıların beslendiğini görmekteyiz. Milletçi ideolojiyle yazılan metinlerdeyse geleneksel anlatılara bilinçli bir yönelim söz konusudur. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Buğday Kamyonu” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Bir de Kerem İle Aslı, bir de Âşık Garip geldi. (...) Âşık Garip’in, Kerem İle Aslı’nın elindeydim ben böyle benzetmelere hazırdım zaten.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.276). yaygın olarak halk arasında anlatılan hikâyelere romanın birçok yerinde gönderme yapar. Aynı eserde Sepetçioğlu’nun “Belediye reisi köyünde kuzunun kızarmışına, şarabın koyusuna veredursun kendini biz dönelim geri; sabah yokuş aşağı inerken resimlenip bıraktığımız Cevahir’le Sadık Çavuş’un buğday kamyonuna. (...) Sanki İncili Çavuş, orta oyunu oynasan bu kadar olur valla.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.223-230). sözleriyle hem geleneksel anlatıların dil ve anlatım üslubundan faydalanır hem de bu orta oyununa gönderme yapar. Geleneksel anlatılardan beslenme Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun sanatçı olarak genel tavrını yansıtırken bu eserinde birçok geleneksel metni aynı eserde hatırlatması yönüyle romanın anlatım temelini çoğunlukla geleneksel anlatılara dayandırır. Sepetçioğlu, “Buraya Karagöz dinlemeye gelmedik.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.272). tümcesi ile gölge oyununa romanın olay akışında telmihte bulunur.

Romanların konusu ve dayandığı felsefi temel birbirine paraleldir. Bu temele dayalı olarak oluşturulan kurgu ve romanın dokusunu zenginleştiren anlatımda konuyla bütünlük taşır. “Gençliğim Eyvah” eserinde Tarık Buğra “Çanakkale içinde vurdular beni;/Ölmeden mezara koydular beni;/Gençliğim eyvah! (...) Türküler söyleniyordu. Böyle toplantılarda hep olduğu gibi, Dadaloğlu’ndan, Köroğlu’ndan.. özellikle de Pîr Sultan Abdal’dan!” (Buğra, 2020, s.208-312). mısralarıyla romanın konusunun bir gereği olarak hem türkülerini anımsatır hem de “Çanakkale Türküsü”nü olay örgüsünün birçok yerinde kullanır.

Eski çağları konu edinen modern Türk romanları çoğunlukla kadim devirlerin anlatılarından önemli ölçüde yararlanmıştır. Özellikle nesir olması nedeniyle destanlar ve efsaneler modern romanlara önemli ölçüde etki etmiştir. “Kilit” eserinde M. N. Sepetçioğlu, “Yada Taşı var ya, o taş işte o Kutlu Dağdan çıkarılmış. Bununla ne demek istiyorum varın anlayın gayri.” (Sepetçioğlu, 1980, s.98). cümleleriyle “Göç Destan”na gönderme yaparak Yada Taşı’nın Çinlilere verilmesi neticesinde yaşananları anımsatır. Bu

uyarayı özellikle 1970-1980 yıllarının gençliğine yapması ise dönemin şartları gereği daha dikkat çekicidir.

“Tüfekliler” romanında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde öğretmenlik yapan ve hayata tutunmaya çalışan bir grup öğretmenin öyküsü anlatılır. Öğretmenlerin kendi kültürlerinden ve yaşamlarından tamamen zıt bir zihniyetin içinde yaşamaya çalışırken romanda sık sık halk hikâyelerine gönderme yapmaları dikkat çekicidir. Bu halk anlatıları öğretmenlerin kendi kültürel geçmişleriyle bağı olarak görülmelidir. Ümit Kaftancıoğlu, “Elden ele dolaşan, duvar diplerinde satılan âşık kitapları vardır, Kerem ile Aslı, Âşık Garip ile Şahsenem... (...) Âşık Garip’in yol arkadaşı, can yoldaşı Şahvelet’tir.” (Kaftancıoğlu, 1974, s.64-66). ifadeleriyle romanın birçok yerinde halk hikâyelerini okura hatırlatır. Dönemin yaşamıyla bağ kurar. Âşıklık geleneğiyle ilişkisi tek yönlü de değildir. Halk kültürünün pek çok ifadesini olay örgüsüne taşır. Kaftancıoğlu, “İstanbul’dan çıktım derya düzüne/İras geldim bir Ermeni kızına” (Kaftancıoğlu, 1974, s.126). türkü örnekleriyle de romanın duygu dünyasını beslemeyi ihmal etmez.

Türk romanında geleneksel halk anlatıları roman kurgusunda önemli miktarda yer tutar. Toplumsal hayatın odak noktası olan modern romanlar, halkın duygu dünyasını yansıtırken genellikle türkü, mânî, ninni gibi geleneksel söyleyişlere yaslanır. “Alinin Biri” eserinde Fahri Erdinç, “Bahar ayı açılsın da geleyim./Kocaçaydan geçilsin de geleyim. (...) Sandıklıda basamadın mapusu,/El elinde kaldı tarla tapusu... (Erdinç, 1979, s.27-107). mısralarıyla türkülerden örneklerle anlatıma güç katar. Bununla birlikte olay örgüsünde bir mânî örneği de sunulur. “Sara beni, sara beni,/Yaşatmaz bu kara beni,/Ölüm de bir ayrılıktır/Mahşer günü ara beni.” (Erdinç, 1979, s.208). Fahri Erdinç, kahramanlarına geleneksel toplum yapısına uygun olarak duygularını yine geleneksel anlatılarla ifade ettirir.

Yusuf Ziya Bahadınlı, “Güllüceyi Sel Aldı” romanında Anadolu’yu ve kırsal yaşamı anlatır. Eser köy ve kasaba hayatına hâkim olan feodal düzeni, ağalık sorununu, toprak ve su sorunlarını, demokrasi hareketlerini, demokrasi hareketlerinin nasıl engellendiğini çarpıcı şekilde dile getirir. Toplumsal yaşamın ön plana çıkartıldığı eserlerde toplumun duygu dünyasının daha çok türküler aracılığıyla yansıtıldığı açıktır. Bu romanda da eserin başından sonuna pek çok yerde, türkülerin eserin olay örgüsüne montajlandığı görülmektedir. Bahadınlı, türkü örnekleriyle eserin kültürel altyapısını güçlendirmektedir: “Eğitim kavak dalını,/Saydım yapraklarını... (...) Demedim mi nazlı yârim ben sana,/ Çok

muhabbet tez ayrılık getirir! (...) Bir name yolladım canan eline. / Acep şu günlerde yetişir m'ola.. (Bahadınlı, 2003, s.30-116-133).

Aysel Özakin, “Gurbet Yavrum” eserinde yurdundan kopup Kanada’ya yerleşmek zorunda kalmış bir baba ile kızının ortak öyküsünü anlatır. Modern yaşamın parçaladığı aileler, aile bireylerinin savrulmaları ve yaşadığı birçok kırgınlığa rağmen yurduyla bağlantısını koparmayan bir babanın hikâyesi çeşitli geleneksel unsurlara dayandırılarak anlatılır. Özakin, “Halep yolu düz olsun/Bekleyelim düz olsun/Doksandokuz yaram var/Bir de sen ol düz olsun.” (Özakin, 1989, s.29). mânisiyle hem romanın geleneksel anlatımlarla ilgisini kuruyor hem de kahramanın mâniler aracılığıyla vatanıyla bağını pekiştiriyor.

Günay Dal, “E-5” romanında Almanya’daki göçmen Türkleri konu edinir. Eserin olay akışında kahramanlar üzerinden sık sık eskiye döner. Özellikle Çanakkale Savaşı’nı hatırlatır. Bunu yaparken de “Çanakkale Türküsü”nü anmadan geçmez. Dal, “Çanakkale içinde vurdular beni, diye başladık biz söylemeye. Biz türküyü söyledikçe, Dursun onbaşımızın yüzü aydınlanmaya başladı.” (Dal, 1979, s.70). türkünün toplum üzerindeki duygusal etkisine örnek verir.

“Sürgün Alayı”nda II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de yaşanan sağ-sol gerilimi ve bunun öğrenciler, gençler üzerine tesiri dile getirilir. Özellikle halkın yoksul kesiminden seçilen roman kahramanları ve bunların temsil ettikleri kültür, ideoloji otobiyografik bir tavırla olay örgüsüne dönüştürülür. Köylerde ve kasabalarda yetişerek büyük üniversitelere yerleşen gençler kendi kültürlerini kimliklerini de bu üniversitelere ve üniversitelerin bulunduğu şehirlere taşımışlardır. Bu nedenle Mehmed Kemal, “İnce, uzun, yanık havayı bitirdi. Ardından kavuştağı söylemeye başladı. ‘Askere gidişimdir./Hoy, nanay/Gonca gül derişimdir./Hoy, nanay... (...) Karanlığı bıçak gibi kesiyordu sesi. ‘Ölüm ile ayrılığı tartmışlar; elli gram ağır gelmiş ayrılık,’ diyordu,” (Kurşunluoğlu, 1974, s.136-270). anlatılarıyla halk arasında yaygın olarak bilinen birçok anonim türküyü gençlerin gönül dünyasında yaşattığı değerleri romana taşır. Aynı eserde Kurşunluoğlu, “Köroğlu öyküsü bütün Anadolu’yu kaplamıştı. Her yerde bir belirtisi vardı.” (Kurşunluoğlu, 1974, s.239). ifadeleriyle Köroğlu Destanı’nın Anadolu’nun pek çok yöresine yaygınlaştığını ve halk tarafından benimsendiğini ifade eder.

Toplumsal yaşamda binlerce yıl belleklerde saklanan türküler, Türk’ün ruh dünyasını en etkili şekilde yaşatan ürünler olarak karşımıza çıkar. Halkın sevincini, hüznünü, çeşitli toplumsal meseleleri, halkın hafızasında iz bırakmış çeşitli olayları türküler aracılığıyla

öğreniriz. Sosyal bir roman örneği olarak “Şeytanistan”da toplumun pek çok yanıyla esere işlendiğini görmekteyiz. Ali Yüce, “Kebabı köz öldürür/ Ateşi su söndürür/Yiğidi bıçak kesmez/Bir acı söz öldürür.” (Yüce, 1976, s.201). mısralarıyla bir türküyü olay örgüsüne ekler ve birkaç kez de tekrar eder. Yine romanın muhtelif yerlerinde türkü göndermeleri de mevcuttur.

“Kanlıdere’nin Kurtları” eserinde Dursun Akçam, toplumsal odaklı bir olay örgüsü inşa eder. Toplumun gelenekleri, duygu dünyası, hayal dünyasının yansımaları bir bütün halinde okura ulaştırılır. Bunda temel amaç eserin kültürel altyapısının güçlendirilmesi yanında anlatılanların gerçekliğini artırmaktır. “Kanlıdere’nin Kurtları” romanın birçok yerinde mâni, türkü, masal, tekerleme gibi geleneksel halk anlatısının birçok örneğine rastlamaktayız. Akçam, “Kara koç boyanır mı?/ Öpsem yar uyanır mı? (...) Su gelir lüle lüle/Yar gelir güle güle.” (Akçam, 2021, s.51-52). montajıyla olay örgüsünün birkaç farklı kısmında türkülerle romandaki kahramanların duygularını, hayata bakışlarını aksettirir. Aynı eserde Akçam, “Oğlan adın aslandır/Gel kapıyı seslendir/Anam sana kız vermez/ Binlikleri seslendir. (...) Kar yağıyor yağıyor Abamı giyeceğim/ Sakallıyı alıp da/ Baba mı diyeceğim.” (Akçam, 2021, s.105-170). alıntılanan örnekler dışında da mâni örneklerini, farklı türleriyle birlikte eserin olay akışına ekler. Bu iki geleneksel tür yanında Akçam, “Geceleri cinli perili masallar dinlerdik yaşlılardan. Hortlaklar, sırtlanlar, devler cinler doldururdu düşlerimizi.” (Akçam, 2021, s.76). ifadeleriyle masallara gönderme yapar. Yine Akçam, “Behreci Kemal/Olmasın helal/Yıldırım vursun/Ocağın sönsün” (Akçam, 2021, s.97). örneğiyle beraber birkaç tekerleme örneğini de halk kültürünün yansıması olarak olay örgüsüne yerleştirir.

Fakir Baykurt, “Tırpan” romanında Orta Anadolu’yu, Ankara civarını, yaşamı, gelenekleri, anlatılarıyla birlikte eserine yansıtır. Halkın keyiflendiğinde, üzüldüğünde çoğunlukla ruh dünyasını türküler aracılığıyla anlattığını görmekteyiz. Fakir Baykurt, “Kara kara camızlar/Birbirini omuzlar/Biz size varır mıyız/Şişgöbekli domuzlar? (...) Dallarda yeşil yaprak/Kirazlar tabak tabak/Sarılalım sevdiğim/Sonumuz kara toprak. (...) Palu'nun dağlarında/Bir yer olup esnedim/Ömrümün bağlarından/Bir sap üzüm kesemedim.” (Baykurt, 2021, s.163-292). örnekleriyle Anadolu insanının duygu dünyasının birebir şekilde türkülere ve mânilere yansıdığını ortaya koyar.

Milliyetçi anlayışla inşa edilen romanlar diğer anlayışlara göre daha fazla geleneksel anlatılardan beslenmektedir. Yine tarihî konuların işlendiği eserlerde diğer türlere nazaran geleneksel türlerden daha fazla beslenmektedir. “Çatı”da Mustafa Necati Sepetçioğlu,

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında yaşanan tarihî olayları, dönemin sosyal hayatını, zihniyetini yansıtır. Sepetçioğlu, “Ay doost! koptu gırtlğından yırtılırcasına. Türkmen ağzı bir bozlak yerle göğün arasında tir tir titredi.” (Sepetçioğlu, 1977, s.252). ifadesiyle Türklerin duygularını ifade ettikleri kadim tür olan türküyü esere dâhil eder. Diğer yandan M. Necati Sepetçioğlu, “Manas okuyan Manasçıların at toynaklarının uğultusunda, ok vınlamasında, kılıç şakırtısında dönüp duruşuydu..kurtların atlarla yarıştığı sesler..” (Sepetçioğlu, 1977, s. 253). tümceleriyle “Manas Destanı”nın ozanlık geleneği içinde söylenişini anımsatır.

Toplumsal gerçekliğin öne çıktığı eserlerde, modern anlatıların genellikle toplumsal yaşamın içinde varlığını sürdüren pek çok anlatım türüyle örüldüğünü görmekteyiz. Bu eserin gerçeklikle bağlantısını güçlendirme, romanın dokusunu zenginleştirme, devrin zihniyetine uygun davranma, kahramanların ruh ve hayal dünyasını daha iyi yansıtmaya gibi gerekçelerle yapılmaktadır. “Kuzgunlar ve Leşler”de Erol Toy, “Türkünün sözcüklerini izleyerek, obanın dışına çıktı. Hemen yukarıdaki Sarıpınar yolunda ozanlar toplaşmışlardı. Türkü biter bitmez gücünü bitirmişcesine durakladı. (Toy, 1981b, s.192). satırlarıyla türküyü olay akışına almasa da onun kahraman üzerindeki etkisini okuyucuya anımsatır. Toy, “Hayalci ustamıza da bir uğrayalım. Bensiz de olsa akşam git gör... Şem’a yakıp ak perdede nice bir suret canlandırmada anla. (...) Yar bana bir eğlence, girişiyile başlayarak, Karagöz ve Hacivat'ın kervancılığını oynatmaya başladı.” (Toy, 1981b, s.207-218). göndermesiyle geleneksel tiyatromuz gölge oyununu romanda anmadan geçmez. Bununla birlikte Erol Toy, “Meddahı dinlerken göz yerine düş de geçerli.” (Toy, 1981b, s.207). sözüyle diğer bir geleneksel tiyatro türü olan meddahlık geleneğiyle de dönemin eğlence anlayışı hakkında geniş bir malumat verir.

Füruzan'ın “Kırk Yedi'liler” romanı, 12 Mart'ı yaşamış gençlerin hayata tutunma mücadelesini anlatır. Roman Erzurum'a öğretmen olarak atanmış bir çiftin çocuklarıyla birlikte yaşamını konu edinir. Bununla birlikte dönemin yaşamı, koşulları hakkında da uzun uzun izahat verildiğini görüyoruz. Erzurum'daki yaşamın zorluğu, oranın gelenekleri, eğitimle ilgili durumu epeyce betimlenir. Tüm bunlar yapılırken geleneksel metinlerden faydalandığına şahit olmaktadır.

Masallardaki padişahın buyurduğu işleri yapamayan Keloğlan'ın karşısında beliren ‘Hiç korkma git de ki padişaha, kırk gün sonra altından saray, altından köprü hazır,’ diyerek çelimsiz gövdesiyle çıkarılan masal cinlerine benzetirlerdi. (...) Padişahın en küçük kızı, erkek kıyafetine girip sihirli narı bulmuş, saraya ulaştırmış. Şehzade yer yemez iyileşmiş. (Füruzan, 2021, s.26-112).

Füruzan, roman içine masallardan bölümler montajlar. Bunun yanında, aynı eserde Füruzan, “Yalnız sonraları iki dize yer etti belleğinde: Bakın çantasında acep nesi var/ Bir çift kundura ayla bir de fesi var.” (Füruzan, 2021, s.394). mısralarıyla bir türkü örneğini de olay akışının içine yerleştirir. Bu da yazarın halk kültürü ürünlerinden oldukça fazla yararlandığına kanıttır.

Hasan Kayıhan, “Acı Su” eserinde Kırgızların Ruslara karşı başlattığı bağımsızlık mücadelesini konu edinir. Yazar iki farklı noktayı daha fazla öne çıkararak eserini tam anlamıyla geleneklerin ve geleneksel anlayışların üzerine inşa ettiğine okuyucusunu ikna etmeyi başarır: Bunlardan ilki geçmişi binlerce yıl öncesine dayanan geleneksel güreşlerdir. Diğeri ise Kırgızların “Manas Destanı”nda geçen Manas karakterinin anılmasıdır. Kayıhan, “Han Manas’a dua kılıp meydanlara yürüyene..” (Kayıhan, 1978a, s.130). göndermesiyle Kırgız Türklerini derleyip toplayan Manas’ı okuyucusuna hatırlatarak bağımsız mücadelesinin meşalesini yakar.

“Sancı” romanında Emine Işınsu, dönemin siyasi hareketlerini, ideolojik çatışmalarını, fikir tartışmalarını, ülke gündemini, dönemin zihniyetini gerçeklik olgusunu öne çıkararak romanlaştırıyor. Yazarın geçmişe bakışı bütüncül bir yapı arz etmektedir. İslamiyet Öncesi ve Sonrası Dönem’i tarihî gerçekliğe sadık kalarak romanlaştırıyor. Işınsu, “Dedem Korkut da gelip, boy boylar, soy soylar, yapılan kahramanlığa, çocuğun hünerine göre bir isim koyardı ki.” (Işınsu, 2005b, s.129). bölümüyle “Dede Korkut Hikâyeleri”nin sonunda Dede Korkut’un bilge bir kişilik olarak ortaya çıkmasını olay örgüsüne montajlar. Yazarın hem tarihle hem de tarihî metinlerle ilişkisi bilinçlidir. Çünkü bu dönemde yazılan romanların çoğu tezli olarak kaleme alınmakta ve gençleri eğitmek amacıyla kullanılmaktadır. Bununla birlikte Işınsu, “Çanakkale içinde aynalı çarşı,/Anne ben gidiyorum düşmana karşı...” (Işınsu, 2005b, s.83). bir türkü metniyle geleneksel metinlerle romanını süslemeye devam etmektedir. Bu da yazarın metinler arasılıktan önemli ölçüde yararlandığını göstermektedir.

3.4. Fikir Akımları

3.4.1. Milliyetçilik

Milliyetçilik fikri, ortaya çıktığı asırda birçok imparatorluğun yıkılmasına ve yeni devletlerin de kurulmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye’nin kuruluşunda da milliyetçilik fikrinin önemli etkisinin olduğu açıktır. Kuruluştan sonra da Cumhuriyet Dönemi’nin

önemli kavramlarından biri olan milliyetçilik düşüncesi Atatürk ilkeleri arasında kendine yer bulmuş ve bir devlet politikası olarak uygulanmıştır. Dönem aydınları, farklı siyasi fikirlerine orantılı olarak milliyetçilik düşüncesine farklı pencerelerden bakmış, farklı yorumlar getirmişlerdir.

Erol Turan, milliyetçilik düşüncesinin Türkiye’de yaygınlaşması ve millî bir görünüm kazanmasını incelediği makalesinde, bu fikir akımının Osmanlı Devleti’nin yıkılışından Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna kadar geçen süreçte dönem zihniyetine etkisini ortaya koyar. Bu makalede milliyetçilik düşüncesinin Türk hayatında olgunlaşması ve ulus bilincine erişmedeki etkisi etraflıca irdelenmiştir.

Türkiye’de de milliyetçilik, modernleşme sürecinde etkin bir ideoloji konumunda olmuştur. Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyete giden süreçte milliyetçiliğin, modernleşme hareketinin meşruiyet zeminin oluşturduğu söylenebilir. Batılı bir toplumsal yapının yerleştirilmesi ve ulus-devlet kurulması aşamasında Türk milliyetçiliği temel ideoloji niteliği taşımaktadır. Cumhuriyet sonrası siyasal yaşam içerisinde de milliyetçilik, farklı biçimleriyle de olsa, her zaman tartışılan, ağırlığı olan ve siyasal kurumları etkileyen bir ideoloji olmuştur. (Turan, 2011, s.136).

“Bir Bilim Adamının Romanı” eserinde Atay, Mustafa İnan üzerinden milliyetçiliği her şart altında memlekete hizmet etmek ve faydalı olmak şeklinde görüyor. Yazara göre Türk milliyetçiliği vatanseverlikle ilişkilidir. Atay, “Doktorayı bitirince de İsviçre’de kalması için çok ısrar etmişler. Elçilik kanalıyla bile baskı yapmışlar. Kabul etmemiş. ‘Ben memleketime döneceğim,’ demiş. İşte böyle ‘milliyetçi’ bir çocuktur Mustafa.” (Atay, 2008, s.98). ifadeleriyle her türlü baskıya rağmen Mustafa İnan’ın, yurduna dönüp hizmet etmekten başka bir seçenek düşünmediğini vurgular.

Emine Işınsu, “Tutsak” romanında ülküsüne âşık karakterler yaratarak romanın başkahramanı olmasa da yardımcı kahramanlar vasıtasıyla eserine milliyetçi bir koku vermeyi ihmal etmiyor. Romanın önemli bir kısmında hayatın içinde kaybolmuş Ceren karakterini ve ülküsüne hayatını bağışlamış Tarık karakterini görürüz. Yazar milliyetçilik fikrini romanda iki şekilde işler: Birincisinde Ceren yozlaşmış modern dünyayı yadsıyarak milliyetçilik ideolojisine hizmet eder. İkincisinde ise Irak’ta yaşayan Türkmen akraba Tarık büyük Türkiye fikri uğruna mücadele ederek milliyetçilik fikrini yansıtır. Işınsu, “Büyük Türkiye ülküsüne iman ettiği için, imanını sevdiği için sevinirdi.” (Işınsu, 2004, s.53). söyleminden anlaşılacağı üzere eserlerinin temelini milliyetçilik fikri ile donatır.

Milliyetçilik düşüncesinin savaş dönemlerinde, özellikle de yurdun işgale uğradığı dönemlerde yaygınlaşması yahut güç kazanması olağandır. Yurdu kurtarma refleksi milliyetçilik akımıyla güç bulmaktadır. Kurtuluş Savaşı yıllarında da bu düşüncenin

aydınlar ve halk arasında yaygınlaştığı açıktır. Dönemin tarihî gerçekliğini yansıtan romanlardan “Kutsal Barış”ta Hasan İzzettin Dinamo, “Ulusal Kurtuluş Savaşı milliyetçiliği öbür okullardan çok oralarda kök salmıştı. (...) İstanbul’da son kerte koyu Türk düşmanı olarak yetiştirilen azınlık okullarının karşısında milliyetçilikle dopdolu olarak boy veren okulların başında Darüleytamlar geliyordu.” (Dinamo, 2007a, 58-59). pasajında milliyetçilik düşüncesinin yayılma ve güçlenme alanlarını işaret etmektedir. Yazar, okullarda Türk düşmanlığına bir tepki olarak bu düşüncenin kök saldiğını iddia etmektedir.

Hasan İzzettin Dinamo, “Öksüz Musa” romanında yetimhaneler ve Öksüz Musa ekseninde Türkiye’nin Kurtuluş Mücadelesi verdiği yılları anlatır. Türkiye’de bu yıllarda yaşanan sefalet, açlık, sahipsizlik tüm çıplaklığıyla bir çocuğun gözünden anlatılır. Yetimhaneler ise çeşitli imkânsızlıklara rağmen bir nebze daha iyidir. Bu yıllarda Milli Mücadele’yle birlikte yükselen milliyetçilik duygusunun ise yetimhanelere kadar yayıldığını görürüz. Dinamo, “Kent, birdenbire milliyetçilik idealiyle solumaya başladı. (...) Hemen kentin ileri gelen milliyetçi tüccarları, davranarak öksüzlerin yürekler acısı yazgısına el attılar. (...) Okulda zengin bir milliyetçilik, Kuvayı Milliyecilik havası esiyordu.” (Dinamo, 2005, 22-90). söylemiyle dönemde milliyetçilik düşüncesinin ön plana çıktığını vurgular.

Türklerde milliyetçilik düşüncesi, dünyadaki muadillerinden farklı olarak binlerce yıllık Türk düşünce hayatıyla olgunlaşarak millî bir nitelik kazanmıştır. Dünyada parçalayan, bölen milliyetçilik fikri, bizde bütünleyen, eşitleyen bir anlayışa bürünmüştür. Özellikle Cumhuriyet Dönemi’nde Türk aydınının bu düşünce üzerine kafa yorduğunu da eserlerden anlamak mümkündür.

Oysa biz milliyetçiler, milleti millet yapan, insanı insan yapan unsurlar olarak, bu kavramları görürüz. Bir milliyetçinin milleti ve milletini oluşturan unsurları reddetmesine imkân yoktur, onların hâkim sınıfın tarafından uydurulduğuna inanması, milliyetçiliğin tabiatına aykırıdır, özüne aykırıdır. (...) İnsanın, kendi çıkarlarına, milletin çıkarlarını tercih etmesi, kendinden önce milletini düşünmesi. (İşinsu, 2005b, s.385-386).

Emine İşinsu, kahramanları Dursun ve Ali üzerinden Türkçülük, milliyetçilik, ülkücülük gibi kavramların benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koyar. “Sancı” roman türünde yazılmakla birlikte yayımlandığı dönem de dikkate alındığında tartışmalı birçok konuyu olay örgüsünde barındırmaktadır. Yazar Dursun Önkuzu’nun ağzından milliyetçi bir insanın nasıl olması, nasıl davranması gerektiğini dile getirerek dönem gençliğinde bir şuur yaratmak istemektedir. Milliyetçiliğin özünün milleti oluşturan öğelerden meydana geldiğini görmekteyiz.

3.4.2. Turancılık/Kızıllema

Turancılık düşüncesi, Türkçü düşünceye sahip ideologların tüm dünyadaki Türk soyluların siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan tek çatı altında yaşaması idealiyle oluşturduğu anlayıştır. Bu anlayış günümüzde hâlâ geniş bir kitle tarafından benimsenen bir olgudur. Temelinde Türklük şuuru olan Turancılık fikri Türkler tarafından genel olarak benimsendiği ve savunulduğu için millî öge olarak değerlendirilmiştir.

Mehmet Soğukömeroğulları, Turancılık mefkûresini ve roman türüne yansımalarını incelediği araştırmasında Turancılık ve Kızıllema ülküsünün kavramsal ilişkisini ortaya koyar. Turancılık fikrinin temellerini, yansımalarını ve Türk romanında temsilini irdeler.

Turancılık fikrinin gelecek düşüncesinin temelinde Kızıllema fenomeni vardır. Kızıllema'yı bugüne kadar birçok kişi kullanmış olsa da, belirsiz bir kavram olduğunu açıkça ifade etmek gerekir. Turancılık fikri de bu noktada belirsizliğe bağlı olarak 'Kızıllema' sembolünü kendine şiar edinir. Turancılık bir süreç zarfında olduğundan bir bütün olarak algılandığı takdirde esaretten kurtulmak isteyen Türklerin bu istekleri 'Kızıllema' olarak algılanabilir. Aynı zamanda Turancılık uğruna çekilen sıkıntıları da 'Kızıllema' sembolünün bir bölümü olarak görebiliriz. (Soğukömeroğulları, 2010, s.405).

Türkçülük ideolojisinin farklı bir yansıması olarak Turancılık ülküsü, bir ideal olarak sanatçılar tarafından muhafaza edilmiş ve modern anlatılarda da işlenmiştir. 1970-1980 arasında eserlere yansıyan hâliyle Turancılık fikri siyasi bir hedeften ziyade kültürel bir hedef şekline dönüşmüştür. Uzak bir hedefi ifade eden bu olgu "Kızıllema" kavramıyla da ifade edilmiş ve romanlara yansıtılmıştır.

Daha çok Türkçü/milliyetçi düşünceye sahip sanatçılar tarafından anlatılarda temsil edilen bu kavram bazı farklılıklar içermesine rağmen Türkçülük ve Milliyetçilik fikriyle pek çok ortak noktada buluşmaktadır. Hasan Kayıhan, "Zincir" romanında Türk dünyasının her bir bölgesinde Türklük fikrinin canlı şekilde yaşadığını belirtir. Kayıhan, "Altın köprü, bir yerde Eskişehir demektir Seyit, İstanbul veya Erzurum demektir. En az, hatta (üzülerek diyebilirim ki..) daha fazla Türk'tür; törede, kültürde... Kapı, sınır demektir, bağlayanlar ve açacak olanlar da Türk'e lider olanlar ve olacaklardır." (Kayıhan, 1977a, s.199). sözleriyle Turancılık idelinin gerçekleşmesinin siyasi liderlerin uhdesinde olduğunu okuyucuya aktarır.

Hasan Kayıhan sadece kendi fikrini eserde ifade etmekle kalmıyor aynı zamanda bu fikri destekleyecek argümanları da öne sürüyor. "Zincir" romanı sadece sanatsal bir eser olarak görülmemeli bir fikir kitabı olarak da değerlendirilmelidir. Yazarın ortaya koyduğu

düşünceyi Ziya Gökalp'in görüşleriyle de temellendirdiği göze çarpmaktadır. Kayıhan, "Vatan ne Türkiye'dir, Türklere ne Türkistan/ Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan.." (Kayıhan, 1977b, s.249). ifadesiyle onu besleyen fikir kaynağını da okuyucusuyla paylaştığını görürüz.

Bahaeddin Özkişi, olay örgüsü içinde zaman zaman Türk kültürü içinde önem arz eden bazı kavramları hatırlatarak eserin kimliği hakkında da bize ipucu sunuyor. Tarihi gerçeklikle kurguyu harmanlayarak okura sunan sanatçı "Kızılelma" ülküsünü hatırlatma ve okura yol gösterme amacını güdüyor. Eserin yazıldığı dönem itibariyle edebî ürünler aracılığıyla propagandanın öne çıktığı görülmekle birlikte yazarın bu genel görünüşün aksine kurgu sınırlarını ve sanatsal ilkeleri terk etmeden fikrini yansıtmının yollarını aramıştır. Özkişi, "Ben Dîn-i Mübîne ve vatanıma adamışım kendimi. Ben Kızılelma yolunda diken ayıklayan bir adamım. Bu arada elim kanarsa şaşılmaz." (Özkişi, 2004a, s.70). anlatımıyla Turancılık fikrinin toplumda yansıması olan Kızılelma düşüncesini bedel ödemek pahasına gerçekleştirmeyi zaruri bulur.

"Kızılelma" ülküsü, Türk'ün tarih boyunca Türkçülük idealinin günlük hayata yansımasıdır. Ruh ve fikir dünyası bu ülküyle şekillenen Türk gençliği yenilmez, yıkılmaz olacaktır. Devrin siyasi ve sosyal kırılmaları dikkatle incelendiğinde birçok aydının bu fikre sarılması tesadüf değildir ve kaçınılmazdır.

"Köse Kadı" romanında Özkişi'nin sık sık bu ülküyü dillendirmesi hem yazarın fikir dünyasıyla hem de Türk kimliğinin yozlaştırmaya çalışanlara tepkisiyle yakından ilgilidir. Özkişi, "Bütün iş rüşvet olarak verilecek altının teminine, dürüstlüğü yıkacak fitnelerin uydurulmasına, kadına, içkiye ve 'Kızıl Elma'yı dalından koparıp Türk'ün eline vererek kolay başarıların sağlanmasına kalıyordu." (Özkişi, 2004a, s.175). tespitiyle Kızılelma'nın bir ülkü olarak yaşamasının Türk toplumu açısından daha iyi olacağını vurgular.

Emine Işınsu, "Ak Topraklar"ı bir "Kızılelma" ülküsü olarak eser boyunca geliştirir ve olgunlaştırır. Çağdan çağa, nesilden nesile aktarılan bu ülkü elbette "Ak Topraklar"la somutlanır. Lakin bu ülkü Türk'ün cihan hâkimiyetiyle ilgili olduğundan tarih boyunca Türk devletlerini birbiriyle karşı karşıya getirmiştir. Işınsu, "Tanrı'nın ak gölgesi, Alp Aslan'ın ak atı ve dahi Ak Topraklar, çocuk Türkmenlerin gönlüne ak ak umut salar. Çocuklar büyür oldukça, umutlar da büyür onlarla..." (Işınsu, 2012, s.37). cümleleriyle bu ideali eserin sınırları içinde anlamlandırmaya çalıştığına tanık oluruz.

Adalet Ağaoğlu, “Ölmeye Yatmak” romanında 1930’lu yıllardan başlayarak 1970’li yıllarda şiddetlenen sağ-sol çatışmasının izlerini sürüyor. Siyasi ayrışmanın toplumsal bölünmüşlüğe dönüştüğü bu yıllarda Turancılık fikri de esere yansımıştır. İlhan’ın bakış açısıyla sunulan bölümde yazara göre, bu fikrin bir ideal olarak var olduğunu lakin çoğu kişi tarafından meselenin özümsemediğini görmekteyiz. Ağaoğlu, dönemin güncel tartışmaları etrafında bu fikri gündeme getirir: “Sadece ‘Vatan Turan’dır, vatan Turan’dır, vatan Turan!..’ diye mırıldandı. ‘Vatan, üstünde yaşadığımız yerdir’ dedi.” (Ağaoğlu, 2020a, s.236).

Tarih içinde, zamanın ve mekânın değişmesiyle dünyanın farklı noktalarında olduğu gibi Irak’ta ortaya çıkan Türk düşmanlığına, bunu tetikleyen Barzani vb. kişilerin kışkırtmalarına dikkat çekilmiştir. Nihayetinde o yıllardan günümüze kadar Türk ırkı, aydını, sanatçısı sistematik şekilde kıyıma uğramıştır. Bu kırım karşısında Türkmenlerin sarıldığı fikir Turancılıktır. Irak’ta özellikle de Kerkük’te yaşananlar Tarık’ın anlatımıyla, Ceren’in iç konuşmasıyla okuyucuya ulaştırılıyor. Kerkük’te yaşananların ardındaki küresel güçler, yazar tarafından aydın sorumluluğuyla deşifre edilmektedir. Kurgunun geçtiği 1950’li yıllardan günümüze kadar geçen süreçte yazarın tespitlerinin ve öngörüsünün ne kadar isabetli olduğuna tanık oluyoruz. “Tutsak”ta Işınsu, “İşte o zaman, Barzanicilerin taşkınlığı son haddini buldu, gece gündüz, sokaklarda çılgın gibi bağırdılar: Türkler def’olun gidin, Kerkük Kürdistan olacaktır... diye. Turancılara ölüm... diye.” (Işınsu, 2004, s.73). pasajıyla o dönem Kerkük’te yaşananları canlı tablolar hâlinde okuyucuya aktarır.

“Tutsak”ta, yazarın anlattıkları içinde önemli tespitler bulunmakla birlikte Işınsu’un en büyük kaygısı Irak’ta yaşayan Türkmen nüfustur. Türkiye’nin kendi iç meselelerine yoğunlaştığı, biraz da Turan ülküsünün göz ardı edildiği bu dönemde Türkiye’nin meselelere ve oradaki Türk varlığına sırt çevirmesi ana vatana umut bağlayan insanları hayal kırıklığına uğratmıştır. Irak Türkmenleri Türkiye’den Turancılık fikrinin gereğini yaparak yanlarında durmasını beklemektedir. Işınsu, “Türk gençlerinin köpürüp taşması kime karşı olacak? Bir avuç genç onlar, İngiltere’ye mi, Rusya’ya mı, yoksa Amerika’ya mı?...Eğer Türkiye Devleti sahip çıkmazsa bize, bırakın o devleri, sadece Irak Hükümetine karşı çıkıp, bizimle ilgilendiğini, bize arka olduğunu göstermezse, felaket yakındır.” (Işınsu, 2004, s.73). tahliliyle Türkiye’nin soydaşlarına yakın ilgi göstermemesinin Kerkük’te yaşanabilecek felakete zemin hazırlayacağını dillendiriyor.

Cumhuriyet'in kurucu kadrosu Türkçü anlayışa sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra uzun yıllar bu fikrin yansımalarını hayatın her alanında görmek mümkündür. Eğitime, ekonomiye, siyasete, askeriye, toplumsal yaşama Turancılık fikrinin yansıdığı dönem metinleriyle tespiti mümkündür. Işınsoy, "O zaman bizim tarih kitaplarımız, yalnız Kerkük'deki falan değil, Orta Asya'daki tutsak Türklerden de bahsedirdi..." (Işınsoy, 2004, s.77). sözleriyle Turancılık düşüncesinin eğitim yoluyla da gençlere tanıtıldığını kaydeder.

Özellikle Milliyetçilik anlayışıyla yazılan eserlerde Turancılık idealinin belirgin şekilde işlendiği aşîkârdır. Sanatçının "Tutsak"ta defaetle üzerinde durduğu bu fikir Atatürk'ün ölümünden sonra hem korkulan hem de kaçınılan bir fikirdir. Özellikle dış Türkler arasında yayılması tehlikeli görüldüğü için bir şekilde önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de ise belli dönemlerde dış siyasi baskılar nedeniyle Turancılık fikrine sahip birçok insanın çeşitli baskılara maruz kaldığını görmekteyiz. Işınsoy, "Sen de amma takmışsın bu Turancılık korkusuna be Orhan. Kerkük'e gidiyorum. 'Turancı' diye, parmaklarını uzatıp gözümüzü çıkarmaya bakıyorlar, millet gizlemeye çalışıyor emellerini, doğru... Çünkü tutsaktırlar. Buraya geliyor, 'Aman adım Turancıya çıkmasın.' Sanki cüzam, sanki veba!" (Işınsoy, 2004, s.84). ifadesiyle bir dönem Türkiye'de bu fikre karşı takınılan tavrı okuyucuya gösterir.

Emine Işınsoy, "Tutsak" romanında Tarık'ın yetiştiği koşulları anlatırken onun kişilik özelliklerinin de gerekçelerini ortaya koymaktadır. Tarık'ın Turancılık konusunda canhıraş mücadelesinin sebebini de yazar ortaya koyar. Musul'un kaybedilmesi ile doğum günü denk düşen Tarık'ı, babası Turan ülküsüyle ve vatan sevgisiyle büyötmüştür. Bununla birlikte Türkiye'nin dış Türklerce nasıl görüldüğü, algılandığı satırlara yansımaktadır. Işınsoy, "Bu yüzden bellediği ilk kelimeler, 'Türkiye', 'Turan' oldu bebeğin. Bir kan dâvâsı düştü küçük yüreğine, gözleri ilk Musul'un kanlı gömleğini gördü. Türkiye büyüüp Turan olacak." (Işınsoy, 2004, s.92). sözleriyle Turancılık idealinin Türkiye'den dünyaya yayılacağına inanmaktadır.

"Tutsak"ta, Ceren karakterinin uzun ve sancılı bir süreçten sonra yaptığı tabloya Turan ülküsünü, Türkmenleri, Türklüğü yansıtmayı arzulamış bunda da kendini başarısız bulmuştur. Işınsoy'nın Ceren'e resimde yaptırmaya çalıştığı şeyi romanda kendinin yapmaya çalıştığını görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında Ceren'in eserdeki iç hesaplaşması bir bakıma yazarın kendisiyle hesaplaşmasıdır. Işınsoy, "Anneyi yaparken Turan'ı duyuyordum ben, Tarık yanıbaşımdaydı, onun soluğu idi, beni yaşatan... Layık mı

o tablo Turan ölküsüne...Yoo! Onlar ne anlar, duyabildiler mi renklerimizde Turan özlemini, Çizgilerimde tutsak Türk'lerin ıştırabını, kavrulmuşluğunu görebildiler mi?" (İşinsu, 2004, s.121). ifadeleriyle bir bakıma kendi ruh dünyasını ortaya koyar.

Emine İşinsu, romanında bir asker ağzından Turancılığa dair yaptırdığı değerlendirme bu fikrin sadece halk ve aydın arasında kabul görmediğini ordu arasında da yaygın olduğu zannı oluşturmak içindir. Türkçülük fikri üzerine inşa edilen devlet ve ordu değişen siyasi ve toplumsal şartlara rağmen kendi kimliğini muhafaza etmekte ve Turan fikrine olumlu yaklaşmaktadır. İşinsu, "Dünya proletaryası bize vız gelir, dünyanın, hattâ kainatın neresinde bir Türk varsa, bizim kalbimiz ona karşı sevgi, şefkat ve saygı ile doludur." (İşinsu, 2004, s.146). tespitiyle çeşitli coğrafyalarda yaşayan Türkleri idealinin yansıması olarak kucaklamayı arzular.

Irak'ta yaşanan katliamın en önemli yanına İşinsu'nun dikkatleri yönelttiğini görmekteyiz. "Tutsak"ta yazar, Barzani yönetiminin özellikle Türklerin aydın ve kültürlü kesimini yok ettiğini Ceren'in ağzından ifade ettiriyor. Turan ölküsünü benimsemiş, bu ölküyü uygulamaya koymuş, topluma öncü olmuş bu insanların yok edilmesi illaki Turancılık düşüncesine büyük darbe vuracaktır. İşinsu, "Tarık'ı, Osman Bey'i, Ata Hayrullah Bey'i...düşünüyordu. Onlar beyindiler, kahramandılar...Ve Tanrım, onlar hürdüler! Sonsuzu kavramışlardı, yürekleri Turan'ı alıyordu." (İşinsu, 2004, s.226). anlatımıyla sistematik şekilde yok edilen Türk aydını için kamuoyu oluşturmayı hedeflemektedir.

Hasan Kayıhan, Türkiye Cumhuriyeti'ni bağımsız son kale olarak adlandırmaktadır. Dış Türklerin umudunu Türkiye'ye bağlamış olması Kayıhan tarafından aydın sorumluluğuyla ifade edilmektedir. 1970-1980 yılları arasında Türk aydınının Türklerin yaşadığını görmezden gelip duyargasını başka ülkelere çevirmiş olması yazarca tepkiyle karşılanmaktadır. Kayıhan, "... son bağımsız Türk kal'ası Türkiye Cumhuriyetinden esecek umut rüzgârlarını hasretle bekleyen Türkistan, Azerbaycan, Kırım, Kerkük, Batı Trakya ve daha birçok tutsak Türk yurtları varken Wietnam ağıtları döşenenlere duyduğumuz nefret sonsuzdur." (Kayıhan, 1978, s.67). tahliliyle ideolojik bir bakışla Türk yurtlarında Türklerin yaşadığı zulmü görmezden gelen aydınlara tepki gösterir.

Hasan Kayıhan, "Acı Su" romanında Nurullah tipi üzerinden okuyucusuna Turancılık konusunda fikirlerini ifade ediyor. Orta Asya Türkleri arasında "Cedidiler" olarak bilinen milliyetçiler için tüm Türk dünyasının bir bütün olarak görüldüğü ileri sürülüyor. Yazar, bu kesimin bütün Türk kültürünü bir bütünlük içinde kabul ettiğini ifade ediyor.

Türklüğümüzü bilmediğimiz için Balkan Harbinde mağlup olmuştuk. O halde Türklüğümüzü öğrenmek gerekti... (...) Umutlarımız, özellikle ‘Turan devleti’ umutlarımız bize, hayallerimize sığmaz zevkler veriyordu. (...) Ben de Turan’dan gelen bir ses gibi dinledim onu... Dört yıl her cephede çarpışmış, milyona varan şehit vermiştik. Ama şimdi asıl Türk yurduna giden yol açmıştık. Büyük Turan devletinin kurulması yolunda Doğuya gidiyorduk.” Eser boyunca kahramanının ağzından Turan düşüncesinin yansımalarını okuyucuya aktarır. Bu yolda çaba gösteren kahramanın fikrin idealist temsilcisi olduğu roman boyunca görülecektir. (Selçuk, 2004, s.90-357-360).

Ragıp Şevki Yeşim, metnin iletisini isim yaptığı romanı “Kızıl Elma”da kavramın ne olup olmadığı üzerine odaklanırken bir yandan da bu ülkünün yansımaları olay örgüsüne dönüştürür. Fatih Sultan Mehmet’in sultanlığı döneminde yaşanan fetih hareketlerinin temelinde bu ülkünün yattığını yazar kahramanları aracılığıyla söyler. Yeşim, “Kızıl Elma nedir, biliyor musun? ... Kızıl Elma’nın ne mene şey olduğunu bilmen gerek! ... Hah, söylediğin gibi... İşte ondan ötürü Papa kâfirinin ülkesine bizler Kızıl Elma adını verdik. (Yeşim, 1971, s.20) ifadeleriyle kavramın ne olduğunun eserin içeriğinde okuyucuya açıklandığını görmekteyiz. Sonra batıya yönelik akınların, fetihlerin temeline yazar Kızıl Elma ülküsünü koyar. Yeşim, “Batı Roma İmparatorluğunu yıkmak, Kızıl Elmaya dek gitmek, tüm bu toprakları Osmanlıları bayrağı altına sokmak nerede kaldı. (...) Gayri Kızıl Elma rüyası asıl şimdi gömüldü! dedi.” (Yeşim, 1971a, s.187-200). değerlendirmesiyle Osmanlı Devleti’nde yaşanan taht mücadelelerinin sonuçlarını ve fetih hareketlerine yansımalarını gösterir.

Emine Işınsoy, “Çiçekler Büyür” romanında, Balkanlar kaybedildikten sonra orada kalan ve kültürünü, kimliğini korumaya çalışan Türk bakiyesinin yaşamını çarpıcı şekilde anlatır. 20.yy.ın başında yaşananların dile getirildiği romanda biraz da yazarın ideolojik bakışıyla Balkanlarda, Türkler arasında Türkçülük ve Turancılık fikrinin oldukça güçlü şekilde resmedildiğine tanık oluruz. Türkçülük ya da Turancılık fikrinin çok eski bir tarihi olmamasına rağmen halk üzerinde oldukça güçlü bir etkiye sahip olduğu açıktır. Bulgarların yıldırma ve yozlaştırma politikası da Turancılık fikrinin güçlenmesine zemin hazırlamış olmalıdır.

Komsomol falan da olur, fakat, akli fikri hep soyundadır, bir türlü kabul edemez. Bulgar ve sosyalist olduğunu söyler, Bulgarlara rol yapar, inanırlar. Kendi arkadaşları arasında ise Türkçüdür. (...) Köyümüzde Turancılık ideali güden ve bu ideali gerçekleştirmek için çalışanlardan biri de Kemal Eminof’tur. (...) İşte o gece, hayatımın dönüm noktası oldu. Arif’in getirdiği kitap Türkiye’de basılmış, Osman Turan diye birinin. İsmi ‘Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi’, iki cilt. Üzerinde bulunan, hapiste en az on yıl yatıracak kitaplar. (Işınsoy, 2007, s.116-162-207).

Emine Işınsoy, “Çiçekler Büyür”de Türkçülük ve Turancılık idealinin Bulgar rejimi için tehlikeli olduğunu, Türkler arasında yayılmasının önlenmeye çalışıldığını, bunun içinde çok zaman işkenceye, sürgüne başvurulduğunu belirtir.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre”de Kaşkayların varlık mücadelesini ideolojik bir temelde dile getiriyor. Yazar, romanın birçok yerinde kahramanlarına Turancılık fikrini dile getirtiyor yahut bu fikre göndermeler yaptırıyor. 1970-1980 arasında yayımlanmış birçok romanda, yazarların ideolojik tavırları neticesinde bu durumun yaygın olduğunu görmekteyiz.

Türk bir bütündür yeryüzünde. En uzak yerlerde ayrı kalsalar da birbirlerinden; kopmadıktan sonra soydaşlık bağları; sönmedikten sonra özlerindeki ateş, onlar elbet bir gün kavuşacaklardır birbirlerine. Görür oldum ki şimdi Kaşkaylar bu soydaşlık şuurunu yitirmemiş, babaya olan tutkusunu kaybetmemiş ve daha çok yalımlandırmıştır. (Aksoy, 1988, a.230).

Alper Aksoy, fikrini açıkça ortaya koymakla kalmıyor okuyucuyu da bu anlamda yönlendiriyor. Sağ-sol geriliminin arttığı yıllarda bu temin sanatsal eserlerde sıklıkla işlendiğine şahit oluruz. Bu dönem kaleme alınan eserlerin birçoğunda kitlesel eğitim amaçlandığı için yazarlar dünya görüşünü açıkça ortaya koymaktadır. Alper Aksoy da bu anlamda fikirlerini net şekilde okuyucuya ulaştırmaktadır.

3.5. Günlük Yaşama Ait Öğeler

3.5.1. At

At, Türk yaşamının mecburiyetidir. Savaşçı bir toplum olan Türk kavmi, atı savaş sanatının önemli bir parçası olarak görmektedir. Bu sebeple belli niteliklere haiz cins atlar Türklerde makbul kabul edilmiştir. Yine göçebe yaşamın zaruri ortağıdır at. Bu sebeple Türkler iyi bir ata sahip olmayı bir ayrıcalık olarak görmüştür. Çeşitli faktörlerin etkisiyle hem sosyal hayatta hem de askerî sahada önemli bir görev üstlenen atlar, toplum hayatını yansıtan metinlerde de karşılık bulmuştur. Sözlü dönem metinlerinden modern romanlara uzanan süreçte atın Türk muhayyilesinin önemli bir ürünü olması olağandır.

Türklerin hâkimiyet sahalarının genişlemesinde, savaş başarılarının artmasında, ekonomik gelirlerinin artmasında atın önemli etkisi olmuştur. Türkler tarafından yenilebilen at, bu dönemlerde Tanrı’ya kurban olarak da sunulmuştur. Atın toplum hayatının pek çok alanında bu kadar yaygın kullanımı atla oynanan bazı oyunların da gelişmesine zemin hazırlamıştır. İlhami Durmuş’a göre de at, toplum hayatında neredeyse her alanda farklı bir öneme sahip olmuş ve Türk çağının oluşumunda önemli katkıları olmuştur.

Türklerin sosyal, askeri, iktisadi ve dini yapısında at hep ön plana çıkmıştır. Bunu yüzey araştırma verileri, arkeolojik kazı buluntuları, milli ve yabancı kaynaklardaki bilgiler açık bir şekilde göstermektedir. Yazılı belgelerin ortaya çıkmasıyla birlikte Türklerin hayatında atın ne derece önemli yer tuttuğu daha açık bir şekilde görülmektedir. ‘Kuş kanadın, er atın’ Türk atasözü Türklerin hayatında atın ne derece önemli bir yere sahip olduğunu özetler mahiyettedir. Kuşun kanadı ile uzaklara uçtuğu gibi, adeta Türk de atı ile uzaklara uçmakta, at sayesinde Türk’e uzaklar yakın olmaktadır. (Durmuş, 2021, s.9).

Mustafa Necati Sepetçioğlu da “Bu Atlı Geçide Gider” romanında kahramanı ile atını özdeşleştirir. Roman kahramanının atın duygularını hissetmesi kadar at da kahraman gibi duygulanır. Yine yazarın tasvirinden de anlaşılacağı gibi atın kuyruğunun bağlanması Türk kültüründe bir geleneği ifade eder. Sepetçioğlu, “Selçuğun hası bu tay he mi? Helâl olsun, Tanrım nazarlardan saklasın. (...) Nar göğüslü al atın kuyruğunu eliyle topuz bağlamıştı.” (Sepetçioğlu, 2019b, s.155-280). tasviriyle Türk boylarının kendilerine mahsus çeşitli damgalarla ve ayırıcı özelliklerle atların hangi boya ait olduğunu bildiğini vurgular.

Tarihî romanlar, işledikleri konu itibarıyla Türk tarihinin görkemli yüzyıllarını dile getirmektedir. Dolayısıyla dönem şartlarında, yaşamın önemli bir yanını atların oluşturduğu tartışılmaz bir gerçektir. Lakin Türk tarihinde ata biçilen kıymet diğer kavimlerden oldukça farklıdır. Çünkü atın ehlileştirilmesi ve kullanımında Türk kültürünün merkez olduğu artık bilinen bir gerçektir. Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Gündönümü”nde “Altındaki atın öyle oyunlara yatkın, daha karışıklarının üstünden gelecek cinsten olduğunu da biliyordu.” (Sepetçioğlu, 2019a, s.61). ifadeleriyle atların bazılarının hususi meziyetlerinin olduğunu vurgular. Özellikle savaşlarda atın binicisiyle uyum içinde olması başarıyı artırmıştır.

Birçok çağdaş romanda at, Türk kimliğiyle bir bütün olarak arz ediliyor. Yazarlar çoğunlukla ata, bir kişilik ya da bir hususiyet yükleyerek kahramanla birlikte okura sunuyor. “Gündönümü”nde Mustafa Necati Sepetçioğlu, “At denizi göğüslüyor umursamadan; köpüklerini kesmiş dalgalar atı, göğsünden iterken, at denizi itiyordu gerisin geriye, varıp teknede ulaşmak, geçip gitmekte olan dev gemileri durdurmak, gücü yetse de yetmese de varıp çengellemek için atılıyordu.” (Sepetçioğlu, 2019a, s.322). anlatımıyla atı bilinçli bir asker gibi mücadele içinde betimler. Atın güçlü, sağlam ve savaşa yatkın olması özellikle askerî yaşamda atı makbul kılan yanlardandır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, hem ideolojik tavrının bir sonucu olarak hem de işlediği konular itibarıyla atı önemli bir figür olarak öne çıkarır. Onun romanlarında at bir varlıktan daha ziyade bir kişi hüviyetiyle dikkat çeker. “Sabır”da Sepetçioğlu, “Kısrağın şaha kalktı. Şaha kalkarken kışnemesi yırtıcı oldu. (...) Doru kısrağın bu sefer de huysuzluğu başladı. Horoz Dede’nin dirseğini buldu mu gömleğinin yenini bulamadı mı sırtını omzunu... (...) Eğdi doru kısrağın yelesine bedenini; yeleden, boyundan, doru kısrağın doru sıcağından can arandı.” (Sepetçioğlu, 2020a, s.5-6-26). pasajında doru atı insan gibi duyguları olan bir varlık olarak resmeder.

Yine “Darağacı” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu atı bir roman kahramanı gibi insani özelliklerle okuyucuya tasvir eder. Sepetçioğlu, “At düş görür, dedi; kokuları, renkleri, ışıkları aklında tutar.” (Sepetçioğlu, 2004, s.170) tespitiyle atın dönem hayatındaki rolüne ve önemine uygun olarak anlatır. Romanda anlatılan zaman diliminin zorunluluğu olarak da atların hayatın önemli bir parçası olduğu öne çıkarılır.

Tarihî olayların konu edildiği romanlarda dönem zihniyetinin ya da yaşamının gereği olarak at önemlidir. 1970-80 arasında yazılan romanların bir kısmında iç zaman olarak Osmanlı Dönemi işlenmektedir. “Azap Ortakları” romanında Erol Toy, “Ardından, Düldül kanından gelme, on iki küheylan ki, hemen atlanasım, uçup kanatlanasım geldi. (...) At hızını giderek artırıyor. Binicisinin düşüncesini anlamış gibi...Köpüklenen sağrısı sanki güç vermekte. (...) Atı savaşı sezinlemenin çırpınışında. Tepinip şaha kalkıyor durmadan.” (Toy, 1974, s.100,249,250). bölümünde atı askerle bir bütün olarak anlatır. “Azap Ortakları”nda da at duyguları olan, hususi özellikleri olan bir varlık olarak yansıtılır.

Türklerin askeri yaşamında olduğu kadar sosyal yaşamında da önemli bir yeri olan at, genellikle özel niteliklere sahip cins hayvanlardır. Çoğu geleneksel anlatıda da insanî vasıflar yüklenen atlar genellikle bir kahramanla özdeşleşmiştir. Modern romanlarda ise özellikle tarih konusunu işleyen eserlerde bu motife denk gelinmektedir. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Buğday Kamyonu” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Ak bir atın üstüne biniyormuş, aslan yelesinden yeleyiymiş at da ha.. Bir kuyruk, aha böyle kucak dolusu kabarmış atta. (...) Yel uçmasında uçarmış atı. Kanatlı diyenler de var ama her hal o kadar değildir. Battal Gazi’nin atıyla karıştırıyorlardı bana kalırsa.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.141). anlatımıyla nitelikli bir at tasviri yaparken olağanüstü niteliklerden ziyade olağan bir at betimlemesi yapar. Ama betimlenen at aynı zamanda hayranlık uyandırmaktadır.

At sadece eski Türkler arasında kıymet görmemiş, yakın zamanlara kadar toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. İslamiyet Öncesi Dönem’de iyi cins atlar genellikle soyluluğun bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Anadolu coğrafyasında ise hem geleneksel değeriyle hem de ekonomik katkısıyla atın kıymetli olduğu görülmektedir. “Yaz Sıcağı”nda Ceyhun, “Türkmen kısmının atı alınabilir miymiş bre.. At, kadim yoldaşdır, can yoldaşdır Türkmen kısmının!.. Atsız n’aparım bu yaşta, bre?...” (Ceyhun, 1989, s.70). ifadelerden de anlaşılabilceği üzere atın Cumhuriyet Dönemi’nde bile hem halk hafızasının canlı bir yansıması olduğunu hem de sosyal yaşam içinde önemli bir konum edindiğini vurgular.

Tarihî romanların birçoğunda at önemli bir hayvan olarak eserlerde geçmektedir. Lakin bazı atların olağan dışı nitelikleriyle yazarlar tarafından vurgulandığını görmekteyiz. Bazı romanlarda ise yazar atın asilliğini, sıra dışılığını yabancı karakterler ağzıyla okuyucuya aktarır. “Kızıl Elma” romanında Ragıp Şevki Yeşim, “Türklerden kaçmak ne mümkün? Ben gözlerimle görmedim ama, hepsinin atları kanatlı. Öyle bir uçuyorlar ki...” (Yeşim, 1971, s.37) sözleri fetihlerde askerlerin kahramanlığı kadar atların olağanüstülüğünü de öne çıkarır.

Özellikle eski çağların anlatıldığı romanlarda atın toplumsal hayatın gereği olarak eserlerde fazlaca yer aldığını görmekteyiz. Lakin bazı yazarlar, Türk kültüründe yer alan soylu atları farklı özelliklerini ön plana çıkaracak şekilde anlatırlar. “Kuzgunlar ve Leşler”de Erol Toy, “Alkısarak coşkulu coşkulu eşindi. Doyran dizgin kıstı. Başını kastı hayvan. Derisi dalgalandı. Boynu kıvrıldı. Toynaklarını istekli istekli yere vurdu. Nalları şakırdadı. Bican, kıvançla baktı kısırağına.” (Toy, 1981b, s.219). ifadeleriyle atı kişileştirerek üstün özellikleri yansıtmaktadır.

At, eski Türklerde sosyal ve askerî yaşamla neredeyse bütünleşmiştir. Toplumsal yaşama dair atın olmadığı bir tasavvur Türk yaşamında mümkün değildir. Atın sosyal ve askerî yaşama olan katkısı, onun önemini de o derece artırmıştır. Güçlü ve soylu bir ata sahip olmak sosyal ve askerî yaşamda ayrıcalık kabul edilmiştir. Alper Aksoy, “Kutlu Töre”de, atın Türk toplumu için ne anlama geldiğini net ifadelerle açıklar. Aksoy da “Değme gelinler kadar iğ eğirir, yün çırpır, keçe yıkar ata binerdi. ‘At Türkün minderidir, yorulduysan bin, bir at üstüne; dinlenirsin’ derdi. Kendi de öyle yapardı hep. Yorgunluğunu, sıkıntısını at gezintisinde giderirdi.” (Aksoy, 1988, s.10). tespitleriyle diğer milliyetçi yazarlar gibi İslamiyet Öncesi Dönem’de öne çıkan motifleri ısrarlı bir tavırla öne çıkararak millî benliğin oluşmasına ve yaygınlaşmasına zemin hazırlamak istemektedir. Yazar, atın Türk için ehemmiyetini, hayatın içindeki yerini, Türk kadını ve erkeği için en önemli meziyet olduğunu eserde vurgular.

3.5.2. Çadır

Çadır, Türk yaşamının önemli bir parçasıdır. Asırlar boyunca atlı göçebe bir yaşam süren ve çoğunluğu hayvancılıkla uğraşan Türkler kıl çadırlarda yaşar ve zaruri durumlarda kolayca yer değiştirirdi. Boylar hâlinde yaşayan ve hayvanların peşinde sürekli hareket hâlinde olan Türk ulusu için bu yaşam şekli biraz da mecburiyettir. Bu yüzden çadır

yaşamın vazgeçilmez parçası olmuştur. Lakin Türk muhayyilesi çadırı yapım şekliyle, çadıra işlediği motiflerle onu millileştirmiştir.

Göksu Göner ve Gülderen Gönen, çadır kavramının etimolojisinden başlayarak Türklerde kullanılan çadır türlerini incelediği yazısında çadırın geçmişten bugüne kadar kullanımı konusunda da bilgi verir. Göner de Türklerin kullandığı çadırların Türk tarihinden, kültüründen, mitolojisinden izler taşıdığını açıklar.

En ilkel biçimiyle sııkların birbirine çatılarak üzerinin örölmesiyle elde edilen konik biçimli çadırlar ile başlayan konar-göçer Türklerin çadır serüveni, günümüzde Yörüklerin kullandığı kara çadırlar ile devam etmektedir. Türkistan coğrafyasının sunduğu imkânlar dâhilinde Bozkır Kültürü olarak da bilinen konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş olan eski Türklerin yaylaklar ve kışlaklar arasında hareket etmelerinde kolaylık sağlayan çadırlar, hayatlarının bir parçası olarak önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yurt adı verilen çadırların Türk mitolojisinden ve eski Türk inancından izler taşıdığı görülmektedir. Yani Türklerin, inanç ve düşünce yapılarını çadır mimarisine aktardıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. (Göner&Göner, 2022, s.21).

Türk milleti göçtüğü her coğrafyaya göçebe yaşam şeklini de götürmüştür. Hafızasında yaşattığı bu çadır yaşamı zamanla değişikliklere uğramış, olgunlaşmış, yeni kültürlerle beslenmiş ve günümüze kadar sınırlı alanlarda da olsa varlığını sürdürmüştür. Yaşar Kemal, “Yılanı Öldürseler” eserinde çadır kültürünün Anadolu’da, Çukurova Bölgesi’nde, yansımalarını dile getirir. Yaşar Kemal, “Çobanmışlar, kara çadırları varmış yedi direkli. Her neyse her zaman bu yedi direkli çadırla daha övünüyorlar...” (Y. Kemal, 2021e, s.9). ifadeleri Çukurova civarında hâlâ halkın bir kısmının çadırlarda yaşadığını ve bundan da kıvanç duyduğunu ifade eder.

Kadim çağlardan beri Türklerin yaşamının en önemli parçası kuşkusuz çadırlardır. Genellikle kıldan yapılan bu çadırların kendine mahsus dokuma ve kurulma şekli de vardır. Bu hâliyle kültürümüzün bir parçası olarak yüzyıllar boyunca hayatın önemli bir parçası olarak günümüze ulaşmış ve toplumsal hayatı yansıtan romanlara yansımıştır. Erol Toy, “Son Seçim”de “Çadırları yıkmadık bir iyice. Oldu ne âlâ. Olmadı yeniden sırtlanırsız obalarımızı. Çeker gideriz.” (Toy, 2013, s.206). sözleriyle hâlâ çadır yaşamının Cumhuriyet Dönemi’nde varlığını sürdürdüğünü aktarır.

Tarih konulu romanlarda, özellikle kadim çağların işlendiği romanlarda Türklerin yaşam biçimini anlatılırken günlük yaşamın bir parçası olarak çadırlar, çağımız romanlarında ifade edilmektedir. Türklerin yerleşik yaşama geçmesinden sonra da uzun süre çadırların kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde bile yaylalarda hayvancılıkla uğraşan Türkmenlerin kıl çadırları kullandığı bilinmektedir. Çeşitli etkinliklerde de çadır kültürü bir motif olarak varlığını günümüzde sürdürmektedir. “Sabır”da Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Otağ

dedikleri sıradan bir çadırın biraz iricesiydi.” (Sepetçioğlu, 2020a, s.59) tümcesiyle çadırın yaşamın doğal bir parçası olduğuna dikkat çekmektedir. Romanda çadırın barınmak amacı dışında padişahın otağı olarak kullanılması da belirtiliyor.

Çadıra henüz yerleşik hayat geçmemiş toplumlarda önem verilmesi zaruridir. Özellikle savaşçı toplumlarda çadır bir yaşam şekli olarak da karşımıza çıkar. Çadırın şekli, büyüklüğü, yapımında kullanılan malzeme toplumlara, döneme, duruma göre değişiklik göstermektedir. Hayvancılıkla uğraşan Türklerde çadır genellikle kıldan yapılmakta ve Türk estetiğini taşıyan motifler ve desenler çadırlarda görülmektedir. “Azap Ortakları” romanında Erol Toy, “Beyaz keçe çadırların aydınlıkla karışması bir başka görünüm kazandırıyor. (...) Beyaz çadırlılar, bendi patlamış bir sel gibi son saldırılarını tazeliyorlar. (...) Kalın beyaz keçenin üstüne yıldızlar bezenmiş...Musa’nın bildiğince, Edirne Sarayı büyüklüğündeki keçe otağın içine İran halıları döşenmiş.” (Toy, 1974, s.249-250-251). betimlemesiyle bu durumu vurgular. Çadırın ana malzemesi olarak keçeyi gösterirken padişah çadırının görkemiyle diğer çadırlardan ayrıldığını da vurgular.

Günümüzde Türkiye’de toplum, yerleşik hayata geçmekle birlikte özellikle hayvancılığın yoğunlaştığı yerlerde barınmak amacıyla ya da toplumsal alışkanlıklar neticesinde, toplumun bir kısmının eski kültürlerini yansıtmak gayesiyle çadırı eski yaşamlarının yansıması olarak kültürel bir figür olarak benimseyip kullandığı bilinmektedir. “Yayla” romanında Fakir Baykurt, “Kamer Ana çıktı çadırın önüne. (...) Her şeyi çadırın diplerine sıraladı Kamer Ana.” (Baykurt, 2017, s.65). yaylada kıl çadırlar içinde yaşayan ve çadırı bir yaşam biçimi olarak benimseyen insanları eserine konu eder.

Tarih konulu romanlarda, toplumun yaşayışını yansıtmak amacıyla henüz tam olarak yerleşik yaşama geçmeyen Türkler, çadır içinde yaşar şekilde resmedilmiştir. Yerleşik hayata geçilmiş olsa bile eski alışkanlıkların devamı olarak toplumun önemli kısmı çadırlarda yaşamaya devam etmiştir. Han soyundan gelenler veya hakanlar da çadırlarda yaşamaya devam etmiştir. “Kilit” romanında Sepetçioğlu, “Çadırların arasında birinin bey çadırı olduğu hemen belli oluyordu. Sav-Tekin dikkatle bakınca bey çadırının yanyana iki tane olduğunu gördü.” (Sepetçioğlu, 1980, s.60). açıklamalarıyla beylerin Selçuklu Dönemi’nde hâlâ çadırlarda yaşadığını ama bey çadırlarının diğerlerine oranla biraz daha büyük olduğunu belirtir.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” eserinde her ne kadar yakın tarihte yaşananları anlatsa da Kaşkay Türklerinin çadırlarda obalar hâlinde yaşadığını özellikle öne çıkarır. Kaşkayların

hem geçmişle bağlarını daha sıkı tutmak hem de töre kavramının arka planını doldurmak için sosyal yaşamı anlatırken Türklerin kıl çadırlarda oba sistemine göre yaşadığını açıklar.

Ana, Nihal Beğ obasına geldi. Daha bunun gibi binlerce obası vardı Kaşkayların. Gökçe Ana baktı oba çadırlarına. (...) Ak keçe çadırlarımızın sepkenleri nakışlıdır: Türklüğünce...Bu nakışlar alır bağlar bizi Horasana, Ötükene, Altaylara...Akkeçe çadırlarımızın nakışlarıyla görkemli bir yaşıntının özlemi parlar gözlerimizde. Bir kubbeyi andırır çadırlarımızın üstü, tostoparlak. Ötükenden Horasana, Horasandan Elbruzlara dek değişenimiz yoktur daha, çadırlarımızın nakışından obamızın töresine dek... (Aksoy, 1988, s.12-136).

Aksoy, töre kavramını bu kez de millî unsurların varlığı ile özdeşleştirmektedir. Çadırlardaki nakışlar ile mesele somut hâle dönüştürülmektedir. Kültür, maddi ve manevi unsurların birleşimi olarak değerlendirilmelidir. Bu manada çadırlar, üstündeki nakışlar ve töre birbirini bütünleyen kültürel unsurlardır. Yazarın çadırlar vasıtasıyla Türk kültürünün eskiyle ve tüm Türk dünyasıyla bağlantısını sağlıyor.

Göçebe hayatın ürünü olan çadırlar, zamanla Türk kültürüne ait şekiller, renkler kazanmıştır. Hayvancılıkla uğraşan Türkler, hayvancılıktan elde ettikleri girdiyi çadır ve kilim yapımında kullanmıştır. Bu yüzden Türkler arasında kıl çadırlar yaygındır. Kıl çadırlar yine Türklere mahsus dokuma kilimlerle süslenmiştir. “Binboğalar Efsanesi”nde Yaşar Kemal, “Derimevi çadırı öyle öteki çadırlar gibi uzunlamasına değildi. Derimevi çadırları hep yuvarlak olur. Ve kubbelerini keçelerle, kilimlerle örterler. Kapıları görülmedik nakışta bir kilimle örtülmüştür. İç duvarlar eski, nakışlı kilimlerden. Yer baştan ayağa turuncu keçelerle döşelidir.” (Y. Kemal, 2020a, s.12). anlatımıyla çadırların şeklini, özelliğini, içinin nasıl donatıldığını ayrıntılı şekilde betimler. Y. Kemal, çadırların malzemesinden de bahsederken Türklerin bu çadırları yine kendi kültürlerinin izlerini taşıyan kilimlerle süslediklerini belirtir. Yazara göre hem çadırlar hem kilimler diğer toplumlardan farklı olarak Türkmenlerin eseridir.

Çadırlar ve obalar sadece birer yaşam şekli değildir, aynı zamanda Türklerin siyasi teşkilatlanması hakkında da bilgi vermektedir. Çadırlar obaları, obalarsa boyu meydana getirir. Obalardaki çadırların şekli, rengi, deseni Türk kültüründen izler taşır. Ayrıca konargöçer yaşam, çadır hayatını da zorunlu kılmaktadır.

3.5.3. Demircilik

Demircilik, Türklerin en eski mesleği olarak bilinmektedir. Demiri işlemeyi öğrenen eski Türkler demirden savaş araç ve gereci, çeşitli takılar, günlük ihtiyaca yönelik eşyalar üretmişlerdir. Demircilik Türklerin Sözlü Dönem anlatılarında da dile getirilmiştir.

Ergenekon Destanı'nda Türkler demir dağı eriterek yeniden tarih sahnesine dönerler. Demircilik bir bakıma Türk milleti açısından yeniden doğuşun dolaylı olarak temsilidir. Bu düşünceyle Türk sosyal yaşamında demircilik ocakları oluşmuştur. Bu sebeple birçok modern anlatıda demircilik zanaatına göndermeler vardır.

Fidan Uğur Çerikan, Türk tarihinde demircilik ve demirciliğin temellerini incelediği tezi “Türk Kültüründe Demir” çalışmasında Türklerde demirciliğin gelişen yanları ve demirin hangi alanlarda kullanıldığı derinlemesine tahlil edilmiştir. Türkler yaşadıkları her coğrafyada yahut ulaştıkları her coğrafyada demircilikle ilgili iz bırakmıştır.

Öyle ki Türklerde demirin tarihi, Altay Türklerinin yetiştirdiği ünlü demircilerle başlamaktadır. Bölgede demircinin olması demir madeninin de olması demektir. (...) Bu verilerden hareketle denilebilir ki Türkler zırh, kalkan, balta, kılıç, yay gibi savaş aletlerini bir aksesuar gibi giysilerinin tamamlayıcısı olarak taşımışlar ve onlarla tek vücut olmuşlardır. Bazı kaynaklarda demirden yapılmış bu silahların, sadece Altay'daki kurganlarda değil; Türklerin Çin'e, İran'a ve başka yerlere yaptıkları saldırılardan sonra arkalarında bıraktıkları ölü mezarlarında da bulunduğu bahsedilir. (Çerikan, 2014, s.2010).

Mustafa Necati Sepetçioğlu da “Kapı” romanını kurgularken Anadolu Selçuklu Devleti zamanında demircilik mesleğinin canlılığını koruduğunu hatta ocak şeklinde yaşatıldığını ve saygı gördüğünü ifade eder. Türk tarihinde ocak diye adlandırılan ve bazı özel hususiyetlere sahip aileler uzunca asırlar varlığını sürdürmüş ve saygı görmüştür. Sepetçioğlu, “Dergâhın atası alevlerin içinde korlanmış olan el büyüklüğünde ve bilek kalınlığındaki demiri almış, örsün üstüne koymuştu. İlk balyozu çok yaşlı ahi vurmuştu. (...) Sonra dergâhın atası. (...) Ve balyozlar devam etti.” (Sepetçioğlu, 1978, s.197). ifadelerinde işe başlarken yaşlılara verilen önceliği mesleğin pirlerine duyulan saygıyı anlatır.

Romanlarında toplumsal yaşama odaklanan Yaşar Kemal, “Yusufçuk Yusuf” eserinde Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan demircilik mesleğini ve ona duyulan saygıyı eserine taşır. Demire şekil vermekte mahir olan Türk ulusu bu özelliği ile dünya tarihini değiştirmiştir. Demircilikle uğraşanlara ise korkuyla karışık saygı duyulmasını Yaşar Kemal “Kılıçlardan, bıçaklardan başka bir de saban demiri yapardı Osman Usta. Saban demirlerini yapar yapar, kapının dışına, sardunyaların önüne dizerdi. Hiç kimse pazarlık etmez, demiri alan parasını delik deşik olmuş örsün önüne usulca, korkarak, saygıyla bırakır giderdi.” (Y. Kemal, 2004, s.377). sözleriyle dikkatlere sunar. Bu durum ocağa duyulan saygının yansımasını net şekilde gösterir.

Türklerin hayatında kritik bir öneme haiz olan demir madeninin, yaşamın pek çok alanında kullanılması hasebiyle modern anlatılarda kendine yer bulmuştur. Özellikle tarihî nitelikli

romanlarda demirle ya da demircilikle ilgili bölümlerin vurgulandığı açıktır. Bu demirin Türk kültür hayatındaki kıymetiyle ilgilidir. “Konak” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Demirci ocağını alıp oba oba sürünmek istemem dedi. (...) Kılıca en iyi su veren babamdı benim; onun üstüne Buharada yoktur ya sizin Yeside var mı bilmem, yoktur.” (Sepetçioğlu, 1976, s.23). ifadeleriyle hem demir madenini hem de demircilik mesleğini millî bir unsur olarak eski Türk yaşamından alıp romanın kurgusuna eklemlenmiştir. Türklerin savaşçı bir millet oluşu demircilik zanaatının gelişmesinde zemin oluşturmuştur.

Türk ulusuyla özdeşleşen demircilik, tarih boyunca Türk kültürü içinde kendine bir gelenek oluşturmuş ve maharetli eller sayesinde meşhur kılıçlara, kalkanlara ve çeşitli günlük eşyalara dönüşmüştür. Demiri işlemenin hızla gelişmesi Türklerin çevresindeki toplumlarla mücadele hâlinde olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Dayanıklı savaş gereçleri yapmak savaşı kazanmanın en önemli ön şartlarından biridir. Bu yüzden demire şekil verme dünya milletleri arasında en çok Türklerde gelişmiş bir zanaattır. “Binboğalar Efsanesi” romanında Yaşar Kemal demircilik ocağının halk arasındaki kutsiyetine sık sık gönderme yapılır.

Demirciliği ne işe yaramıştı, yarayacaktı? Bir gün işe yarayacaktı ama!.. (...) Ben kutsal Demirciler Ocağıym. Yörüksen bilirsın...Sizin ateş ocağına dokunan kimse onmaz, dedi onbaşı. Kutsal ocaktır. (...) Demirci ocaklarının kutsallığı üstüne Türkmende yerleşmiş bütün görenekleri, efsaneleri biliyordu. Türkmen, demirciye bir kutsal adammış gibi bakıyordu. (Y. Kemal, 2020a, s.12-93-165).

Yaşar Kemal, “Binboğalar Efsanesi” romanının muhtelif yerlerinde, demirle, demircilikle, demirci ocaklarıyla ilgili bölümler bulunur. Geçmişten, yaşanan ana uzanan süreçte demirciliğin nasıl kutsiyete büründüğünü gözler önüne serer.

3.5.4. Göçebe Yaşam

Göçebe yaşam, Türk tarihinde bir yaşam formundan ziyade soyun genel karakteristiğini yansıtan bir eylemdir. Zaruri sebeplerle yaylak ve kışlak arasında sürekli hareket hâli, savaşçı bir toplum olan Türkleri zinde tutmakta bununla birlikte boyların güvenliğini ve toprakların kontrolünü de sağlamaktadır. Bu durum süreç içerisinde kültürel bir öge olmuştur. Konargöçerlik, Türklerin gittiği her yere bir yaşam şekli olarak onlarla beraber taşınmıştır. Anadolu’da günümüzde de kısmen devam eden göçebe yaşam, özellikle hayvancılıkla uğraşan Türkler arasında ilgi görmektedir.

İbrahim Kafesoğlu, Türklerin göçebe yaşam tarzını anlatırken diğer uluslardan farklı olduğunu vurguladığına tanık oluruz. Bu noktada Kafesoğlu, Batılı araştırmacıların toptancı görüşüne itiraz eder. Ayrıca göçebe yaşamın sadece ekonomik tarafıyla değerlendirilmemesi, sosyal yanının da araştırılması gerektiğini ileri sürer.

Türklerin aslen göçebe bir kavim olduğu kanaati ilim dünyasında yaygındır ve bizzat Türk ilim adamları arasında da bu kanaate katılmayan hemen yok gibidir. Halbuki göçebeliliğin, ekonomik faaliyeti dışında, sosyal muhtevası henüz iyi bilinmeyen bir cemiyet tipi olduğu gözden kaçırılmakta; Türk milleti hakkında hüküm verilirken de, yalnız ekonomik görüntüler tesirinde kalınarak, -bir topluluğu yaşatan kültürün (dolayısıyla o topluluğun) doğru anlaşılması için yukarıdaki kıstaslar göz önüne alınmaksızın- ilim dışı ön-yargılarla hareket edilmektedir. (Kafesoğlu, 1977, s.33).

“Zincir” romanında Hasan Kayıhan, Türk tarihinin en eski çağlarına uzanarak göç olgusunu irdeliyor. Çeşitli nedenlerle Orta Asya’dan ayrılan Türkler; boylar, gruplar hâlinde dünyanın dört tarafına ulaşmışlardır. Gittikleri yerde bazı Türk grupları yerleşip oraları yurt edinirken bazı gruplar göç yolculuğunu sürdürmüş, Avrupa’nın içlerine kadar ulaşmışlardır. Hasan Kayıhan, “Lakin kutlu göçlerdi onlar...Anayurttan ilk kara göç başladığında, Altın Altay’a, başı yüce Ötüken’e son kez bir başka baktı gözler, ağlamaklı, buruk...Ve o günden beri Türk’ün göçü, bir daha durmadı.” (Kayıhan, 1977b, s.193-194). tespitiyle göçün sürekliliğini öne çıkarmaktadır. İlk hâliyle göç durumu ortadan kalksa da bir yaşam şekline dönüşen bu hareketlilik yaylaklar ve kışlaklar arasında hâlâ devam etmektedir.

Tarihî süreç içinde çeşitli gerekçelerle konargöçer olarak yaşayan Türkler Anadolu’da da bu alışkanlığını uzunca zaman sürdürmüş hatta bazı Türkmen boyları iskân politikalarına karşı çıkmıştır. Toplumsal gerçekliği konu edinen romanlar da Türklerin bu yaşam tercihlerini modern anlatılara taşımıştır. “Yayla” romanında Fakir Baykurt, “Morsay’da sadece Çakırgil değil yaylacı. Yanıkçam’ın orda kayını Cavitgil var. Keremgil var Alaeklinli’de. Kızlar Beleni’nde kayını Mustafa, kardeşi Hücnügil’le Kısmet Karı var. Her koyakta, her belende ikişer üçer ocak yanıyor.” (Baykurt, 2017, s.55). sözleriyle toplumun genelinin konargöçer hayatı benimsediğini dile getirir.

Daha çok hayvancılık gerekçesiyle yazın yükseklerdeki yaylalara, kışın ise daha alçak ve sıcak yerlerdeki kışlaklara göçen Türkmenler bu göçüşü bir yaşam biçimine dönüştürmüştür. Tabiatla iç içe yaşam, Türkler için hayatta kalmanın öncülüdür. Bu sebeple de uzunca süre yerleşik hayata geçmeye direnmişlerdir. “Binboğalar Efsanesi” eserinde Yaşar Kemal, “Bre Koca Allah, hay bre koca Allah...Çukurda bir kışlak ver bana kışlayım.

Aladağda bir yaylak ver yaylayım.” (Y. Kemal, 2020a, s.10). karakteri Demirci Haydar Usta’nın ağzıyla bu yaşam formunu okuruna anımsatır.

Türk milleti Anadolu’ya göç ettikten sonra da uzun yıllar konargöçer şekilde yaşamını devam ettirdi. Daha çok ekonomik faaliyetler nedeniyle bu durum devam etmiş gibi görünse de geçmişten gelen alışkanlıkların da bu durum üzerinde ciddi etkisi vardır. “Kuzgunlar ve Leşler” romanında Erol Toy, “Otağlar çözüldü, obalar indirildi. Konuklar ardardına kendi yerlerine yöneldi. Yaylak ucuna değin uğurladı Bican Bey her bir beyi. (...) Yaylak sahiplendik, kışlağımız kuytu, yaylağımız el verir.” (Toy, 1981b, s.219-453). tümceleriyle Türklerin Anadolu’da da yaylak ve kışlak bölgeler arasında gidiş gelişlerini sürdürdüğünü romanda anlatır. Aynı eserde Erol Toy, “Bağışlandıkça, varalım obamıza, birer can sütüyle, kutsayalım yoldaşlığımızı. El ele, Gökçe ninenin obasına yöneldiler.” (Toy, 1981b, s.445). anlatımıyla göçebe yaşamın izlerini eserin olay örgüsünde sık sık tekrar eder.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanında, bugünkü İran’da yaşayan Kaşkay Türklerinin hayatını konu edinir. Onların yaşam tarzları, gelenekleri, hayata bakış açıları ve en önemlisi töreleri romanın özünü meydana getirir. Kaşkayların geleneklerine bağlı yaşam tarzları nedeniyle zaman zaman çevresindeki boylarla ve İran’la çatışmalar yaşadığı görülmektedir. Kaşkayların geleneksel yaşamlarının temelinde ise konargöçerlik vardır. Aksoy, “Görklü Tanrım ömrünü uzun etsin koca anam! Bir değil bin yayla yaylatsın daha. (...) Töremizin yüresi, sesimizin narası, kalbimizin burasıdır yaylaklarımız!.. Vatanımızdır özümüzün öz kaldığı...” (Aksoy, 1988, s.17-135). sözleriyle Türklerin baharla birlikte yaylaklara çıkmasına gönderme yaparken bir yandan da yaşlıların yaş hesabını yaylalara çıkışla hesaplamasını hatırlatır. Yazara göre yaylaklar Türklerin nefes borusudur. Yaylaklara çıkmak aynı zamanda Türk’ün Orta Asya’dan beri geleneğidir.

3.5.5. Rüya

Rüya, Türk tarihinde önemslenmiş kavramlardanır. Geleneksel anlatımlarda rüyanın önemsendiği, yorumlatıldığı buna göre de tavır alındığını görmekteyiz. Bu motif tarihsel süreç içinde önemini korumuş ve günümüze ulaşmıştır. Tarihî seyir takip edildiğinde “Oğuz Kağan Destanı”nda, “Göç Destanı”nda, “Manas Destanı”nda ve “Dede Korkut Hikâyeleri”nde rüya motifi ile ilgili önemli anlatımların ve belirleyici tabirlerin var

olduğuna tanık oluruz. Bu rüyalar, bazı önemli kararların alınmasında da belirleyici bir rol oynamıştır.

Zamire Gulcalı, rüya motifinin Türk kültüründeki kaynağıyla ilgili olarak yaptığı araştırmada en eski metinlerden itibaren Türklerde rüya motifinin edebî ürünlerde kullanıldığına dair tespitler yapmıştır. Uygur metinleri odağında yapılan çalışma rüya kavramının Türk yaşamında önemli bir yer tuttuğu görölmektedir.

İnanç ve kültür yapısına bağılı olarak rüya motifleri, farklı din ve milletlerde kendine özgü tabir gelenekleri ve kabul şekillerine sahiptir. Medeniyet tarihi boyunca rüyanın anlaşılması ve açıklanmasında dinî inançlar, dinsel hüviyet taşıyan gelenekler, mistik âdetler ve yaşam tarzları belirli roller üstlenmiş; rüyalar zaman içerisinde oluşumları, gizemli yapıları ve özellikleriyle içinde bulunduğu toplumların sanatında, folklorunda ve edebî eserlerinde işlenen önemli malzeme konumuna gelmiştir. (Gulcalı, 2021, s.77).

Ragıp Şevki Yeşim, “Ovaya İnen Şahin” romanında Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu konu edinirken tam da bu noktaya temas etmektedir. Yeşim “Bir rüya görmüşsün. Rüya, insanların ömürlerinin aynasıdır. Ya parlak aynası, ya da üzerini toz kaplamış aynası... Anlat da ne türlü bir şey olduğunu görmeğe çalışalım. (...) Sana gönöl bağladığım günlerde gördüğüm rüyayı hala unutamıyorum: Baban şeyhin göğsünden bir ağaç doğmuştu.” (Yeşim, 1971b, s.50-151). sözleriyle onlarca asır boyunca süregelen rüya motifinin Osmanlı Devleti’nin ilk dönemlerinde de canlı hâlde insanlar arasında yaşadığını belirtir.

3.5.6. Somut Kültürel Unsurlar

Kültürel hafızamız, manevi bazı uygulamalar üzerinden varlığını sürdürdüğü kadar maddi kültür öğeleri aracılığıyla da binlerce yıllık bir birikimi muhafaza eder. Giyim kuşamdan, günlük eşyalara kadar birçok somut kültür mirası, millî hafızamızın taşıyıcısı olarak kabul etmeli ve ulusal kaynaşmayı temin eden öğelerden saymalıyız. Çünkü binlerce yıllık serüvenimiz içinde birçok maddi kültür ürünü, süreç içerisinde Türk kültüründen ve kimliğinden çeşitli nüveler taşıyan kodlara dönüşmüştür.

Tarih boyunca kullandığımız giyim eşyaları şekli ve nakışları, desenleri yönüyle kültürel belleğimizin birer yansıması olmuştur. “Geçitteki Ülke” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, bu somut kültürel nesneleri roman kurgusuna uygun şekilde kullanmaktadır. Sepetçioğlu, “Kızın üç etek üstlüğü göz alıcı boyalarda döklüm döklüm nakıştı. Yarım yeleşti ceviz boyasında üstü ibrişim sırmalı Türk kırmızısıyla göz alıyordu.” (Sepetçioğlu, 2016, s.83). tasviriyle romanın iç zamanına göre giyim kuşam betimlemesi yapar.

Cemal Meydan ve Minara Guliyeva Türk milletinin tarih boyunca kullandığı giyim-kuşam ürünlerinin çeşitli coğrafyalarda değişiklik göstermekle birlikte ortak motiflerin olduğunu belirtir. Yine Türklerin etkileşimde bulundukları topluluklarla giyim-kuşam anlamında etkileşimde bulunduklarını ifade etmektedir.

Türk topluluklarının giyim kuşamının eskiden beri kendine özgü bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. İslamiyet'in kabulüyle İslamiyet öncesi inanç ve düşünce kalıplarını girdikleri bu yeni medeniyetin getirileriyle birleştiren Türklerin, tarih boyunca farklı coğrafyalara yerleşip devletler kurması ve değişik iklimlerde pek çok kavimle iç içe, yan yana yaşayarak etkileşim içinde olması gibi etkenler giyim kuşam kültürlerine yansımış, bunun sonucunda da çok zengin bir giyim kültürü ortaya çıkmıştır. (Meydan&Guliyeva, 2020, s.171).

Milliyetçi anlayışla yazılan ve millî şuur oluşturmaya amaçlayan romanlarda Türk yaşamına ait her ayrıntı, bilinçli bir tavrın tezahürü olarak modern anlatılarda ön plana çıkarılmaktadır. Özellikle tarihin konu edildiği romanlarda hem dönemin zihniyetini yansıtmak hem de millî bilinci artırmak hedefiyle ulusal unsurların romanın dokusunda kendine yer bulduğuna tanık olmaktadır. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun "Üçler Yediler Kırklar" romanında günlük yaşama ait pek çok kavramın eserde var olduğunu görüyoruz. Sepetçioğlu, "Yerde, zar dokumasında, üstü teknil nakış, teknil nar curcunası bir Türkmen kilimi seriliydi. Güllücüğün ak yünden örme çoraplı ayakları, Türkmen kiliminin nakışlarıyla renklerine dokunmadan sanki yürüyüp gitti sessizce." (Sepetçioğlu, 2020b, s.254). ifadeleriyle dönemim günlük kullanımda olan eşyalarını betimlerken Türk'e ait olduğu yanları öne çıkarır.

Türklerin tarihî dönemlerini anlatan eserler doğal olarak devrin yaşayışına, giyim kuşamına ait pek çok unsuru da içinde barındırmaktadır. Bu unsurlardan bazıları millî görünüme dönüşmüş, Türk kültürünün özünü yansıtır nitelik kazanmıştır. "Ebemkuşağı" eserinde Mustafa Necati Sepetçioğlu, "Sefil Ali hiç alışık olmadığı bir işle uğraşmanın ötesinde itip devirdi heybesini. Bir kıl heybeydi, elleri değdikçe yüreğinin başına keçi kılları batıyormuşcasına gönlü bulanıyordu." (Sepetçioğlu, 2017b, s.6). sözleriyle günlük yaşamın içinde kullanılan bir heybeyi romana eklemişler. Türk yaşamında yaygınlaşması ve Türk dokumacılığında, desenlerinden izler taşıması nedeniyle bu tarz eşyaların da maddi kültürel öğeler olarak millî bir yanı olduğu açıktır.

İnsan topluluklarını topluma dönüştüren olguların ilk sıralarında o topluma özgü olan tipik özellikler bulunur. Giyim kuşam da topluma mahsus, toplumdan topluma değişen kavramlardan biridir. Giyim kuşam özellikleri yüzlerce yıllık bir değişimden sonra son hâlini bulmuştur. Bu açıdan bakıldığında Türk toplumuna ait bazı kıyafetler de günümüz romanında temsil edilmiştir. Erol Toy, "Son Seçim" romanında kahramanlarını anlatırken

onun giyim özelliklerini “Yemenilerin üstünde, tüm gözalıcı, tüm yürek yakıcı renkleri birleştirmiş, çiçekli bir şalvar. O çiçeklerin üstüne, susuza şerbet sunmak gibi, yeşilin en tazesini nefeslendiren bir kuşak...Ve bedeninin her oynayışında, yel vurmuşçasına titreşen işlemeli bir cepken...” (Toy, 2013, s.213). betimlemesini romanın dokusuna yerleştirerek geleneksel kıyafetlere dikkat çeker.

Çağdaş romanlar, romanda iç zaman olarak kullanılan devrin gereği olarak kurgulanırlar. Bu sebeple eski dönemleri konu edinen edebî ürünler, doğal olarak o dönemin yaşamı içinde kullanılan eşyaları da romanın dokusuna dâhil eder. “Azap Ortakları”nda Erol Toy, “Ardından ok, yay, sadak ve dahi murassa kılıç...” (Toy, 1974, s.100). ifadeleriyle savaşçı bir toplum olan Türklerin kullandıkları araçları gündeme getirirken yine aynı eserde “Elinde iğne oyasıyla, oğluna ibrişim gömlek işlemekteydi.” İfadelerinde ise günlük yaşamda kalıcı ve millî unsura dönüşmüş iğne oylarına okurun dikkatini yöneltmesini ister.

Türkler tarihin farklı evrelerinde Türk izleri taşıyan farklı kıyafetler kullanmışlardır. Kullandıkları giyim kuşam malzemelerinin çeşitlerinde yaşadıkları iklimin, çevre kültürlerin, ekonomik faaliyetlerin önemli etkisi vardır. Börk eski Türk boylarıyla özdeşleşmiş giysilerin en çok öne çıkanıdır. “Çatı” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Börk diye mırıldanıyordu inerken; mırıldanmaktan çok söylenmeydi; bir kendi kendini yemeydi; ‘Hangi börk ula kimin börkü?’ Sanki börklerin sonu gelmişti. (Sepetçioğlu, 1977, s.96). anlatımıyla Türklerin geleneksel giysisini romanda dile getirir.

Toplum hayatında Türk kültüründen iz taşıyan bütün maddi olgular millî öge kabul edilmelidir. Zira kültür mefhumu hem maddi hem manevi değerlerin toplamı olarak kabul edilmelidir. Türk kimliğinden, kültüründen, soyundan izler taşıyan giyim kuşam malzemeleri de asırlar boyunca Türk ruhuyla bütünleştiği için millî bir karakter kazanmıştır. “Kutlu Töre”de Alper Aksoy, “Başında Kaşkay dolaması, ayağında ucu kıvrık çarıklar, çarıklarının üstüne inen ve dize kadar çıkan ak çoraplar, belinde bir Türkmen kuşağı; kuşağına sokulu ve sapı kakma taşlı bir kama kuşağı sarkan, sırma işlemeli kolsuz bir cepkeni vardı.” (Aksoy, 1988, s.88). bu cümlelerle Çalık Ozan’ın görünüşünü betimlerken dönemin Türk giyimi hakkında da fikir vermiş olur. Giyim kuşamda var olan desenler ya da işlemler Türk’ün bakış açısını yansıtır niteliktedir.

3.5.7. Somut Olmayan Kültürel Unsurlar

Toplumun millî kültür zenginliğini çeşitli somut ürünler oluşturabileceği gibi bazı soyut gelenekler de kültürel mozaik içinde önemlidir. Halk oyunları binlerce yıl boyunca halk arasında yaşamış ve Türk toplumunun ulusal özellikleriyle yoğrulmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde halk oyunlarının her motifine Türk kimliğinin izleri sinmiştir.

Neslihan Ertural, Türk halk oyunlarının kökenini araştırdığı makalesinde bu oyunların İslamiyet Öncesi Dönem'deki dinî törenlerden doğduğunu ve zamanla şekil, figür, ritim değişiklikleriyle günümüze kadar ulaştığını belirtir. Halk oyunlarının yapısı hakkında geniş açıklamalarda bulunan Ertural, bu oyunların Türk kültürünün yansımalarından olduğunu belirtir.

Topluma ait kültür kalıpları içerisinde, görsel ve işitsel kültür ürünlerinden olan halk oyunları icraları ise ait olduğu toplumun sosyal hayatını, kültürel zenginliğini ve bilgi birikimini yansıtmakta en önemli araçlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk oyunları terimini oluşturan oyun kelimesinin anlamına bakıldığında bu kelimenin kökeninde din ve büyü gibi ritüel özellikler taşıdığını, terim olarak Türkçe bir sözcük olduğunu ve kullanımının çok eski zamanlara dayandığını görmekteyiz. (Ertural, 2012, s.101).

Pek çok modern roman, toplumsal yaşamı modern anlatılara taşıırken toplumun kültürüne ait birçok ulusal değeri de eserin olay örgüsüne dâhil eder. “Başka Olur Ağaların Düğünü” romanında Kemal Bilbaşar, “İzmir zeybeğini vursunlar.” (...) Orkestra İzmir zeybeğini vurmaya başladı.” (Bilbaşar, 2013, 193-194). cümleleriyle köy ve kasaba yaşamında halk oyunlarının bölge insanı için değerini öne çıkarır.

Toplumcu gerçekçi anlayışın temel alındığı romanlarda olay örgüsüne kültürel yaşama dair pek çok ögenin yansdığı görülmektedir. Millî folklorün önemli örneklerinden olan halk oyunları eserlerde kendine yer bulmuştur. “Bir Çift Öküz”de Samim Kocagöz, “...zorla köyün meydanında bir zeybek oynatmıştı. (...) Ülen Hasan, sen ne zeybek oynarmışsın be!” (Kocagöz, 1970, s.293-294). sözleriyle anlatının belirli bölümlerinde diğer millî öğelerin yanına halk oyunlarını da dâhil eder.

Tahir Kutsi Makal'ın “Meydan Dayağı” romanı, Millî Mücadele'nin arka planını okuyucuyla buluşturur. Romanın şahıs kadrosunda ise efeler, köylüler, kasabalılar bulunmaktadır; onların yaşamları, gelenekleri, dünyaya bakış açıları vardır. Makal “İki zeybek dönüyordu ortada. Dönüyor, uzaklaşıyor, yaklaşıyor, diz vuruyordu. Diz vuruşları düşmanı ezer gibiydi.” (Makal, 1977, s.86). tasviriyle, zeybek oyununu biraz da efelerin savaşıyla özdeşleştirmiştir.

Aysel Özakin, “Gurbet Yavrum” eserinde Kanada’da yaşamak zorunda olan kahramanı üzerinden devrin Türkiye’sinin siyasi ve sosyal hayatına projeksiyon tutar. Sosyal hayatta yer alan bazı millî öğeleri de esere dâhil eder. Özakin, “Seçimler, bayram sevinciyle zeybeklerle, harmandalılarla son buldu.” (Özakin, 1989, s.96). ifadeleriyle halkın sevincini çeşitli halk danslarıyla kutladığını eserinde vurgular.

Toplumlarda günlük yaşama ait ritüeller millî bilincin devamı açısından önemlidir. Cenazeler, düğünler, törenler, eğlenceler bu anlamda kadim zamanlardan bugüne kadar toplumsal hafızayı modern zamana ulaştıran araçlardır. Sanatçılar da bu anlamda eserlere bu kavramları taşıyarak millî kültürün oluşumuna önemli katkıda bulunurlar. Bahsi geçen bu ritüellerin başında da düğünler gelir. Halil Kocagöz, “Ötleğen Kuşunun Sonu” eserinde kültürümüze yerleşmiş olan düğün uygulamalarını esere taşır.

Arabanın önünde, oğlan evine ve yakınlarına gidecek armağanlar, tepsilerde taşıyor; daha önde de davul zurna, bazı marşları, halk türküsü havasına çevirerek çalıyor; böylece bizim katar, kapılara, pencerelere çıkanların önünden geçerek bütün tantanasıyla ilerliyordu. (...) Elbet, diyordu; kınayı, avuçlarına, parmaklarına yaktıktan sonra, bezi bir gece çıkarmayacaksın. (...) Bayraklı eve vardığımızda, hava kararmak üzereydi. (Kocagöz, 2005, s.126-127-128).

Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılan ve toplumsal yaşamı realist şekilde yansıtmaya amacı taşıyan eserlerde halk yaşamına ait birçok unsur modern romanlarda kendine yer bulmaktadır. Yüzlerce yıl değişerek, dönüşerek günümüze ulaşan bu ritüeller birçok modern anlatıda temsil edilmiştir. Kemal Bilbaşar, “Yeşil Gölge” romanında her toplumun kendine ait değerleriyle şekillendirdiği düğün merasimine “Bu gece oğlan evinde kına töreni yaparlar. Oğlan evinin kınası kız tarafınınkinden cümbüşlü olur.” (Bilbaşar, 2015, s.348) cümlesine yer verir. Aynı eserde Kemal Bilbaşar, “Felaket kurbanlarının gelin gibi donatılmış tabutları, kafasını yumruklayan, ağlayıp dövünen akrabaların omuzları üzerinde taşınarak millî yas havası içinde toprağa verildi.” (Bilbaşar, 2015b, s.379). betimlemesiyle bir cenaze törenini de olay örgüsünde betimleyerek toplumsal ritüelleri okuyucuyla buluşturur.

Toplumcu gerçekçi romanlar kültürel öğelerin öne çıkmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Günlük yaşamın önemli ritüellerinden olan düğünler Türk kimliğinden izler taşımaktadır. Dolayısıyla Türk zihniyetini yansıtmaya bakımından düğünler millî vasıflar taşımaktadır. “Bir Çift Öküz” romanında Samim Kocagöz, Türkmen geleneklerine uygun olarak yapılan bir düğünü olay örgüsüne dâhil eder: “Düğün alayı İbrahim Ağanın harımından yola çıkarken, kırsalın yularını tutacak, hayvanı zapt edecekti.” (Kocagöz, 1970, s.295).

Bugün hâlâ Anadolu'nun birçok yerinde varlığını devam ettiren bazı toplumsal ritüeller de millî öge olarak değerlendirilmelidir. Yağmur yağmaya başladığı zamanlarda köyde yaşayan ahali yağmurun çok yağması ve bereketli olması için bir kukla yaparak ve kapı kapı dolaşarak türküler eşliğinde çeşitli yiyecekler toplayıp onlarla bir eğlence tertip etmekteydi. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde "Doyduk" adı verilen bu ritüel hem bir eğlence hem de Tanrı'ya bir teşekkür olarak toplumsal hafızada yer etmiştir. Yılmaz Güney "Boynu Bükük Öldüler" eserinde bu ritüeli tekerlemesiyle birlikte kurguya dâhil etmiştir.

Erkek biraz yaşlıcaydı. Bir yağ tenekesi taşıyordu. Üç yağmurcu önde, arkalarında köyün çocukları, yağmur türküsü söylüyorlardı. Bodi bodi/Neden odi/Koç koyun kurban ister/Çiftçilerin tarlasında/Hacı Bayram kuyusunda/Ver Allah'ım ver sulu sulu yağmur. Yağmurcular ev ev dolaşıyorlardı. Her evin önünde duruyorlar, türkü söylüyorlardı. Ev sahiplerinden biri, yağmura bereket katmak için çıplak yağmurcunun başından aşağı bir kova su döküyordu. (Güney, 2021, s.113).

Türk kültürünün kodları bugüne kadar ulaşmış olan günlük yaşamın ayrıntılarında gizlidir. Cenaze merasimlerinden düğün törenlerine, eğlence meclislerinden günlük yaşamın ritüellerine kadar pek çok uygulama tarihin süzgecinden geçerek, olgunlaşarak, berraklaşarak varlığını sürdürmüştür.

Modern anlatıların pek çoğu gibi romanlar da üst gerçekliği yaşamın gerçekliği üzerine kurmaktadır. Özellikle tarihî olayların anlatıldığı eserlerde eski toplumsal ritüeller hem toplumsal bilinç oluşturmak amacıyla hem de devrin sosyal gerçekliğini yansıtmak amacıyla olay örgüsüne dâhil edilmiştir. Mustafa Necati Sepetçioğlu, "Anahtar" romanında bu anlayışın bir yansıması olarak yağ törenlerini eserin kurgusuna ekler. Sepetçioğlu, "Belki yağ törenini bile beklemeyecekler, belki yağ törenini fırsat bilecekler." (Sepetçioğlu, 2017, s.11). ifadeleriyle bugün düzenlenen cenaze törenlerinin geçmişte yaslandığı olguyu ortaya koyar.

Türk kültüründe önemli olaylar ile ilgili eğlenceler düzenlenmesi, şölenler yapılması Türk ananesinde binlerce yıl yaşamış ve değişerek de olsa günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bunlardan biri de evlenme merasimi olan düğünlerdir. Farklı ritüellerle Türk dünyasının tamamında varlığını devam ettiren düğünler içerdiği özgün uygulamalarla millî kültürün önemli bir parçasıdır. "Bu Atlı Geçide Gider" romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, Osmanlı Dönemi'nde Yıldırım Beyazıd Han'ın düğününü olay kurgusunda ifade eder.

Gelin atı, ipek halıların göz alan renklerine ürkererek bastığında Ali Paşa, iki elinde zorlukla taşıdığı som altından mücevher kakmalı büyük bir kutuyu açtı, içinden avuçlayıp aldığı inci, yakut, safir, elmas ve daha nice bir değerli taşı gelinin başını aşağı serpmeye başladı. (Sepetçioğlu, 2019b, s.176).

Fikirsal altyapısını toplum yaşamına dayandıran edebî ürünlerde yazarlar, toplumsal olguları romanın olay örgüsüne taşıyarak bir bakıma geleneklerin yaşaması için taşıyıcılık rolünü üstlenmiştir. “Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz”da Aziz Nesin “Bizim ora töresine göre, kızın babası damadını yerin dibine batırırken kızını öve öve göklere çıkarır; buna karşılık oğlanın babası da gelini yerip oğlunu över. Oradakiler de bu şakadan gevezeliğe gülerler. Böyle böyle pazarlık kızıdır.” (Nesin, 2020, s.46). kız isteme merasimini okuyucuya sunar. Çeşitli yörelerde uygulamalar değişmekle birlikte kız isteme törenleri yüzlerce yıldır özel ritüeller olarak toplumsal hafızada yaşamaktadır.

Yazılı eserler, birçok sosyal olgunun taşıyıcılığını yapar. Binlerce yıl toplumsal hayatın içinde evrilerek olgunlaşan ritüeller yazılı kanunlar kadar etki gücüne ulaşabilmektedir. Bu ritüellerin uygulaması çoğunlukla tartışmasız şekilde gerçekleşir. “Olaylar Gemisi”nde Mükerrerrem Kamil Su, Türk geleneğindeki gelin alma merasimini ayrıntısıyla okura aktarır.

Annemin köyüne gelin almaya gidiyorlarmış. Babam atlılarla alayın önünde gidiyormuş (...) Alay büyük bir neşe içinde bizim köyden çıkmış. Köyden çıkmadan önce köy alanında gelin alıcılar toplanıncaya kadar davullar dövülmüş, zurnalar çalınmış. (...) Gelini türlü kumaşlar, çevreler, kreplerle atlarının başları donatılmış arabalardan birine bindirmişler. Atlılar önde koşturur arabalar atların arkasından...Bir koşu...Bir şenlik...Genç kızlar, taze gelinler şarkılar, türküler söyleyerek, güzel gelin duvağının arkasında gizli gizli ağlayarak... (Su, 1973, s.245-247).

M. Kamil Su, romandaki betimlemesiyle herhangi bir Türk düğününün ayrıntılarını okuyucusuna aktarır. Belli başlı farklılıklar olmasına rağmen uzun uzadıya anlatılan kız alma uygulaması Anadolu’nun birçok yöresinde benzer şekilde olur.

“Kanlıdere’nin Kurtları” eserinde Dursun Akçam, olay örgüsünü geleneksel halk yaşamı üzerine kurar. Kırsal yaşamda var olan birçok öge romanın dokusuna yerleştirilir. Bunlardan biri de toplumun eğlence anlayışını yansıtan halk danslarıdır. Dursun Akçam, “Sık sık oyun değiştiriyorduk, Daldan Dökme, Dana, Mile, Kurt Kuzu, Kol Taşı... Birinden doyanda öbürüne başlıyorduk. ‘Gelin çocuklar bar tutak!’ dedi Güldeste” (Akçam, 2021, s.51). açıklamalarıyla Doğu Anadolu’da halk arasında oynanan birçok geleneksel oyunu okuyucuya aktarır.

Somut olmayan kültürel eserler, daha çok düğün, cenaze gibi toplumsal yaşamın nirengi noktası kabul edilen ritüellerin oluşturduğu değerler bütünü olarak kabul edilmelidir. Özellikle toplumsal yaşama odaklanan eserler bu tarz uygulamaları eserlere taşımışlardır. “Tırpan” romanında Fakir Baykurt, yanlış bir evlilik üzerinden toplumsal eleştiri yapar. Köydeki insanların bir kısmı çocuk yaştaki Dürü ile komşu köyün ağası Kabak Musdu’nun

evliliğine karşı çıkar. Yazar yine de bu iki kişinin düğünü üzerinden İç Anadolu köylerinin düğün geleneğinden bahseder.

Geleneksel düğün bayrağı bayrak değil aslında. Direğin ucunda kurutulmuş üç ceviz, içi boşaltılmış üç yumurta, biraz da yeşilli kırmızılı yün. (...) Düğünün son günü, kuşluk vakti, delikanlılar tabancaları alıp geleneksel bayrağın başındaki kabukları düşürmeye çalışır. Gerinip gerinip sıkırlar. Vuran ödül alır. Düğün sahibi gücüne göre armağanlar verir. (Baykurt, 2021, s.324-325).

Sanatsal eserlerde daha çok düğünler olay örgüsüne eklense de Türk kültürünün önemli yansımalarından biri de kuşkusuz cenaze merasimleridir. Türk toplumunun kendi kültürünün asırlar boyunca olgunlaşması sonucu kimliğinden bazı özelliklerin cenaze merasimlerine yansıdığı açıktır. “Kuzgunlar ve Leşler” romanında Erol Toy, “Obanın tüm kadınları parmaklarını çengelleştirdi. Saçlarını yolmaya durdular. Tutam tutam saç yumakları aktı parmakların arasından. Tırnaklar yüzleri, çığlıklar hançereleri yırttı! Giysiler parça parça koptu, dağıldı. Bedenlerin açık yerlerinde tırmık tırmık kan pıhtılandı.” (Toy, 1981b, s.454). bölümünde adeta İslamiyet Öncesi Dönem’deki bir cenaze betimlemesi yapar. Anlatılanlar kadim zamanlarda yiğit bir kişinin ölümünün ardından yaşananları amınsatır.

“Acı Su” romanında Hasan Kayıhan, Kırgız Türklerinin hayatta kalma mücadelesini dile getirirken diğer yandan Türklerin hayatına dair birçok millî ögeye eserin kurgusunda yer vermiştir. Güreşler, at yarışları, ciritle de Türklerin millî oyunlarından. Yazarın romanın düşünsel altyapısını bu millî oyunlarla süslediğini görmek mümkündür. Kayıhan, “Öğleden sonra Kırgız düğünlerinin en heyecanlı kısmı başlayacaktı. Önce, kendine güvenen pehlivanlar güreşe tutuşacaklar, daha sonra da at yarışları yapılacaktı. Güreşi ve yarışını kazananlara, düğün sahibinin birer armağan vermesi gerekiyordu.” (Kayıhan, 1978a, s.129). sözleriyle bir düğün eğlencesinde Türklerin sosyal hayatının geleneksel öğeleri okuyucuyla buluşturulur.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanında İran coğrafyasında yaşayan Kaykay Türklerinin yaşamını, geleneklerini, mücadelelerini gerçekçi bir bakışla okurla buluşturur. Sanatsal sınırlar içinde, ideolojik bir altyapı ile olay örgüsüne toplumsal yaşamda var olan birçok uygulamanın aktarıldığı görülecektir. Aksoy, “Cirit yarışmaları başlarken gün kararmaya başlamıştı. (...) Güreşleri Çalık Ozan başlattı.” (Aksoy, 1988, s.62-63). ifadeleri dönem sosyal yaşamı ve eğlenceleri hakkında önemli ipuçları sunar. Bahsedilen eğlenceler Türk kimliğinin izlerini taşımaktadır. Yazar, birçoğu günümüzde bile varlığını sürdüren eğlenceleri roman kurgusuna taşıyarak ölümsüzleştirir. Bunun yanında yine Türklerle

özdeşmiş olan konukseverliğin de romanda temsil edildiğini görürüz. Aksoy, “Çünkü KaşKaylar Elburzların ve tüm dünyanın en soylu aşiretlerinden birisidir. Türkler konuk töresine bağlı bir millettir.” (Aksoy, 1988, s.201). ifadeleri Alman ajanları Wetter ve Grim ağzından okuyucuya yansıtılır.

3.6. Kültlerle İlgili Öğeler

3.6.1. Ağaç Kültü

Bütün dünya milletlerinde olduğu gibi Türk kültüründe de ağaç ve orman inanışları halk anlatılarında önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlatıların kaynağı hayat ağacı düşüncesidir. Ağaç ve ormanla ilgili kadim Türklerden bu yana yaşayan ve kutsiyet taşıyan fikirler zamanla modern anlatılara da sızmış ve önemli oranda modern anlatıların dokusunda kendine yer bulmuştur. 1970-1980 arasında yayımlanan Türk romanları incelendiğinde bazı eserlerde belli belirsiz bazı eserlerde ise ağaç ve orman kültürünün daha belirgin çizgilerde eserlerde yer aldığı görülecektir.

Ağaç ve orman kültü toplum hafızasının ortak noktalarından biri olarak Türk kültüründe ve yaşayışında önemli etkilere sahiptir ve millî öge olarak değerlendirilmelidir. Pervin Ergun “Gözle görülen, çeşitli vasıfları ile gerçekçi bir saygı gören ağaç, aynı zamanda mitolojik bir sembol olarak birçok mucizeyi gerçekleştirir. O, öncelikle, hayat bahşeder ve üç âlemi birbirine bağlar. Kabile toplumunun bütünlüğünü temsil eder. Bir başka deyişle, bu olağanüstü ağaç, hem canlıların -özellikle insanların- üç âlemdeki işlerini düzenler, hem dünyanın düzenini temin eder, hem de içinde bulunduğu topluma ortak bir bağ, dayanışma, yakınlık sağlar.” (Ergun, 2004, s.145). tahliliyle hayat ağacının toplumsal işlevini vurgularken diğer yandan toplumun ortak değeri olarak ağaç kültürünün toplumu kaynaştırmadaki rolünü öne çıkarır.

“Tutunamayanlar” romanında yazar, romanın önemli bir bölümünde içsel yolculuğunu dile getirir. Romanın büyük kısmını oluşturan bu ruh yolculuğunda Türklerin geçmiş yüzyıllardan beri sürdürdüğü ve bilinçaltında sakladığı bazı bilgiler, inançlar, korkular bilinç akışı tekniğiyle kullanılırken yazar tarafından rüya motifi ile dile getirilmektedir. O. Atay, “Koyu renkli orman, uçsuz bucaksız buğday tarlasının içinde- demek buğday tarlasıydı- bir leke gibi duruyordu. Birdenbire, ormanın içinden bir kalabalık çıktı.” (Atay, 1997, s.33). tümceleriyle Türk inanışının kökenlerinde ateşe, suya ve ağaca dair önemli inanışların mevcut olduğunu vurgular. Ağacın insanı koruyacağına dair inanç, asırlar

boyunca kültürel hafızada yaşayarak modern çağ da bile günlük hayatın ritüelleri arasına girmiştir.

“Ak Topraklar”da, Emine Işınsu’nun Türk mitolojisinden de beslendiğini görmekteyiz. Yazarın romana taşıdığı motifler eski Türk yaşamı için kutsiyet atfedilen ağaçlardır. Türklerde ağaç kültürünün yansıması olan kavak, kayın, söğüt gibi ağaçlar koruyucu ruha sahiptir. Bu anlayış, günümüze kadar bilinçli şekilde ya da bilinçaltında ulaşmış ve modern yaşama sızmıştır. Yazar, ağaç kültürünü romana taşıyarak hem romanın dokusunu zenginleştirmiştir hem de çok yönlü göndermelerine yeni bir yol daha açmıştır. Emine Işınsu, “Nazlı söğütler, dik başlı kavaklar, kayınlar yeşeriyor!.. Altın yapraklı bay kayın, sekiz gövdeli mukaddes kayın, dokuz köklü, altın yapraklı mübarek kayın...Sana kara yanaklı ak kuzu kurban ediyorum...” (Işınsu, 2012, s.15). anlatımıyla yaşam ağacı efsanesine de göndermede bulunur.

Türk toplumu binlerce yıl öncesinden doğayla bütünleşerek yaşamaya başlamış ve doğaya karşı olumlu tavrını 21. yy.da da sürdürmüştür. Tabiattaki tüm varlıkların ruhu olduğuna inanılmıştır. Bunlardan biri de ağaçtır. Özellikle çam, ardıç, gürgen vb. ağaçlar, Tanrı’nın yeryüzündeki yansıması olarak kabul edilmiş ve binlerce yıl boyunca gündelik hayatın içinde temsil edilmiştir. Bu ağaçlar asırlar boyunca oluşturulmuş sanatsal metinlere bir şekilde yansımıştır. “Ruh Adam” romanında esrarengiz olayların yaşandığı Çamlıca Korusu zaman zaman karakterlerin sığındığı bir korunak bazen de kaçınılması gereken tehlikeli bir yer olarak betimlenmektedir. Bu yönüyle de orman kültürüne uygun bir anlatım söz konusudur. Zira ormanlar ya da ağaçlıklar zaman zaman da kötü ruhların barındığı yerler olarak tanımlanmaktadır. Yazarın bu hususu eserde sık sık tekrarladığını görmekteyiz. Bu da eserin beslendiği kaynaklar bakımından bize yol göstermektedir. H. Nihal Atsız, “Leylâ ve Yek iki muamma halinde beynini oyuyordu. Bu ikisinin de görebileceği tek yer Çamlı Koru idi.” (Atsız, 2020, s.120). cümlesinde koruyu sanki dünyanın içinde ayrıcalıklı bir yer gibi okuyucuya aktardığı romanda görülebilir.

Toplumsal gerçekliği dile getiren yazarlar toplumsal bellekte var olan birçok motifi sanatsal metinlerin kurgusuna yerleştirmektedir. Modern romanın kurgusuna yerleştirilen dut ağacı, Şamanist Dönem’in bir yansıması olarak Yaşar Kemal’in “Yağmurcuk Kuşu” eserinde koruyuculuk yanıyla öne çıkarılır. Y. Kemal “Arabın kurşunu yiyince göğşe yukarı fırlamasını, sonra gidip bir kurtarıcı gibi koca dut ağacına sarılışını da görmüşlerdi.” (Y. Kemal, 2021c, s.369). sözyle dut ağacının kurtarıcı olduğunu vurgulaması onun inaniştaki koruyucu özelliğiyle ilgilidir.

Yaşar Kemal, romanlarının fikrîsel temellerini halk kültürü üzerine de inşa etmektedir. İslamiyet Öncesi Dönem'den çeşitli şekilde halk yaşamı içinde tezahür eden ağaç kültü “Al Gözüm Seyreyle Salih” romanına da yansımıştır. Romana montajlanan bir masal üzerinden elma motifinin okuyucuya aktarıldığı görülmektedir. Bunun yanında yine Şamanist Türklerdeki ulu ağaç anlayışı roman kurgusunda yer almaktadır. Yaşar Kemal, “Bahçenin ortasında ulu bir elma ağacı vardır. Bir dağ gibi durur o bahçenin ortasında. Uzaktan çiçek yüklü bir tepe gibi gözüktür, mor denizde bir ada gibi... İşte padişah bu Erciyes dağının dibindeki bahçedeki ulu ağaç, yılda bir kere, ta tepesinde, en yüksek dalının ta doruğundan bir meyve verir.” (Y. Kemal, 2021d, s.136). ifadelerinde hem ulu ağaç vurgusuyla hem de ağacın başında tek bir meyve olması anlatımıyla Türk mitolojisinden beslendiğini net şekilde ortaya koyar.

Türklerin mitolojik zamanlarından beri önce sözlü metinlerde daha sonra ise yazılı metinlerde takip edilebilen ağaç kültü değişik şekillerde modern metinlerin içine sızmıştır. Talip Apaydın “Define” romanında biraz da İslamî görünüm kazanan bu kültü romana dâhil eder. Apaydın, “Tekkeye yakın bodur ağacın dallarına binlerce bez parçası, iplik ve yün kırıntıları bağlanmıştı.” (Apaydın, 2008, s.5). tümcesiyle inanışın halk arasındaki yansımalarını romana taşır.

Türk mitolojisinde yaşam ağacı efsanesi önemli anlatılardan biri olarak öne çıkar. Türklerin kadim zamanlarından beri anlatılara yansımış olan yaşam ağacı efsanesi zamana direnerek modern anlatılara da yansımıştır. Özellikle milliyetçi anlayışla yazılan romanlarda kültlere daha sıklıkla yer verildiğini görmekteyiz. “Konak”ta Mustafa Necati Sepetçioğlu “Bu demdeyken, Kara Osmanın göbeğinden bir ağaç köklenir, dallanır, budaklanır, gölgesi dünyayı tutar. Gölgesinin altında dağlar vardır; dağların dibinden sular çıkar...” (Sepetçioğlu, 1978, s.189). kahramanın ağzından, olay örgüsünde bu efsaneyi belirgin şekilde okuyucuya aktarır. Romanın iç zamanı dikkate alındığında yazarın, 13. yy.da da bu efsanenin İslam inancının içinde varlığını sürdürdüğünü vurgulamaktadır.

Ağaç ve orman kültü bilinçli ya da bilinçsiz şekilde Anadolu’da uzun yüzyıllar yaşatılmış ve toplumsal hayatın bir parçası olmuştur. Günlük yaşam içinde toplumsal bir kod olarak varlığını sürdürmüştür. Sosyal romanlarda bu kültürün toplumsal yaşamın bir parçası olarak modern anlatılara taşındığını görmekteyiz. “Yayla” romanında Fakir Baykurt, “Orman kendine özgü iniltisini artırdı gecenin içinde. (...) Bir akkavak var önünde. Dalına bayram salıncağı kurmuş kızlar. Kendisinin dalları arasında sallandığını görüyor. Ak bulutlara sureti çıkıyor. Akkavağın gür yapraklı dallarından biri başına geliyor, saçını dağıtıyor.”

(Baykurt, 2017, s.93-224). tasviriyle ağaçlara eski Türk kültüründe olduğu gibi bir ruh vererek okuyucuya yansıtıyor. Ağacın göğe uzaması, yeşil ve gür yapraklı olması mitolojik ağaç anlayışının yansımasıdır.

Çoğunlukla halk arasında bir alışkanlık neticesinde bilinçsiz şekilde yaşayan ağaç kültü toplum tarafından benimsenmiş ve sözlü ya da yazılı kültür aracılığıyla günümüze kadar varlığını korumuştur. Halkın yaşamına dayanan anlatılar da bir şekilde toplumsal yaşamın bir parçası olan bu kültleri sanat metinlerine taşımıştır. “Yılanlı Bağ” eserinde Kemalettin Tuğcu’nun, “Bir de bakar ki, kavak ağacının tepesindeki yapraklar sararmış, rüzgârla kopup kopup gider, dallar çıplak kalır. (...) Fadime’nin bir çırpıda yetiştirdiği o ulu kavak kurumaya başlamıştı.” (Tuğcu, t.y., s.71). ifadeleriyle eserde kavak ağacı ile ilgili anlatım tarzı İslamiyet Öncesi Dönem’deki ağaç kültüne uygundur. Özellikle kavak ağacının ululuğunun vurgusu önemlidir.

Ağaç ve orman kültü kadim çağlardan beri varlığını sürdürerek modern hayatın içine sızmış olgulardandır. Özellikle milliyetçi anlayışla eser üreten yazarlar Türk kültürünü yansıtan bu olguyu modern anlatıların olay örgüsüne dâhil ederek eserleri zenginleştirmişlerdir. “Kilit”te Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Dut ağacının altına geldiği zaman Alpaslan, belli belirsiz ferahlamakta olduğunu hissettiği halde gönlünce oturamadı.” (Sepetçioğlu, 1980, s.204). cümlesiyle, romanın iç zamanında İslamiyet sonrasını anlatmasına rağmen Gök Tanrı anlayışında var olan ağacın koruyucu ruhuna göndermede bulunur.

3.6.2. Atalar Kültü

Temeli Gök Tanrı inancına dayanan atalar kültü, bazı fikir değişiklikleri olmakla beraber İslamî Dönem’de de varlığını devam ettirmiştir. Bugün bile varlığını sürdüren ataya saygının temelinde atalar kültü bulunmaktadır. İnanç temelli ortaya çıkmasına rağmen zamanla toplumsal bir ritüele dönüşen bu kült, süreç içerisinde kültürel bir renk kazanmış ve din algısından koparak toplumsal hafızada varlığını sürdürmüştür. Toplum hayatında bir şekilde muhafaza edilerek günümüze kadar devam eden bu anlayış, toplum hayatını anlatan, tarihî olguları irdeleyen bazı romanlarda kendine yer bulmuştur. Daha çok kültürel bir gelenek şeklini alan atalar kültü, az da olsa modern Türk anlatılarına yansımıştır.

Serdar Uğurlu, atalar kültürünün Türk inanç sistemi içinde olduğunu, kutsiyetinin temelinde inancın bulunduğunu belirtir. Türklerin kadim çağlardan bu yana atalar ruhuna kurban sunmasının temelinde de atalara yüklenen bu kutsallık yatmaktadır.

Eski Türklerce Gök Tanrı İnanç sistemini oluşturan diğer unsurlarla beraber Kök Tengri de ıduk yani kutsal kabul edilmiştir. Yir-sub kutsaldır, Yağız-Yir kutsaldır, çünkü Tengri tarafından yaratıldığı bilinmektedir. Atalar ervahı kutsaldır. Kanlı ve kansız kurbanlar Türkler tarafından asırlarca bu ruhlar adına sunulmuştur. (Uğurlu, 2012, s. 331).

Emine Işınsu, konusunu tarihî dönemlerden ve olaylardan alan romanı “Ak Topraklar”da Selçuklu Dönemi’ni anlatırken toplumsal yaşam içinde canlı şekilde varlığını sürdüren atalara saygı olgusunu olay örgüsünde okuyucuya yansıtır. Bunu da dinden ziyade töreye dayandırır. Işınsu, “Başbuğ atalar töresine uyup, cins atının ak kuyruğun öz elleri ile bağladı, sonra ok ve yayını bırakıp kılıç kuşandı, topuzun aldı...” (Işınsu, 2012, s.194). ifadeleri ile sadece halk arasında değil Selçuklu Dönemi’nde yönetici sınıfta da atalar kültürünün varlığını ortaya koyar.

Hasan Kayıhan, “Acı Su” romanında Kırgız Türklerinin, Rus hâkimiyetine karşı bağımsızlık mücadelesini ve dejenere olmuş Türklere karşı verdiği kimliğini koruma mücadelesini işlemektedir. Yazarın milliyetçi bir pencereden olaylara yaklaştığı romanda belirgindir. Yazar, Kırgız Türklerinin Rus hâkimiyetinde kalmasının gerekçesi olarak ataların ruhunun incitildiğini ifade eder. Kayıhan, “Ben, daha her şeyi bilmiyorum ama, inanıyorum ki, başımıza ne geldiyse, atalarımızın ruhunu ihmâl etmemizden, onları darılarak yardımlarını alamadığından geldi. Alplık ruhumuz, miskinliği dönüştü. Benliğimizden sıyrıldık.” (Kayıhan, 1978a, s.46). söylemi yazarın atalar kültürüne kıymet verdiğini ve onu romanın dokusuna eklediği şeklinde değerlendirilmelidir. Törehan, karakterinin ağzından verilen pasaj, eserin beslendiği kültürel havza konusunda net ipuçları sunmaktadır.

3.6.3. Ateş Kültü

Hayatın devamlılığı ve insanlığın gelişimi açısından ateşin insanlık tarihine katkısı oldukça büyüktür. Tüm dünyada olduğu gibi Türklerde de ateşle ilgili onların fikir dünyasında olgunlaşan bir kutsiyetin var olduğu açıktır. Eski Türk geleneğinde “ateş” hayatın ve canlılığın simgesi olarak kabul edilmiş kült kavramlarından biridir. Koruyucu iyesi olduğuna inanılan ateş, asırlar boyunca millet hafızasında muhafaza edilmiş ve çeşitli şekillerde toplumsal hayatta karşılık bulmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde çeşitli yönleriyle

sosyal hayattan beslenen hem geleneksel hem de modern anlatılar, ister istemez toplumsal bellekte yaşayan kavramları da eserlere konu etmiştir. Bu sebeple ateş kültü, hem geleneksel anlatılar içinde hem de modern anlatılarda kendine yer açmış önemli olgulardandır.

Türkler, her ne kadar ateşe bir kutsallık atfetse de bunun bir inanç ya da tapınma olmadığı açıktır. Kadim çağlarda ateşe tapınan birçok kavim olmasına rağmen Türk kültüründe bunun var olmadığı belirgindir. Lakin sosyal, ekonomik, askerî yaşamdaki önemi neticesinde ateş tarih boyunca hep önemli olmuştur. Dilimizde ateş ve ocakla ilgili var olan birçok deyim ve atasözü de bu yargıyı doğrular niteliktedir. Bugün sosyal yaşamda var olan tütsüleme, ateşe su dökmeme, ıssız yerlerde ateş yakma gibi uygulamalar ateş kültürüyle ilgili olmalıdır. Bu ritüeller, ateşin koruyucu ruhundan faydalanma ya da ateşin ruhunu incitmeme amacını taşımaktadır. Benzer bir tespiti Ali Toraman'ın yaptığını da görmekteyiz. Daha çok ateş kültürünün Amasya civarında modern hayattaki izlerini süren yazar, önemli bulguları okuyucuya sunar.

Ateş ruhundan dolayı ateşe zarar verecek davranışlardan kaçınılırdı. Bu bağlamda ateş demir, bıçak gibi maden bir eşya ile karıştırılmaz, bu sert cisimlerin ateşin ruhunu yaralayacağı ve zarar vereceğine inanılırdı. Ayrıca ateşe su dökülmez, kötü söz söylenmez, çöp atılmaz, zarar verecek hiçbir davranışta bulunulmazdı. Eğer ateşe zarar verilir ve ateş ruhu kızdırılırsa, bunu yapan insana zararının dokunacağına da inanılırdı. (Toraman, 2022, s. 14).

Rıfat Ilgaz, “Halime Kaptan” romanında olay örgüsünde kahramanı ateş üstüne yemin ettirir. Aslında bu anlayış ateş mefhumuna yüklenen kutsallıktan ileri gelmektedir. Rıfat Ilgaz'ın, “Yemin et! Yemin olsun ki rastlamadım! Ateşe kör bakayım ki rastlamadım, de! Ateşe kör bakayım ki rastlamadım!” (Ilgaz, 2008, s48). ifadesiyle kahramanın özellikle ateş üstüne yemin istemesindeki gayenin, yeminin tutulmazsa ateşin o kişiye zarar vereceğine dair halk arasındaki inançtan kaynaklı olduğu açıktır. Bir yemin içinde geçen ateş, yine ateş kültürünün modern yaşama sızma alanlarından birinin dil olduğunu gösterir.

Modern anlatıların bazılarında istemli ya da istemsiz ateş kültürünün eserlere taşındığı görülmektedir. Hayatın devamının sembolü olarak bazı edebî ürüne yansıyan bu kült, sosyal hayatta da birçok farklı bölgede önemini sürdürmektedir. “Yayla” romanında Fakir Baykurt, “Ocağı yeniden süngüledi Kamer Ana.” (Baykurt, 2017, s.78). tümcesinden anlaşılacağı gibi ateşin toplumsal hayattaki yerini kavradığından romanın birçok yerinde ateşle, ocakla ilgili ifadeyi kurguya dâhil etmiştir. Romanda özellikle ocak ile ilgili hayatın varlığı olarak ateşin canlı tutulmasıyla ilgili anlatımların var olduğunu görmekteyiz.

Modern yaşamın içinde çeşitli ritüeller içinde varlığını sürdüren ateş kültü, belli belirsiz olarak romanlarda kendine yer bulmuştur.

3.6.4. Geyik Kültü

Geyik kültü, Orta Asya ve Sibirya Türkleri arasında kutsiyet atfedilen, kadim zamanlardan Anadolu'ya taşınan kavramlardan biridir. Diğer kültürler kadar kültürel hafızada baskın olmasa da halkın belleğinde varlığını sürdürmeyi başarmış olan geyik kültü modern yaşamda kendine yer edinmiştir. Süreç içinde hem halk arasında ama çeşitli kaynaklarda geyik kültürünün izleri mevcuttur. Bununla birlikte modern romana ve sanata da kurgu sınırları dâhilinde sızmıştır.

Konuya dair çalışmada Nigün Dalkesen, geyik kültürünün kökeni ve yayılışı hakkında detaylı bir inceleme yapmıştır. Günümüze kadar varlığı korunan bu kültürün hem kırsal kesimlerde hem de kent yaşamında karşılık bulduğunu ifade eder.

Zamanla bir av hayvanı olarak görülmesine rağmen, genel olarak geyiğin kutsallığına, soyun ata-anası olması gibi pek çok arkaik özelliklerine inanılmaya devam edilmiştir. Geyik kültü Anadolu Türk kültüründe de bu şekliyle korunmuştur ve Orta Asya ve Anadolu Türk kültürleri arasındaki kültürel devamlılığın çarpıcı örneklerinden birini teşkil etmiştir. Anadolu'da geyik ile ilgili inanışların çeşitli dini-tasavvufi hikâyelerde de varlığını sürdürmesi, geyik kültürünün sadece kırsal kesimde yaşayan halkı değil, şehirlerde yaşayan eğitimli insanları da içine alan ortak bir değer olmasında etkili olmuştur. (Dalkesen, 2015, s.59).

Talip Apaydın'ın "Tütün Yorgunu" romanında köy ortamında bir ev tasvirinde kapıda asılı olan geyik başı halkın belleğinde geyik kültürünün varlığını sürdürmesiyle ve onun koruyucu ruh taşıdığına inanılmasıyla ilgilidir. Apaydın, "Kapısında çatal boynuzlu bir geyik başı asılı." (Apaydın, 2019, s.53) ifadesindeki vurgu romanın bir bölümünde kahramanın şifacı olduğunu, hastaları iyileştirdiğini belirtirken geyik kültürünü kullanması iki olgu arasında ilişki kurmak istemesi nedeniyledir. Yasin Efendi isimli kahramanın hastaları okuyarak şifa dağıtan bir kişi olarak betimlenmesi, kapısında asılı olan bu geyik başı bulunması bizi Şamanizm inancına götüren uygulamalardır. Bu inancın kalıntıları az ya da çok halk kültürü ve hekimliği içinde varlığını devam ettirmiştir.

Modern anlatılarda geyik kültü sık sık karşımıza çıkmasa da millî bir öge olarak zaman zaman sanatsal anlatılarda yer almıştır. İslamiyet Öncesi Dönem'in önemli kültürlerinden biri olan geyik, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde halk belleğinde yaşamaya devam etmiştir. "Binboğalar Efsanesi"nde Yaşar Kemal, "Uzun, çangal boynuzlu bir geyik inmişti pınara. Geyik başını kaldırdı, şöyle bir yöreyi kuşkuyla kokladı, başını pınarın suyuna eğdi, eğer

eğmez de bir sıçradı aktı, gözden yitti gitti.” (Y. Kemal, 2020a, s.35) betimlemesiyle romanın dokusuna uygun olarak anlatımın içine geyik figürünü yerleştirmiştir.

Toplumsal hafızanın binlerce yıl taşıyıp modern yaşama ulaştırdığı geyik kültü, İslamiyet Öncesi Dönem’de Türk kavimleri arasında ona verilen önem neticesinde, çeşitli şekillerde halk anlatılarında yaşamış ve modern romana az da olsa sızmayı başarmıştır. Ona yüklenen değer sonucunda çağımız anlatılarında karşılık bulan bu kült toplumun genetik kodlarını taşıması nedeniyle millî öge olarak değerlendirilmelidir.

3.7. Marşlar ve Söylevlerle İlgili Öğeler

3.7.1. Gençliğe Hitabe

1927 yılında Mustafa Kemal’in konuşmasında kullandığı “Gençliğe Hitabe” Nutuk eserinin de sonuç kısmını meydana getirmektedir. Bu eser uzunca yıllar Türk gençliğinin anayasası olarak kabul edilmiş ve devletin resmî eğitim anlayışının da bir parçası olarak kabul görmüştür. Bu yanıyla da Türk milletinin birleşme noktalarından birini oluşturduğu kuşkusuzdur. Türk tarihi ve kültürü açısından ölümsüz nitelikler barındırın Atatürk’ün “Gençliğe Hitabe”si millî bir karakter taşımaktadır.

“Ölmeye Yatmak” eserinde bir tören seremonisinde “Gençliğe Hitabe”den bir parçayı Adalet Ağaoğlu olay örgüsüne katmıştır. Ağaoğlu, “Ey Türk gençliği Birinci vazifen Türk İstiklalini Türk Cumhuriyeti’ni...” (Ağaoğlu, 2020a, s.16). alıntısıyla Türk gençliğine bazı hatırlatmalarda bulunmak ister. Adalet Ağaoğlu, “Ölmeye Yatmak” romanının muhtelif bölümlerinde tekrar tekrar “Gençliğe Hitabe”ye dönmektedir. Bu durum yazarın fikir altyapısının kaynaklarını ortaya koyması bakımından değerlidir. Aysel karakterinin kimlik edinme sürecinde kişiliğini etkileyen kavramlar bir bakıma dönem gençliğini olgunlaştıran düşünceler olması bakımından dikkate şayandır. Ağaoğlu, “Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen...” (Ağaoğlu, 2020a, s.29). montajıyla eserin yayımlandığı devrin şartları göz önüne alındığında yazarın bu vurgusunun anlamı daha iyi ortaya çıkacaktır.

Atatürk’ün bir bakıma halkına uyarısı olan ve bu yönüyle “Orhun Kitabeleri”ndeki söyleve benzeyen “Gençliğe Hitabe” Millî Mücadele’nin hangi şartlar altında yapıldığını, kimlerle mücadele edildiğini, nasıl zorluklarla vatanın kurtarıldığını gençlere anlatması bakımından kıymetlidir. Özellikle 1970-1980 yılları arasında sağ-sol çatışmalarının yoğunlaştığı zamanlarda bu söylevin gündeme getirilmesi gençlere bazı değerlerin hatırlatılması

bakımından önemlidir. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Kamyonu” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu Gazi Paşa’nın bu tarihî söylevini öne çıkardığına tanık oluruz. Bu yazarın dünya görüşüyle, ideolojisiyle de ilgilidir.

Bak Efendi Baba, hatırlarsın; Mustafa Kemal Paşa bir nutuk veriydi.. ne dedi? (...) Memleket idarecileri gaflet, sapıtma, hıyanet içinde olurlarsa.. dedi. (...) Bir de Mustafa Kemal Paşa o lâfı öyle herkes, her önüne gelen ağzına sakız etsin, istediği yerde, istediği biçimde kullansın diye dememiştir. (Sepetçioğlu, 2017c, s.110).

“Gençliğe Hitabe” önemini içerdiği mesajlardan, durum tespitinden ve beslendiği kaynaklardan alır. Derin bir tarih bilgisine sahip olan Ulu Önder, tarihte yaşanmış pek çok olaydan sentezlediği çıkarımları bir öz hâlinde “Gençliğe Hitabe”de Türk gençliğinin önüne koyar.

Türk tarih ve edebiyatının en önemli kaynaklarından olan Orhun Abideleri ile Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’nin birbiriyle çok ciddi paralellikler taşıdığı ve milletimizin istikbali açısından aynı mesajları sundukları metinlerde geçen ifadelerden hareketle ortaya konularak bu metinleri okuyan veya tahlil edenlerin bu durumu göz önünde bulundurarak metin incelemesi yapmaları için kapı aralanmıştır. Metinlerin genel olarak birer vasiyetname özelliği taşımaktadır. Buna ilave olarak Türk milletine bağımsızlıkları açısından neler yapmaları gerektiği hususunda tavsiyelerde ve telkinlerde bulunmaktadır. Örneğin her ikisinde de içteki ve dıştaki düşmanlara karşı her zaman uyanık halde bulunulması gerektiği vurgulanarak Türk milletine yol gösterilmiştir. (Orhan, Gedik&Bulut, 2012).

“Gençliğe Hitabe” ve “Orhun Yazıtları” arasında benzerlik açısından yapılan değerlendirmede içerik, uyarılar, üslup, tür vb. açılardan birçok ortak noktanın var olduğunu araştırmacıların ortaya koyduğunu görmekteyiz.

Modern anlatıların bazılarında sadece Mustafa Kemal Atatürk’ten değil onunla ilintili birçok olgudan da bahsedilmektedir. “Gençliğe Hitabe” içerdiği mesajlar, tarihsel önemi, günümüze kadar varlığını sürdürmesi gibi vasıfları nedeniyle çağımız romanlarında da zaman zaman kendine yer bulmuştur. “Kırk Yedi’liler” romanında Füruzan, “Nutukta ne diyordu Gazi: ‘Ey Türk gençliği, muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.’ Öğretmenlikti amaç.” (Füruzan, 2021, s.98-99). satırlarıyla Mustafa Kemal Atatürk’ün metindeki iletisini okuyucuyla buluşturur. Yazar “Gençliğe Hitabe”yi bir ideal olarak Türk gençliğinin önüne koyar.

“Gençliğe Hitabe” “Nutuk” eserinin en somut ve içerik açısından en yoğun kısmıdır. Ortaya konmasının üzerinden yaklaşık yüz yıl geçmesine rağmen taşıdığı iletiler hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Bu manada eser Türk gençliğinin önünde bir rehber olarak durmakta ve Türk milletinin geleceğini aydınlatmaktadır.

3.7.2. Çeşitli Marşlar

Marşlar, hem savaş dönemlerinde hem de savaş sonrasında, toplumsal motivasyonu sağlamak, coşkuyu artırmak amacıyla yazılan metinlerdir. Marşlar, genellikle tarihî gerçeklikten hareketle yazılır. Savaş yıllarında genellikle askerleri motive etmek için kullanılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise ulus bilincini artırmak amacıyla pek çok marş kaleme alınmıştır. Burada millî öge olarak kabul ettiğimiz ürünler toplumsal kaynaşmayı sağlayan, toplumun bütün kesimlerine yayılmış ve toplum tarafından kabullenilmiş marşlardır.

Hakan Çuhadar, millî marşlar üzerinde yaptığı çalışmada “Onuncu Yıl Marşı”nı odak noktası seçerek marşların toplumsal hayata etkisini inceler. Ulusal bilince olan katkısı yönüyle marşların etkisini irdeler.

Devletler ve marşlar, birbirleriyle yakın ilişki içindedir. Ulusal marşlar, ulus-devletlerin ideolojik araçları çerçevesinde düşünülebilir. Marşların işlevi, devletin ulusu ile birlikte varlığının devamına ve ulusal duyguların pekiştirilmesine olanak sağlamasıdır. Her ‘birlikte söyleme’ anı, ulus olunduğunun ve ulusal gücün farkına varıldığının hissedilme anıdır. Bu his, sözlerle olduğu kadar müziğin insanlar üzerinde yarattığı güç ile de ilgilidir. (Çuhadar, 2009, s.201).

“Öğrenci Andı” olarak bilinen metin, dönemin Millî Eğitim Bakanı Reşit Galip tarafından kaleme alınmış ve 2013 yılına kadar okullarda çocuklara ulusal değerleri özümsetmek amacıyla okutulmuştur. Millî kimliğimizi ve sembollerimizi yansıtıcı sözcüklerle örülen metin uzunca yıllar toplumsal hafızanın yansıması olarak kabul edilmiştir. Toplumun ortak değer yargılarını yansıtır nitelikte olan “Andımız” süreç içerisinde değişikliklere uğrayarak uzun seneler toplumsal bellekte iz bırakmıştır.

Selim İleri “Destan Gönüller” romanında karakterinin okul hayatından bahsederken bu konuyu gündeme getirmesi toplumsal hafızada iz bırakmasıyla ilişkilendirilmelidir. İleri, “Sabahları ‘Türküm, doğruyum, çalışkanım...’ dedik. Her sabah.” (İleri, 2013, s.152). cümleleriyle andın öğrenim hayatındaki işlevine gönderme yapar.

Halide Nusret Zorlutuna, “Aşk ve Zafer”in giriş kısmında Zinnur karakterini tanıtırken romanın fikrî temelini de ortaya koyar. Zinnur’un asker kökenli bir aileden geldiğini beyan ederken aile bireylerinden vatan savunmasında şehit olanlarını belirtir, cephede bulunanları anar. Mustafa Kemal’in olduğu bölümde Türk muhayyilesinde sesi hep duyulan “Gençlik Marşı”ndan alıntı yaparak romanını temellendireceği düşünce dünyasının çerçevesini de çizmiş olur. Zorlutuna, “Uzaklardan marşın son nağmeleri geliyordu: Sesimizi yer, gök, su

dinlesin/Sert adımlarla her yer inlesin, inlesin!” (Zorlutuna, 2020, s.6). mısralarıyla toplumsal bellekte bıraktığı etkiyi kahramanına romanın kurgusunda ifade ettirir.

Faruk Nafiz Çamlıbel ve Behçet Kemal Çağlar tarafından kaleme alınan “Onuncu Yıl Maşı” Cemil Reşit Rey tarafından bestelenmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarının heyecanını ve yeni devletin gururunu hissettiren marş, günümüze kadar varlığını en canlı haliyle sürdürmüştür. Birçok sanatsal metinde doğrudan ve dolaylı olarak yer alan “Onuncu Yıl Marşı” halkın ortak anlatısı olmayı başarmış nadir metinlerdendir. Oğuz Atay “Tutunamayanlar” romanında dolaylı da olsa bu anlatıya gönderme yapar. “Hep birlikte (son sınıflar) toplandık arka bahçede. Çıktık açık alımla’yı söyledik bir ağızdan” (Atay, 1997, s.122). satırlarında roman kahramanlarının bilinçaltında kalan bu marşı okuyucuyla paylaşır.

Hakan Çuhadar’a göre “Bir ulusal kahraman olarak Atatürk ve O’nun liderliğinde Türkiye’de gerçekleşen dönüşümü, Onuncu Yıl Marşı’nın dizelerinde görmek mümkündür. Cumhuriyet’in onuncu yıldönümü, Türkiye’de yeni kurulan devletin heyecanının dorukta olduğu zamanlardır ve bu heyecan Onuncu Yıl Marşı yetmiş beş yıl sonra söylendiğinde de anımsanmakta, nostaljik duygular yaratmaktadır.” (Çuhadar, 2009, 204). “Onuncu Yıl Marşı” ulusal kurtuluşun duygusuyla yoğrulmuş ve yıllar sonra bile olsa söyleyenlere bu duyguyu aktarmayı başarmıştır.

“Onuncu Yıl Marşı” Türk gençliği için verilen Kurtuluş Savaşı’nın sonucudur. Uzunca süre birçok seremonide kullanılmış ve hafızalarda kendine yer etmiştir. Devletin eğitim anlayışının da yansıması olan bu marş “Ölmeye Yatmak” romanında bir tören gösterisi vasıtasıyla yazar tarafından okuyucuya anımsatılmıştır. Ağaoğlu, “Program gece saat ona doğru, çocukların yine sünnet bandosu eşliğinde söyledikleri ‘Onuncu Yıl Marşı’ ile son buldu.” (Ağaoğlu, 2020a, s.27). tümcesiyle dolaylı şekilde de olsa marşı okuyucuya anımsatır.

Millî bilinci artırmak amacıyla kaleme alınan eserlerde Cumhuriyet’in ilk yıllarında kullanılan marşlara yer verildiğine ya da göndermelerde bulunulduğuna tanık olmaktadır. “Ötleğen Kuşu” romanında Halil Kocagöz o dönemde yaygınlık kazanan Onuncu Yıl Marşı’nı olay örgüsüne taşımıştır. Kocagöz’ün, “Söyleyelim Elbette, dedi; haydin çocuklar ‘Onuncu yıl marşını’ söyleyelim. (...) –Hazrol! Uygun adım...Onuncu Yıl Marşıyla birlikte...” (Kocagöz, 2012, s.70-106). söylemiyle çocuklara yönelik roman yazdığı da düşünülürse ulusal bilinci çocuklara aktarmak istediği açıktır. Aynı eserde Halil Kocagöz

yine idealize ettiği kahraman ağzından “Gençlik Marşı”nı da okuyucusuna hatırlatır. Kocagöz, “Dağ başını duman almış,/Gümüş dere durmaz akar; ‘Yer... Gök...Su...diyordum. Daha çok, varlığını yalnızken duyduğumuz arkadaşlardı onlar.” (Kocagöz, 2012, s.54). mısralarıyla tek eserde iki marşı birden okura yansıtmaları onun millî duyguları uyandırmak isteğiyle ilişkilendirilmelidir.

Marşlar, çoğunlukla askerî sebeplerle üretilmiş olsa da önemli tarihî olayları anlatmak, bu konularda bilinç oluşturmak amacıyla ülkemizde uzunca yıllar kullanılmış ve toplumsal hafızayı canlı tutmak gibi önemli bir görevi ifa etmiştir. “İzmir’in İçinde” romanında Samim Kocagöz, “Marşlar da tarihi olayları, ülkelerle, şehirlerle birlikte yaşar. Al Trablusgarp Marşı’nı... Bir de İzmir Marşı’nı alalım: İzmir’le birlikte yıllar yılı yaşayacak. (...) İzmir, Türk Kurtuluş Savaşı’nın nasıl sembolü olmuşsa, marşı da İzmir’le birlikte kurtuluşun sembolü olmuştur.” (Kocagöz, 1989, s.99-223). diyerek şehirlerin tarihiyle, kaderiyle marşları özdeşleştirir.

Toplumsal kaynaşmanın araçlarından biri olarak marşlar, çoğunlukla devletin organları ya da dönem aydınları tarafından üretilmiştir. Bu marşlar, çoğunlukla resmî ideolojiyi yansıtır niteliktedir ve toplumun geniş kesimlerince benimsenip yaşatılmıştır. “Açlık” romanında Hasan İzzettin Dinamo, “Sonra kalktık, yola çıktık, hep birlikte alçak sesle ‘Dağbaşını Duman Almış’ marşını söyleyerek uygun adım yürüdük.” (Dinamo, 2007b, s.152). sözüyle sosyal hayatın içinde yer etmiş bu marşlardan birinin örneğini kurguya dâhil eder.

“Kutsal Barış” romanında Hasan İzzettin Dinamo kurgunun muhtelif yerlerinde marşları olay örgüsüne katarak marşların önemini vurgular. Marşlar, toplumun ortak duyusunu yansıtmaları bakımından millî öge vasfı taşımaktadır. Hasan İzzettin Dinamo, “İhsan Bey, Bahriye Badosu, ‘İzmir Marşı’nı çalarak halkı büsbütün coşturuyordu.” (Dinamo, 2007a, s.67). tümcesiyle “İzmir Marşı”nın toplumun ruh dünyasındaki etkilerini dile getirir.

Çeşitli amaçlarla üretilen marşlar yaygınlık kazanması nedeniyle pek çok romanda karşımıza çıkmaktadır. Ortak duyusu yansıtmaları ve uzun yıllar halk belleğinde de muhafaza edilmesi nedeniyle millî unsurlardan olan marşlar zaman zaman askerler arasında da sevilmiş ve yaygınlaşmıştır. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” eserinin her iki cildinde de İlhan Selçuk, “Güneş ufuktan şimdi doğar/Yürüyelim arkadaşlar...dedim” (Selçuk, 2004, s.61). mısralarında “Gençlik Marşı”nı okuyucusuna anımsatır. Yazarın bu tercihi romanın konusu gereğidir.

Marşların en dikkat çekici özelliklerinden biri de toplumsal yaşamda halkın duygularını yansıtan metinler olarak uzun süre varlıklarını devam ettirmeleridir. Çeşitli vasıtalarla topluma ulaşan ve bireylerin duygu dünyasında karşılık bulan marşlar kültürün bir parçası olarak muhafaza edilir. “Başka Olur Ağaların Düğünü” romanında Kemal Bilbaşar, “Çıktık açık alınl/On yılda her savaştan...” (Bilbaşar, 2013, s.146). montajıyla bir düğün sahnesinde Onuncu Yıl Marşı’nı okuyucusuna hatırlatır.

Halide Nusret Zorlutuna, “Büyükanne” kitabında gençler için millî bilinci uyarıcı birçok kavramı kullanırken coşkuyu artırıcı, şevk veren dönemin yaygın marşlarından da örnekler sunar. “Zorlutuna, “Dağ başını duman almış, /Gümüş dere durmaz akar!” (Zorlutuna, 1971, s.46). satırlarıyla Gençlik Marşı olarak bilinen marşın bir bölümünü olay örgüsüne dâhil eder. Yazar, olay akışına dâhil ettiği birçok millî ögenin bir parçası olarak marşı da olay akışında kullanır.

Özellikle askerler arasında motivasyonu ve coşkuyu artırmak amacıyla kullanılan marşlar millî duygulara hitap eden metinlerdir. Bu yüzden marşlar, halk arasında da önemli oranda yaygınlaşmış ve kabul görmüşlerdir. Mustafa Kemal Atatürk’ün hayatının kurgulandığı “Ata’nın Romanı”nda Mükerrrem Kamil Su, “Dağ başını duman almış/Gümüş dere durmaz akar. (...) Halk, Gazi’ye sevgisini nasıl göstereceğini bilemiyordu. Önünü sepetler dolusu elma döküyor, öğrenciler onun Samsun yolunda söylediği ‘Dağ başını duman almış’ marşını söyleyerek yürüyüş yapıyor...” (Su, 1977, s.134-313). ifadeleriyle Atatürk’ün bizzat “Gençlik Marşı”nı söylediğini, bu sebeple halkında “Gençlik Marşı”nı benimseyip söylediğini belirtir.

Marşlar çoğunlukla askerî amaçlarla yazılan ve ulusal coşkuyu artırmayı amaçlayan metinlerdir. Askerler arasında yaygınlaşan bu marşlar cephe gerisinde ya da cephede coşkunluğu artırmayı da amaçlamıştır. Marşlar, askerî amaçlar dışında bazı zamanlarda da okullarda eğitim amacıyla kullanılmıştır. Sosyal, siyasi gruplar içinde motivasyonu artırmak amacıyla söylenenler de vardır. Çoğunlukla belli bir ezgiyle söylenen marşlar, millet bilincinin oluşmasına önemli katkılar sunmuştur. Hasan İzzettin Dinamo, “Öksüz Musa”da o dönemde yetimhanede kalan öğrencilerin bu marşları sık sık seslendirdiklerini ifade eder.

Öğretmenler, çocuklara Kazım Karabekir Paşa’nın hem yazıp hem bestelediği hem de kendi kurduğu darüleytamlardaki doğu çocuklarına öğrettiği “Türk Yılmaz” marşını gizlice öğretiyordu. (...) Bando öğretmeni Hulusi Bey de hemen bestelenmiş olan Sakarya marşını çocuklara öğretmeye bağladı. Ruhlarda ulusal bir yaratma coşkunluğu esiyordu. Pertev Bey, Kazım Karabekir Paşa’nın yazıp bestelediği “Türk Yılmaz” marşını söyleterek çocukları ıssız çınarlı Yuşa yolunda düzgün adımla yürütürken Musa’nın sesi, öbür seslere kılavuzluk

edercesine yüksek çıkıyor. (...) Aradan çok geçmemiştir ki, İzmir'in kurtuluşunu kutlayan İzmir Marşı, Abdülkadir'in bassosundan, Mecit'in büğlüsünden, Saim'in saksafonundan coşkun bir çağlayan gibi akmaya başladı, İzmir Marşı'nı çalan kalabalık sazların verdiği coşkunluk öyle yüksekti ki Musa'nın kalbi duracak gibi oluyordu. (Dinamo, 2005, s. 89-94-99).

“Öksüz Musa”da Hasan İzzettin Dinamo, romanın belli kısımlarında marşların çocuklar üzerinde, insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi canlı betimlemelerle ifade eder. Dinamo, romanın olay örgüsünde birçok farklı marştan bahseder. Yazar, bestelenen marşların zaferin coşkusunu yansıttığını açıklamaktadır.

Erol Toy “Zor Oyunu”nda, kahramanlarını askerî öğrenciliğinden başlayıp subaylığa kadar geçen sürede hem Türkiye’de hem de Avrupa’da yaşanan askerî gelişmelere ışık tutar. Bunlarla birlikte askerî eğitimler, kurallar, kamplar, tatbikatlar romanda sık sık karşımıza çıkar. Romanın özü askerlik olduğu için yazar “Onuncu Yıl Marşı”ndan da romanın olay örgüsünde bahseder. Toy, “Kuleli”deyken söylediğimiz Onuncu Yıl Marşı’nı hiç aklımdan çıkarmamalıyım... On yılda Onbeş milyon genç yarattık her yaştan, diye başlıyorduk...” (Toy, 1981a, s.127). ifadeleriyle marşları romana taşımakla hem askerî eğitimdeki rolünü hatırlatır hem de romanda işledi konunun altyapısını güçlendirir.

3.7.3. İstiklal Marşı

Türk ulusunun bağımsızlık mücadelesi verdiği yıllarda kaleme alınan bağımsızlığımızın sembolü olan “İstiklal Marşı” bir asırdır özgürlüğümüzün haykırışı olarak Türkiye’nin semalarında yankılanmaktadır. “İstiklal Marşı” yüz yıldır Türk milletinin ortak belleğinin önemli düğüm noktalarından biridir. Günlük yaşamın ve tören ritüellerinin bir parçası olan bu marş, ister istemez modern romanda da karşılık bulmuştur. Türklerin ortak duygusunun ve düşünce dünyasının yansıması olan millî marş, bu yanıyla millî öğelerin en fazla öne çıkanlarındandır.

Türklerin bağımsızlık mücadelesinin belgesi olan “İstiklal Marşı” Kurtuluş Savaşı ile ruhen bütünleşmiş Türk’ün özgürlük destanıdır. Bu marşta Türk ulusunun bağımsızlık duygusunun tezahürü vardır. Nurullah Çetin, “İstiklal Marşı”nın yazılış serüvenini anlattığı ve tahlilini yaptığı incelemesinde biçimden içeriğe, imladan kültürel temellere kadar geniş yelpazede bilgi verir.

İstiklâl Marşımız, bütün Türk milletinin ortak mutabakat metnidir. Bizi millet yapan temel bileşenlerimizden biridir. Marşımız, Türkiye Cumhuriyeti Devletimizin üzerinde kurulduğu toprakların savaşa tekrar vatan yapılmasının bir belgesidir, devlet ve vatanımızın tapusudur. Zira bu metin, Türk milletinin ayakta kalma mücadelesinin en kızıştığı bir dönemde, Türk’ün tarihe karşı direniş kararlılığının zirvede olduğu bir sırada üretilmiş Türk millî ruhunun ortak heyecanının, ortak iradesinin, ortak hassasiyetinin bir ürünüdür. (Çetin, 2014, s.25-26).

Adalet Ağaoğlu'nun "Ölmeye Yatmak" romanında da bir tören esnasında "İstiklal Marşı"nın olay örgüsüne dâhil edildiğini görmekteyiz. Yazar, roman aracılığıyla oluşturduğu kurgusal düzlemde kahramanlarının Cumhuriyet'e bağlı, Atatürkçü, aydın, millî değerleri tanıyan kişiler olduğunu görmekteyiz. Ağaoğlu, "İstiklal Marşı'na başladı...'Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen' diye başlayınca önce Jandarma kumandanı, başında kokartlı şapkası, ayağa kalkıp dimdik selam durdu. Ötekiler onu izleyip ayağa kalktılar." (Ağaoğlu, 2020a, s.15) pasajıyla bir tören esnasında günlük hayatın bir parçasına dönüşen ritüeli okuyucuya yeniden hatırlatır.

"İstiklal Marşı" Türk ulusunun bağımsızlık mücadelesinin öyküsüdür. Kurtuluş Savaşı'nın en dramatik zamanlarında ortaya konan bu marşın içeriği yaşanan çetin mücadeleyle özdeşdir. Yazıldığı günden bugüne kadar "İstiklal Marşı" Türk ulusunun bağımsızlığıyla sembolize edilmiştir. Kurtuluş Savaşı'yla birlikte barış görüşmelerinin sürdüğü yılları konu edinen "Kutsal Barış" romanında Hasan İzzettin Dinamo, "Fatih Camii'nin avlusunda bandonun çaldığı İstiklal Marşı'yla karşılandı. (...) Onun gelişiyle Bahriye Ertuğrul Bandosu İstiklâl Marşı'nı çalmaya başladı. Bütün salondakiler, bağımsızlık marşını sanki bir din coşkunuğu içinde ayakta dinlediler." (Dinamo, 2007a, s.246-503). diyerek bu marşın halk üzerindeki derin etkisini öne çıkarır. Ayrıca yazarın marşa dinî bir kutsiyet atfettiği görülmektedir.

Toplumsal bilinç oluşturmak amacıyla kaleme alınan eserlerde yazarlar, millî öğelere daha fazla yer verip sık sık bu unsurları tekrarlamışlardır. Özellikle çocuklara hitap eden eserlerde yazarlar, bireyi şekillendirmenin bir aracı olarak eserlere önemli iletiler yüklemiştir. "Yılanlı Bağ" romanında Kemalettin Tuğcu, "O bayrağın ipini çözüp indirirken çocuklar İstiklâl Marşı okumaya başladılar. (...) Babası açıkta oturmuş onun İstiklâl Marşı okumasını seyrediyordu. (Tuğcu, t.y. s.49-68). cümleleriyle bağımsızlığın en önemli timsallerinden "İstiklal Marşı"na okuyucunun dikkatini çeker.

Türk ırkının bağımsızlık mücadelesinin en somut örneği kuşkusuz "İstiklal Marşı"dır. Hem Türk'ün ruhu hem de savaşın ruhu, bu marşla vücut bulmuştur. İçerdiği anlam ve yazılış serüveni onu diğer marşlardan ayıran yandır. "Firavun İmanı" romanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu konu ettiği kadar aynı zamanda "İstiklal Marşı"nın da yazılış serüveninin romanıdır.

En karanlık günlerde, 'Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak' diye yürek nara atan, aynı inancı bütün Türkiye üzerinde estiren adama da acı acı gülümsemek kalıyordu. (...) Âkif, öbür duvar dibindeki yatağında yarı doğrulmuş, gecelerden beri yaptığı gibi taş duvara bir mısra daha kızıyordu. (Buğra, 2019, s.105-138) .

Eserde “İstiklal Marşı”nın hangi şartlarda ve nasıl bir ruh hâliyle yazıldığını anlatır. Mehmet Akif Ersoy, aynı zamanda roman kahramanlarından biri olarak karşımıza çıkar. Onun Kurtuluş Savaşı boyunca yaptıkları ve verdiği mücadele gözler önüne serilir. Mehmet Akif Ersoy bir inancın timsalidir. Onun bu yönünü Buğra, “Bir gün herkesin allak bullak olduğu, Tanrı’dan bile ümit kestiği bir gün, bir peygamber vecdi taştan bir sesle haykırmıştı: ‘Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!’ Büyük Âkif: ‘Bir hilal uğruna yâ Rab, ne güneşler batıyor’ diye yanmıştı alev alev.” (...)” (Buğra, 2019, s.138-144). şekilde dile getirir. Mehmet Akif, yaşadığını anlatmıştır. Kurtuluş Savaşı’nda yaşadığı, tanık olduğu, duyduğu, dinlediği ne varsa “İstiklal Marşı”nda bunu aktarmıştır.

Ali Yüce, “Şeytanistan” romanında dönemin siyasi, toplumsal, ekonomik, dinî sorunlarını dile getirir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte sosyal yaşamda ve dönem zihniyetinde meydana gelen değişiklikler eserde sık sık tekrarlanır. Bunlarla birlikte eğitimle ilgili pek çok sorun ve eğitimle ilgili değişiklikler olay akışında gündeme getirilir. Bunlar anlatılırken yazarın bayrak ve “İstiklal Marşı”nı da olay akışına eklediğini görürüz. Yüce, “Müdürün konuşması bitince yeni bir bayrak getirildi ve her zamankinden daha gür bir sesle İstiklal marşı söyledik.” (Yüce, 1976, s.301). satırlarında “İstiklal Marşı” ile bayrağı bir okul töreni vasıtasıyla anlatır.

Fakir Baykurt, “Tırpan” eserinde bilinçli bir duruşla eserin içeriğinde eleştirdiği birçok durumla birlikte bazı millî değerlere de eserin örgüsünde yer verir. Bu şekilde eserini oturttuğu düşünsel temeli güçlendirdiği açıktır. Baykurt, “İkisini üçünü tahtaya kaldırıp problem çözdürüyor, üçüne dördüne okuma yaptırıyor, yazılarına bakıyor, topluca bir de ‘İstiklâl Marşı’ söyleyip, gidiyor.” (Baykurt, 2021, s. 239). ifadesiyle “Tırpan”a birçok millî unsurla birlikte millî marşı da ekler. Fakir Baykurt’un toplumsal aksaklıkları eleştirdiği romanında, eserin düşünsel altyapısını millî değerlere yaslaması dikkat çekicidir.

3.7.4. Orhun Kitabeleri

“Göktürk Kitabeleri” sadece Türk tarihinde değil, Türk edebiyatında da bir dönüm noktasını oluşturur. Hem içeriği hem kullanılan dil hem de içerdiği mesajlar açısından tarihimizin en önemli metinlerindendir. Türk kimliğine dair içerdiği açık ipuçları nedeniyle millî öğeler arasında yer alan bu metinler çeşitli sebeplerle yazarların ilgisini çekmiştir. Bu sebeple modern çağın Türk sanatçısı geçmişle çeşitli yönlerden ilişki kurmak istediğinde Orhun Yazıtları’nı esere dâhil etmiştir.

Saim Sakaoğlu, “Orhon Kitabeleri”nin günümüze yansması konusunu değerlendirdiği yazısında konuyu iki tema etrafında sınırlasa da genel olarak “Göktürk Kitabeleri”nde var olan birçok olgunun günümüzde canlı şekilde varlığını sürdürdüğünü açıklar.

Geniş bir alana yayılmış bu anıtların insan hayatının çeşitli safhalarıyla ilgili ve son derece önemli bazı özellikleri vardır. Bunlar; düğün, ölüm, cenaze töreni, ağıtçılar, ad ve unvan verme, yer ve su ruhları ve benzerleridir. Bunların tamamına yakını günümüzde de aynı canlılığıyla devam etmektedir. (Sakaoğlu, 1990, s.156).

Postmodern anlatıların önemli yanlarından biri de yeni metinleri eski anlatılara, eski dönemlere dayandırmalarıdır. “Tutunamayanlar”da, yazarın sık sık bilinç sıçramalarıyla eski anlatılara ve eski dönemlere göndermelerde bulunduğu tanık olmaktadır. Atay, “Bununla birlikte, eski Orhon Yazıtları’nı incelediğimiz zaman, Orta Asya’dakilerin de ışığın bu özelliğinden faydalanmayı düşünmüş olduklarını görüyoruz. (...) Gök-Türklere ait olduğu sanılan yazıtların incelenmesine başlanmıştır.” (Atay, 1997, s.77-144). cümlelerinde tarihî öneminden ötürü eserin muhtelif bölümlerinde yazıtlara gönderme yapması onun kültürel belleği olarak yorumlanabilir.

Emine Işınsu, “Sancı”da Dursun Önkuzu’nun çocukluğundan başlayarak hayat öyküsünü romanlaştırıyor. Üniversite yıllarını anlatırken de sık sık geriye dönüşlerle onun yetiştiği kültürel havzayı anlatır. Onun fikir dünyasını şekillendiren olaylara ve kişilere romanda yer verir. Şüphesiz bu kişilerin başında Türk tarihinde ve kültüründe derin izler bırakmış sembol isimler vardır. Işınsu, “Meselâ, Bilge Kağan’ın sözlerinin açıklanması üzerine bir ders yapılması için... (...) Biz bizim için, bizim tarafımızdan bir düzen mi arzuluyoruz? Bilge Kağan’ın öğütleri ile uzay çağı arasında bir denge kurmak istiyoruz, var mı başkası?..” (Işınsu, 2005b, s.120-238). pasajıyla onun Türklük bilincinin daha çocukluk yıllarında oluşmaya başladığını vurgular. Yazara göre onu besleyen havza Bilge Kağan gibi uluların sözleridir, diğer bir deyişle “Orhun Kitabeleri”nde verilen mesajlardır.

“Kutlu Töre” romanında Alper Aksoy, Kaşkay Türklerinin İran’a ve yabancı misyonlara karşı direniş mücadelesi anlatılır. Yazar bu direnişin temelini geçmiş yüzyıllarda arar. Bununla ilgili romanın muhtelif yerlerinde göndermeler vardır. Milliyetçi anlayışın esas alındığı romanlarda destanlardan, efsanelerden, “Dede Korkut Hikâyeleri”nden, “Orhon Yazıtları”ndan sıkça yararlanıldığını görmekteyiz. Aksoy, “Almazsanız Gündüz Hanın intikamın, üstte tepesi açık yağız gök bassın, altta, göğsü tüylü kara yer bassın...” (Aksoy, 1988, s.171). ifadeleri ile “Göktürk Kitabeleri”nin pastij tekniğiyle anlatım özelliklerinden yararlanmıştır. A. Aksoy, milliyetçi roman anlayışının kendini temellendirdiği üslup

tarzıyla geçmişle bağlantı kurmayı amaçladığı belirgindir. Sadece konu, dil, ideoloji bağlamında değil anlatımsal açıdan da geçmişle ilişki kurulmaktadır.

Yazarların modern anlatılar oluştururken geleneksel anlatılara, özellikle de tarihimiz açısından kıymetli anlatılara, çeşitli anlatım tekniklerini kullanarak başvurduğuna tanık olmaktayız. Yazılı ilk ürünlerden sözlü anlatılara kadar geniş bir perspektif kullanılarak tarihî metinlerin modern anlatılar içinde montaj yöntemiyle kullanıldığını görüyoruz. Hasan Kayıhan da “Zincir” romanın fikrî altyapısını kuvvetlendirmek amacıyla “Orhun Kitabeleri”nden alıntı yapmaktadır. Kayıhan, “Açları tok, çıplakları giyimli kılmak. Yüzyılların emaneti..Birkaç neslin unuttuğu vasiyet, omuzlarındaydı.” (Kayıhan, 1977b, s.279). ifadeleriyle sadece dil açısından değil içerik açısından da geçmişle bağlantı kuruyor.

3.8. Mitolojik Ögeler

3.8.1. Çeşitli Sayılar

Türklerin İslamiyet Öncesi Dönem’den itibaren üç, yedi, kırk gibi rakamları sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Mitolojik zamanlardan beri oluşturulan destan, efsane, masal vb. anlatılarda sıkça geçen bu rakamların hem günlük yaşamda hem de edebî türlerde kullanıldığı açıktır.

Erkan Hirik, atasözlerinde sayıların anlamı üzerine yaptığı araştırmasında bazı sayıların sıkça kullanılmasının anlamını açıklarken bu anlayışın kökenleri hakkında da bilgi verir. İslamiyet Öncesi Dönem’den kaynaklanan bu durumun geleneksel anlatıların birçoğunda kullanıldığı ve bugüne kadar varlığını sürdürdüğü görülecektir.

Türk kültür dünyasında en çok kullanılan sayılardan birisi kırk sayısıdır. Bu sayının üzerindeki kutsiyet, Türklerin gündelik hayatlarındaki bazı inanışlarında dahi görülmektedir. Vefat edenin kırkı, yeni doğanın kırkı, atasözleri ve deyimlerde kırk, anlatılarda zaman ifadesi olarak kırk gün kırk gece, insanla ilgili kırk vezir, kırk cariyeye vb. kırk sayısının önemini gösteren birkaç örnektir. (Hirik, 2017, s.36).

Bu sayıların günümüzde kullanılması çoğunlukla bilinçsiz şekilde yapılmasına rağmen bu sayılar hem geleneksel anlatılarda hem de az da olsa modern anlatılarda kendine alan bulmuştur.

“Ruh Adam” romanında H. Nihal Atsız, zaman kırılmalarıyla geçmişe gidip dönerken romanın birçok yerinde millî ögelerden yararlanır. Daha romanın başındaki bu simgelerle romanını mitolojik zamana bağlamaktadır. Geleneksel anlatılarda fazlaca kullanılan bu

sayıların Atsız'ın romanında da kullanıldığını görmekteyiz. Atsız, “Kırk gün çam ağacının yanına gitti...Kırk gün aradılar.” (Atsız, 2020, s.7). tümceleriyile geçmişle bağıını çok yönlü olarak kurmaktadır.

3.8.2. Türk Mitolojisi

Mitoloji, toplumların kadim çağlarda dünyanın yaratılışı ve hayatı algılayışlarıyla ilgili olarak ortaya koydukları anlatılardır. Kadim Türkler de en eski çağlarında dünyanın ve insanlığın yaratılışına dair anlatılar oluşturmuşlardır. Kendi kimliğinden, ırk özelliklerinden, zihniyetinden, kültürel yapısından hareketle oluşturdukları bu anlatılar ister istemez Türk'ün düşün dünyasının izlerini taşımaktadır. Bu sebeple Türklere ait mitolojik anlatıların da millî öge olduğu su götürmez bir gerçektir.

Fuzuli Bayat, “Kadim Türklerin Mitolojik Hikâyeleri” eserinde Türk kültürünün, yazınının, inanışlarının, ritüellerinin, hayata bakışının temelinde Türk mitolojisinin olduğunu belirtir. Lakin bu alanın yeterince araştırılmaması, yazıya geçirilmemesi nedeniyle çoğu anlatının değişikliğe uğradığını belirtir. Buna rağmen modern anlatılar da dolaylı da olsa mitolojinin etkisinin olduğu açıktır.

Kadim Türklerin mitolojik hikâyeleri, efsaneleri; milli şuurumuzun, dünya görüşümüzün, kültürümüzün ve nihayet kimliğimizin ana kaynağıdır. Zamanında yazıyı alınmadığı, öyküleştirilmediği içindir ki bugün evren, insan ve Tanrı hakkında yeterliliğe sahip değiliz. Bizi öğrenmek isteyen akıllı insanlar, işe mitlerimizi incelemekten başladıklarından derlenip yazıya aktarılan metinlerin büyük çoğunluğunu genelleştirmiş ve tahrif etmişlerdir. (Bayat, 2017, s.9).

Birçok modern yazar, oluşturduğu sanatsal anlatılarını düşünce yönüyle beslemek için mitolojiye başvurur. Türk edebiyatında ise bu çok yaygın değildir. 1970-1980 yılları arasında yayımlanan romanlar incelendiğinde bu dönem anlatılarında sadece Hasan Kayıhan'ın “Acı Su” romanında mitolojiye gönderme olduğu görülmektedir.

Hasan Kayıhan bir Kırgız köyünü konu edindiğinde oraya yerleşmiş bir Türkolog olan Bay Alim'i okuyucusuna tanıtırken onun (Fyodor) ağzından Türklerin eski dini Şamanizm ile ilgili değerlendirmelerde bulunur ve Türk mitolojisiyle alakalı göndermelerle eserin kültürel temellerini ortaya koyar. Yazar, Türkmenlerin eski inanışlarını ve kültürlerini terk ettikleri için miskin olduklarını, perişanlığa düştüklerini iddia eder. Kayıhan, kadın kimliği üzerinden Türk mitolojisinden ve “Yaratılış Efsanesi”nden örnekler vererek değerlendirmelerde bulunur. Kayıhan, “Çünkü her şey su iken, gökte tek başına oturan Türk Tanrısı Kayra Han'a yaratma ilhamını veren Akine adlı bir kadındı onun için...Zira,

Şamanizm, mutluluğun anahtarıdır. Bu anahtara en iyi sahip olanlar da siz Kırgızlarsınız...Kudretli Erlik..” (Kayıhan, 1978a, s.19). bölümüyle Türk mitolojisinden beslendiğini bir şekilde okuyucuya hissettirir.

3.9. Müzikle İlgili Öğeler

3.9.1. Âşıklık Geleneği

Türklerde, en eski çağlardan beri kam, baksı, ozan, şaman, oyun adı verilen kişiler kopuz eşliğinde çeşitli formlarda lirikler söylemişlerdir. Bu anlayış yüzyıllar boyunca bazı değişimler geçirmekle birlikte varlığını sürdürmüştür. Kopuz, zamanla dönüşüme uğrayarak saz/bağlama şekline ulaşmış ve günümüze kadar toplumun ortak çalgısı olarak kabul görmüştür. İslamiyet Öncesi Dönem’deki ozanlık geleneği biraz da İslamî görünüm kazanarak bugüne ulaşmıştır.

Sergiye Heziyeva, âşıklık geleneğinin kökenlerini incelediği makalesinde geleneğin Türklerin tarih sahnesine çıkmasıyla başladığını ve günümüze kadar Türk dünyasının birçok yerinde varlığını sürdürdüğünü belirtir.

Âşıklık geleneğinin tarihi derinliğine baktığımızda dünyada Türk milletinin var oluşu ile başlar. Bu başlangıç kendi seyri içerisinde değişik isimlerle Türk coğrafyasında doğduğu gibi yıllardır yaşamaya devam eder. Bugün ata yurdumuzda bulunan kardeşlerimizin büyük bir kültür erozyonuna uğramalarına rağmen bu geleneği yaşatmaya devam ediyorlar. (Heziyeva, 2010, s. 86).

Âşıklık geleneğinin çeşitli faktörler nedeniyle zayıfladığını ama varlığını korumayı başardığını görmekteyiz. Türk toplumlarında usta-çırak ilişkisi içinde yetişen birçok ozanın toplumun duygu dünyasını daha kolay yansıttığını çünkü içinde şekillendiği toplumu daha yakından tanıdığını anlatılardan çıkarmaktayız.

Yaşar Kemal’in “Yağmurcuk Kuşu” romanında bu gelenek, toplumsal bir kimlik olarak öne çıkarılır. Türk toplumu gelenek içinde âşıklığı yaşatırken bir yanda da bu geleneği devam ettirecek çırakları yetiştirir. Yaşar Kemal, “O türbedeki hıdrellez günü, Mustafa hiçbir şeye bakmamış, aşıkların dizinin dibinden, ağızlarına girecekmişçesine ayrılmamış, gözlerini de sazın tellerine değen parmaklardan hiç alamamıştı. En çok Yarpuzlu Aşık Rahminin göğsü mavi sedefli, mavisi güneşte çakan sazını sevmişti.” (Kemal, 2021c, s.35). ifadeleriyle âşıklık geleneğinin toplum hayatında kendine nasıl yer edindiğini ve sonraki nesillere nasıl aktarıldığını gözler önüne serer.

Mustafa Necati Sepetçioğlu “Kapı” romanında ozanlık geleneğini, toplumsal yaşamın bir parçası olarak ve toplumun ortak duygularının yansıması olarak betimler. Bununla birlikte ozanların anlatıcılık vasfının da öne çıkarıldığına tanık olmaktadır. Yazar, âşıklığın çeşitli geleneksel anlatılar açısından nesiller için taşıyıcılık vasfını öne çıkarmaktadır.

Ozan Ergenekonu hasta sesiyle, derdinden çok derinden kopup gelen o hasta sesiyle uzun müddet anlattı. (...) İyice dinleyenler kopuzun bu kalabalık neşeyi veren sesinden ozanın sesinin ayrıldığını, kalın dumanları körüklercesine tıslamaya hazırlandığını fark ettiler. (...) Ozanın sesi yüzlerce körükçüyü gayrete getiriyormuşçasına canlandı. Ozanın sesinde yüzlerce körük inip kalkmaya başladı. (Sepetçioğlu, 1978, s.196).

Türk kültür tarihinde, İslamiyet Öncesi Dönem’den bugüne kadar uzanan süreçte toplumsal hayata etki derecesi artıp azalmakla birlikte ozanlığın güçlü bir gelenek olarak yaşadığını görmekteyiz. Toplum hayatının bir parçası olarak halkın duygu dünyasını somutlaştıran âşıklar zaman zaman edebî eserlerde de temsil edilmiştir. “Bizim Diyar”da Sevinç Çokum, “Erlerin çoğu âşıktır, ozandır. Saz çalıp birbiriyle atışırlar.” (Çokum, 2021, s.95). tespitiyle ozanlığın toplum arasında yaygınlığına vurgu yapar.

Tarihimizde binlerce yıllık bir birikimin günümüze yansıması olan ozanlık kültürü, asırlarca Türk kültürüyle harmanlanarak bugünkü şekline ulaşmıştır. Tarihî devirleri anlatan romanlar âşıklık geleneğinin özellikle en kadim çağlarda olan hâline vurgu yapmaktadır. Devir romanı olarak adlandırabileceğimiz “Kilit”te Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Bin yaşında bir Şaman gibi nefes alıyor, bin yıl ötesini gören bir Kam’ın yahut da Baksı’nın gözleriyle bakıyor, bilinmeyeni söyleyen bir sihirbaz gibi karanlıklaşıyordu. (...) Yoksa Baksılardan mısın Kamlardan mısın?.. Nesin sen?.. (Sepetçioğlu, 1980, 76-222). anlatımıyla tarihin en eski çağlarında Tanrı’yla iletişim kuran şamanları okura hatırlatır. Bu anlatım biraz da işlenen konunun ve devrin gereğidir.

Tahir Kutsi Makal, “Meydan Dayağı” eserinde her ne kadar Millî Mücadele’nin hazırlık aşamasını, Kuvayı Milliye’nin oluşumunu, işgal yıllarını anlatsa da bunlarla beraber toplumun yaşayışını, ritüellerini değerlerini esere dâhil eder. Makal “Âşık Zeybek, saz kucağında tezene elinde durdu. (...) Bir âşığımız daha var. Arkadaşlar çağırmışlar. (...) Âşık Zeybek gözünü yumdu.” (Makal, 1977, s. 95-99). diyaloguyla âşıklık geleneğinin hem halk arasında hem de efeler arasında yaygınlığına gönderme yapar. Türk kültüründe önemli yeri olan bu geleneği de gerçekçi bir tavırla eserin kurgusuna eklemler.

Modern romanların birçoğunda eserlerin kültürel temeli geleneksel anlatılara dayandırılır. Bu anlatılar arasında en fazla tercih edilenlerden biri de türkülerdir. Türküler gündeme gelince ister istemez âşıklık geleneği de romanın dokusuna işlenmiş olmaktadır. Mehmet

Başaran'ın "Mehmetçik Mehmet" romanında askerlik ocağı anlatılırken toplumun her kesiminde yer aldığı gibi askerlikte de bir âşıktan bahsedilir. Zaman zaman ona türküler söylenir. Başaran, "Yaşsa be âşık! Diline sağlık..." (Başaran, 2000, s.180). sözleriyle halk kültürüne gönderme yapar.

Eski Türk kültüründe hekimlik, büyücülük, ozanlık gibi birden fazla vasfı üstünde taşıyan âşıklara, korkuyla karışık bir saygı duyulmuştur. Değişen zaman, mekân, din ve kültürel havzalar bu geleneği de değişmeye zorlamış, özellikle İslamiyet'in kabulüyle birlikte İslamî bir görünüm kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun anlatıldığı "Çatı" romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, "Bakalım bu âşık ne der nice söyler ola ki gözümüz açılır, dinleyelim derim. Buyur âşık, şöyle buyur, orta yere." (Sepetçioğlu, 1977, s.251). ifadeleri geçen onlarca asra rağmen âşıkların bilgili, yol gösterici, öncü rolünü koruduğunu ortaya çıkarır.

Ozanlık geleneği, Anadolu'da toplumun her kesiminden insanın benimsediği bir anlayışı temsil eder. Köylerden, kasabalardan yahut kentlerden yetişen âşıklar bu anlayışı uzun asırlar boyu sözlü gelenek içinde yaşatmışlardır. Ortaya konan ürünler, toplumun her kesimine hitap etmekle birlikte geleneğin, kırsal yaşamda daha fazla karşılık bulduğu aşikârdır. "Gözbağı"nda Erol Toy, "İşte kendi dilinle ele verdin ki kendini. Sivaslı has ozanımız bile düzeltemez. (...) Ya Sivaslı... Sazının tellerinde yüreklerini titreten dost ozan... (...) Köy olsun da ozansız olsun, olur mu bire Durmuş ağa, diye yanıtladı Antepli." (Toy, 1977, s.118-124-151). kısmında anlaşılacağı üzere roman kahramanlarından birini ozan olarak yaratarak bu geleneğe verdiği önemi gösterir. Buna ilaveten her köyde ozanın var olduğunu ifade ettirerek geleneğin bu dönemde Anadolu coğrafyasında güçlü şekilde yaşadığını dikkatlere sunar.

3.9.2. Kopuz/Saz

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri duyguların ifadesi olarak müziğin de kullanıldığı bilinmektedir. Türkler de kadim çağlardan beri müziği ve müzikle birlikte sözü birlikte kullanma eğilimindedir. Bu sebeple yaklaşık iki üç asır boyunca Türk ulusu müzik aletlerini üretip kullanmayı başarmıştır. Bu müzik aletleri tarihî süreç içinde gelişerek, başka kültürlerin etkisiyle çeşitlenerek başka bir forma dönüşmüş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Türklerin millî sayılabilecek çalgısı kopuzdur. Şaman, kam, baksı, ozanlar tarafından kullanımı ona duyulan saygının zeminini oluşturmuş olmalıdır. Bu yanı sıra Türk

kültür tarihinin en yaygın çalgılarından olan kopuz ya da bağlama kültürel kodları içinde barındırdığı için millî öge olarak değerlendirilmelidir. Daha sonraki yüzyıllarda bağlama/saz şekline dönüşmüş olan bu çalgı modern hâliyle günümüzde yaygın şekilde kullanılmaktadır.

Nesrin Feyzioğlu, kopuzun tarihi, Türk toplulukları arasında yayılışı ve adlandırılışı, çeşitli kavimlerce kullanımı, geçirdiği evreler ve günümüzdeki kullanımı üzerine yaptığı değerlendirmede kopuzun Dede Korkut ile özdeşleşmesi nedeniyle Türk toplumu tarafından kutsiyet atfedilerek benimsendiğini ifade eder. Ayrıca İslamiyet Öncesi Dönem’de şaman, kam, baksı gibi kişiler tarafından kullanılan kopuz, bu ozanların taşıdığı tarihî misyon nedeniyle de saygı duyulan bir noktaya ulaşmış olmalıdır.

Özellikle Türk sosyal hayatının hemen her safhasında sevilerek çalınmış tutunmuş bir saz olan kopuz, Dede Korkud Hikâyelerinde geçtiği gibi, yere konması günah sayılmış, alna konup öpülerek çalınmış, ozanla baksı ile birlikte il il gezmiş, hân meclisine girmiş, hasta tedavi etmiş, kendisine Dede Korkud ismi ile anıldığı için kutsal sıfatlar izafe edilmiş bir sazdır. Müzikal varlığından ziyade kopuz, destancı ve şaman arasındaki yakın ve güçlü ilişkiyi ortaya koyması bakımından oldukça önemli bir kültürel unsurdur. (Feyzioğlu, 2006, s.244).

Kopuz, Türklerin kadim çağlarından beri geleneksel anlatılarını icra etmek için kullandıkları çalgıdır. Çağdaş romanımızın olay örgüsünde müziğe dair bir bölüm olduğunda çoğunlukla bunun bağlama, saz bazen de tarihî dönemler dikkate alınarak kopuza dönüştüğü görülecektir. Mustafa Necati Sepetçioğlu’nın “Kapı” romanında Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi anlatılırken kopuzu yaşayan bir çalgı olarak ifade edilmesi dikkat çekicidir. Sepetçioğlu, “Birden kopuzun telleri kıpırdadı; birbiri ardınca, artık tutulması zor ses sağnakları birbirine ilmiklenip örgülenerek, kenetlenmiş inceli kalınlı boşandı... Kopuzun sesine ozanın sesi karıştı.” (Sepetçioğlu, 1978, s.194). betimlemesiyle kopuzun dönem zihniyetinin gereği olarak ozanla birlikte olay örgüsüne eklemlendiğini görmekteyiz.

Kopuz, evrimini gerçekleştirerek günümüzde bağlama ya da saza dönüşmüş lakin günlük yaşamın bir paçası olarak ya da Türk müziğinin millî bir unsuru olarak varlığını canlı şekilde sürdürmüştür. “Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz” romanında Aziz Nesin “Bir saz sesi duyuldu. Önce inceden inceden çalınan sazın gittikçe yükseldi sesi. Saz sesinin duyulmasıyla, bütün öteki sesler kesildi birden; yürüyenler durdu, dikilenler çömeldi, yatanlar doğruldu. Nerden geliyordu bu saz sesi?” (Nesin, 2020, s.50). kahramanı Yaşar aracılığıyla saza yaşamın önemli bir bütünleyicisi olarak yansıtır. Roman aracılığıyla saz sesinin Türk toplumu üzerindeki etkisi oldukça net şekilde betimlenir.

Türk müziğinin en eski ve en yaygın icra araçlarından sazın romanın olay akışına göre kurgunun uygun bölümlerinde, modern anlatılarda karşılık bulduğunu görüyoruz. Bu, sazın hem tarihî rolüyle hem de günümüze kadar varlığını sürdürmüş olmasıyla ilgilidir. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Buğday Kamyonu” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Bir saz bulabilseydim uyandırır, çaldırır, sevincini dinlerdim.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.303). cümlesiyle sazın toplumun duygu dünyasındaki yerini imler.

İlk hâliyle kopuz, daha geliştirilmiş hâliyle bağlama, Türk tarihinin her döneminde sosyal yaşam içinde kendine önemli yer etmiştir. Türkler nasıl asker olarak yetişiyorsa ozan olarak yetişmek, kopuz çalmak da toplumsal yaşamda bir ayrıcalık olarak kıymet görmüştür. “Kilit”te Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Bunun eline ok değil, kılıç değil, topuz değil, kopuz yaraşır...” (Sepetçioğlu, 1980, s.82). ifadelerinde ilk Türklerde çok kıymet verilen askerlikle ozanlığı eş değer görür.

“Kuzgunlar ve Leşler” romanında geleneksel oba hayatı dile getirilir. Romanda, oba hayatına uygun olarak dönemin kırsalında yaşananlar okuyucuya aktarılır. Dönemde yaşanan şöenlerde çalgı olarak sazın kullanıldığı açıktır.” Kuzgunlar ve Leşler” romanında Erol Toy, “Hemen ötesinde, Abdallar ateşin yöresine bağdaş kurup obalaşmışlardı. Kubarların dumanı azalmış, her biri kopuzunu kucağına almıştı. Kopuzlarından çıkan ses, kişiyi oracıkta dönmeye durduracak ölçüde kapıp götürmekteydi. (...) Sazımızı ele aldık, koşmamızı çalageldik. (...) Sazın vuruşu, sözün gelişi yüreğinin içinde...” (Toy, 1981b, s.190-191). pasajında adeta İslamiyet Öncesi Dönem’deki bir şöeni resmeder. Sazı ve bağlamayı aynı anda kullanışı da çalgının tarihini bütünlemeye yönelik olmalıdır.

“Gözbağı” romanında Erol Toy, romanın merkezine köy ve kasaba insanını yerleştirir. İdeolojik bakışın öne çıktığı eserde halk kültürüne verilen öneme istinaden romanın birçok yerinde sazdan bahsedilir. Zira romanın olay örgüsünde saz, türkü ve ozanlık bir bütünü meydana getirmektedir. Erol Toy, “O testi doldurup geldiğinde, Sivaslı, sazını çekmişti. (...) Sazın tıngırtısı, başlarından aştı. Aştı da, köylerine, kasabalarına ulaştı onlardan birer mektup gibi. (...) Sivaslı, sazı kucağında tüfek gibi dikmişti. (Toy, 1977, s.114-115-118). örnekleriyle sazın toplumsal yaşamdaki önemini örneklendirir. Sazın bir iletişim şekli olduğunu vurgular.

İslamiyet Öncesi Dönem’den beri Türklerin çaldığı ve günümüze kadar bazı değişikliklerle toplumsal hayatın içinde yaşattığı saz/bağlama, tarih konusunu ele alan eserlerin neredeyse tamamında bir şekilde olay örgüsünün içinde yer almıştır. Kopuzdan evrile evrile bugünkü

hâline ulaşan saz halkın duygu dünyasını yansıtan çalgıların hiç şüphesiz ilk sırasında yer alır. “Kızıl Elma” romanında Ragıp Şevki Yeşim, “İşte o sırada, o dumanların geldiği yerden bir saz sesi ile beraber uzun ve yanık bir türkü sesi aksetmeğe başladı.” (Yeşim, 1971a, s.33). tümcesiyle Türklüğün belirtisi olarak türkü ile birlikte sazı da gösterge olarak kullanmaktadır.

3.9.3. Türk Müziği

Türklere ait anlamına gelen Türkü, Türk sosyal yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Türk ulusu yaşadığı her şeyi türkülerle ifade etmiştir. Kendine mahsus motiflerle ve zihniyet dünyasıyla süslediği bu lirikler, Türk kültür hayatının sözlü ve yazılı taşıyıcılarıdır. Türk kültüründen, ırk özelliklerinden izler taşıyan bu metinler toplumun ortak duygusunu yansıttığı için de millî öge olarak kıymetlendirilmelidir. Geleneksel anlatılar içinde de yer alan türküler günümüze kadar varlığını canlı şekilde sürdürmüştür. Dolayısıyla türkülerin modern anlatılara sızmış olması gayet olağandır. Türk’ün ruh dünyasının yansıtılması istendiğinde bu lirik anlatılara başvurulması birçok yazarın önceliği konumundadır.

Türker Eroğlu, türkülerin kültürel derinliğini, oluştuğu milletin veya çağın kodlarını taşıdığını, bu etki düzeyine ulaşabilen metinleri ancak çok köklü bir tarihe sahip milletlerin oluşturabileceğini ifade eder. Eroğlu’un türkülerin yaşamın aynası olduğunu özellikle vurguladığını görmekteyiz.

Unutulmamalıdır ki Türk kültürü ve dolayısıyla Türk müziği kadim medeniyet meydana getirmiş bir milletin ürünüdür. İster Türklerin ‘Türkü’sü, isterse diğer milletlerin halk şarkısı olsun, bir milletin halk kültürü içinde yer alan müzik eserleri, o milletin tarihi, geleneği ve yaşadığı çevreyle birlikte, toplumun sosyal yapısı içindeki hayatını yansıtır. Tarihsel derinliği, gelenekleri ve toplumsal olayları, halk mimarisini, halk hekimliğini, hayvan ve bitki bilgisini, dinî bilgileri, hasılı, hayata dair hemen her şeyi ‘Türkü’lerde görmek mümkündür. Bu anlamda Türkü, Türk milletin hafızası gibidir. (Eroğlu, 2017, 80).

Talip Apaydın da “Define” romanında kahramanın duygu dünyasını türküler aracılığıyla okuyucuya aktarır. Apaydın, “Bahçe çitinden bir kara dal kırdı, bağlama gibi çalıp söylemeye başladı. Kerem oldum yanıyorm Fadimem/Adını dağlara bağırıyorum Fadimem/Kavuşamam diye dünyada Fadimem/Gece gündüz ağlıyorum Fadimem... Bir daha söyledi. Hem yürüyor hem söylüyordu.” (Apaydın, 2008, s.195). ifadeleriyle kahramanın olduğu kadar halkın da duygu dünyasını okura aktarır.

Türkler, kadim zamanlardan beri şiirle müziği ayrılmaz bir bütün olarak tasavvur etmişler, şiir söyleyecekleri zaman bunu bir ezgi eşliğinde yapmışlardır. Bu nedenle en eski zamanlardan beri Türklerin sosyal ve sanat yaşamının içinde çalgılar vardır. Kopuz, Destan

Dönemi'nden beri Türkler arasında yaygın olarak kullanılmış ve süreç içinde bugünkü bağlamaya evrilerek olgun hâle gelmiştir. Türk kültürünün ya da sosyal yaşamının üstüne kurulan romanların neredeyse hepsinde günlük yaşamın bir parçası olarak geleneksel anlatıların bir parçası olarak sazların kullanıldığını görmekteyiz.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Geçitteki Ülke” romanında tarihî dönemleri ve kişileri romana aktarırken onların duygu dünyalarını türkülerle aktarır. Sepetçioğlu, “Bağlamayı eline alınca bir iki tıngırdatmış, bu işin olacağına aklı yatmıştı. (...) Tezenesini parmaklarına, parmaklarını tellerine alıştırdı.” (Sepetçioğlu, 2016, s. 230). betimlemesiyle Türk müziğinin enstrümanlarını okuyucuya tanıtır.

Türk ulusunun duygu dünyasının en somut örneklerinden türküler bugün dahi canlı şekilde ruh dünyamıza hitap etmektedir. Halk arasında canlı şekilde varlığını sürdüren bu metinler toplumsal gerçekliği ifade eden pek çok romanda olay örgüsüne yerleştirilmiştir. “Yayla” romanında Fakir Baykurt, “Radyoda Denizli yanlarının türküleri var: Elif dedim be dedim; kız ben sana ne dedim.” (Baykurt, 2017, s.92). mısralarıyla akışın uygun yerinde bir türkü örneğini romana ekler.

Emine Işınsu, “Tutsak” romanında metinler arasılıktan faydalanarak halk anlatılarını, hoyratları, romanın muhtelif yerlerine serpiştirmiştir. Bununla öncelikle halk kültürüyle ve edebiyatıyla bağlantıyı sağlamaktadır. İkinci olarak ise eserin fikrî temellerini halk duyarlılığı üzerine oturtmaktadır. Işınsu, “Boğazlar-Kasap koyun boğazlar- Tanrı yer dağıtında- Türk’e düştü boğazlar.” (Işınsu, 2004, s.141). montajıyla işlediği konunun gereği olarak Kerkük yöresine ait hoyrat örneklerini romanın dokusuna dâhil eder.

İdeolojik amaçlarla kaleme alınan metinler daha çok toplumsal sorunları dile getirme açısından güdümlü şekilde yazıldığı için toplum arasında yaşayan millî unsurlar çoğunlukla vurgulanmadan kurguya dâhil edilmiştir. Halk arasında canlı şekilde yaşayan millî değerler ise daha fazla ön plandadır. Yılmaz Güney’in “Boynu Bükük Öldüler” romanında türkü, tekerleme gibi anlatılara olay örgüsünde yer verilmiştir. Güney, “Aşevinden sarhoş bir sesin, yaya yaya söylediği bir türkü geliyordu. ‘Ayağına giymiş kara yemeni/ Sallanma sevdiğim öldürdün beni’ (...) İçine bir burukluk çöktü mü: Benim sadık yârim kara topraktır, diye başlardı türküsüne.” (Yılmaz, 2021, s.39, 134). söylemiyle her ne kadar millî öğeleri fazla kullanmasa da halk yaşamının bir parçası olmuş türküleri romanda kullanmıştır.

Türklerin duygu dünyasının en önemli yansıması olan ve millî bir çeşni barındıran türküler özellikle tarihten beslenen eserlerde kahramanların ruh dünyasının yansıtılmasında sıkça başvurulan araçlardandır. Çoğunlukla dolaylı bahsedilen, bazen de montaj tekniğiyle kurguya taşınan türküler geleneksel anlatılar içinde en çok beslenen eserlerdir. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun “Anahtar” romanında çok sayıda türkünün olay akışına yerleştirildiği görülecektir. Sepetçioğlu, “Kopuz telinde gevrek turnanın sesinde bahar serinliğiyle yerleşmiş türküdeki hüznün Akça Kız'ın ciğerine oturdu. Türkü, sanki kendisiydi.” (Sepetçioğlu, 2017a, s.123). ifadeleriyle türkülerin Türk toplumunda yarattığı etkiyi açıkça resmeder.

Çağdaş yazarlar, modern anlatıları inşa ederken geleneksel anlatıları romanda çeşitli amaca hizmet ettirir. Özellikle toplumcu gerçekçi tarzda eser üreten sanatkarlar halk arasında canlı şekilde varlığını sürdüren halk ürünlerine romanlarda yer vermişlerdir. Köy hayatının konu edinen “Keklik” romanında Fakir Baykurt, türkü türünden örnekleri olay örgüsüne dâhil etmiştir. Baykurt, “Baktım eniştem de coştı, türkü söylemeye başladı...Eniştem türküyü üzgün söylüyordu. Onu dinlerken yüreğime acı çöküyordu...Eniştem yeniden başladı türküyeye.” (Baykurt, 2020, s.43). bölümünde doğrudan türküyü romana dâhil etmese de dolaylı şekilde metne yansıtır.

Kemal Bilbaşar da “Yeşil Gölge” romanında geleneksel anlatıların birçoğuna yer verir. Bir kasaba yaşamını, orada yaşanan toplumsal dönüşümü, siyasi çekişmeleri okuyucuya yansıtırken toplumsal hafızada yaşayan türkülerini, mânileri, ağıtları okuyucuya aktarır. Yazarın geleneksel metinleri kullanmaktaki amacı eserin gerçeklikle bağını güçlendirmektir. Bilbaşar, “Kalk gidelim Kevser'im dağa sülüne/ Sülün değil meramım ince beline (...) Dere boyu giderim/ Koyun kuzu güderim (...) Dedi kızın babası, delik mi cebin/ Dedim ki cebi yoktur fakir İrcebin.” (Bilbaşar, 2015b, s.152-158-247). alıntılardığı türkü ve ağıt parçalarından da anlaşılacağı üzere yazarın anonim ürünlerle eserini zenginleştirdiği açıktır.

Türk muhayyilesi çoğunlukla duygusunu anlatmanın temel şekli olarak türküyü görmüş ve binlerce yıl boyunca bunu sürdürmüştür. Erol Toy “Son Seçim” romanında “Ala gözlerini sevdiğim dilber/Seni görmeyeli göresim geldi...” (Toy, 2013, s.138). ifadelerini kahramanına sevinçli anında söyler.

Geleneksel metinler çoğunlukla, kültürel anlamda halkın yahut bireyin günü ile dün arasındaki bağlantıyı sağlayarak köprü vazifesi görür. Pınar Kür, “Asılacak Kadın”

romanında geleneksel anlatılara pek başvurmasa da bir türkünün parçalarını eserin muhtelif yerlerinde tekrarlayarak kahramanının geçmişiyle bağlantısını kurar. Kür, “kırık mı kanadın kolların hani (...) azad eyleseler uçamaz mısın? (...) ecel tuzağını açamaz mısın? (...) kaldırsam ayağa kalkamaz mısın” (Kür, 2003, s.40-43-57-72). mısralarını roman kurgusuna uygun olarak leitmotiv tekniğiyle çok kere tekrar ederek bu ağıdı öne çıkarmak ister.

Türk kültüründe tarihin en eski çağlarından beri müzik ve şiir iç içe kullanılmıştır. Kopuz eşliğinde söylenen ürünler Türk kültüründe önemli bir yeri işgal etmiştir. Devirler boyunca çeşitli değişimler geçiren sözlü anlatımlar süreç içinde olgunlaşarak bugünkü formunu bulmuştur. Sözlü ya da yazılı nazım geleneğinin en özlü anlatımlarından olan türküler, toplumsal yaşamın göstergeleri olarak hafızalarda yer etmiştir. “Toz Duman İçinde” eserinde Talip Apaydın, “Çanakkale içinde aynalı çarşı/Ana ben gidiyom düşmana karşı (...) Keklik gibi kanadını süzmedim,/Suya dalıp doya doya yüzmedim... (...) Zeyneb’im Zeyneb’im allı Zeyneb’im/Yedi köy içinde şanlı Zeyneb’im...” (Apaydın, 2016, s.285-353). alıntısını kullanarak halk arasında oldukça yaygınlık kazanmış türkülerini romanın kurgusuna dâhil eder. Sanatsal eserlerde kullanılan türküler çoğunlukla romanda anlatılan konuyla ilişkili olmakla birlikte çoğu zaman toplumsal duyguyu ifadenin araçları olarak tercih edilmiştir.

Türk dilinin ve kültürünün en önemli taşıyıcılarından olan türküler, içerdiği kültürel miras yönüyle millî hayatın vazgeçilmez anlatılarından. Toplumsal kültüre odaklanan yazarlar, halk duygusunu yansıtmının önemli bir aracı olarak türkülerini modern romanların olay örgüsüne dâhil etmişlerdir. “Binboğalar Efsanesi” eserinde halk kültüründen birçok öğeyi romanına taşıyan Yaşar Kemal, “Kavalcılar hep bir ağızdan uzak, bin yıllık türküler çaldılar...Görülmedik, duyulmadık bir semah çaldılar. (...) Türkmenin anlı şanlı günlerinde türküler, ağıtlar, destanlar vardı.” (Y. Kemal, 2020a, s.15-196). tespitiyle türküyü kültürümüzün eşsiz bir yaratısı olarak olay örgüsüne dâhil eder.

Felsefî temellerini, halk kültürüne yaslayan romanlarda geleneksel halk söyleyişleri önemli yer tutar. Toplumun duygu dünyasının tezahürü olan türkülerin bu tarz modern sanatlarda temsil gücü yüksektir. “Başka Olur Ağaların Düğünü” romanında Kemal Bilbaşar, “Ah, eğer anan seni bana vermezse,/Yemin ettim keseceğim yolunu, aman yolunu. (Bilbaşar, 2013, s.33). mısralarıyla kahramanına duygularını bir türkü aracılığıyla ifade ettirir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Gaziantep ve yöresinin anlatıldığı “Gemileri Yakmak” romanında devrin siyasi ve sosyal panoraması çizilirken halk kültürünün önemli unsurları da romanın dokusuna eklenerek okuyucuya aktarılmaktadır. Romanın hemen başında Yusuf Ziya Bahadınlı, “Kara yazmış felek bu yazıyı. (...) Alish sen açtin sineme yâre” (Bahadınlı, 2000, s.8-45). satırlarıyla halk türkülerinden örnekleri okuruyla buluşturur.

Tahir Kutsi’nin “Meydan Dayağı” eseri, batıda işgal devletlerinin Anadolu’ya asker çıkarması üzerine Denizli ve civar illerde uyanan Kuvayı Milliye Hareketi’ni ve işgale direnişi konu eder. Eserde anlatılan köy ve kasaba halkıdır, zeybekler, efelerdir. Onların duyguları, umutları, umutsuzlukları, yaşadıkları, yaşadıklarına verdikleri tepkilerdir. İster halktan kimseler olsun ister efeler, duygularını ifade ederken sıklıkla türkölere başvururlar. Tahir Kutsi Makal, “Gözünü sevdiğim de Avşar Beyleri/Size bir vezirlik yakışıp durur. (...) Hani benim ekmeğimi yiyenler/Samur kökler kır atıma binenler (...) İzmir’in kavakları/dökölür yaprakları” (Makal, 1977, s.83-84-96). örneklemeden de anlaşılacağı üzere romanın olay akışının muhtelif yerlerinde türköl parçalarını metne dâhil eder.

Çocuk romanları, belirli amaçları gerçekleştirmek üzere kaleme alınmalıdır. Özellikle çocukların henüz şekillenmemiş gönöl dünyasına hitap eden romanlar bu manada önemli bir işleve sahiptir. Halk kültürünün aktarımı, toplumsal değerlerin tanıtımı, benimsetilmesi amacıyla birçok çocuk romanı yazılmıştır. “Deniz Çocuğı” romanında Kemalettin Tuğcu, “Kimseler yanmasın, abam yansın derdime (...) Gezi bağlarında açmış gülüm var./Be Allah’tan korkmaz, sana bana ölüm var.” (Tuğcu, 1980, s.78-79). bölümünde esere aldığı türköl örnekleriyle okur kitlesine halkın gönöl dünyasını yansıtan bu metinleri okuyucusuna aktarmak istemiştir.

Mehmet Başaran “Mehmetçik Mehmet” romanında, enstitölü bir öğretmenin ön yargılı davranılarak subay yerine çavuş çıkarılmasını ve sonrasında askerlik boyunca yaşadıklarını anlatır. Gençlerin etrafında şekillenen romanda olay akışının birçok yerinde türköl olay örgüsüne montajlanmıştır. Yine olay örgüsünün bazı yerlerinde türköl türüne göndermeler vardır. Başaran, “Telgrafın tellerine kuşlar mı konar/Herkes sevdiğine yavrum böyle mi yanar (...) Dere kenarına bir ev yapmışım/Kerpicim tükenmiş naçar kalmışım... (...) Edremitle aman aman Bergamanın arası/Yaktı beni efem efem kaşlarının karası...” (Başaran, 2000, s.14-128-138). ifadeleriyle halk kültürüne ne derece yaslandığını ortaya koymuştur.

Erol Toy, “Gözbağı”nda, işçi sınıfını, köylüyü, kasabalıyı romanın merkezine koyar. Bu kesimlerle beraber romana onların kültürel özellikleri de hâkim olur. Bu yüzden romanda duyguların tezahürünün aracı daha çok türküler olmuştur. Erol Toy, “Ağam İstanbul'u mesken mi tuttun./Gördün güzelleri beni unuttun, (...) Diyarbakır şad akar,/Urfa Mardin'e bakar,/Şu Antebın kızları,/kibritsiz çıra yakar. (...) Sabahtan uğradım ben bir fidana,/Dedim mahmur musun, dedi ki yok yok.” (Toy, 1977, s.114-119-150). satırlarıyla çeşitli yörelere ve kişilere ait türkü örneklerini romana montaj tekniğiyle dâhil eder. Romanın çok yerinde de türkülere göndermede bulunur.

3.10. Savaşlarla İlgili Ögeler

3.10.1. Eski Zaferler

Türk aydını, modern anlatıları oluştururken sosyal hayatı dikkate aldığı kadar geçmiş yaşamı, önemli olayları da eserlerde işlemiştir. Geçmişte yaşanan savaşlar, zaferler toplumsal hafızada iz bıraktığından toplumsal kaynaşmayı sağlayan, millet olma bilincine hizmet eden olgulardır. İster toplumcu anlayışla kaleme alınsın ister milliyetçi anlayışla dönem romanında geçmiş zaferlere ya da kırım yaşanan savaşlara ara ara dönüldüğü açıktır. Bu geri dönüşlerin amacı farklı olmakla birlikte tarihî savaşlar modern anlatılarda kendine yer etmeyi başarmıştır.

Celal Mat, müstakil olarak Çanakkale Savaşı'nı konu edinen romanları ele aldığı incelemesinde büyük Türk romancılarının Çanakkale Savaşı'nı odak noktası yapan eserler yazmadığını öne sürer. Lakin Çanakkale Savaşı'nın Anadolu'da uyanan Kurtuluş Mücadelesi'nin altyapısını oluşturduğunu da tespit eder.

Birinci Dünya Savaşı'nda birçok cephede mücadele etmiş olan Osmanlı İmparatorluğu ve Türk toplumu açısından Çanakkale Cephesi'ndeki muharebelerin çok büyük bir önemi vardır. Kazanılan, yani, zaferle sonuçlanan tek cephe olmasının yanında bu muharebeler, daha sonra Anadolu'da başlamış olan Milli Mücadele'nin en önemli güç kaynağı olan milli şuurun, ilk defa büyük bir güç olarak kendisini göstermesi açısından da büyük önem arz eder. (Mat, 2007, s.81).

Her ne kadar Çanakkale Savaşı'nı odak noktası yapan roman sayısı sınırlı olsa da bu savaşa gönderme yapan çok sayıda romanın varlığı da aşîkârdır. Yazarlar çeşitli vesilelerle tarihimizde silinmeyecek izler bırakan bu vakaya telmihte bulunmuştur.

“Tutunamayanlar”da Oğuz Atay, dile getirdiği birçok kavramı mizahi bir üslupla yansıtırsa da ifade ettiği mefhumlar Türk tarihinin dönüm noktalarıdır. Bu durum da onun beslendiği kültürün altyapısını yansıtır. Atay, “İstanbul'un fethi, Kosova/Birden başını kaldırıp

gölüverdi.” (Atay, 1997, s.132). telmihiyle geçmiş zamana ve tarihimizde iz bırakmış vakalara göndermede bulunur.

1970-1980 arası siyasi ve toplumsal savrulmaların dönemidir. Yazarlar, çağının tanığı olan aydınlar olarak bu savrulmaları daha doğru tahlil edip tarihin parlak sayfalarında özellikle gençliğin sorunlarına çözüm aramışlardır. Cumalı, “Yaşlılar, Trablus’ta, Balkan Savaşında, Çanakkale’de, Galiçya’da, Yemen’de, Kurtuluş Savaşında, hep ‘son kurşuna kadar...’, ‘Son nefer kalıncaya kadar...’, ‘Son nefese kadar...’ dövüşmelerini emreden emirler almış, bu deyimlerin karıştığı savaş bildirileri dinlemişlerdi.” (Cumalı, 1979, s.103). söylemiyle yakın dönem Türk toplumunun genel durumunu ortaya koyar. Zira Türk ulusu 20. yy.ın hemen başından itibaren çok sayıda savaşa katılmıştır.

Bahaeddin Özkişi, “Köse Kadı” romanında Türk ananesinde fetih anlayışına uygun olarak bir baskın neticesinde sivil halka dokunulmamasını Macarların ve Hristiyan köylülerin gözüyle anlatıyor. 250 kişilik asker grubuyla 18.000 kişinin yaşadığı bir kaleyi fetheden Türklerin savaşçılığı, dehası, cesareti yüceltilmektedir. Macarların ve diğer sosyal grupların “vahşiliği” vurgulanırken Türk akıncıların insani tarafının göz önüne serilmesi yazarın millî tavrının tezahürü olarak yorumlanmalıdır. Özkişi, “Akıl almaz şeydi bu. Vurulan bir kalenin halkının kılına bile dokunulmamış olması, çocukların ve kadınların esir edilmemiş olması, erkeklerinin kılıçtan geçirilmemesi, evlerin talan edilmemesi görülüp işitilmiş şey değildi.” (Özkişi, 2004a, s.63). ifadeleriyle aslında dönem fetihlerinde rutin olarak yapılanları anlatmakta, Türk akıncılarının ise diğer milletlerin savaşçılarından farklı olarak kimseye dokunulmamasını Türklerin insani yanının güçlü olmasına bağlamaktadır.

Toplumsal odaklı yazılan eserler, sosyal sorunları dile getirirken toplumsal hafızayı da dolaylı olarak eserlere taşımaktadır. Seçilen karakterler, geriye dönüş tekniğiyle yaşananları anlatırken toplumsal belleğin aynası olmaktadır. Yaşar Kemal “Al Gözüm Seyreyle Salih”te, Türk toplumunun yakın geçmişte yaşadığı savaşları, zaferleri, trajedileri dolaylı olarak da olsa eserin kurgusuna taşır. Y. Kemal, “Ben korkmuyordum, Çanakkalede. Biz o zamanlar Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerini bilmiyorduk. Balkan Harbinde de bulundum, Kafkas Cephesinde de...Bizim doksan bin askerimizi bit yedi Sarıkamışta, tifüsten öldüler, soğuktan dondular.” (Y. Kemal, 2021d, s.295). bölümünde olay örgüsünü naklederken kahramanları aracılığıyla Türk tarihinin dönüm noktalarını okuyucuya hatırlatma gereği duyar.

Realist bakışla yazılmış birçok eserde anlatılan dönemin gerçekleri kurgunun sınırları içinde olay örgüsünde temsil edilmektedir. Sadece uzak tarih değil yakın tarih de anlatılarda kendisine yer bulmaktadır. Mehmet Eroğlu'nun "İssızlığın Ortası" romanında Kıbrıs Barış Harekatı'nın sanatsal kurgu içinde yer aldığını görmekteyiz. Eroğlu, "...radyodaki marş susuyor, spikerin titrek sesi yükseliyor: 'Bugün sabaha karşı Türk silahlı kuvvetleri Kıbrıs'ı barış ve özgürlüğüne kavuşturmak...' Bugün 20 Temmuz 1974, diye mırıldanıyorum." (Eroğlu, 2020, s.135). diyerek yakın tarihimizin en önemli savaşını dönemin yansıması olarak okuyucuyla buluşturur.

Cumhuriyet Dönemi'nde kaleme alınan pek çok yapıt doğrudan doğruya tarihî olayları işlemese de işlediği tema çerçevesinde dönemin siyasi, sosyal ve askerî olayları hakkında ipuçları barındırır. Birçok romanın arka planında savaşların, zaferlerin oluşu yakın tarihimizde yaşanan ve dönemin zihniyetini oluşturan olaylarla ilgilidir biraz da. Kemal Bilbaşar "Bedoş" romanında Bedia karakterini anlatırken devrin genel görünümünü de romana taşır. Bilbaşar, "Memduh'un askere alınması Çanakkale Savaşı'nın en çetin günlerine rastladı. Memurlar, öğrenim derecelerine bakılmaksızın yedek subaylık kursuna gönderiliyor, üç aylık bir eğitimden sonra gemilere, trenlere bindirilip cepheye sevk olunuyorlardı...Konu komşu Suriye'de savaşın kızıştığını, çöllerde çok kayıp verdiğimizizi söylemiyorlar mıydı?" (Bilbaşar, 2015a, s.40-120). pasajında I. Dünya savaşında yaşananları en çıplak hâliyle ve gerçeğe uygun olarak resmeder.

"İzmir'in İçinde" romanı 1960 Darbesi'ni ve bunu hazırlayan etkenleri tartışırken tarihin derinliklerine girerek geçmiş zaferleri okuyucuya anımsatır. Kurtuluş Mücadelesi'yle düşmandan arındırdığımız Anadolu'nun Türk yurdu oluşu Kocagöz tarafından "1971'de bizim oluşunun dokuz yüzüncü yılı olacak Anadolu, 1071'den beri bizim." (Kocagöz, 1989, s.278). şeklinde vurgulanır. Yazar Anadolu mirasını yüzlerce yıllık bir bütünlüğün içinde sunar.

Türk tarihinde Çanakkale Savaşı özel bir önem taşır. Çanakkale Harbi, yüzyıllar boyunca geri çekilişe, yok oluşa karşı çıkış olarak düşünülmelidir. Can kaybının büyüklüğü, dünya tarihinde sebep olduğu büyük etki nedeniyle Türk aydınının muhayyilesinde Çanakkale Zaferi özel bir anlam ihtiva eder. Bu sebeple birçok tarihî romanda Çanakkale Zaferi okuyucuya anımsatılır. "Bizim Diyar'da Sevinç Çokum, "Çanakkale'de onca şehit vermişiz. Sanki dağlar yıkılmıştır oralarda; kıyamet kopmuştur." (Çokum, 2021, s.256). betimlemesiyle savaşın büyüklüğünü gençliğe anımsatır.

Hem taşıdığı önem bakımından hem can kaybının çok yüksek olması bakımından hem de Osmanlının son dönemlerinde kazandığı nadir zaferlerden olması bakımından Çanakkale Zaferi, birçok romanda farklı amaçlarla olay örgüsüne dâhil edilmiştir. Bazı tarihî romanlar ise doğrudan bu dönemleri anlatmaları münasebetiyle Çanakkale Savaşı'na temas etmiştir. “Gençliğim Eyvah” romanında Tarık Buğra, “Ve, iyi hatırlıyordu Delikanlı: Şaşkınlaşmıştı. Kafasını zorlamıştı: Çanakkale?” (Buğra, 2020, s.313). cümleleriyle dönem romanı yazmasının gereği olarak Çanakkale Savaşı'na büyük ölçüde romanda yer verir.

Halide Nusret Zorlutuna “Büyükanne” romanında, millî öğeleri bir gergef gibi romana işler. Bu öğelerden biri de Türklerin tarih boyunca kazandıkları zaferlerdir. Yazar Büyükanne’de, Türk terbiyesiyle bireyler yetiştirmek ister. Bunu yapmak için de millî değerlerden, simgelerden faydalanır. Zorlutuna, “Balkan Harbinde, Birinci Cihan Harbinde; İstiklal Savaşında düşmanla çarpışmış, kan dökmüş, yaralar almış bir gazi generaldi.” (Zorlutuna, 1971, s.25). sözleriyle kahramanın asker olması dolayısıyla eski savaşları okuyucusuna hatırlatır.

Türk romanı, tarihimizde yaşanmış ve Türk tarihine, Türk’ün geleceğine yön vermiş önemli olayları romanın temel düşüncesi yapmasa bile birçok önemli vakaya romanlarda yer vermiştir. Türk tarihinin en travmatik zaman dilimlerinden biri I. Dünya Savaşı ve hemen sonrasındadır. Savaştan yenilerek çıkan Türkler bir ölüm kalım mücadelesiyle karşı karşıya bırakılmış ve Osmanlı Devleti’nin küllerinden yeni bir devlet yaratmak zorunda kalmıştır. Necmettin Halil Onan, “Kolejli Nereye” romanında 20.yy.ın hemen başında cereyan eden olayları ve bunun Türk gençliği üzerindeki etkisine değinir. İstanbul’da faaliyet gösteren yabancı okulların topluma verdiği zarar Turan karakteri üzerinden irdelenir. Her ne kadar romanın odak noktası dejenere olan, olmak zorunda kalan Türk gençliği olsa da romanda çeşitli savaşlardan da bahsedilir.

Kafkaslarda ordumuz mütemadiyen çekiliyordu. Kanal seferi binlerce Türk gencini kumlara gömmüştü. (...) Cevat, kulak verse, Çanakkale’de atılan topların, patlayan bombaların, çatırdayan süngülerin seslerini işitecek gibi oluyordu. (...) Çanakkale zaferi bütün memleketi sevinçle coşturuyor, Cevat’a milletin yüceliği hakkındaki imana yeni bir hamle veriyordu. (Onan, 1977, s.23-25).

Necmettin Halil Onan, devrin siyasi, sosyal ve askerî görünümünü okuyucusuna aktarır. I. Dünya Savaşı esnasında pek çok başarısız cepheye rağmen Çanakkale Savaşı’nda alınan zaferin halk arasında umut uyandırdığı görülmektedir.

Emine Işın’sın, “Çiçekler Büyür” romanında Bulgaristan’da yaşayan Türklerin uğradıkları baskı, işkence, sürgünler anlatılır. Orada yaşayan Türk toplumu, bir şekilde

yaşananlara karşı koymaya çalışsa da bir kısım Türk ise yozlaşmaktan kurtulamamıştır. Yazar, burada yaşayan Türklerin kaçak yollarla ülkeye girerek kısa bir eğitimden sonra Çanakkale Savaşı'na katıldığını söyler. Bu da oradaki Türklerin ana vatanla kader birliği yaptığını gösterir. Emine Işınsu, “Cihan Savaşı’nda, Çanakkale’de çarpışmak için buradan kaçarlar. Edirne’de birkaç ay silahlı talim gördükten sonra Gelibolu’ya sevk edilirler.” (Işınsu, 2007, s.15). pasajında Razgat’tan kaçıp I. Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi’nde çarpışan Bulgaristan’da yaşayan Türklerin vatan duygusunun da ne kadar güçlü olduğunu belirtir.

Erol Toy, “Zor Oyunu” eserini II. Dünya Savaşı’nda Almanya ve Rusya arasındaki çatışmalar üzerinden yürütür. Bunun Türkiye’deki askerler üzerindeki intibalarını kahramanlarına uzun uzun yorumlatır. Bunu yaparken de Türklerin tarihindeki birçok olaya göndermeler yapar. Bunlardan biri de Malazgirt Zaferi’dir. Erol Toy, “Alpaslan’ın Malazgird yengisinden, Söğüt Beyliğinin Rumeli’ni çapullamaya yönelmesi bile bir üçyüz yıl tutar öyle mi?” (Toy, 1981a, s.176). kısmında fetihlerin ya da ulusların başka toprakları yurt edinmesinin asırlar süreceğini güncel savaşlar üzerinden ifade eder.

Emine Işınsu, “Azap Toprakları” eserinde azınlık Türkler ile Yunanistan makamları arasındaki mücadeleyi dile getirir. Yunan makamları her türlü olanağı kullanarak Batı Trakya Türklerini sindirmenin, geçmişle bağlarını koparmanın yollarını aramaktadır. Türkler ise her türlü baskıya direnmeye çalışmaktadır. Tüm bunlar yaşanırken baskıyla, işkenceyle sindirme bir devlet politikası olarak yürütülmektedir. Buna ilave psikolojik baskının da Yunanistan kurumları tarafından yürütüldüğüne tanık olmaktadır. Eserde askerlerin Türk öğretmene yaklaşımı, bu değerlendirmeyi doğrular niteliktedir. Emine Işınsu, “Kıbrıs Rum oldu, Rum...Attılar tekmeyi Türklerin kışına, cump denize! Anladın mı, şimdi, bugün Kıbrıs, yarın İzmir, öbürgün İstanbul!...” (Işınsu, 2005a, s.81). sözleri hem dönemin güncel sorununa bir göndermedir hem de Yunan askerlerinin Türkleri sindirmek için her yola başvurdıklarının bir kanıtıdır. 1970-1980 arası dönem “Kıbrıs Meselesi”nin en hararetli olduğu dönemdir. Yazarın dolaylı da olsa bu konuyu gündeme getirmesi önemlidir.

3.10.2. Kurtuluş Savaşı

Kurtuluş Savaşı, hangi gerekçelerle edebî ürünlerde yer alırsa alsın şüphesiz XX. yüzyılda Türk ulusunun yaşadığı en önemli olaydır. Yaşanan bu olağanüstü mücadelenin üstünden

çok fazla zaman da geçmemiş olması münasebetiyle hem halk arasında hem aydın belleğinde tüm canlılığıyla varlığını sürdürmektedir. Dönem yazarları bilinçli ya da bilinçsiz şekilde bu durumu modern anlatılara taşımıştır. Türk romanında Millî Bağımsızlık Mücadelesi'nin bu kadar yaygın şekilde işlenmesinin sebebi, Türk ulusunun hafızasında bıraktığı derin izlerdir. Bunun yanında yazarların bir kısmı savaşa bizzat katılmış, bir kısmı tanık olmuş, bir kısmı ise birincil kaynaklardan savaşı dinlemiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın Türk romanına yansımaları üzerine yaptığı tahlil çalışmasında Mehmet H. Doğan, savaşın üstünden elli yılı aşkın bir zaman geçmiş olmasına rağmen savaş romanlarının yetersizliğine vurgu yapar. Romanları çeşitli açılardan irdeleyen yazar, eksiklikleri ortaya koyar, çözüm önerileri sunar.

Kurtuluş Savaşı üzerine yazılmış, hemen bütün romanları okuduktan ve çeşitli yönlerden inceledikten sonra hemen şunu söylemeliyiz: Romanımız bugünkü devletin siyasal, ekonomik, toplumsal temelini oluşturan ve Osmanlı İmparatorluğu ile tarihsel bağını kuran Kurtuluş Savaşı olgusunu bütün boyutlarıyla noksatsız bir biçimde vermiş sayılmaz. Üzerinden elli yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına karşın, bu tarihsel olguyu tümüyle kapsayan kuşbakışı bir görünümünü verememiştir. (Doğan, 1976, s.39).

1970-1980 yılları arası Türk romanı detaylı şekilde incelendiğinde Kurtuluş Savaşı'nı bir bütün olarak tüm yönleriyle, aşamalarıyla inceleyen bir yazar çıkmamıştır. Kurtuluş Savaşını doğrudan anlatan, dolaylı değinen birçok romanın mevcudiyetine rağmen eksiksiz bir Kurtuluş Savaşı roman serisi büyük bir eksiklik olarak romancıların önünde durmaktadır.

Çağdaş Türk romanında ister toplumsal içerikli olsun isterse bireysel konular üzerine inşa edilsin Kurtuluş Savaşı'na az ya da çok değinilmiştir. Kent aydınının çıkmazlarını konu edinen “Tutunamayanlar” romanında Oğuz Atay, “Kurtuluş Savaşı'nın ateş ve dehşet dolu günlerinden biriydi. Mühendishaneyi Berri Hümayun'un üçüncü sınıfında talebeyken gönüllü olarak askere yazılan genç mülazım Selim Efendi, Afyon dolaylarında, Kartaltepe mevkiinde tek başına mevzilenmişti.” (Atay, 1997, s.29). ifadeleriyle savaşa değinir. Kahramanlarının yetiştiği iklimi yansıtmayı amaçlarken doğrudan Millî Mücadele'yi anlatmasa da kentte yaşayan, bireyde iz bırakan olaylara yazarın telmihte bulunduğuna tanık oluruz. Atay, “Öğretmenim! Babam dedi ki milli mücadeleyi yapanlar dedi, ona milli mücadele demişler dedi; kurtuluş savaşı sözü sonradan bulunmuş.” (Atay, 1997, s.76) sözleri ise kahramanların eğitim hayatında da bu savaşa değinildiğini kurgu içinde ileri sürer.

Oğuz Atay, Selim Işık karakterinin ağzından yazdığı şarkı bölümünde Kurtuluş Savaşı'na ait göndermeleri sık sık yapar. Bu durum onun kültürel temeliyle de ilişkilendirilebilir.

Atay, “Şiirlerde (Zafer Bayramı münasebetiyle).../ 30 Ağustos günü elini öperek ondan/ Para istediğim zaman.” (Atay, 1997, s.119). göndermesiyle romanın ana kahramanı aracılığıyla da Kurtuluş Mücadelesi’ni okuyucuya hatırlatır.

Kurtuluş Savaşı’nın üstünden yarım asırlık bir zaman geçmesine rağmen 1970-1980 arası yazılan romanların birçoğunda Kurtuluş Mücadelesi sıklıkla gündeme getirilen kavramlardandır. Yeni bir devlet kurmanın haklı gururu, dönem yazarları tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak halka anlatılmaya devam edilmiştir. “Halime Kaptan” romanında Rıfat Ilgaz, “Eğer bu savaş kazanılacaksa böyle kazanılacaktı. Erkeklerine cephelerde tutkulu siyaset adamları tarafından yüzyıllardır kıyılan bir memleketin kurtuluş savaşına kadınlar da katılmalıydı.” (Ilgaz, 2008, s.111). tespitiyle Millî Mücadele’nin ancak kadınların da desteğiyle başarılabileceğini öne çıkarır.

1970-1980 yılları arası ideolojik ayrışmanın had safhaya ulaştığı dönemdir. Lakin birçok millî unsurun bu ayrışmanın dışında tutulduğuna, her görüşten insan tarafından kabul gördüğüne tanık oluruz. Kurtuluş Savaşı siyasi ayrışmanın dışında tutulan kavramların başında gelmektedir. Hasan Kayıhan, “Kurtuluş Savaşı, topyekün Türk Milletince verildi. Ana tarafından dedemin, iki kardeşi Kurtuluş Savaşında Büyük Taarruz esnasında yan yana şehit olmuşlar. Anlattıklarına göre, küçüğü zabıtmış üstelik Misak-ı Milli’de belirlenen sınırı bilmez miydi?.” (Kayıhan, 1977b, s.200). söylemiyle romanda aile büyüklerini kaybetmeyi bir övünç kaynağı olarak ifade ediyor.

Kurtuluş Savaşı’nın üzerinden uzunca bir süre geçmesine rağmen savaşın, zaman mefhumundan bağımsız olarak romanlarda konunun güncelliğini koruduğunu, Türk’ün hayal dünyasında en canlı hâliyle savaşın varlığını devam ettirdiğini müşahade edebiliriz.

Halide Nusret Zorlutuna, eserin kurgusunu oluştururken savaşlardan, askerlikten, hak, vatan gibi kavramlardan zaman zaman alıntılar yaparak ve kahramanların önemli bir kısmını askerlerden seçerek eserin yazıldığı dönemin iklimine uygun hareket etmektedir. “Aşk ve Zafer”de ölmeyi ve öldürmeyi istemeyen nahif yaratılışlı kahramanlar vatan savunmasında gözlerini bile kırpmadan ölüme gitmektedir. Zorlutuna, “Nefis müdafaası için, nefisten daha aziz olan ‘vatan’ müdafaası için; yurda insafsızca, hayasızca saldıranlara toprağımızı vermemek, mukaddesatımızı çiğnetmemek için öldürmüşlerdi.” (Zorlutuna, 2002, s.53). kısmında savaşın gerekçesini roman kurgusu içinde okuyucusuna anlatır.

Kurtuluş Savaşı, Türk’ün dünyada varlığını sürdürmesi anlamında bir dönüm noktasıdır. Bu varoluş mücadelesi ister istemez modern anlatıları önemli ölçüde etkilemiştir. Hem bu

özelliğinden ötürü hem de 1970-1980 döneminde eser üreten pek çok sanatçının yaşadığı ya da yaşayanlardan dinlediği bu ulusal mücadeleye modern romanlarda çok kere temas edilmiştir.

Toplumcu-gerçekçi anlayışla kaleme alınan eserlerde çoğunlukla Kurtuluş Savaşı'ndan sonra beklenen değişimin yaşanmamasından duyulan hayal kırıklığı vardır. Talip Apaydın'ın "Tütün Yorgunu" eserinde köylü ve üretici kesimin yaşam şartlarının kötü oluşundan şikâyet edilmektedir. Apaydın, "Oysa Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kurulan devlet halkın devleti olacaktı. Halkın yaşamını düzeltecekti. Giderek yozlaştılar, halktan uzaklaştılar." (Apaydın, 2019a, s.133). sözleriyle döneme dair sosyal, ekonomik ve siyasi eleştiri yapar.

Kurtuluş Savaşı sona erdikten sonra eğitim, ekonomi, toplumsal dönüşüm gibi alanlarda bir atılım savaşı yapıldığı bilinmektedir. Oğuz Atay, "Bir Bilim Adamının Romanı"nda Mustafa İnan ağzından bu toplumsal atılım savaşını Kurtuluş Savaşı ile kıyaslatmakta ve bu savaştan Kurtuluş Savaşı gibi kesin bir netice alınamadığı sonucuna ulaşmaktadır. Atay, "Bu savaşın, Kurtuluş Savaşı gibi başarıyla sonuçlandığını, ya da Başkumandanlık Meydan Muharebesi gibi kesin bir sonuca ulaştığını söylemek güçtü." (Atay, 2008, s.74). açıklamasıyla pek çok alanda muasır medeniyetler seviyesine çıkmadan gerçek anlamda kurtuluşun sağlanamayacağını teşhis ettiğini görmekteyiz.

1970-1980'li yıllara kadar Kurtuluş Savaşı'nı yaşamış neslin hayatta olabileceği ihtimali düşünülürse savaş tecrübe edenler canlı bir tarih olarak toplumun içinde yaşamaya devam etmiştir. Dolayısıyla dönem anlatılarında Kurtuluş Savaşı ve onun hatıraları önemli oranda temsil edilmiştir. Kurtuluşun bir parçası olmak gaziler için bir övünç kaynağıdır. Adalet Ağaoğlu da "Ölmeye Yatmak"ın birçok yerinde bu savaşa temas etmiştir. Ağaoğlu, "Aysel'in babası, Salim Efendi, Kurtuluş Savaşı'nda İsmet Paşa'yı Ankara'ya götüren jandarmalardan biri olmakla yakın zamanlara dek övünmüşse de, artık bunu unutmuş gibidir." (Ağaoğlu, 2020a, s.24). tümceleriyle savaşın ardından mücadeleye dâhil olmanın bir gurur kaynağı olduğunu ifade eder.

"Ölmeye Yatmak" romanında Adalet Ağaoğlu'nun Cumhuriyet Dönemi'ndeki siyasi ve sosyal değişimi en canlı hâliyle resmettiğini görmekteyiz. Romanın başkahramanı Aysel'in yetişme serüveni biraz da Cumhuriyet'in gelişim serüvenine paraleldir. Romanda sıkça bahsi geçen ve Türk toplumunu derinden etkilemiş bazı olayların, Aysel'in kişiliğinde de önemli izler bıraktığı görülebilir. Ağaoğlu, toplumun yediden yetmiş savaşa katıldığını

ileri sürer: “Kurtuluş Savaşı’nda Ulu Önderimizin yanbaşında kahramanlıklar gösterip bizlere hür ve şerefli bir vatan teslim etmelerinden sonra, esas mesleği olan kaymakamlığa başlamış bulunmaktaydı.” (Ağaoğlu, 2020a, s.41).

“Ölmeye Yatmak” romanında Adalet Ağaoğlu, Cumhuriyet kurulmasına rağmen Kurtuluş Savaşı’nda Türkiye’yi işgal eden devletlere tepki göstermektedir ve kahramanları aracılığıyla onların güvenilmez olacağını vurgulamaktadır. Özellikle İngiltere’nin yurdun işgalinde planlayıcı olarak yer alması, bu ülkeye güvenilmeme gerekçesi olarak gösterilmektedir. Ağaoğlu, “O İngiliz ki, Kurtuluş Savaşı’ndan önce cennet ülkemizin pay edilmesi planlarını kuruyor, hatta bu planların yapılmasında önde gidiyordu.” (Ağaoğlu, 2020a, s. 143-144). pasajı, yazarın bireysel temalı bir roman yazmasına rağmen bazı millî vakaları romanda tartıştığına tanık oluyoruz.

Modernist romanlarda, millî değerler daha çok karakter odaklı olarak eserlere yansımaktadır. Karakterlerin ya da tiplerin kişisel özellikleri ve geçmişi aktarılırken dolaylı olarak bu öğelere arka planda yer verilmektedir. Leylâ Erbil’in “Tuhaf bir Kadın” romanında iç monolog şeklinde yazılan bir bölümde Kurtuluş Savaşı’na temas edilir. Erbil, “Koverin, koverin beni, oraya takmayın iğneleri, koverin tutmayın oralara, daha kapanmadı yaraları kurtuluş savaşının, kurtuluş savaşının, kurtuluş savaşının...” (Erbil,2021, s.114). kısmında bir bakıma Türk ulusunun bilinçaltını kahramanı aracılığıyla ortaya çıkarır.

Yakın geçmişte Türk ulusunu derinden etkileyen Kurtuluş Savaşı, yaşanan trajedilerden ötürü bir travma, savaşın kazanılması nedeniyle de bir övünç kaynağı olarak uzun yıllar canlı şekilde toplumun belleğinde yaşamıştır. Abbas Sayar, “Yılkı Atı” eserinde milletin ekonomik sorunlarını yılıya bırakılan at üzerinden sembolik şekilde anlatırken dolaylı olarak da olsa Kurtuluş Savaşı’na temas eder. Sayar, “Büyük Taarruzda o atınan bindirdi Yunan’a. İzmir’e dek o atınan kovaladı Yunan’ı.” (Sayar, 1971, s.75). diyerek kırsal kesimde Türk ulusunun kendi kaderine terk edilmesine tepki gösterir.

Toplumcu-gerçekçi anlayışla eser üreten Kemal Tahir 1930’lu yılları anlatırken dönemin anlayışı gereği Kurtuluş Savaşı’nı sık sık olay örgüsünde hatırlatır. “Yol Ayrımı”nda da bu meseleye kahramanı Murat aracılığıyla temas eder. K. Tahir, “Bilir misin ne demektir düşman önünde gerilemek? Kestiremezsin! İçinde bulunmadan kestirilemez bu rezillik... Bizim tümen Beylik Köprüsü’nden geçti Sakarya’yı. (...) Bu Eskişehir Kütahya

savaşlarını, belki yirmi kere dinlemiş, enikonu ezberlemişti.” (K.Tahir, 2016, s.165). tasviriyle savaşın canlı bir tablosunu okuyucuya sunar.

Kurtuluş Savaşı temi özellikle öğreticilik amacıyla belli yaş gruplarına hitaben yazılmış romanlarda millî bilinci devam ettirmek ve iyi vatandaş yetiştirmek amacıyla sıklıkla vurgulanmaktadır. Halil Kocagöz de “Ötleğen Kuşunun Sonu” romanında Kurtuluş Savaşı’nın zaferle sonuçlanmasının yarattığı gururu eserde açıkça beyan eder. Kocagöz, “İşte Kurtuluş Savaşımız’ı aydınlatan bu örnek ölümsüz düşünce, ikinci yeryüzü savaşlarında, özgürlüğe susamış ülkelere de yardımcı oluyor. (...) Kurtuluş Savaşımız sırasında, Anadolu’dan gidip, adalara yerleşenler var.” (Kocagöz, 2005, s.13-48). tespitiyle çocuklarda eser aracılığıyla ulusal bir bilinç geliştirmenin yollarını aramaktadır.

Samim Kocagöz, “İzmir’in İçinde” romanında konu olarak Kurtuluş Savaşı’nı işlememesine rağmen kahramanlarının kişilik özelliklerini oluştururken ve dönemin zihniyetini yansıtırken geriye dönüş tekniğini kullanarak sık sık Millî Mücadele’yi romanında anlatır.

Büyük Taarruz’da, Tınaztepe’ye çıkarken, bir düşman askeri kendisini süngülemek için hücum etmiş. (...) Şimdilerde Kurtuluş Savaşımızın bir halk savaşı olmadığını iddia edenler var. Kısaca sırası gelmişken söyleyeceğim ki, bu gafiller, bizim gibi, benim gibi, önce 1919 yılının 6 Haziran’ında yapılan Sultanahmet Mitingini, sonra da Anadolu’da dövüşen kadınlı erkekli köylüyü görmeyenlerdir. (Kocagöz, 1989, s.26-244).

Samim Kocagöz, “İzmir’in İçinde” eserinde yaptığı tasvirle, İstiklal Mücadelesi’nin en canlı sahnelerini okuyucuya yansıtan yazarlardandır. Yazar, eserinde Kurtuluş Savaşı’nın gelecek nesillere bir şekilde doğru anlatılmasını ister. Bu dönemde savaşın içinde olan kişilere bu anlamda önemli bir görev yükler. Kendi de Kurtuluş Mücadelesi’ni realist şekilde yansıtır. Kocagöz, “Kurtuluş Savaşımız için ne denli çok anı kitabı ortaya çıkarsa o denli iyidir.” (Kocagöz, 1989, s.43). savaşın anlatılmasını istemekle yetinmez, romanın pek çok yerinde “Anlatayım, çocuklar siz de dinleyin. Kurtuluş Savaşımızın en güzel anılarından.” (Kocagöz, 1989, s.209). cümleleriyle kendisi de eserin muhtelif yerlerinde savaş anılarını romanın olay örgüsüne yerleştirir. Bu yeni nesillerin Kurtuluş Mücadelesi’ni doğru şekilde anlamasını sağlamak amacını taşır.

Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan hemen sonra her ailede bir anının kaynağıdır. Anadolu’da her bir ailede Kurtuluş Mücadelesi’nde hayatını kaybetmiş, gazi olmuş yahut savaşa katılmış bir ferdin bulunduğu aşîkârdır. Dolayısıyla sosyal hayata odaklanan romanlarda Kurtuluş Mücadelesi’nin yer alması oldukça doğaldır. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Kamyonu” yapıtında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Kardaşlar benim

herifim, oğlumun babası İstiklâl Harbi'nde gökçe bakar Sarı Paşa'nın yanındaydı, İzmir'ece yanındaydı, İzmir'de Yunan gâvuru şehit etti fukaramı.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.242). bölümünde savaşa katılmış olmanın, orada şehit düşmüş olmanın kalanlar için bir övünç kaynağı olduğunu okuyucuya aktarır.

Toplumsal yaşamı anlatmayı ve bu vasıtaıyla millî bilinç oluşturmaya amaçlayan yazarlar ulusal öğeleri sıklıkla eserlerde temsil edecek kavramlar kullanmıştır. “Yılanlı Bağ” eserinde Kemalettin Tuğcu, “Mustafa Çavuş, Kurtuluş Savaşı'na katılmış gönüllü erlerdendi.” (Tuğcu, t.y, s.6). cümlesiyle birçok ulusal öge ile birlikte Kurtuluş Savaşı'nı da gündeme getirir.

Cumhuriyet'in kuruluşu ve kuruluşu giden yolda yaşananları anlatan romanlarda devrin şartlarının tabii sonucu olarak Kurtuluş Savaşı, sıklıkla gündeme gelmektedir. 1970-1980 yılları arasında yazılan birçok romanda ise dönemin siyasi ve sosyal şartları nedeniyle Türk aydınının bilinçli şekilde kuruluş yıllarına dönerek hem savaşları anlattıklarını hem de savaş yıllarında cephe arkasında yaşanan ilginç olaylara dikkat çektiklerini görmekteyiz. “Firavun İmanı” eserinde Buğra, “Kader son sözünü Sakarya'da söyleyecekti ve Sakarya'dan ferahlatıcı bir esinti hâlâ yoktu. (...) Yunan Sakarya'da bozguna uğradı. Kumandanları, paşaları dâhil çoğunu esir aldık. Kaçanlar da er geç kılıçtan geçirilecek.” (Buğra, 2019, s.31-95) cümleleriyle Sakarya Savaşı'nın yarattığı olumlu havayı ve tarihteki önemini, önemine yakışır şekilde roman boyunca anlatır. Yine aynı eserde Buğra'ya göre, “Aynı saatlarda Sakarya en çetin, en kanlı ve en korkunç sabahına hazırlanıyordu. (...) Sakarya'da alınan sonuç büyüktü, kaderin yön değiştirmesine eşitti.” (Buğra, 2019, s.99-104). Sakarya Savaşı Türk'ün ölüm kalım savaşıydı. Tarihimizde son savunma savaşı olarak kabul edilen bu savaşta Türk milleti yok olmanın eşiğinden dönmüş, varlığını bir kez daha dünyaya kabul ettirmiştir.

“Sarı Yazma” romanı Kurtuluş Savaşı'nın başladığı ve devam ettiği yıllarda Kastamonu'nun Cide kasabasında geçer. Konumu itibarıyla önemli bir bölgede olan kasaba, Kurtuluş Mücadelesi'nin yakından takip edildiği ve desteklendiği yerlerdendir. Bütün Anadolu'da olduğu gibi bu mücadele, Cide'de de heyecanla karşılanmış ve taraftar bulmuştur.

Kurtuluş Savaşı bütün hızıyla sürüp gidiyordu cephelerde. Padişah yanlılarıyla Kemal Paşacılar parmakla gösterilmeye başlanmıştı kasabada. (...) On dört yaşından beri, yani tam beş yıl, Kurtuluş Savaşı'nın bunalımlı yılları, günleri, geceleriyle tam beş yıl, Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin en gizli işlerini, sayfa sayfa şifrelerini, Mors'un harf kalıplarına dökmüş, kulağıyla derleyip toparlayıp kağıtlara geçirmişti. (İlgaz, 2021, s.81-135).

Rıfat Ilgaz, Cide kasabasında savaşın görünümünü “Sarı Yazma”da gerçekçi şekilde anlatır. Yazar, yaşlısından gencine Cide halkının kurtuluş için nasıl mücadele ettiğini okuyucuya yansıtır. “Sarı Yazma”nın kurgusuna göre savaşın anlatılması için eğitimin bir araç olarak kullanıldığı, öğrenciler tarafından sergilenen tiyatro gösterileriyle dönem aydınlarının halkı savaşa kanalize etmeye çalıştığı görülmektedir. Ilgaz “Ben o dizeleri okurken kendimi Sakarya’da, Dumlupınar’da savaşır görürdüm. (...) Orduevinde sınıfımızın okulu bitirme gösterisi vardı. Kurtuluş Savaşı’yla ilgili bir piyes oynuyorlardı sınıf arkadaşlarım. (Ilgaz, 2021, s.63-212). bölümünde Kurtuluş Savaşı’nın halka yansımaları olumlu bulmakta ve mücadelenin tüm halk tarafından benimsendiğini dile getirmektedir.

Yakın tarihimize iz bırakmış en önemli olay olan Kurtuluş Savaşı, sanatsal anlatıların neredeyse hepsine sızmıştır. 1970-1980 arasında yaşayan insanların birçoğu savaşta bulunmuş ya da birincil kaynaklardan bilgi edinmişlerdir. Alinin Biri romanında Fahri Erdinç, “Gördüm, diye tekrarlardı Ali, kurtuluşa gönüllüydüm.” (Erdinç, 1979, s.33). cümlesinde Kurtuluş Savaşı’nda gönüllü bulunmuş kahramanına bunu ifade ettirir.

Halide Nusret Zorlutuna, “Büyükanne”de çocuklarda ve gençlerde millî bilinç oluşturmak ya da millî bilinci artırmak amacıyla tarihimizdeki önemli pek çok kişiyi ya da olayı eserin dokusuna işler. Yakın tarihimizde iz bırakmış Kurtuluş Savaşı şüphesiz gençliğin önüne konulabilecek önemli öğretilerden biri olarak yazar tarafından esere konu edilir. Zorlutuna “O zamanlar yeni öğrenmiştim. İstiklâl Savaşı gazileri için bazı okullar hastane haline konulmuştu. (...) Sakarya, dedi. Türk milletinin tarihindeki en önemli sayfalardan biridir. (Zorlutuna, 1971, s.128-140). tespitleriyle Kurtuluş Savaşı’nın tarihimiz açısından kıymetini ortaya koyar. Yazar, savaşla ilgili yaptığı değerlendirmeye de okuyucusuna net şekilde fikrini ulaştırır.

Kemalettin Tuğcu oluşturduğu tezli eserlerle okuyucuyu eğitmeyi, kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmeyi neredeyse bütün eserlerinde denemiştir. Daha çok eğitici eserleriyle öne çıkan yazar bazı eserlerinde millî öğeleri okuyucuna hatırlatma gereği duyar. “Deniz Çocuğu” romanında Tuğcu, “Kurtuluş Savaşı’nda toprak ne kadar şehit kanı içtiyse denize de yiğitlerimizin kanı karıştı. (...) İstiklâl Savaşı’na talimli asker olarak katıldık. (...) Hacı Kaptan’ı Sakarya Savaşı’nda gördüm.” (Tuğcu, 1980, s.6-13-14). tümceleriyle eserin muhtelif yerlerinde Kurtuluş Savaşı’nı hitap ettiği kitleye hatırlatır.

“Gençlik Çıkmazı”nda Naci Girginsoy, devrin sosyal olarak fotoğrafını yansıtır. Dünyadaki ve Türkiye’deki gelişmeler, ekonomik buhranlar, bireysel çıkmazlar, mahalle yaşamı ayrıntılarıyla betimlenir. Efe dayı kahramanı tanıtılırken önemli bir ayırım noktası olarak Girginsoy, “Ulusal Kurtuluş Savaşı’na katılmış, yararlılıklar göstermiş, çağının sayılı fırtınalarından.” (Girginsoy, 2003, s.40). cümlesinde Kurtuluş Savaşı’na katılmış olmayı örgüde kullanır. Bu göndermeler eserin düşünce dünyasını ifade etmesi açısından önemlidir.

“Sürgün Alayı”nda Mehmed Kemal, 1940’lı yıllarda ülkede yaşanan çekişmeleri, siyasi hareketleri, sosyal sorunları, adaletsizlikleri, polisin toplumsal hayata etkisini dile getirir. Lakin otobiyografik nitelik taşıyan bu eserde zaman zaman geriye dönüş tekniği kullanılarak yardımcı kahramanlar üzerinden Kurtuluş Savaşı’na temas edilir. Kurşunluoğlu, “Mustafa Kemal Anadolu’ya geçti. Biz gençler de işgal altındaki İstanbul’da kalamazdık, Anadolu’ya geçerek milli mücadeleye katıldık. (...) Amasya, sonra Havza, Mustafa Kemal’in Samsun’a çıktıktan sonra ilk konakladığı yerd. İstiklâl Savaşı uyanışına ait bildikleri düşünceleri arasına doldu.” (Kurşunluoğlu, 1974, s.41-240). ifadeleriyle kahramanı aracılığıyla Kurtuluş Mücadelesine karşı olumlu tavrını ortaya koyar.

“Mehmetçik Mehmet” romanında Mehmet Başaran, ülkede yaygın olan hukuksuzluklara güçlü eleştiriler getirirken romanın özünü millî unsurlardan meydana getirmektedir. Bu unsurlar roman boyunca sık sık vurgulanır. Bunlardan biri de Kurtuluş Savaşı’dır. Ülkenin yakın tarihinin en önemli olayının etkilerinin toplum hafızasında canlı şekilde sürdüğünü roman aracılığıyla görmekteyiz. Mehmet Başaran, “İzmir dendi mi tümüyle Kurtuluş Savaşı canlanıyordu kafamda. (...) Kadifekale’ye bayrağı çeken yırtık çarıklı Kuvayi Milliye erine bakarak söylüyordu bunu.” (Başaran, 2000, s.73-74). söylemiyle millî unsurların bir parçası olarak Kurtuluş Mücadelesi’ni romanın önemli dokulardan biri hâline getiriyor.

Oğuz Özdeş, “Kıbrıs Kanı” eserinde tarihî seyir içinde Kıbrıs meselesini analiz ederek sanatın kurgu dünyasına aktarır. Romanın 1970-1980 yılları arasında Türkiye’de iç karışıklıkların had safhaya ulaştığı bir dönemde yayımlandığı da düşünülürse temas ettiği millî öğelerin anlamlandırılması daha doğru yapılacaktır. Yazar Kıbrıs meselesini tahlil ederken XX. asrın hemen başında yaşanan Kurtuluş Mücadelesi’ne değinmeden geçmez. Zira bu savaş Kıbrıs Barış Hareketi için de örnek teşkil etmektedir. Özdeş, “Üstelik Kurtuluş Savaşı sırasında Türkler Batum’u Kars’ı ve Ardahan’ı Ruslardan geri almayı

başardığı...(…) Kurtuluş savaşında Türk kadınlarını ve çocuklarını karınlarından süngülediğinizi biliyordum ama doğrusu bunu bilmiyordum.” (Özdeş, 1974, s.183-231). ifadeleriyle yabancıların Türk yurdunda yaptıklarını dönemin gençliğine hatırlattığını görüyoruz. Aslında anlatılanlar Kıbrıs’a Türk askerinin çıkma gerekçesini de ortaya koymaktadır.

Mükerrem Kamil Su, “Ata’nın Romanı”nda Mustafa Kemal’in biyografisini romanlaştırır. Onun hayatının birçok ayrıntısı eserde yer bulur. Kuşkusuz Gazi Paşa’nın ömrünün en önemli aşaması Kurtuluş Savaşı yıllarıdır. Dolayısıyla bu biyografik romanda Mükerrem Kamil Su, “Gazi büyük Taarruz’un başarıyla ulaşacağından emin. İştahla kahvaltısını yedi. (...) Gazi, Karargâhını Dumlupınar dolaylarına doğru kaydıldı. (...) Kurtuluş Savaşı’nın büyük komutanları Bursa’da toplanmışlardı. (...) Gazi, gezilerinde halka Kurtuluş Savaşı’nda kadınların yaptığı işleri anlatıyordu. (Su, 1977, s.254-273). anlatımından da anlaşılacağı üzere romanın başından sonuna kadar olay akışının birçok yerine, Millî Mücadele’yi olay halkası olarak eklemiştir.

XX.yy.ın hemen başında Türklerin verdiği bağımsızlık mücadelesi aynı asır boyunca yazılan neredeyse bütün romanlara doğrudan ya da dolaylı şekilde etki etmiştir. Çünkü bu mücadele toplumsal hafızada derin izler bırakmıştır. Türklerin topyekûn bir ölüm kalım mücadelesine girişmesinin asıl sebebi ise işgal güçlerinin Türk milletine yönelik eylemleridir. Yaşanan mezalim tam anlamıyla henüz hiçbir eserde anlatılamamış sadece savaşın etkileri bir şekilde modern anlatılara yansıtılmıştır. “Öksüz Musa”da savaşın seyrinden ve etkilerinden bahseden Hasan İzzettin Dinamo, “Sakarya Savaşı’nda Mustafa Kemal’in ordusu, Yunan ordusuyla birlikte İstanbul’ dan giden yerli Rum taburunu da ot gibi biçmiş, Haymana ovalarına sermişti. İstanbul’un tutsak Türkleri, başlarını biraz daha yukarı kaldırmışlardı. (...) Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra, Beykoz Darüleytamına pek çok iş düşmeye başlamıştı.” (Dinamo, 2005, s.94-104). gibi cümlelerle romanın birçok yerinde Millî Mücadele’nin toplumda yarattığı umudu eserde ifade eder.

Erol Toy, “Zor Oyunu” metninde Atatürk’ün ölümünden sonra Türkiye’de ve dünyada yaşanan gelişmelerin Türk askerleri nezdinde nasıl karşılık bulduğunu gösterir. Rusya ve Almanya arasında yaşanan çatışmaların ve sonuçlarının değerlendirilmesi romanda sık sık anımsatılır. Daha çok askerlerin kahraman olarak işlendiği romanda ister istemez yakın tarihimizde önemli etkileri ve sonuçları olan Kurtuluş Savaşı’na da sık sık temas edilir. Erol Toy, “Babamın Kurtuluş Savaşımızı yürütürken şehit olması her zaman, her yerde göğsümü kabarttı. Öğüncüm dopdolu ama sevincim bomboştu. (...) Kurtuluş Savaşı bütün

yabancılıkları kanda yoğurup, bütünleştirdi bizi!.. (...) Bir Kurtuluş Savaşı vermenin bedelini bizim kuşak ödeyecek. (Toy, 1981a, s.10-124-169). diyerek Zor Oyunu'nun muhtelif yerlerinde Millî Savaş ile ilgili askerlerin bakış açısıyla birçok değerlendirmeyi okuyucuya sunar. Savaşın ülkenin her ferdini kaynaştırdığını, Doğu-Batı farkını ortadan kaldırdığını vurgular.

Emine Işınsu, “Sancı” eserinde birçok tarihî vakayı olay örgüsüne yerleştirerek okuyucuyu bu olaylarla yüzleştirir. Okuyucunun bu olaylarla ilgili bir kez daha düşünmesini ister. Zira bunalımlı yılların konu edindiği romanda bir kez daha geriye dönüp tarihin akışı içinde yaşananlara özellikle Türk gençliğinin bakmasının gerekliliğine inanır. Bu sebeple Işınsu, “Kurtuluş Savaşı bir gerçektir ve Mustafa Kemal samimiydi; çünkü o, kurşuna karşı gitti.” (Işınsu, 2005b, s.368). cümlesiyle savaşın gerçekliğini, acılığını, yakıcılığını ve bu uğurda yapılan fedakârlıkları hatırlatma gereği duyar.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanında Kaşkay Türklerinin var olma mücadelesini anlatır. Yazar, Kaşkayların Türkiye ile kader birliği ettiğini romanında hissettirir. Kaşkay Türklerinin Kurtuluş Savaşı'na katıldığını iddia eder. Bu sebeple doğrudan olmasa bile dolaylı şekilde Kurtuluş Savaşı'na olay akışında bir bölümde yer verilir.

Saltuk Koca Kurtuluş Savaşında Kaşkayların Anadolu'ya gönderdiği yardım kuvvetler içinde yer almıştı. Yedi bin kişi gitmişti de yedi yüz kişi ancak dönebilmişti. İşte o yedi yüz gaziden birisiydi Saltuk Koca. Bir topluluk kuruldu da ceng sözü edildi mi Antep savunmasını anlatmaya başladılar. Her anlatışında o anları yeniden yaşar, içi kabarır, sesi titrer, alnından burçak ter dökerti. (Aksoy, 1988, s.97).

Kaşkayların İran'a karşı bağımsızlık mücadelesi verirken Türk Kurtuluş Savaşı'ndan bahsedilmesi önemlidir. Yazarın Kaşkayların Kurtuluş Mücadelesi'ne destek verdiğini iddia etmesi, Türk dünyasının bir bütün olduğu tahayyülüne dayanır. Bu da milliyetçi anlayışla eser yazan birçok sanatçının ortak tavrıdır. Aynı eserde A. Aksoy, “Obanın yeni yetmeleri bu destanları defalarca da olsa dinlemenin tadına doyamamışlardı. Kurtuluş Savaşı gazilerini bunun için her obaya taksim etmişti Gündüz Han. Ceng destanlarından her obanın nasibini almasını istemişti.” (Aksoy, 1988, s.97). anlatımıyla Kurtuluş Savaşı'ndan dönen gazilerin yaşananları anlatarak obanın gençlerini eğittiğini, millî bilinç oluşturmak için çabaladıklarını vurgular. Genç dimağların beyninin tarihle ve millî duygularla donatılmasının gerekliliğini yazarın sıklıkla vurguladığına şahit olmaktayız. Yazarın “Kutlu Töre”yi yazarken de benzer bir gayesinin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.10.3. Kuvayı Milliye

Kuvayı Milliye, Türk tarihinin dönüm noktalarından en kayda değer olanların başında gelir. Yürütülen çete savaşları, işgal birliklerinin ilerleyişini yavaşlatmakla kalmamış aynı zamanda bölgesel olarak önemli başarılarla da imza atmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın temelini oluşturan bu hareket, Türk ulusuna toparlanmak için zaman da kazandırmıştır. Düzenli ordunun temelini oluşturan bu birlikler yurdun düşmandan kurtarılmasında ve yeni devletin kurulmasında önemli rol üstlenmiştir.

Mehmet H. Doğan, Kuvayı Milliye ve Kurtuluş Savaşı'nın Türk romanına yansımalarını irdelediği yazısında hem savaşın hem de savaş öncesinde işgallere tepki olarak doğan Kuvayı Milliye'nin yazın dünyasına etkisini ortaya koyar. Yazar, Kuvayı Milliye'yi oluşturan nüveleri tespit ederek Ulusal Kurtuluş Savaşı'na etkisini ve Türk aydınının Kuvayı Milliye'ye bakış açısını değerlendirir.

Kurtuluş Savaşı, önce yerel çetelerin, ülkeye giren düşman güçlere karşı baskınları, karşı koymaları biçiminde başlamıştır. Kuvayı Milliye genel adı altında ve yapısı çok karışık olan güçler, ulusal direnme hareketinin hemen başlarında siyasal ve maddi zorlukların ortaya çıkardığı gerilla çeteleriydi. Çoğunluğu sivil, eşkıya ve zeybeklerden, asker kaçaklarından, hapisane kaçkını suçlu ve sanıklardan, soygun heveslilerinden; pek azı ise gönüllü yurtseverlerden kurulu ve efelerin, eşkıya reislerinin, komitecilerin, sivil komutanların, subayların komutasındaki bu güçler, dünya kamuoyunda Türk halkının düşman işgaline boyun eğmeyeceğini göstermek; düşman güçlerin ilerleyişini durdurmak, onlara baskınlar vermek, karşı devrim ayaklanmalarını bastırmak ve en önemlisi düzenli ordunun örgütlenmesine zaman kazandırmak gibi yararlar sağladıysa da, yapısından gelen disiplinsizlik ve talan eğilimi nedeniyle hiçbir zaman zaferin tam güvencesi olarak görülmemiştir. (Doğan, 1976, s.37).

Kuvayı Milliye güçlerinin savaşın seyrine önemli ölçüde etki etmesine rağmen milis güçlerin içinde bulunan başıbozuklar nedeniyle düşmanı yenecek kapasitede olmadığı açıktır. Özellikle yoksul Anadolu insanı üzerinde talan yoluyla baskı oluşturan milis güçlerin bir kısmı hem dönemin subaylarınca hem de toplum tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün düzenli orduya geçişinde topluma uygulanan baskı, halktan zor yoluyla alınan çeşitli malzemeler, infaz, adaletsiz uygulamalar gibi faktörler etkili olmuştur. Türk aydınları Kuvayı Milliye'ye, gösterdikleri yararlılıklar nedeniyle olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmış, bunu da eserlerde yansıtmışlardır.

Millî Mücadele'ye dolaylı olarak değinilen “Halime Kaptan” romanında, Kuvayı Milliye güçlerine olumlu bir bakışın var olduğunu görmekteyiz. Kuvayı Milliye dönem romanlarının bazılarında motif olarak kullanılmakta ve olumlanmaktadır. Ilgaz, “Bu kıyılarda iyi insanlar da yaşıyor, kötü insanlar da... Zembilimde gemici kâğıdım var... İnebolu limanından aldım. Kuvayı Milliyeciler verdi bana.” (Ilgaz, 2008, s.104). diyerek Karadeniz'in kıyı kesiminde millî uyanışın nüvelerini okuyucuyla paylaşır.

Romanlarda kullanılan iç zaman ister istemez romanın dokusunu oluşturan olayları da şekillendirmektedir. Kemal Tahir'in "Hür Şehrin İnsanları" romanında Cumhuriyet'in ilk yılları anlatılırken Kuvayı Milliye'ye de değinildiği görülecektir. Yazar kahramanı Murat'ın ağzıyla olaya bakış açısını okuyucusunun dikkatlerine sunar. K. Tahir, "Ben tek başına Mustafa Kemal sevgisi pek anlamıyorum. Mustafa Kemal demek Kuvayı Milliye demek. Kuvayı Milliye demek cephede ölenler demek...Demek, Kuvayı Milliye kavgasında şartlar Mustafa Kemal Paşa'ya müsait geldi!" (K. Tahir, 2015b, s.414-606). ifadeleriyle Kuvayı Milliye ile Mustafa Kemal Atatürk'ün ve toplumun birbirinden ayrılamayacak kadar bütün olduğunu iddia eder.

Kemal Tahir "Yol Ayrımı" eserinde yine Kuvayı Milliye Hareketi'ni romanın olay akışına eklemleyerek devrin askerî gerçekliğine temas eder. 1930'lu yılların anlatıldığı eserde Kuvayı Milliyecilik gurur duyulan bir vasıf olarak kahramanın ağzından ifade edilir. K. Tahir, "Bir dakika...Söze başlarken babadan Kuvayı Milliyeci olduğunu söyledin! (...) Babanız Kuvayı Milliye'ye katılsaydı sevinir miydiniz?" (K. Tahir, 2016, 92-252). tespitiyle Kuvayı Milliyeciliğin bir ruh olduğunu ve aileden alt soya geçtiğini ortaya koyar.

Türk tarihinin önemli dönüm noktalarından birisi, şüphesiz ki Türk'ün İstiklal Mücadelesi'dir. Kurtuluş Savaşı'nın hemen öncesinde Türk milleti yaşanan işgallere karşı çıkmış, yurdun dört bir tarafında harekete geçmiştir. Ortaya konan bu kahramanlık, özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde kaleme alınmış romanları güçlü şekilde etkilemiştir. Attilâ İlhan, "Bıçağın Ucu" eserinde Kuvayı Milliyecilerden, faaliyetlerinden, bu hareketin karşılaştığı zorluklardan bahseder.

Yalan haberlerle dolu saltanat gazeteleri, kuşku ve tedirginlik sabahlarında, zehirli kasımpatıları gibi pat pat açılıyorlar: Hangisine el atsan, Kuva-yı Milliye'nin kaçınılmaz yenilgisini bildiriyor. (...) Babamın, Yunan işgalinde, Kuva-yı Milliye çetecisi olduğundan haberin var mı? (...) Beykoz'da, Mim Mim Grubu'nun Anadolu'ya kaçırdığı Kuva-yı Milliye'ciler sabırsızlanıyor. (İlhan, 2014, s.79-122-216).

"Bıçağın Ucu"nda Attilâ İlhan, kitabın farklı bölümlerinde bu kavramı esere yansıtır. Aynı eserde Kuvayı Milliye anlayışının Cumhuriyet Dönemi'nde de etkisinin sürdürdüğü görülecektir: "Demek Yüzbaşı, senin fikrince, biz eski Kuva-yı Milliye'ciler... (...) Kuva-yı Milliye'cileri işe yaramaz devrim korkulukları haline getiren, bu." (İlhan, 2014, s.230-231).

"İzmir'in İçinde" eserinde, iç zamanının 1950'li, 1960'lı yılları anlattığı ve 1973 yılında yayımlandığı düşünüldüğünde Samim Kocagöz'ün "Hani Mustafa Kemal Paşa'nın 9 Eylül 1922'de Türk ordularının, kendi ordularının İzmir'e girişini seyrettiği tepeye! Hem Kuva-

yı Milliye’yi anar, imanımızı yenileriz.” (Kocagöz, 1989, s.325). Şu satırlarında vurguladığı Şey, Kuvayı Milliye ruhunun yaŐadıđıdır. Kurtuluş M¼cadelesi’ni kazandıran bu ruh, devrin karmaŐasından T¼rk ulusunu kurtaracak ruhtur.

Kuvayı Milliye, Kurtuluş Savaşı’na giden yolda Anadolu’daki direnişin sembol¼ olarak dikkat ¼eker. D¼Őman kuvvetlerinin durdurulması, d¼zenli ordunun ¼ekirdeđini oluşturması ve d¼Őmanı Anadolu’da uzunca s¼re oyalaması nedeniyle önemli bir halk hareketi olarak tarihteki yerini almıştır. Modern sanat¼ılar, Kuvayı Milliye’den pek ¼ok kahramanlık öyk¼s¼ devŐirerek romanlarda kullanmıştır. Talip Apaydın “Toz Duman İ¼inde” romanında “Her yerde Kurtuluş Cemiyetleri kurulmuş. Gön¼ll¼ler toplanıyormuŐ. (...) Milis kuvvetleriz biz. Ne demek milis kuvveti? Gön¼ll¼ demek. Halkın toplanıp bir araya gelmesi demek. BirleŐirsek her Şeyin hakkından geliriz.” (Apaydın, 2016, s.169-234). ifadeleri Kuvayı Milliye birliklerinin Anadolu’da nasıl filizlendiğini öyk¼leŐtirir. Ayrıca yazarın eserinde Kuvayı Milliye’nin ne olduğunu da tanımladığına Şahit olmaktadır.

Kuvayı Milliye d¼Ő¼ncesi halkın i¼inden doğmuş, halkın i¼inde gelişmiş bir savunma hareketidir. Bu a¼ıdan bakıldığında o dönemde toplumun her kesiminden taraftar bulması olağandır. Yine Kuvayı Milliye d¼Ő¼ncesinin toplumsal tepkiyle oluştuğu a¼ıktır. Bu sebeple toplumun her katmanında Kuvayı Milliye ruhunu taşıyan bireylerin bulunması normaldir. Yansımaları g¼n¼m¼ze kadar s¼ren bu ruhun 1970-1980 yılları arasında yaşanan toplumsal savrulmalarda bir kez daha gündeme getirilmesi bilin¼lidir. “Kutsal Barış”ta Hasan İzzettin Dinamo, “Mudanya’ya, coşkun gen¼lik, Kuvayı Milliyeci topluluklarını g¼t¼ren vapurlarla motorların yarıŐına G¼lnihal Vapuru da katılmıŐtı. (...) B¼t¼n Dar¼leytam öğretmenlerinin katıksız Kuvayı Milliyeci oluşu bunun başlıca nedeniydi.” (Dinamo, 2007a, s.52-58). c¼mleleriyle okullar dâhil toplumun her kesimine yayılmış olan Kuvayı Milliye d¼Ő¼ncesini okuruna hatırlatır.

Özellikle yakın dönemin sosyal hayatını konu alan ve milliyet¼i ideolojiyle kaleme alınmış eserlerde ¼lkenin kuruluşunun önemli olaylarından Kurtuluş Savaşı’na ilk adımın atıldığı Kuvayı Milliye Hareketi’nin önemli yer tuttuğu g¼r¼lecektir. İdeolojik ¼atıŐmaların yoğunlaştığı 1970-1980 yılları arasında Kuvayı Milliye’nin gündeme getirilmesi bir aydın refleksi olarak da yorumlanabilir. “Cevahir ile Sadık ¼avuş’un Buğday Kamyonu” romanında Mustafa Necati Sepet¼iođlu, “Kuvayı Milliye’ye ¼uval dolusu yiyecek giyecek verdiğini de rahmet olası anam söylerdi. Azaplarını Kuvayı Milliye’ye g¼t¼r¼p eliyle yazdırdığını Şimdilerde bile bilenler vardır.” (Sepet¼iođlu, 2017c, s.134). bu kısımda

halkın Kuvayı Milliye'ye olan desteğini dile getirir. Yazar, bu durumun toplumsal yaşamda bir kıvanç kaynağı olarak nesilden nesile anlatıldığını belirtir.

Kuvayı Milliye, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında henüz düzenli ordu yokken üstlendiği rol bakımından Kurtuluş Mücadelesi'nin kuvvet bakımından çekirdeğini oluşturmuş, ruh bakımından ise savaşın kazanılmasında birincil etkiye sahip olmuştur. Bu sebeple birçok romancı Kurtuluş Savaşı'nı konu edinirken mutlaka Kuvayı Milliye'nin bu üstlendiği rolü ve mücadeleye etkisini okuyucuya hatırlatmıştır. “Firavun İmanı”nda Tarık Buğra, “Hüseyin Avni Kuva-yı Milliye'nin ilk günlerini hatırlatıyor ve böyle durumlarda silah kadar, yola getirme kuvvetleri kadar iş gören öğüt verici, aydınlatıcı, uyarıcı heyetlerden örnekler veriyordu.” (Buğra, 2019, s.32). diyerek Kuvayı Milliye Hareketi'nin toplumun savaşa kanalize edilmesindeki can alıcı işlevini vurgulamaktadır.

Kurtuluş Mücadelesi'nin yaşandığı yıllarda Gaziantep civarında yeşeren vatan savunmasının anlatıldığı “Gemileri Yakmak” romanında devrin siyasi ve sosyal yapısı hakkında da önemli tespitler vardır. Etnik farklılıklara rağmen Gaziantep'te Fransızlara karşı verilen mücadelede toplum tarafından dışlanmış bireylerin toprakları savunma çabası ve savunmaya sunduğu katkı gözler önüne serilir. Yusuf Ziya Bahadınlı, “Halkın önemli bir kısmı Kuvayı Milliye Teşkilâtı'na girip de silahlanmaya başlayınca, halktan ayrı düşmek işlerine gelmedi. (...) Milliciler günden güne çoğalıyor. (Bahadınlı, 200, s.51-60). anlatımıyla romanın önemli bir kısmında Gaziantep ve Kahramanmaraş civarında silahlı direnişi romanına konu eder.

Kurtuluş Savaşı'nı hazırlayan zemini ifade eden Kuvayı Milliye Hareketi, çoğunlukla faydalı çalışmaların yanında zaman zaman da zararlı işlere de konu olmuştur. Bu sebeple bu harekete mensup çoğu asker hızla düzenli orduya kaydedilmiş karşı çıkanlar da dağıtılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün düzenli orduya geçişte bizzat etkisinin olduğu bilinmektedir. “Alinin Biri”nde Fahri Erdinç, “Gazi, çetecilik istemeyiz, gelirsek, muntazam orduyla geliriz Yunanın hakkından, demiş.” (Erdinç, 1979, s.109). cümlesiyle romanında bu durumu tartışmakta ve tarihî bir gerçekliği dile getirmektedir. Yazar ayrıca Gazi Paşa'nın Kuvayı Milliye konusundaki düşüncesini de okuyucuya yansıtır.

Demirtaş Ceyhun, “Yağmur Sıcağı”nda dönem aydınının iç dünyasına odaklanır. Aydınların ruh dünyasını, hassasiyetlerini, çıkmazlarını, dönemin zihniyetini öznel bir bakışla dile getirmektedir. Romanda Kuvayı Milliye olgusu, kahramanın geçmişi hakkında bilgi verilirken ortaya konur. Ceyhun, “1920'lerde de Anadolu'ya gidip tek başına,

Kuvvayı Milliye'ye katılmış.” (Ceyhun, 1989, s.24). satırlarında bireysel bir tema etrafında dolaşmasına rağmen toplumsal bir olayı da gündeme getirir.

İlhan Engin “Komprador” romanında, uyanık tüccarların biraz da ticarete yalan ve hile katarak Osmanlı Devleti’nin yıkılışıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunun ardından hızla zenginleşmelerini konu edinir. Dönem anlatılırken yaşanan önemli olaylara da kısaca değinilir. İlhan Engin, “Seneler o sırada 1920’yi gösteriyordu. Kayseri’den de Kuvayı Milliye’ye katılanlar, Mustafa Kemalcilere iştirak edenler vardı. (...) Kuvayı Milliye'ye gönüllü olarak katıldı.” (Engin, 1974, s.33-40). kısmında Kuvayı Milliye saflarına katılanları belirtirken bir yandan da Hasbi gibi hiç katılmadığı halde bu birliklere katılmış gibi bunu kullananları ifşa eder.

I. Dünya Savaşı’nın hemen ardından işgaller başlamıştı. İşgal güçlerinin ve onlara destek veren gayrimüslimlerin faaliyetleri halk arasında hoşnutsuzluğa ve sonra da tepkiye sebep olmuştu. Yurdun adım adım işgali, ülkedeki tüm düzeni yok etmiş, yoksulluk daha çetin hissedilir hâle gelmişti. Hasan İzzettin Dinamo, “Öksüz Musa” romanında yetimhanelerde yaşanan dramla, Anadolu’da yaşanan dramı aynı perspektiften anlatmıştır. Anadolu’da yaşanan işgal ve sonrasında yaşananlar Kuvayı Milliye ruhunun doğuşuna da zemin hazırlamıştır. Bu ruh yazara göre bütün kurumlara sirayet etmiştir. Dinamo, “Anadolu’da Kuvayı Milliye ruhu güçlendikçe şehit çocuklarının durumu da güçleniyordu. (...) Demek ki İngilizler, Kuvayı Milliye’den dayak yedikçe gelip buradaki eski savaşçıların çocuklarını öldürmeye kalkıyorlardı. (...) Darüleytam, artık tepeden tırnağa Kuvayı Milliyeci’ydi. (Dinamo, 2005, s.31-52-93). söylemiyle Kuvayı Milliye’nin kaderiyle öksüz, yetim çocukların kaderini bir bakıma özdeşleştirmiştir. Zaman içinde bu direniş hareketinin güçlenmesi ve yaygınlaşması roman aracılığıyla okura aktarılmıştır.

3.11. Sembolik Ögeler

3.11.1. Kurt/Bozkurt

Bozkurt figürü, mitolojik zamanlardan beri Türk anlatılarının birçoğunda doğrudan ya da dolaylı şekilde vardır. Çoğunlukla Türk ulusunun dara düştüğü zamanlarda ortaya çıkan ve millete rehberlik eden bozkurt, geleneksel anlatılarda da modern romanlarda da az yahut çok kendine yer edinmiştir. Hangi amaçla kullanılırsa kullanılsın, bilinçli bir tercih olarak ya da bilinçaltının ürünü olarak Türklüğün simgesi olan bozkurt anlatı geleneğimizin vazgeçilmezlerinden olmuştur.

Zafer Altun'un kurt motifini irdelediği makalesinde kavramın kaynağını, yayılma sahasını, geleneksel ve sanatsal metinlere yansımalarını ortaya koyar. Altun, Türk'ün karakteri ile kurdun yaradılışı arasındaki benzerliklerin millî sembol olarak benimsenmesinde etkili olduğunu iddia eder.

Türklerin kutsiyet atfettiği ve kendi karakterlerinin yansımalarını onda buldukları kurt motifi Türk tarihinde en çok kullanılan kutsal sembollerden biri olmuştur. Başlangıçta muhtemelen totemik inançtan kaynaklanan bu kutsallık, zamanla seçilen o hayvanın o millet veya topluluğun simgesi, sembolü haline gelmesine sebep olmuştur. Böylece oluşan hayvan kültü, Türklerin bütün hayat safhalarında ve kültür unsurlarında kendini göstermeye başlamıştır. (Altun, 2019, s.93).

Oğuz Atay, "Tutunamayanlar" romanında bilinçle bilinçaltını, geçmişle bugünü girift şekilde kullanır. Yazar doğrudan sosyal, tarihî ya da ideolojik bir roman yazmamasına rağmen sahip olduğu roman anlayışı nedeniyle Türklerin kadim kültürüne göndermelerde bulunur. Atay, "Orta Asya'daki pembe elipsin içinden/Çıkan kırmızı oklara binerek, Bozkurtlar(kanatlı) Çin'den" (Atay, 1997, s.119). mısralarıyla Türk ulusunun hem tarihine hem kültürüne göndermede bulunur. Dönem zihniyeti nedeniyle Çin'den de bahseder.

Eserin dokusu, kurgusu ne olursa olsun Türklerdeki bu kadim anlayış az ya da çok, eserlere sızmaktadır. Kurt motifi, eserlerde çoğunlukla bağımsız oluşun, asi tavrın simgesi olarak kullanılmaktadır. İdamlık mahkûmların hayatının anlatıldığı "İdamlıklar" eserinde Kerim Korcan, "Sora dişi kurt gibi parladı hasımlarına karşı; meydanı çın çın öttürdü. Acı acı uludu. (...) Daha kapısı açılır açılmaz kurt gibi ulumaya başlamış ve infazla ilgili birçok insanı tir tir titretmişti." (Korcan, 1970, s.25-197). betimlemesiyle bir benzetme unsuru olarak kurt motifini birkaç kez olay örgüsüne dâhil eder.

Kurt ya da bozkurt motifi, ister ideolojik amaçlarla ister sanatsal amaçlarla yazılmış olsun 1970-1980 dönemi romanına önemli miktarda etki etmiştir. Milliyetçi ideolojiyle yazılan eserlerde diğer romanlara göre bu kavramın biraz daha baskın ve güdümlü olduğu açıktır. "Ak Topraklar"da Işınsoy, "Ol demler önlerinde, yelesi gün değende boz boz ışıldayan bir kurt varmış, bu kez Tuğrul ve Çağrı Beyler...Şimdi gazada Alp Arslan'ın ardına düştüklerinde, Yağmur, hep şol yelesi ışılan kurdu fikreylemekte..." (Işınsoy, 2012, s.139). tümceleriyle kurt motifini tarihî rolüne uygun şekilde olağanüstü şekilde anlatır.

Eserlerin yazılış gayesi, eserde kullanılan motifler, romanda oluşturulmak istenen imajı önemli derecede etkilemektedir. Bazı semboller ise bu yazılış amacının dışında az ya da çok eserlerde kendine yer bulmaktadır. Oğuz Atay'ın "Tehlikeli Oyunlar" eserinde bozkurt figürü amaç olmaktan çok bir benzetme aracı olarak kullanılsa da eserde temsil edilmiştir.

Atay, “Dama çıkıp ulumalıyım kurtlar gibi.” (Atay, 2020, s.259). diyerek kurt motifine dolaylı yoldan değinir.

Adalet Ağaoğlu, “Ölmeye Yatmak” romanında devrin siyasi görünümünü anlatırken süreli yayınların ismini okuyucuya aktarır. Bozkurt ve Kızılelma isimli bu dergiler bazı millî figürlerin birçok farklı alanda yansımalarının olduğunu kanıtı olarak yorumlanabilir. “Odayı yeniden Kızılelma, Bozkurt dergileriyle doldurmuş. Dergilerin üstündeki resimler, insanın üstüne her köşeden bir kurt fırlayacakmış gibi görünüyordu.” (Ağaoğlu, 2020a, s.107). ifadeleri hem devrin siyasi görünümünü resmetmek amacıyla kullanılmaktadır hem de bu sembolün günlük yaşamda da bir ideolojinin yansıması olduğunu göstermektedir.

Emine Işın, milliyetçi ideolojiyle eserler oluştururken tarihle, kültürle, ülküyle, ideolojiyle çok yönlü ilişkiler kuruyor. “Tutsak”ta, kullandığı “bozkurt” Türk tarihinde bağımsızlığın sembollerinden biridir ve Kerküklü Tarık’la birlikte kullanılması hem Tarık’ın hür düşüncesi ile hem de Kerkük’ün bağımsızlığı ve ana yurda katılması isteğiyle ilişkilendirilmektedir. Işın, “Samimiyetle İnşallah oğlum, arslan oğlum, bozkurt oğlum benim. Kerkük’ü düşman elinden kurtaracak olan oğlum benim...” diye sırtını okşardı.” (Işın, 2004, s.94). bölümünde evcilleştirilememesi nedeniyle hiçbir gücün emrine girmeyen kurt motifiyle esaret altında yaşayan ve bağımsızlık arayışında olan Kerkük halkını özdeşleştirir.

Hasan Kayıhan, “Yoklar” romanında 1970-1980 arası dönemde Turancılık fikrine ve bu fikrin simgelerine devrin bürokrasisinin ve yönetiminin bakış açısını yansıtmak amacıyla bir vaka nakletmektedir. Bir öğretmenin dersinde Turan ülküsünden bahsetmesi ve bozkurt figürü taşıması müfettişlerce soruşturulmaktadır. Yazara göre Türk kimliği ile hesaplaşmak kurumlara kadar sızmıştır. Kayıhan, “Derslerinizde öğrencilere Turancılık aşıladığınız...Bozkurt rozeti takan öğrencilerinize göz yumduğunuz hatta zaman zaman kendiniz de taktığınız...” (Kayıhan, 1978b, s.129). bu sözlerle devrin siyasi iklimini ve bunun sonucunda yaşananları açık bir dille betimler.

Tarihî gerçekliği dile getiren romanlarda biraz da milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle Türk soyu, genellikle kurt ya da bozkurtla sembolize edilir. Mustafa Necati Sepetçioğlu da Türk soyunu destanlara sinen şekliyle kurt motifine bağlamaktadır. Geleneksel anlatılarda Türk soyunun kurttan türediği şeklindeki anlatı, bu anlamıyla geleneksel anlatılardan ödünçlemedir. “Kapı”da Sepetçioğlu, “Kurt Oğuz soyudur dedik, Oğuz soyunun misali

dedik.” (Sepetçioğlu, 1978, s.170). ifadesiyle dönemin siyasi ortamına gönderme yaparken diğer yandan tarihî bir inancı da romana taşır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türklüğün sembolü olarak kabul edilen “bozkurt”un çeşitli şekillerde toplumsal hayata yansıdığını görmek mümkündür. Atatürk döneminde basılan paralar üzerinde de bu sembolü görmek mümkündür. Kemal Tahir’in “Hür Şehrin İnsanları” romanında bu tartışmaların halka yansması görülecektir. K. Tahir, “Kurdu mu? Başımıza bir de kurt sevdası çıkıyor Allah beterinden saklasın...Mustafa Kemal, ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin armasını ne olsun?’ diye sormuş. Sofradakilerden birisi ‘Kurt olsun,’ demez mi?” (K. Tahir, 2015b, s.26). sözleriyle Cumhuriyet’in ilk döneminde yaşanan gerçekliği bu ifadelerle kurguya taşır.

Türk yaşamının ve anlatı dünyasının en önemli sembollerinden olan kurt, bilinçli bir tercihle modern romanlara da yansıtılmıştır. Yazarlar, bu sembolü romanlara sokarken eserin düşünsel altyapısını bile isteye eski Türk anlatıları ve hayatı üzerine kurmaktadır. “Konak” romanı yayımlandığı dönem ve yaslandığı ideoloji itibarıyla kurt motifini ulusal bir öge olarak içerir. Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Bir kurt dinelip demet sazların arasından baş kaldırdı, kulaklarını dikti. Çamur içinde parıldayan gözlerine gün vurmuştu..uludu.” (Sepetçioğlu, 1976, s.125). tasviriyle romanda Kumral Dede karakterinin kurt motifini olumlayan ifadeleriyle okuyucusuna aktarır.

Kültürümüzdeki kurt motifi, yüzyıllar boyunca halk inanışlarında varlığını sürdürmüş, incelmış, sanatsal ve simgesel değer kazanmış ve modern anlatılarda hem figür olarak hem de bir ifade biçimi olarak kendine yer bulmuştur. Özellikle Orta Asya’da yaşayan Türkleri anlatan romanlarda kurt motifinin, sık sık karşımıza çıktığına tanık oluruz. “Kilit” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, bozkurt motifini destansı bir üslupla esere taşır.

Oğuz Hanın çadırına giren, Oğuz Hanla konuşan bir kurdu anlatmışım. O kurt gerçekten konuştu mu bilmiyorum; atalarımız konuştu dediyse konuşmuştur. (...) İşte o zaman bir gece yarısı böyle, artık ayaza karışmış bir ay ışığı var mıymış yok muymuş onun orasını iyice bilemiyorum bir Bozkurt peydahlanmış bir dağın doruğunda. Bozkurt da Bozkurtmuş hani, vay ne Bozkurt ki ne Bozkurt... (Sepetçioğlu, 1980, s.11-99).

M. Necati Sepetçioğlu, “Kilit”te işlediği konunun da etkisiyle anlatımı süsleyerek bozkurt figürünü öne çıkarmakta, ona olağanüstü bir görünüm kazandırmaktadır.

Milliyetçi anlayışla yazılan birçok romanda olduğu gibi “Çatı” romanında da Türk kimliğinin sembolü olan kurt ögesinin eserde vurgulandığını görmekteyiz. Sepetçioğlu, “Arada bir kalın taş katılığında, inat seslerde haykırıyordu: ‘Aslı kurttur kurt yavrusu kurt oluudur..kurt olur..’ diyordu. Sık sık tekrarlıyordu.” (Sepetçioğlu, 1977, s.253). ifadeleriyle

kurt ruhunun nesiller arasında yaşayacağını belirtmektedir. Bu karakterin zamana ve mekâna bağlı olarak değişmeyeceğini vurgular. Yazarın neredeyse tüm romanlarında güçlü bir figür olarak bu motifi bir şekilde kurguya eklediğine şahit olmaktayız.

Milliyetçilik fikri etrafında şekillenen eserler, düşünsel altyapılarını da bu fikri destekleyen mefhumlar etrafında oluşturmaktadır. Emine Işınsu, milliyetçi bir tavırla bugünkü Yunanistan sınırları içinde kalmış Türk azınlığın sorunlarını dillendirirken Türk kültürüyle ilgili bazı motifleri romana dâhil etmiştir. Emine Işınsu'nun "Azap Toprakları" romanı, dış Türklerin yaşadıkları üzerine odaklanır. Lakin onların Türk kültüründen koparılmasına karşı yazarın Aydın Bey'i bilinçli bir Türk olarak öne çıkarıp Türk soyunun kökenleriyle ilgili söylettiği ifadeler önemlidir. Işınsu, "Birinin ismi Bahar, diğerininki Güneş, birinin Bekir, birinin Kurt koyacak. Çünkü Aydın Bey Türkiye'de okurken öğrenmiş ve Mehmet'e söylemiş 'Türklerin suyu bir kurttan, Bozkurt'tan gelir,' diye." (Işınsu, 2005a, s.91). söylemi yazarın geçmiş Türk kültürü ve tarihiyle ilişkisini çok yönlü sürdürdüğünü göstermektedir. Yunan makamları, her ne kadar Türklerin mazisiyle bağını koparmaya çalışsa da onların çeşitli vesilelerle kadim kültürleriyle sıkı bir bağının olduğu aşîkârdır. "Ergenekon" ve "Türeyiş" gibi destanlarda karşımıza çıkan "bozkurt" figürü romanın da olay örgüsüne dâhil edilmiştir.

"Acı Su"da Hasan Kayıhan, Kırgızistan'daki Türk halkının Rus işgaline karşı uyanışını anlatır. Önce Türk ailelerin yanlarına Rusların yerleştirilmesi daha sonra da Türk topraklarına el konulması mücadelenin başlangıç noktasını oluşturur. Yazar, böyle bir konuyu irdeleyerek kurguyu inşa ederken kurgunun çeşitli noktalarına Türklükle ilgili bazı motifleri de yerleştirmiştir. Bunlardan biri de bozkurt ögesidir. Kayıhan, "Ben de diyordum ki, boz yelesi kurt gibi civan Törehan nasıl böyle uyuntu oğlanlara döndü!" (Kayıhan, 1978a, s.126). benzetmesiyle roman kurgusu içinde her fırsatta Türk kültür tarihinin önemli motiflerini olay örgüsüne taşımaktadır. Yazar, Türk gençliğini boz yelesi kurt ile özdeşleştiriyor.

Emine Işınsu "Sancı" eserinde, birçok millî ögeyi bir arada kullanmaktadır. Eserin yazılma gayesinin sanatsal olduğu kadar ideolojik kaygılarla millî bilinç oluşturmak olduğu da oldukça açıktır. Milliyetçi anlayışın temele alındığı romanlarda Türk tarihinden ve kültüründen önemli oranda beslenilmektedir. İşte bu sebeple yazar, romanında Türklüğün simgesi olan "bozkurt"u da olay örgüsüne eklemleyerek ne olduğu konusunda okuyucu bilgilendirilir. Işınsu, "Bahsetmez olur muyum ağabey, dedim ki Bozkurt millî semboldür. Siz isterseniz de istemeseniz de okullara girecek. Tarih hocası Göktürk Devleti'nden

bahsederken, Türkçe hocası, destanlarımızı işlerken Bozkurt'u anlatacaktır.” (Işınsoy, 2005b, s. 376). diyerek eserin temasına uygun olarak bağımsızlığın da sembolü olan kurt motifini eserde kullanır. Bunalımlı bir dönemde Türklere rehberlik ettiğine inanılan bozkurdun yeniden dillendirilmesi bir çıkış yolu arayan Türk gençliği için mesaj niteliğindedir.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanında bazı millî öğelerle roman kurgusunu oluşturarak eserin felsefi temelini bu kavramlarla oluşturuyor. Yazarın ideolojik yönelimi dikkate alındığında, onun Türk tarihiyle, kültürüyle, sanatıyla olan yakın ilişkisi daha iyi anlaşılacaktır. “Kutlu Töre”de Aksoy, “Kutluk Vadisi denen bir vadide Kutluk Geçidi denen bir kayada boz yeleli bir kurt’umuzun dokuz kere uluduğu...” (Aksoy, 1988, s.86). bölümünde hem mekân isimlerini seçerken hem de kurt sembolünü kullanırken geçmişle sıkı bir bağ kurmanın gayretini taşır. Aynı eserde A. Aksoy olay akışının muhtelif kısımlarında bu figürü okuyucuya anımsatır.

İndi de bir Bozkurt göründü mavi halenin arasında. Hem ne görünüştü ki o!.. Tut ki ta ayaklarının ucunda gibi, tut ki önlerinde gibi. Bozkurt indi Sarıca Tepenin başına da gür bir uluyuşla inetti Elbruzları. Kaşkayların her ilhan kaldırışında Sarıca Tepenin başına işte böyle bir bozkurt iner, onların ‘Kutlu Ola’ sesleriyle beraber nennilendirirdi dağları. (...) Gökyaylağı yurt bilen, öncüyü bozkurt bilen, töresini kut bilen aşiretim!.. (Aksoy, 1988, s.212-213).

Alper Aksoy’un “Kutlu Töre” eserinde, ilhan seçimi sırasında epeyce abartılı şekilde anlattığı sahne destanlardan mülhemdir. Yazar, geleneksel anlatılarda var olan imaja uygun bir kurt betimlemesi yapar. Her ilan seçiminde “bozkurt”un görünmesi iddiası ise eski Türk zihniyetine denk düşer. Yazarın biraz da yeni ilhanla bozkurdu özdeşleştirdiğini görmekteyiz. Hem yönetme yetkisinin Tanrı tarafından belli ailelere verildiği düşüncesi hem de ilhanın asil olması arzusu kurt motifinin kullanılmasının gerekçesi sayılabilir. Kurt, Türk tarihinde her zaman bunalımlı zamanlarda ortaya çıkmış ve Türklere kılavuzluk etmiştir. Yazarın anlatımının bu anlayışa uygun olduğunu da görmekteyiz.

3.11.2. Türk Bayrağı

Bayrak, bağımsızlığın sembolü olarak anlatı geleneğimizde az ya da çok mutlaka kendine yer bulmuştur. Dönemin siyasi ve toplumsal durumu düşünüldüğünde ise bayrak motifinin birleştirici unsur olarak eserlerde bilinçli şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. Bayrağa yüklenen anlam ve duyulan saygı Türk ulusunun ortak paydası olduğundan bu olguyu millî öğelerden kabul etmek zaruridir.

Uğur Üçüncü, Türk milleti üzerinde bayrağın anlamına dair yaptığı çalışmada tarihî seyir takip edilerek özellikle Millî Mücadele yılları ve Cumhuriyet Dönemi'nde devletin, halkın bayrağa karşı tutumunu vakalar üzerinden tahlil etmektedir. Türk bayrağının diğer devletlerin bayraklarından farklı olarak tarih boyunca uğruna ödenen bedeller nedeniyle hassasiyet gösterilen olgulardan olduğu belirtilmiştir.

İşgaller ve Millî Mücadele sürecinde uğruna büyük bedeller ödenen Türk bayrağı, Türk milleti ve TBMM Hükümeti nazarında daha anlamlı hale gelmişti. Türk bayrağı artık Anadolu merkezli kurulan Türkiye'nin meşruiyetini gösteren önemli bir millî sembolü haline gelmişti. Bu algı devletiyle halkıyla Türkiye'de ziyadesiyle oluşmuştu. Daha Millî Mücadele sürecinde Türk bayrağının yeniden yükseltilmesinin kavgası yapılırken Türk bayrağına hakaret fiillerini gerçekleştirenler, TBMM Hükümeti tarafından vatana hıyanet fiiliyle yargılanmış ve cezalandırılmıştı. Hatta kasıt olmamasına rağmen bilinçsizce yapılan eylemler dahi bayrağa hakaret olarak değerlendirilmişti. (Üçüncü, 2015, s.514).

Milliyetçi bakışı yansıttığı eserleriyle dikkat çeken Hasan Kayıhan, “Zincir” romanında bağımsızlığın sembolü olarak bayrak imgesine romandaki birçok millî öge ile birlikte yer verir. Kayıhan, “Türk’e hilâlsiz yıldız yakışmaz.. Hilâlse, sadece Kırım’da doğmaz..” (Kayıhan, 1977b, s.186). ifadeleriyle bayrakla beraber Türklerin millî birliğini okuyucuya ima eder.

“Aşk ve Zafer”de İbrahim karakteri Millî Mücadele'nin örgütlenmesi için Şanlıurfa'ya giderek çalışmaya başladığında bir masada Türk'ün kutsiyet atfettiği nesnelerin bulunuşu halkın bu sembollere verdiği ehemmiyetin göstergesidir. Masada bulunan semboller ayrıca Halide Nusret Zorlutuna'nın değerler dünyasını temsil etmesi bakımından kıymetlidir. Zorlutuna, “Eyüp beyin kocaman misafir odasının orta yerine bir masa konmuş; üstünde bir Türk bayrağı, eski bir kılıç ve Kur'an-ı Kerim var.” (Zorlutuna, 2002, s.128). bu kısımda kullandığı simgelerle fikir dünyasından ipuçları sunar.

“Ölmeye Yatmak” romanında Adalet Ağaoğlu, İlhan'ın milliyetçi yönelimini anlatırken babasının dükkânındaki kâğıt Türk bayraklarının artışı okuyucuya yansıtması milliyetçi ideolojinin değerlerini realist bir gözle ifade etmesiyle ilgilidir. Ağaoğlu, “Salim Efendi'nin dükkânında, kasanın üstünde duran türden küçük kâğıt bayrakları nicedir çoğalmıştı.” (Ağaoğlu, 2020a, s.164). cümlesiyle Türk milliyetçisinin bayrağa verdiği ehemmiyeti bayrak okuyucusuyla paylaşır.

Yazarlar, özellikle bağımsızlık mücadelesinin olduğu yıllarda bağımsızlığın sembolü olan bayrağı kutsi bir değer olarak dikkatlere sunmuştur. “Aydınlık Kapı”da Halide Nusret Zorlutuna “Bütün aşkınla bayrağı; güzeller güzeli bayrağımızı sev! Ona gönül bağışla! (...) O kadar ki, bayrağın o ince beyaz hilali ortasında artık her an, senin masum yüzünü

görmekteyim. (...) Son dakikasında bayrağa baktı, adınızı söyledi.” (Zorlutuna, 2019, s.185-186-187). bu bölümde bayrak kavramını ön plana çıkarır. Bayrak, yazara göre son kez bakılması, veda edilmesi gereken semboldür.

1970-1980 yılları arasında yoğunlaşan ideolojik çatışmalar, ülkenin bağımsızlığını tehdit eder hâle gelince Türklerde bağımsızlığın sembolü olan Türk bayrağı vurgusunu dönem aydını romanlarında öne çıkarmıştır. Kurtuluş yıllarında bayrak vurgusunun çokça öne çıkarılması bağımsızlık hassasiyetiyle alakalıdır. “Kutsal Barış”ta Hasan İzzettin Dinamo, “Aka boyanmış olan otodrezinin her iki yanına Türk bayrağı resmedilmiştir. (...) İstanbul’da İşgal Ordusu’nun egemen olduğunu unutan halk, her yanı Türk bayraklarıyla donatmış... (Dinamo, 2007a, s.47-54). diyerek biz de kurtuluşun olduğu kadar sevincin, bayramın da yansıması olarak bayrağı işaret etmiştir. Aynı romanda, özellikle 70’li, 80’li yıllarda birçok değer ideolojik çekişmelere kurban gittiği dönemde dönem aydınlarının ortak toplumsal değerleri yüceltmeleri önemlidir. Bayrak gibi ulusun simgesi olan manevi değerlerin ideolojik yaklaşımların dışında tutulması dönem aydınının refleksi olarak da düşünülebilir. “Kutsal Barış”ta Hasan İzzettin Dinamo “Pencereden dışarı bakan İsmet Paşa, balkonda dalgalanan Ay-Yıldızlı Türk Bayrağı’nın sokaktaki halk üzerinde nasıl saygılı bir etki yaptığını açıkça görüyordu.” (...) “Bayraklarını gökte dalgalanan ay ve yıldız olarak benimsemek bir ulusun gururunu anlatır.” (Dinamo, 2007a, s.251-259). tespitiyle bayrağın Türk toplumu üzerindeki saygın gölgesini ön plana çıkarır. Bayrakta sembol olarak ay ve yıldızın tercih edilmesinin gerekçesini de tespit eder.

Bayrak çoğu zaman ulusun mutluluk ve coşkun yanını yansıtsa da bazı zamanlar mutsuzluğun kaynağı olarak da görülebilir. Ülkenin işgal altında olduğu zamanlarda bayrak halkın hüznün kaynağı da olabilir. “Yüzbaşı Selahattin’in Romanı” eserinde İlhan Selçuk bu duyguyu ifade eder.

Bu geminin üstünde Türk bayrağını gördüğümüz zaman, parçalanmış vatanda vatansız kalmanın derin acısını duymuştuk. Bayrak bize bir anda vatan gibi gelmişti. Türk bayrağının bu anlamını ancak o gün algılamıştım. (...) Askeri yapının üstünde sallanan Türk bayrağı kimsesiz kalmış gibiydi. Bu bayrak Bandırma’nın Türklüğünü yansıtan tek işaretti. (Selçuk, 2004, s.7-49).

İlhan Selçuk, yenilmiş olarak yurduna dönen kahramanı Selahattin’in gözünden bayrağın simgesel anlamını vatanla ve ırkla özdeşleştirir. Bu özdeşleşme tarihsel süreçte yaşananlarla doğrudan ilişkilidir.

Bağımsızlık sembolü olarak kullanılan bayrak, halkımız tarafından ulusuna önemli hizmetlerde bulunmuş ya da vatanı için şehit olmuş kişilerin cenaze merasimlerinde de

kullanılmış, onun kutsiyetinden faydalanılmıştır. Özellikler günümüz toplumunda şehit cenazelerinde bayrak kullanımı bir gelenek hâline dönüşmüştür. “Cevahir İle Sadık Çavuş’un Buğday Kamyonu” eserinde Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Bizim bayrağımızdır. Asıldır çok şükür. (...) Bayrağa sardılar beni. Şehitliğe götürdüler.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.110-143). diyerek romanın birçok yerinde bayrakla ilgili göndermeler kullanır.

Çocuk romanları, belli yaş gruplarında bilinç oluşturmak amacıyla yazılmış güdümlü eserlerdir. Özellikle ilköğretim çağındaki bireylere ortak değerleri benimsetmek maksadıyla kaleme alınan metinlerde millî öğelere sık sık yer verilmiştir. “Yılanlı Bağ” eserinde Kemalettin Tuğcu, “Bu adama sokuluyor, onun bayrak çekişini seyrediyorlardı. (...) Köyde daha bayrak görmemiş kadınlar, kızlar ve küçük oğlanlar vardı.” (Tuğcu, t.y, s.10-24). tümceleriyle Türk bayrağını, Türk milletin ve devletin varlığıyla özdeşleştirerek okuyucuya yansıtır. Yine aynı eserde Tuğcu “Gemece’lilere Türk olduklarını haykıran bir bayrak vardı okulda.” (Tuğcu, t.y, s.41). bu bölümde bayrağı Türklüğün simgesi olarak ifade eder.

“Sarı Yazma” romanında bayrakla ilgili çok fazla anlatım olmasa da birçok millî öge ile birlikte kullanılması yazarın bu kavramı da okuyucuya hatırlatma gereği duyduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Ilgaz, “Fırdolayı bayraklarla çevrilmiş, sokak başlarımızın üzerinde gezdirdiğimiz ışıklı sandıklar bu sayvanın en gösterişli yerlerine asılmıştı.” (Ilgaz, 2021, s.64). ifadeleriyle bir töreni betimlerken bayrağı ön plana çıkarır.

Millî öğelerin sıklıkla vurgulandığı metinlerde bir sembol olarak bayrak mutlaka temsil edilmektedir. Toplumsal hayatın içine kaynaşmış olan Türk bayrağı, okullarda ya da köy idaresinde Türk devletini temsil eder mahiyettedir. “Alinin Biri” eserinde Fahri Erdinç, “Hafta başı ve hafta sonu merasimleri için Heyet odasının bayrağını ödünç alırlar.” (Erdinç, 1979, s.100). diyerek köyde devletin varlığı olarak bayrağı işaret eder.

Türk bayrağı toplumla bütünleşmiş ve hayatın her alanında bir sembol olarak kıymet görmüştür. Düğünlerde, toylarda, eğlencelerde, çeşitli törenlerde bayrağın varlığı açıktır. “Bir Çift Öküz”de Samim Kocagöz, “Davulların önünde alemleri çevrelerle süslenmiş bayrak Yakup Emminin harımından çıkar görününce...” (Kocagöz, 1970, s.296). tasviriyle bir düğün sahnesinde düğün alayının önündeki bayrağa dikkat çeker.

Ragıp Şevki Yeşim’in “Ovaya İnən Şahin” eserinde her ne kadar Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna odaklanılsa da pek çok millî öge ile beraber bayrağın da öne çıkarıldığına şahit olmaktayız. Zira bayrak, tarih boyunca bağımsızlıkla eşleştirilmiştir. Yeşim’in, “Fakat

hisarın üzerinde dalgalanmakta olan Türk bayraklarını görünce ekinlerin arasına saklanıyordu. (...) Bayrak, bayrak! Bizim bayrak! Koç yiğitlerim kaleye ulaştılar. (...) (Yeşim, 1971b, s.108-122). anlatımıyla bayrak motifini daha çok savaşa, fetihle ilişkili olarak kullandığını görmekteyiz.

Bayrak özellikle savaş dönemlerinde uluslarının bağımsızlık sembolü olarak daha fazla ön plandadır. Bağımsızlık konusunu ele alan romanlar da ister istemez bayrak imgesini kurgunun içine yerleştirmiştir. “Şeytanistan”da Ali Yüce, “Köy düğünlerinde çekilen üç renkli bayrak yerine ay-yıldızlı Türk bayrağı çekiliyordu.” (Yüce, 1976, s.147). ifadeleriyle Hatay’ın ana vatana katılmasından sonra ülkenin simgesi olarak bayrağın Hatay’da dalgalanmaya başladığını belirtir.

Bayrak, Türk toplumunun en önemli ortak paydasıdır. Ona yüklenen anlam ve kutsiyet, toplumsal kaynaşmanın en temel aracı olmasına zemin hazırlamıştır. “Kolejli Nereye” romanında Necmettin Halil Onan, “Kazanılan bir zafer şerefine bayraklar asıldığı bir cuma günü, babası onu okula götürüyordu.” (Onan, 1977, s.25). cümlesiyle zafer sonrası halkın bu zaferi kutlamak için bağımsızlığın ve ülkenin simgesi olan bayrağın öne çıkarıldığını ifade eder.

Tarihî meselelerin irdelendiği romanlarda özellikle, millî unsurlara vurgunun daha fazla ön plana çıktığı görülecektir. Oğuz Özdeş’in “Kıbrıs Kanı” romanında Kıbrıs meselesi gündeme getirilmekle kalınmaz aynı zamanda meseleye Kıbrıs’ın fethinden itibaren devamlılık açısından bakılır. 1970-1980 yılları arası, Türkiye’nin de birçok siyasi sorunlar boğuştuğu dönemdir. Bu dönemde yayımlanan roman dikkati Kıbrıs meselesine çeker.

Sabaha karşı da Kırşehir Sancakbeyi Ferhat’ın kumandasındaki birlik, Lemsos burcunun arkasındaki kulesine Türk bayrağını dikecek ve evvelce bu burçta açılmış olan gedikten ilk Türk birliği şehre girecekti. (...) Lefkoşe’nin üzerine devamlı olarak F-104 uçaklarıyla helikopterler uçuyor, bir çok evlerde Türk bayrakları dalgalanıyordu. (...) Artık yalnız Girne’de değil Girne’ye bakan Beşparmak dağlarının yamaçlarında da Türk bayrağı dalgalanıyordu. (Özdeş, 1974, s.162-186-215).

Oğuz Özdeş, akışta çok kere fetihlerle beraber bağımsızlığın ve aidiyetin simgesi olan Türk bayrağını olay örgüsüne dâhil etmektedir. Yazarın bu tavrı vatanla bayrağın özdeşleştirilmesine dayalıdır.

Mükerrem Kamil Su, “Olaylar Gemisi” romanında çocuk kahramanları üzerinden birçok millî değeri okuyucusuyla buluşturur. Onun temel amacı bazı millî unsurları gençlere ve çocuklara tanıtmak ve aşılamdır. Bu sebeple kahramanın bayrakla olan duygusal bağı öne çıkarılmıştır. Su, “Bayrak töreninde bayrağı tutarken kalbim çarpıyor, hafifçe ellerim

titriyordu. Bayrağı tutmak şerefti. Bir büyük mutluluktu. Ninem görmeliydi. Dedem görmeliydi... Törende benim bayrak tuttuğumu görünce dedem gururlanır, ninem kıvanırdı.” (Su, 1973, s.268). pasajıyla Türk gençliği için bayrağın önemini vurgular.

Türk milletinin bağımsızlığının, özgürlüğünün, vatan duygusunun en güçlü simgesi olarak bayrak birçok modern romanda karşımıza çıkmaktadır. Lakin bazı eserlerde diğerlerine nazaran daha güçlü bir bayrak vurgusu olduğunu görmekteyiz. “Ata’nın Romanı”nda Mükerrerem Kamil Su, “Meclis binasının üstünde kocaman bir Türk bayrağı dalgalanıyordu. (...) Hepsi Türk bayraklarıyla donanmıştı. (...) Minarelerde, kubbelerde, evlerde, dükkânlarda bütün çatılarda Türk bayrağı dalgalanıyordu. (Su, 1977, s.182-276-277). ifadeleriyle bayrağın sevincin, kutlamaların, şenliklerin, umudun sembolü olarak hayatın içine karıştığını okuyucuyla paylaşır. Yine aynı eserde Su, “Cumhurbaşkanlığı forsu kaldırıldı. Yerine yarıya kadar çekilmiş büyük bir Türk bayrağı kondu. Bütün kuruluşlarda, okullarda bayraklar yarıya indirildi. (Su, 1977, s.370). cümlelerinde Ulu Önder’in ölümü üzerine Türklüğün, devletin simgesi olarak bayrakların ulusal yas nedeniyle yarıya indirildiğini belirtir. Bu durum da bayrağın çok çeşitli amaçlarla kullanıldığını ve Türk’ün yaşamıyla kaynaştığını gösterir.

Türk bayrağı, sadece bağımsızlığın simgesi olarak değil hayatın her alanında kıymet gören, saygı duyulan, birçok toplumsal ritüelde simge olan bir öge olarak yaşamın içinde yer almış ve sanatsal metinlere de bu şekliyle yansımıştır. “Tırpan”da Fakir Baykurt, bayrağın kırsal kesimde nasıl algılandığını okuyucuyla paylaşır.

Ama yanındaki ay yıldızlı bayrak, havada rüzgâr filan olmadığı halde, yırtılırcasına çırpınıyor, ökseye tutulmuş keklik gibi, kurtulmaya çabalıyor. (...) Ay yıldızlı bayrağı herkes asmaz. Çevre köylerin hiçbirinde yok o görenek. Kabak Musdu getirip, ‘Görenek değilse, gösterelim, görenek olsun! Hem de rengini kanımızdan alan ay yıldızlı bayrağımızın göreneğini, Kızılca Köylerinde, en milliyetçi adam olan ben başlatayım!’ dedi. (Baykurt, 2021, s.324-325).

Emine Işınsu, “Çiçekler Büyür” eserinde 20.yy.ın başında kaybedilen topraklarda kalan Türklerin hayatta kalma mücadelesini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer. Yarattığı İlay karakteri üstünden dış Türklerin sembolize edildiği görülecektir. İlay, Bulgar sınırları içinde yaşamasına rağmen tüm bedeni ve ruhuyla Türkiye’ye bağlıdır. Onun için vatan Türkiye, bayrak Türk bayrağı, dil Türkçedir. Bayrakla ilgili şiiri görünce hissettiği tam da budur. Işınsu, “Fakat bu... Yani bu bizim bayrak için yazılmış galiba. (...) Derken hepimiz ipleri aniden çekilivermiş kuklalar gibi duruverdik. İşte orada, karşıda, minarenin üstünde! Onu böyle yükseklerde, onu böyle mavi göğü arkasına almış dalgalanırken hür görmemiştik. Onu hiç görmemiştik ki?” (Işınsu, 2007, s.94-152). betimlemesiyle bayrak

karşısında Türklük bilinci var olan insanların duygulanışını net ifadelerle aktarır. Aynı eserde yazar, minareden bayrağın indirilmesi ve bayrağa hakaret edilmesi esnasında Fatma ve İlay'ın hissettikleri duygu, tam da Türk gencinin duygularına denk düşer. Önce minaredeki bayrağa hayranlık, yaşananlardan sonra ise kahroluş Türk gençliğinin bilinçli oluşunun yansımasıdır.

Minareye asılan bayrak, bilinçsiz Türk grupları arasında bir dönüm noktası olur. Yaşanan olaydan sonra bayrak, hem milletçe hem bireysel bir uyanışın ilk adımı olur. Bununla birlikte yaşanan Bulgar zulmü artmaya başlar. Bilinçaltında yaşayan Türklük duygusu, bu bayrak olayıyla ortaya çıkar. Emine Işınsu, “Çiçekler Büyür” romanında Türklerin uyanışını ifade eder.

Bir de olayın öbür yüzü var. Şu maddi acıya dayanan işkenceler, şaşkın kafaların derlenip toparlanmasına yardımcı oluyor, ruhların karanlık köşelerine sinmiş kalmış başıboş, hedefsiz kin ve nefret kırıntıları birleşip şuur üstüne çıkıyor; güçlenip hedef tayin ediyor. Böylece öz varlıklarının ve millet olarak varlığının farkına varıyorlar. Bayraklarını birden görüvermenin etkisini de inkâr etmiyorum. (...) Beş yıl önceki olaylar daha da hararetlenerek ve genişleyerek Razgat ve dolaylarında yeniden başlamıştı! Köylerin birinde Demir Baba Tekkesi'ne bir Türk bayrağı çekilmiş; indirmek isteyen polis kuvvetleriyle köyler çarpışmıştı. O yörenin bütün resmî binaların duvarlarına, Türk gençlerini birliğe, beraberliğe ve hürriyete çağıran yazılar yazılmış. (Işınsu, 2007, s.197-311).

“Çiçek Büyür”de Emine Işınsu, romanın muhtelif yerlerinde bağımsızlık hareketlerinin başlangıç noktasını bayrak olarak belirleyerek özgürlüğün simgesi olarak bu mefhumu öne çıkarır. Bulgar rejimi bir yandan Türkiye aleyhine propaganda yaparken diğer taraftan Türk kimliğini, kültürünü, bilincini yok etmenin yollarını aramaktadır. Bayrak onlar için en tehlikeli olgudur zira bağımsızlığı çağrıştırmaktadır.

Emine Işınsu, “Azap Toprakları” romanında esaret altında yaşayan Balkan Türklerinin yaşadığı bu duyguyu bağımsızlığın sembolü olan bayrak ile tezat oluşturacak şekilde sunuyor. Her ne kadar Yunan baskısı devam etse de bayrak bir hürlik umudu olarak okuyucuya sunuluyor. Emine Işınsu, Yunanistan'da yaşayan Türk soyluların bayrağa olan sevgisini ve saygısını okuyucuyla paylaşır.

Ay yıldızlı bayrak, ay yıldız, hatta kırmızı renk düşmanlığı vardır Yunanistan'da. (...) Cumartesi günleri Cumhuriyet Bayramı'nda filân sırf onun altından geçmek için gitmiyorlar mı Konsoloshanenin oraya... Yeter mi seyretmek, yeter mi bir altından geçmek ve sonra hesap vermek Yunan polisine; yetmez! Ölüdür o al bayrak için be, ölüdür. (Işınsu, 2005a, s.89-127).

“Azap Toprakları”nda Emine Işınsu, alıntıdaki değerlendirmesiyle, yüzlerce yıldır Türk toplumunda var olan ve daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti'nde adeta kutsanan Türk bayrağına dış Türklerin bakış açılarını yansıtıyor. Bakış açıları itibariyle Batı Trakya'da yaşayan bir Türk ile Anadolu'da yaşayan herhangi bir Türk'ün farklılık göstermediğini

yazar iddia ediyor. Nerede yaşarsa yaşasın Türklerin, Türk bayrağına karşı aynı hassasiyetleri taşıdığını öne sürüyor.

Emine Işınsu, bir başka romanı “Sancı”da Türk bayrağını bir yürüyüş esnasında en önde tasvir ederek ona verilen kıymeti bir kez daha vurgular. Işınsu, “Önde al bayrak, ardında mehter...Sonra on altı Türk devletinin bayrakları ve kalpleri tek duygu ile vuran insanlar...” (Işınsu, 2005b, s.186). söylemiyle Türkiye Cumhuriyeti bayrağını öne çıkarmasında bazı özel anlamlar vardır. Diğer Türk devletlerinin bayraklarının da varlığı Türk dünyasının bütünlüğünün önemsendiğini gösterir. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin tüm Türk boylarının millî mirası üstünde yükseldiğinin yazar tarafından vurgulandığını da görmekteyiz. Türkiye Cumhuriyeti’nin sembolünün en önde olması ise öncü devlet rolünün ona verildiği şeklinde yorumlanabilir.

3.12. Tarihî Kişiliklerle İlgili Öğeler

3.12.1. Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletiyle birlikte verdiği Kurtuluş Mücadelesi’nden ötürü Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan beri birçok romanda çeşitli ifadelerle motif olarak kullanılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün ideoloji ya da sanat görüşü fark etmeksizin romanlarda doğrudan ya da dolaylı ifadelerle kendine yer bulduğu görülecektir. Toplumsal yaşamın ortak noktalarından kabul edilen Gazi Paşa, millî bir figür olarak edebî ürünlerde de kullanılmıştır.

Zeynep Korkmaz, Mustafa Kemal Atatürk’ü çeşitli yönleriyle irdelediği makalesinde onun güçlü bir Türklük şuuruna sahip olduğunu belirtir. Bu şuurun zeminini teşkil eden olayları açıklar. Mustafa Kemal Paşa’nın yetiştiği zihniyet ve dönem onun sonraki yıllarda atacağı birçok adımın da düşünsel altyapısını oluşturmuştur. Z. Korkmaz, Atatürk’ün dil ve tarih konularına gösterdiği ilgiyi özellikle vurgular. Yine teşkilatçılığı, fikir adamlığı, askerliği ve devlet adamlığı öne çıkarılan yanlarıdır.

Bilindiği gibi Atatürk, yalnız bir devlet kurucusu değil, aynı zamanda kurmuş olduğu devlete Türk milletinin sosyal ve tarihî şartlarının gerekli kıldığı sağlam temellere oturtmuş olan bir fikir adamı, bir inkılâpçıdır. Bu nedenle Cumhuriyetin ilânından sonra gerçekleştirilen inkılâplar, Türk milletinin çizilen ileri hedefe ulaştıracak olan köklü sosyal tedbirlerdir; gücünü tarih şuurundan alan yenileşme hareketleridir. Atatürk’ün inkılâpları gerçekleştirirken üzerinde hassasiyetle durduğu bir husus da bir milletin yaşama azmi ve iradesinin göstergesi olan ‘millî şuur’dur. Bir toplumu oluşturan fertlerin millet ve devlete olan bağlılığı bir maddî bağlılıktan ibaret değildir. Millet halindeki toplumların geleceğe doğru yol alan ilerleme ve gelişmelerinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkan bir ruh bağlılığıdır. (Korkmaz, 1987, s.57-58).

Oğuz Atay, kentli aydının buhranlarını konu edindiği romanı “Tutunamayanlar”da bilinç akışı yöntemiyle çeşitli olgulardan ya da kişilerden bahseder. Birçok tarihî şahsiyetle birlikte Atatürk’ten de bahsedildiği görülmektedir. Atay, “Öğretmenim bugün bir şiir okuttu: Atatürk ulu önder, onun izinden gider diyor. Yaa... (...) Bazı ihtiyarlar, Paşa’ya o zaman o kadar söyledik, başka yere taşısın diye, derler. Anlaşılan dinletememişler.” (Atay, 1997, s.76-228). pasajında Atatürk’ün, ölümünün ardından da “Ulu Önder” olarak görülmeye devam edildiğini öne çıkarır. Halkın bilincinde yaşayan bu durumun sanatsal metinlere de yansımaları ise oldukça doğaldır.

Turgut’un karşısında Mustafa Kemal duruyordu. Onu resimlerinden tanıyan biri için kim olduğunu anlamak çok güçtü; fakat Turgut tanıdı. Mustafa Kemal çok şişmanlamıştı. Saçlarının hemen hepsi dökülmüş, sırtı kamburlaşmıştı. Sesi yorgun çıkıyor, konuşurken dudaklarının arasından altın dişleri görünüyordu. Buruşuk yüzü beyaz kıllarla kaplıydı. Eski bir ropdöşambr giymişti. (Atay, 1997, s.84).

Romanın başka bir bölümünde yazar muhayyilesinde eski Türk büyükleriyle bir arada bulunur. Yazarın da devrin yaygın hitap şekliyle Mustafa Kemal Atatürk’e hitap ettiği görülür. Yazar zaman kırılmasıyla roman kahramanını Atatürk’le karşı karşıya getirir. Gazi Paşa’nın son yıllardaki görünüşünü yazarın betimlemesiyle karşı karşıya geliriz.

Eserin yazılış amacı, ideolojisi, sanatsal yetkinliği yahut kurgu düzeni Atatürk imgesinin kullanımının önüne geçmemiştir. Kullanılış sıklığı değişmekle birlikte “Ulu Önder”e dönem romanında mutlaka değinilmiştir.

Kerim Korcan, “İdamlıklar” romanında toplumsal hayatın ayrıntılarını çarpıcı bir şekilde okuyucuya aktarır. Yazar, bu eserde mahkûmların yaşamını, hayata bakış açılarını, beklentilerini, umutsuzluklarını, ruh dünyalarını net şekilde resmeder. Bunu yaparken de hem dönemseller gerçekliklerden hem de tarihî gerçekliklerden beslenir. Korcan, “Konuş ey aziz Türk Köylüsü! Konuşmak senin en doğal hakkındır. Atatürk bugünümüzü sana, yarınımızı gençliğe emanet etti!” (Korcan, 1970, s.62). bu bölümde Atatürk’ü öne çıkararak Türk köylüsünü, işçisini, gençliğini cesaretlendirmeye gayret etmektedir.

Atatürk, tüm fikrî yönelimlerde ortak payda olarak kabul edilmiş, eser hangi estetik görüşle ya da hangi ideolojik anlayışla yazılırsa yazılsın birleştirici bir figür olarak romanlarda kendine yer bulmuştur. “Yonca Kız” romanında Kemal Bilbaşar, “Her yanı çiçek, çimen bezeli Cumhuriyet Alanı’nda, bir kayanın üzerine, demirden ata binmiş Atatürk dururdu. Koluyla güneybatısına gösterirdi hep. ‘Varacağınız yer, aha ora! der gibi... Dumlupınar’da düşmanı tepelediğinde Gazi Paşa, Mehmetçiklere gür sesiyle bağırdı: ‘Ordular ilk hedefiniz akdeniz’dir, ileri! dedi.’” (Bilbaşar, 2008, s.21-36). tümcesiyle hem Kurtuluş

savaşına hem Atatürk’e gönderme yapar. Toplumsal meselelere eğilen yazar toplumun en önemli ortak değeri Gazi Paşa’yı eserin dokusuna işler.

Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılan “Halime Kaptan” romanı, çağının tanığı olurken kurgunun geçtiği dönemde yaşananları da okuruna yansıtıyor. Eserden hareketle Mustafa Kemal Paşa’nın eserde olumlu bir bakış açısıyla anlatıldığı görülmektedir. Ilgaz, “İnebolu’da öğrendim. Kemal Paşa buyruk çıkarmış. Kim sandalla üç kayıkçı bulursa, kaptana da kayıkçılara da askerlik yok, deyi... Mustafa Kemal’e bizim Zeynel daha yararlı olacaksa vereyim gitsin. (...) Mustafa Kemali görmemişti ama, onun birçok iyi şeyler yapacağına inancı vardı.” (Ilgaz, 2008, s.104-105-108). saptamasıyla halkın Atatürk’e yaklaşımını ve olumlu bakışını gözler önüne serer. “Halime Kaptan” eserinde Rıfat Ilgaz, Mustafa Kemal’e göndermeler yapmakla kalmaz Kuvayı Milliye güçlerinin Karadeniz’de oluşumunu yansıtır. Atatürk’ün askere ve topluma güven veren yanından bahsedilir.

Romanlarda Atatürk vurgusu diğer millî unsurlara oranla daha baskındır. Bunda yeni devletin kuruluşunda Gazi Paşa’nın büyük rol oynamasının etkisi açıktır. Bununla birlikte milliyetçi bakışın etkisi de Atatürk imgesinin romanlarda ön plana çıkarılmasında yadsınamaz. “Zincir”de Kayıhan, “Çok şanslıymışsınız, dedi Seyit, Atatürk’ü sever misiniz?. Severim.. Fatma iğneledi: Çok sevmelisiniz, herkesten çok sevmelisiniz üstelik. Tabii, Türkseniz.” (Kayıhan, 1977b, s.221). bu anlatımıyla Atatürk sevgisiyle Türklük kavramını eş gördüğünü vurgular.

Hasan Kayıhan, “Zincir” romanında sadece millî öğeleri gündeme getirmekle kalmayıp aynı zamanda 1970-1980 dönemine ait bazı problemleri de dile getiriyor. Toplum nezdinde rahatsızlık yaratan uygulamaları ifade ederken de yine Atatürk imgesine gönderme yapıyor. Kayıhan, “Kalk Atatürk kalk.. Kalk da gör Türk Tarih Kurumu’nu..” (Kayıhan, 1977b, s.264). ifadesi ise zaman kurumların uygulamalarına, görüşlerine gösterilen tepkiyi yansıtır.

1970-1980 döneminde hâkim olan anlayışlar irdelendiğinde millî olarak adlandırabileceğimiz motiflerin her eserde az ya da çok mutlaka kullanıldığını görmekteyiz. Eserler her ne kadar kurguya dayalı olsa da yazarlar tarafından tercihen millî motiflerle süslenmektedir. Özkişi, “Kimbilir bizim yapmayı kurduğumuz bu makina Gazi Paşa’nın ne kadar hoşuna giderdi? Bize belki de 100 lira bile gönderirdi. ‘Gazi Paşa’ devlet anlamında kullanılırdı sokağımızda... Gazi Paşa’ya ‘güzel olmuş’ dedirmek için bir başka şekil bulmalıydı.” (Özkişi, 2004b, s.24-26). cümleleriyle romanda devletin Atatürk ile

özdeşleştirildiğini belirtir. Çocukların hayal dünyasında Gazi Paşa'nın nasıl yer ettiğini okuyucuyla paylaşır.

Sadece 1970-1980 dönemi romanlarının değil Cumhuriyet Dönemi romanının ortak paydalarından belki de ilki Mustafa Kemal Atatürk'tür. Yeni kurulan devletin gururu ve bu devletin kurucusu Gazi Paşa taraflı tarafsız herkesin kaynaşma, buluşma noktasıdır. Halide Nusret Zorlutuna'nın da "Aşk ve Zafer" romanında Atatürk imgesini sıklıkla öne çıkardığı açıktır. Zorlutuna'nın, "O günden tam iki yıl sonra, güneş başlı bir büyük komutanın, bu marşı söyliye söyliye Samsun sahillerinden Anadolu içlerine gideceği; vatanı bir korkunç felaketten kurtaracağı o tarihte kimin aklına gelirdi?" (Zorlutuna, 2002, s.5). şu ifadelerden hareketle Gazi Paşa'dan hayranlıkla ve övgüyle söz ettiği görülecektir.

"Aşk ve Zafer'de, H. Nusret Zorlutuna Atatürk'ü betimlerken ona duyulan hayranlığın, saygının, güvenin tespitini görürüz. Aslında anlatılanlar sadece yazarın değil Türk halkının Gazi Paşa'ya bakış açısını özetler niteliktedir. Zorlutuna, "Ve çok geçmeden, ümidin gerçek güneşi Samsun kıyılarında doğup Anadolu'ya ışık saldı: 19 Mayıs 1919'da Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkmış." (Zorlutuna, 2002, s.95). bu tarzdaki anlatımıyla romanın birçok yerinde Atatürk'ü bir millî kahraman olarak okuyucuya sunar.

Halide Nusret Zorlutuna, eserin birçok yerinde Mustafa Kemal Atatürk'ü olay örgüsüne dâhil ederek bir yanıla eserin düşünsel dünyasını ortaya koyarken diğer bir yanıla da 1970-1980 arası dönem düşünüldüğünde okuyucusuna çıkış yolları gösteriyor. Atatürk imgesi yazar ve toplum için altında toplanılması gereken bir bayrak gibidir. O, Anadolu insanı için umudun kendisidir. Yazarın gözünden Mustafa Kemal şöyle betimlenir. Zorlutuna, "Onun Erzurum'da açtığı bayrak, bütün Anadolu'yu kapsayacak kadar geniş. Hepimiz olduğumuz yerde vazifemizi yaparsak canımızı, ırzımızı, candan aziz olan toprağımızı, istiklâlimizi, şerefimizi kurtarırız. "(Zorlutuna, 2002, s.127). pasajıyla Atatürk'ün Türk ulusu için yaptıklarını bir kez daha ifade etmekten geri durmaz. Gazi Paşa, üstlendiği misyon ve kazandığı başarılarla Türk tarihinde kendine haklı bir yer edinmiştir.

"Aşk ve Zafer" romanında Halide Nusret'in Mustafa Kemal ile ilgili yarattığı imaj dönem aydınının kurucu kadrolara bakış açısını özetlemesi bakımından değerlidir. Eserin yayımlandığı tarih dikkate alındığında Mustafa Kemal bir rol model olarak milletin özellikle de Türk gençliğinin önüne konulmaktadır. Devrin siyasi çekişmeleri dikkate

alındığında yazar, çeşitli siyasi cereyanların etkisinde olan gençliğin önüne Gazi Paşa'yı çıkarır. Zorlutuna, "Sivas'a Mustafa Kemal Paşa hazretlerine çekmiş olduğumuz telgrafın cevabı geldi. Odayı bir anda bayram havası kaplayıverdi... Bu kağıt parçası bir kurtuluş müjdesiydi...Mustafa Kemal Paşa bir şey söylüyorsa onu dinlemek şart. O, hepimizden akıllıdır." (Zorlutuna, 2002, s.151-152-154). anlatımıyla Gazi Paşa'yı birçok vasfıyla öne çıkardığı, ona duyulan sonsuz güveni defalarca vurguladığı görülmektedir.

1970-1980 arası Türk edebiyatı, sosyal ve siyasi yaşamın yansıması olarak farklı görüşlerden, ideolojilerden beslenen birçok sanatçının bulunduğu çok sesli bir dönem olarak edebiyat tarihimizdeki yerini almıştır. Lakin bu dönemde yayımlanmış farklı anlayışları yansıtan eserlerde bazı kavramların ortak olarak kullanıldığı görülmektedir. Talip Apaydın'ın "Yoz Davar" romanında da Atatürk'ün bir sembol olarak yer aldığını görmekteyiz. Apaydın, "Ula, gel bakalım buraya! Ne dinelirsin Gazi Paşa heykeli gibi." (Apaydın, 2019b, s.185). betimlemesiyle dolaylı şekilde Mustafa Kemal Atatürk'e gönderme yapar.

Farklı sanatsal gayelerle yazılan eserler odak noktası olarak millî öğeleri kullanmasalar da zaman zaman bu unsurların romanda temsil edildiğini görmekteyiz. Bu kullanımlar belli bir maksada hizmet etmemekle birlikte bu sembollerin halk nezdinde hüsnükabul gördüğünün delili sayılmalıdır. Oğuz Atay, "Tehlikeli Oyunlar"da olay örgüsünün askerlikle ilgili bölümünde Mustafa Kemal'i esere taşıyarak bu tavrını göstermektedir. Atay, Atatürk'ten dolaylı bir şekilde bahseder: "İstiklal muharebesinde atlar çok mühimmiş dedi bize anlattı. Mustafa Kemal Paşa askeri toplamış anlatmış." (Atay, 2020, s.41).

Sanatsal ya da fikrî anlamda gruplandırma yapmadan dönem romanları tahlil edildiğinde milliyetçi anlayışla yazılmış eserlerde daha yoğun olmakla birlikte değişik ideolojilerle veyahut sanatsal gayelerle yazılmış eserde ortak bazı figürlerin romanların arka planında yer aldığını görebilmekteyiz. Bu sembollerin başında Atatürk imajı gelmektedir. Atay, "Atatürk'ün tarihî nutkunu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kendi ağzından dinledik." (Atay, 2008, s.61). diyerek romanda Gazi Paşa'yı olay örgüsüne eklemeler.

1970'li yıllarda Gazi Paşa'nın vefatının üstünden otuz yıl civarında bir vakit geçmesine rağmen Türk milletinin önünde bir ideal olarak M. Kemal Atatürk'ün yaşadığını görmekteyiz. Onun ülkesi ve gençliği için koyduğu hedefler; aydınlar, öğrenciler, gençler vb. toplumsal gruplar için gerçekleştirilmesi gereken görevler olarak durmaktadır. "Bir Bilim Adamının Romanı"nda Oğuz Atay, Türk gençliğine hedef olarak aklın rehberliğinde

Atatürk'ün işaret ettiği “muasır medeniyetler seviyesini” göstermektedir. Atay, “Şimdi bütün aydınlara olduğu gibi biz Teknik Üniversitelilere düşen en mühim görev, bu necip hareketin vakarına yaraşan sükûnet ve huzuru temine çalışmak, aklın ve ilmin rehberliğinden ayrılmamak ve ATATÜRK’e layık olmaya gayret etmektir.” (Atay, 2008, s.224). değerlendirmesiyle Atatürk'ün sadece halk arasında değil aydınlar arasında da ayrı bir yere konumlandığını gösterir.

Adalet Ağaoğlu, “Ölmeye Yatmak” romanında kurguyu oluştururken toplumsal hafızayla bireysel hafızasını birleştirerek Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yaşadıklarını en çıplak hâliyle okuyucunun önüne seriyor. İlkokul yıllarından itibaren başlayan olay anlatımında Atatürk imgesinin fazlaca ön planda olduğu açıktır. Ağaoğlu, “Ulu Önderimize çok büyük saygısızlık olur...Siz yavaş yavaş ikiye ayrılınca Büyük Atamız çıktı. Ulu Atamız üstümüze bir güneş doğmuş gibi yüzünü gösterirken koro bitiyor. Atamız gidiyor. Atamız gitti.” (Ağaoğlu, 2020a, s.9-10). ifadeleriyle Mustafa Kemal'i günlük hayatın içinde halkıyla beraber resmeder.

“Ölmeye Yatmak” romanının iç zamanında Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün toplumun ve o zaman henüz öğrenci olan Aysel ve arkadaşı üzerindeki tesirini net şekilde görebiliriz. Yaşanan acının ve hüznün büyüklüğü, aslında Türk toplumun Atatürk'e olan sevgi ve saygısının yansıması olarak da düşünülebilir. Ağaoğlu, “Ah Aysel, ne mutlu, bir Türk kızı olarak sana! Güzel kardeşim, Atatürk Babamızın öldüğü gün çok ağladığını, bütün arkadaşlarının, öğretmenlerinin, müdürünün bile hıçkıra hıçkıra ağladığını yazıyorsun...Hem Ulu Önderimizin ölümüne, hem de kendi kaderime.” (Ağaoğlu, 2020a, s.63). pasajında yarattığı ideal genç kadın tipi olan Aysel karakterinin vasıflarından birinin Atatürk sevgisi olması tesadüf değildir.

“Ölmeye Yatmak” Adalet Ağaoğlu'nun Cumhuriyet'in temel değerlerini her fırsatta yansıttığı, romanını bu değerler üzerine temellendirdiği eseridir. Aysel karakteri etrafında şekillenen olaylar anlatılırken bu olayları hazırlayan etmenler, Aysel'in kişiliğini oluşturan parçalar çocukluğundan itibaren bir düzen içinde açıklanıyor. Öğrencilik yıllarında aldığı eğitim Aysel'in yaşamını biçimlendirmiştir. Ağaoğlu, “Karşısına dargın gözlerle Mustafa Kemal Atatürk dikiliyordu. ‘Bu vatani meğer kimlere emanet etmişim ben!’ diye hayıflanıyordu sanki. Halkevi'ndeki günden sonra Ata için ağlayamamanın utancı içinden silinmişti ama, şimdi böyle yeni bir utanç başlıyordu.” (Ağaoğlu, 2020a, s.151). söylemiyle Türk gençliğinin yaptığı her şeyde Atatürk'e karşı sorumluluk duyması gerektiğine dikkat çeker.

“Ölmeye Yatmak” romanında yazar, Atatürk’ün ölümünden sonra yaşanan birçok sorun da Atatürk’ün yokluğunun hissedildiğini öne sürmektedir. Hem dünyadaki gelişmeleri hem Türkiye’deki gerginlikleri akıl süzgecinden geçirecek bir liderin eksikliğini önemli bir sorun olarak yazarın okuyucunun önüne koyduğunu görmekteyiz. Ağaoğlu, “Atatürkümüz başımızda sağ olsaydı, zaten bütün çekişmelere lüzum kalmazdı sanırım.” (Ağaoğlu, 2020a, s.301). ifadeleriyle 1970-1980 arasında yaşanan sağ-sol geriliminin çatışmalarının sebebini Atatürk’ün yokluğu olarak gösterir.

Adalet Ağaoğlu, “Ölmeye Yatmak” romanında Aysel’in bir rüyasını karakterine anlattırırken Atatürk’ün bilimle ve bilim adamlarıyla birlikte betimlenmesi önemlidir. Aslında Aysel’in yetiştiği koşullar onun bilinçaltını şekillendirirken anlatılanlar da onun bilinç düzeyini ortaya koymaktadır. Ağaoğlu, “...Yabancı ciltli birer kitap bulunan profesörlerin tam ortasında nedense Atatürk de varmış işte...Fakat Ata’nın başı üstünde, o resimdeki traktörün üstünde görünen tente, gölgelik gibi bir şey... Fakat Atatürk’le yaşlı profesörlerin önünde dururken bir de bakıyorum on yaşındayım.” (Ağaoğlu, 2020a, s.341). sözleriyle Gazi Paşa’nın bilime olan merakını ve bilim insanlarına olan desteğini vurgulamak için kahramanının rüya durumundan yararlanır.

Çocukluğu Atatürk’le geçmiş, Atatürk sevgisiyle yetişmiş Aysel, bu etkiyi hayatı boyunca taşımıştır. Aysel karakteri idealize edilmiş bir karakterdir. “Ölmeye Yatmak”ta Adalet Ağaoğlu Türk gençliğinin önüne zor şartlar içinde yetişerek bilim insanı olan Aysel’i koymaktadır. Aysel kendini Atatürk’e karşı sorumlu hisseder. Ağaoğlu, “Ben böyle kırık ökçe, plak ve tilkinin başıyla uğraşırken Atatürk birden kımıldıyor. Sol elinde tuttuğu deri eldivenini yüzüme doğru sallıyor. Ürkerek başımı kaçırıyorum. Ata, sönmekte olan bir ateşi yelpazeler gibi durmadan yüzümü eldiveniyle yelpazeliyor...Bu nedenle Ata’nın yüzünü güçlkle görebiliyorum.” (Ağaoğlu, 2020a, s. 342). betimlemesiyle romanın başından sonuna kadar eğitimde fırsat eşitliği neticesinde yetişip üniversitede hoca olan Aysel karakterini yeni rejimin kazanımı olarak öne çıkardığına şahit olmaktadır.

1970-1980 arası yazılan romanlarda bazen dolaylı bazen de doğrudan Gazi Paşa’ya roman kurgusunda temas edildiği görülmektedir. Eserlerde genellikle ona sonsuz bir sevginin ve bağlılığın var olduğunu görmek mümkündür. Emine Işınsoy, “Tutsak”ta Atatürk’ün bağımsızlık konusundaki rolüne vurgu yattmaktadır. Işınsoy, “Neyse, bırak şimdi onu. Gazi Paşa olmasaydı, Anadolu tutsaktı, gerçek bu.” (Işınsoy, 2004, s.74). tespitiyle onun ülkenin kuruluşundaki yadsınamaz katkısı bir kez daha okuyucuya hatırlatılır.

Sadece Türkiye Türklerinin değil yurt dışında yaşayan Türk topluluklarının da Mustafa Kemal'e güven duyduğunu belirtir yazar. Özellikle Misakımillî sınırları içinde yer alan lakin çeşitli sebeplerle sınırlar dışında bırakılmak zorunda kalınan Kerkük, Musul gibi yerlerde yaşayan Türklerin eninde sonunda Anadolu'ya kavuşacaklarına inandıklarını, yazar gözler önüne sermektedir. Işınso, "Hele bakalım, bu İngiliz oyunu ne kadar sürer. Hele halledilsin Musul meselesi, Gazi Paşa atar mı bizi ana kucağından, atmaz! Atsaydı Lozan'da atardı, niçin geri bıraktı Musul meselesini; Gazi demişler ona, tereyağından kıl çeker gibi çekip alıverecek bizi." (Işınso, 2004, s.91). değerlendirmesiyle romanın iç zamanında kuruluşun ilk yıllarına giderek dönemin sorunlarını romanda dile getirir.

Emine Işınso'nun "Tutsak" romanında gündeme getirdiği noktalardan biri de Atatürk'e dış Türklerin bakış açısının olumlu olduğu savıdır. Atatürk sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanı değil Türk dünyasının da lideridir. Yazarın, Tarık'ın babasına söylediği 'Turan'ın hakanı' yakıştırması bir ümidin yansımasıdır. Işınso, "O zaman kralımız, bizim Gazi Paşamız olacak değil mi? O, Turan'a hakan olacak!" (Işınso, 2004, s. 94). ifadeleriyle ideolojik eğiliminin yansımasını da romanda temsil etmektedir.

Milliyetçi anlayışla yazılan eserlerde daha çok Mustafa Kemal Paşa'nın yaşadığı dönemde gelişen milliyetçi tavra ve onun bu konuda gösterdiği olumlu tepkiye dikkat çekilir. "Tutsak"ta Emine Işınso da bu noktayı gündeme getirmekte ve Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra bu hareketlerin görmezden gelindiğini ifade ediyor. Işınso, "Büyük milliyetçiler yaşamış, ölmüş; lâftan, fikirden harekete geçen olmamış. Gazi Paşa zamanında başlayan birtakım hareketlerde, sonradan köreltilmiş ve mesele gerçekten uyutulmuş." (Işınso, 2004, s.148). bu iddiasıyla roman kurgusunun sınırları içinde bazı ideolojik değerlendirmelerin var olduğuna tanık oluyoruz.

Türkçü anlayışla yazılan birçok romanın ortak ve millî motiflerinden en önemlisi Gazi Paşa'dır. Kayıhan, "Yoklar" eserinde Atatürk'ün düşünce dünyası ve kıymet verdiği değerleri delilleriyle ortaya koyduğunu görmekteyiz. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki bazı uygulamalar Atatürk'ün Türklük hakkındaki görüşlerini de ortaya koyar niteliktedir. Kayıhan, "Bozkurt rozeti davası.. Türklüğün sembolü olan, Atatürk'ün sevdiği kişilere soyadı olarak verdiği, paraların üzerine işlettiği bir resmi taşımak suç mudur diye soracağım..." (Kayıhan, 1978b, s.131). diyerek Atatürk'ün vefatından sonra kurumların Türklükle ilgili bazı motiflere karşı takındığı tavra tepki gösterir.

1970-1980 yılları arasında yazılan romanlar daha çok ideolojik gayelerle güdümlü şekilde yazılmasına rağmen modernist tarzda ele alınan eserler de yok değildir. Bu tarzda oluşturulan kurgularda millî öğelere fazlaca yer verilmese de toplumun ortak bilinçaltını yansıtan bazı mefhumların dolaylı olarak kurguda kendine yer bulduğunu görmekteyiz. Leylâ Erbil'in "Tuhaful Bir Kadın" romanındaki Atatürk imgesi eserde bir gönderme olarak vardır.

...Cumhuriyet çocukları bunlar, düşmansız bir vatan bıraktık onlara Atatürk'le birlikte, ne savaş ne kıtlık gördüler, ne üseraya düştüler, ne Yonan dayağı yediler, ne gâvur bandırası düştü yeşil gölgesine gemilerinin. Hangi doktor, Atatürk'ün çocuğu olan hangi insan yavrusu tabanları boydan boya yarık benim gibi bir hastaya bakmaz. (Erbil, 2021, s.69).

Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılan eserlerde millî unsurlara doğrudan temas edilmez. Olay örgüsünde kurguya bağlı olarak zaman zaman bu kavramlara gönderme yapılır. Yaşar Kemal'in "Deniz Küstü" romanında Atatürk'e bir bölümde gönderme vardır. Y. Kemal, "Bizim bir komutanımız vardı, adı Salih Paşa... Meymenetsiz bir adamdı ya, Atatürk onu severmiş..." (Y. Kemal, 2020b, s.83). ifadesiyle Atatürk'ün birini sevmesini bir ölçüt olarak kullanıyor.

Yaşar Kemal'in "Yağmurcuk Kuşu" eserinde Ankara'ya dışarıdan bakılmış, halkın Mustafa Kemal'e ve devrin yöneticilerine, milletvekillerine bakış açısı yansıtılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'le ilgili olumsuz bir tavır esere yansımazken devrin yöneticileri hakkında müspet bir yaklaşım görülmez. Y. Kemal, "Örneğin İsmail Ağanın bir yolunu bulup öldürteceği, bunu yapamazsa onu Mustafa Kemal Paşanın gözünden düşüreceği, şimdiden bunun yerini yaptığı...Çukurovada başka bir söylenti daha durmadan dolaşıyordu, onun Mustafa Kemal Paşayı öldürtüp yerine geçeceği..." (Y. Kemal, 2021c, s.379). bölümünde dolaylı olarak Gazi Paşa'dan olay akışında bahsettiğini görmekteyiz.

Mustafa Kemal Atatürk, hangi anlayışla, hangi formda, hangi amaçla yazılırsa yazılsın sanatsal eserlerin ortak motifi olarak dikkat çekmektedir. Neredeyse bütün eserlerde dolaylı ya da doğrudan olay örgüsünde Mustafa Kemal Atatürk'e temas edildiği görülmektedir. Selim İleri de "Bir Akşam Alacası" eserinde geriye dönüş tekniğiyle anlattığı bir olayda Mustafa Kemal Atatürk'e olay örgüsünde yer verir. İleri, "Büyükbabası askerdi, Kurtuluş Savaşı'na katılmış, Mustafa Kemal'in yanında yer almıştı-galiba komutandı. Savaştan sonra Atatürk'ün trenle Pendik'ten geçeceğini öğrenen büyükbaba, eski asker, istasyona çıkıyor, cumhurbaşkanını esenliyor." (İleri, 2010, s.276). sözleriyle Mustafa Kemal Atatürk'ü dolaylı yoldan kurgusal akışa dâhil eder.

Tarık Buğra, “İbiş’in Rüyası” romanında dönemin siyasi hayatını betimlerken Mustafa Kemal Atatürk ve yeni kurulmuş ülkeye de temas etmektedir. Dünyadaki siyasi ve sosyal görünüm olumsuz şekilde ifade edilirken Türkiye yeni kazanılan zaferle iyimser bir bakışla tasvir edilir. Buğra, “Türkiye, Gazi Mustafa Paşa’sıyla, hele kazandığı eşsiz zaferle pırıl pırıldı işte.” (Buğra, 2021, s.37). cümleleriyle Atatürk’ün varlığının ülkenin geleceğine dair olumlu bir inancın kaynağı olduğunu öne çıkarıyor.

Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılan birçok romanda temel felsefe toplumsal problemleri dile getirmek, toplumun dikkatini bu sorunlara çekmektir. Millî bilinç oluşturma ya da millî kültüre ait öğeleri öne çıkarma gibi gayeler toplumsal içerikli eserlerde genel olarak görülmez. Yaşar Kemal, “Demirciler Çarşısı Cinayeti” eserinde ağalık sorunu, toprak ve su sorunu, toplumsal geri kalmışlık gibi Çukurova yöresinin sorunlarını anlatırken Mustafa Kemal Atatürk’ü kurgunun uygun yerlerinde olay örgüsüne yerleştirmiştir. Y. Kemal, “Ben dedi, Mustafa Kemal Paşanın aşığıyım Vali Paşa, beni dinlemeden mi gidiyorsun? (...) Mustafa Kemal Paşaya bir yıl saz çaldım. Vali onu tepeden tırnağa süzdü. Mustafa Kemal Paşanın aşığının yüzünden bile daha kocaman, fırlamış, ucu pürtüklü kocaman bir burnu vardı.” (Y. Kemal, 2021a, s.246). satırlarda Mustafa Kemal’in çok da ön plana çıkarılmayan sanat zevkine dair ipuçları mevcuttur. Halk kültürüne, halk şiirine dair yaklaşımını bu alıntıyla değerlendirmek mümkündür.

Aynı eserde, bir başka bölümde Yaşar Kemal, Atatürk’ün halk nezdindeki görünüşünü, Türk halkının gönlündeki yansımaları okuyucuya sunar. Y. Kemal, “Biz Avrupalının hizzasına çıkmaya kararlı imanımızı, ulu önderin kılavuzluğunda, ulu Bozkurdumuzun kılavuzluğunda vermişiz. Bundan hiç şüphemiz olmasın.” (Y. Kemal, 2021a, s.246). diyerek Atatürk’ü Türklüğün simgesi bozkurtla özdeşleştirerek aktarır.

Toplumcu gerçekçi anlayışla kaleme alınan eserlerde çoğunlukla toplum hayatı yalın şekilde esere taşınsa da toplum hayatında yer etmiş önemli figürler de eserlerde kendine yer bulmuştur. Cumhuriyet’in kuruluşundan hemen sonraki yılların anlatıldığı “Büyük Mal” eserinde Kemal Tahir eserin muhtelif yerlerinde ülkenin kurucusuna eserinde yer verir. Kırsalda yaşayan halkın Gazi Paşa’ya bakış açısını da eserde dile getirir.

Gazi Paşa’mız sağ olsun, ‘Oyu karılara verdim,’ dediyse, ‘Erkek milletini başını yularlayıp ellerine verdim,’ mi dedi? Hayır, demedi...Hele de Gazi Atatürk Efendimiz arslan gibi Çankaya’da oturdukça, yüreği vesvese salmayı Sülük Bey’e hiç yakıştıramadık, dediler... Çok yaşasın Gazi Kemal Paşa Atatürk’ümüze, bizim çok hizmetlerimiz vardır ki cihan değer hizmetlerimiz vardır. (K. Tahir, 2015a, 10-34-84).

Sosyalist Gerçekçi tarzda eser üreten Attilâ İlhan, Türk tarihinin dönüm noktalarını ve bu dönemlerin önemli olaylarını romanlarında dile getirmiştir. “Sırtlan Payı” romanında Osmanlı Devleti’nin yıkılışı ile Cumhuriyet’in kuruluşu arasında yaşanan fırtınalı dönemi sosyal gerçekliği ile birlikte anlatan sanatçı devrin öne çıkan siması olarak da Mustafa Kemal Paşa’yı romanın muhtelif yerlerinde olay akışına dâhil eder.

Mustafa Kemal Paşa, Erzurum’a zat-ı şâhanenin iradesiyle gittiğine göre, acaba ‘resmen’ başvurulursa Babiâli’nin buna tepkisi ve bu tepki üzerinde Saray’ın etkisi ne olacaktır? Zira Mustafa Kemal Paşa’nın... (...) Mustafa Kemal Paşa’nın, Sivas’ta da bir Müdafaa-i Hukuk kongresi yapacağı duyulalı, herkesi bir telaş almıştı. (...) Kemal Paşa bir taraftan Ali Galip’le Bedirhanîlerin Sivas’ı basmalarına mâni olmaya çalışırken, bir taraftan da mandacı taifesi ile mücadele etmekteymiş. (İlhan, 2004, 126-298-377).

Atatürk’ün Türk tarihinde oynadığı mühim rol düşünülürse onun doğrudan ya da dolaylı şekilde pek çok modern esere sızmış olması doğal görülmelidir. Hem de Atatürk, ideoloji ya da sanat düşüncesi farklılığı gözetmeden az veya çok birçok romanda bir önemli bir figür olarak okuyucuyla buluşmuştur. Fakir Baykurt’un “Keklik” romanında bir adalet arayışının timsali olarak roman kahramanının Atatürk’ün mezarını ziyaret ettiği gözler önüne serilmektedir. Baykurt, “...ne yapacağımı bilmeyerekten Hazreti Atatürk’ün Anıt Gömüt’üne kadar vardım... Babam çok güvendi Gazi Paşa’sına. Ölünceye kadar. (...) Atın üstüne çıkmış yetmemiş, bir de anıtın üstüne çıkmış rahmetli Atatürk.” (Baykurt, 2020, s.77-172). tümceleriyle vefat ettikten sonra da Gazi Paşa’nın halkın gözünde bir umudun yansıması olduğunu ifade eder.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk tarihinin yakın dönemine hem asker hem de kurucu önder olarak damga vurmuş bir isimdir. Fikirleriyle sadece yaşadığı dönemi değil sonraki yılları da şekillendirmiş bir liderdir. Bu yüzden Cumhuriyet Dönemi’nde kaleme alınmış edebî eserlerde devrin siyasi, sosyal ya da tarihî gerçekliği dile getirilirken Mustafa Kemal Atatürk’ü anmak bir mecburiyet hâline dönüşmektedir. K. Tahir, Atatürk’ün öne çıkan özelliklerini okuyucuya aktarır: “Ben böyle zamanlarda Mustafa Kemal Paşa’ya inanıyorum efendim. (...) Yok canım! Siz Mustafa Kemal Paşa’yla nasıl bir olabilirsiniz? Onun fazladan nesi var? Bir kere dâhi! Sonra cesur bir reis...” (K. Tahir, 2015b, s.28-687)

Kemal Tahir, “Yol Ayrımı” romanında yeni Cumhuriyet’in çok partili hayata geçişinde yaşadığı çalkantıları gözler önüne sermektedir. Devrin zihniyeti yansıtılırken de siyasi figürlerin, roman sanatının sınırları içinde tarihî gerçeklikten kopmadan aktarıldığı görülecektir.

Mustafa Kemal Paşa’mızın ve de Gazi Baba’mızın ve de Ebedi Şef’imizin, ulu kurtarıcımız, Halk Fırkası Genel Başkanımız ve de Allah’tan aşağı Cumhurreisimiz efendimizin gözbebeği bir Daldal Şofördür... Gazi Paşa’mıza geldi mi, sıradan bir cumhurbaşkanıdır? hayır bunca

gâvur kırmış, ordular bozmuş, nice beyden, paşadan adam asmış bir Gazi Paşa'dır. (K. Tahir, 2016, s.55-67).

1970-1980 arası yazılan birçok romanda Mustafa Kemal Atatürk doğrudan ya da dolaylı olarak Cumhuriyet'in kurucusu olarak ya da Millî Mücadele'nin önemli bir simgesi olarak kendine yer bulur. Bu Atatürk'ün yakın tarihimizin en önemli sembolü olmasıyla alakalıdır. Kemal Bilbaşar, "Bedoş" romanında dolaylı da olsa Mustafa Kemal'den eserin muhtelif bölümlerinde bahseder. Bilbaşar, "İstanbul'un işgali üzerine Kemal Paşa, Ankara'da yeni bir meclis toplamış, yeni bir hükümet kurmuştu. (...) Bayram Ağa, şimdi Gazi Paşa diye çağrılan Mustafa Kemal'in düşmanı Anadolu'dan sürüp çıkaracağı inancıyla gülüp söylüyordu." (Bilbaşar, 2015a, s.174-193). bu kısımda romanın iç zamanında Kurtuluş Savaşı yıllarından bahsederken halk üzerinde Gazi Paşa'nın bıraktığı olumlu etkiden bahseder.

Çocukları eğitmek, millî bilinç oluşturmak ya da öğreticilik amacıyla yazılan romanlarda millî öğelere bilinçli şekilde yer verildiği ve bu kavramların sıkça vurgulandığı görülmektedir. Halil Kocagöz, "Ötleğen Kuşu" eserinde bu öğelere eserin muhtelif yerlerinde yer verir. Mustafa Kemal Atatürk de romanda sıkça karşımıza çıkan millî öğelerdendir. Kocagöz, "Çünkü Atatürk'ün komutanlarla birlikte buradan geçeceği, Germencik çayında yapılacak geçit gösterisine gideceği kulaktan kulağa yayılmış. (...) Kemal Paşa buradan geçecekmiş deniyor... (...) Sonra alanı şöyle bir döndük, daha önce okuldan getirdiğimiz, büyük önderimizin büsbütün yöresinde, bir aile gibi toplanıverdik." (Kocagöz, 2012, s.81-82-107). sözleriyle romanın olay örgüsünde birçok millî öge ile birlikte Mustafa Kemal Atatürk'e yer verildiği görülmektedir.

Tarih konusunun işlendiği yahut toplumsal konuların irdelendiği eserlerde dönemin siyasi ve askerî olayları da eserlere yansımaktadır. Toplumu kaynaştırma açısından ortak değer olarak kabul gören Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet Dönemi'nde eserlerin neredeyse tamamında az ya da çok temsil edilmiştir. Kemal Tahir gibi Türk tarihinin farklı evrelerini toplumcu bakış açısıyla ele alan yazarlar ise Atatürk'ü eserlerde sık sık yansıtmıştır. "Bir Mülkiyet Kalesi" romanında K. Tahir Mustafa Kemal'in dış görünüşüyle birlikte karakterini de betimler.

Mahir efendi, Mustafa Kemal beyi, Anafartalar'da görmüştü. Sarı yağız, gök gözlü, zaif bir adam! (...) Mustafa Kemal bir anda her şey oldu. Ümitsizlik, bazan kuvvetlerin en mağlup edilmezi haline gelir. En mağlup edilmezi ve en umulmaz işleri başaranı... (...) Ne denirse densin Mustafa Kemal Büyük adam. (K. Tahir, 2004, s.220-226-328).

Kemal Tahir'in "Bir Mülkiyet Kalesi" romanında Osmanlı Devleti'nin son döneminden Cumhuriyet'e ulaşan süreçte Mustafa Kemal'in Osmanlı subayından bir kurucu lidere

dönüşümü de yansıtılır. Roman kahramanı Mahir Efendi gözünden Atatürk'ün topluma yansımaları irdelemek mümkündür.

Aferin Kemal Paşa'ya...Zamanında karar verdi, verdiği kararı derhal tatbik etti.(...) Binaenaleyh Kemal Paşa, ancak son ümit olarak, son boğuşmaya saklanmalıdır. (...) Mustafa Kemal Paşa söze karışmadan ileri sürülen fikirleri tartışıyordu.(...) Filhakika, düşman, Mustafa Kemal'in gerek ilmi gerek sezme kuvvetiyle sözbirliği etmiş gibi, onun hazırlandığı gibi harekete geçti. (K. Tahir, 2004, s.329-385-390).

Millî şuur oluşturmak amacıyla belli yaş gruplarına yönelik olarak yazılan çocuk ya da gençlik romanlarında idealize edilmiş bir Atatürk imgesinin okuyucuya sunulduğu görülmektedir. “Ötleğen Kuşunun Sonu” romanında Atatürk'ün ölümünün Murat Öğretmen tarafından sınıfa duyurulduğu sahne bu fikri somutlar niteliktedir. Kocagöz, “Birden Murat öğretmen'in boğazının düğümlemlerine bize baktığını görünce yüreğim hop etti. Tıpkı önderimiz Atatürk'ün aramızdan ayrılışını bize duyurduğu gibi. (...) Bana öyle geldi ki, duvardaki Atatürk resminin ölümsüz bakışları, sanki öğretmenimizinkiyle birleşiyor.” (Kocagöz, 2005, s.15-16). tahliliyle Atatürk'ün vefatının öğretmen ve öğrenciler üzerinde yarattığı duygusal hâli okuyucuya aktarır.

Birçok modern roman temel felsefesini okuyucuya aktarırken romanın iç zamanında yaşanan devrin zihniyetini de yansıtır. Kemal Bilbaşar, “Yeşil Gölge”de kırsal yaşamı eleştirel bir bakış açısıyla okuruna yansıtırken devrin siyasi ve ekonomik yaşamında Mustafa Kemal'in etkisini okuyucuya aktarır: “O vakit, Gazi Paşa sağdı her şeyden önce. Çizmesindeki barut kokusu burcu burcu kokuyordu daha. Fabrikalar kuruluyor, yollar döşeniyordu. Herkeste alabildiğine bir umut uyanmıştı. Bir ucuzluk, bir bolluk sürüyordu memlekette.” (Bilbaşar, 2015b, s.99).

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet Devri modern anlatılarının ana figürlerinden birisi olarak karşımıza çıkar. Tarihî meselelere eğilsin yahut eğilmesin birçok romanda dolaylı ve doğrudan Gazi Paşa'yı kurgunun olağan akışı içinde uygun bir yerlerde görmekteyiz. Cumhuriyet Dönemi'nde 1950'li yılların anlatıldığı “Bıçağın Ucu”nda “Suat, boylu boyunca gecenin dibinde, taşıma bitip gemi iskeleden ayrılana kadar, Mustafa Kemal Paşan'ın sözlerini, emir tekrarlar gibi içinden tekrarlıyor: (...) Şu Mustafa Kemal'in sözgelişi, henüz genç ama Anafartalar savunması yüzünden, yine de namlı.” (İlhan, 2014, s.81-219). cümleleriyle Mustafa Kemal Atatürk'ün toplum hayatının her anında canlı şekilde yaşadığını yazar gözler önüne sermektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, millî bir figür olarak ideolojik yaklaşım ya da roman anlayışı fark etmeksizin 1970'li yıllarda yazılmış birçok eserde yer almıştır. Orhan Kemal'in hayat

hikâyesinin anlatıldığı “Orhan Kemal’in İkbâl Kahvesi” eserinde Nurer Uğurlu da “Ama Mustafa Kemal Paşa akıllı adamdır. (...) Mustafa Kemal Paşayı düşün..Koskoca bir saltanata kafa tutup padişahı ölüme mahkum etti..Yıldı mı?.. Yılsa bugün Mustafa Kemal Paşa olur muydu?..” (Uğurlu, 1972, s.214-228). sözleriyle Gazi Paşa’yı romanına bir öncü örnek olarak taşır.

Millî Mücadele yıllarını, doğrudan ya da dolaylı şekilde anlatan pek çok eser savaş bittikten sonra yazılmıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde hâlâ bu dönemin eserlere güçlü şekilde etki ettiğini görüyoruz. Kurtuluş Savaşı’nın en güçlü figürü olan Mustafa Kemal Paşa’nın da dönem romanlarında oldukça fazla anlatıldığı açıktır. “İzmir’in İçinde” romanı Kurtuluş Savaşı temasını işlememesine rağmen yazar geriye dönüşlerle hem Atatürk’ten hem de Kurtuluş Savaşı’ndan sık sık söz eder. Kocagöz, “O sıralarda Mustafa Kemal Paşa, tek başına, yalnız ordusu ile dövüşüyordu. (...) Elbette hepimizin Atatürk’e sonsuz hayranlığımız var. (...) Mustafa Kemal Paşa, kendi değişî ile, ‘sine-i millette’ tek başınaydı.” (Kocagöz, 1989, s.23-25-26). tümceleriyile Atatürk’ün zaman zaman yaşadığı yalnızlığı ve millete sığınışını dillendirir. “İzmir’in İçinde” eserinde Kocagöz onun dil konusundaki tutumunu “Babam, Atatürk, sade Türkçeci idi ama gördüğü eğitimden ötürü Namık Kemal üslubu ile yazardı, der.” (Kocagöz, 1989, s.25). şeklinde yansıtır. Bu eserde Atatürk’ün askerlik sanatına dair görüşleriyle birlikte savaş konusundaki tavrı da yansıtılır. Kocagöz, roman kahramanlarından bir albayın ağzıyla “Albay Nazif Tınaztepe der ki, Mustafa Kemal Paşa’nın şu sözünü aklında iyi tut oğlum: ‘Savunma olarak yapılmadıkça savaş bir cinayettir! Ben bir asker olduğum halde Atatürk’ün büyüklüğüne ve bu sözünün de büyüklüğüne inanıyorum.” (Kocagöz, 1989, s.72). sözleriyle onun vatan savunması dışında savaşa karşı olduğunu iddia eder. “İzmir’in İçinde” romanında sıklıkla Mustafa Kemal Atatürk’ün Türkiye Cumhuriyet’ini kurarken yalnız oluşundan, gerekli kadro olmayışından bahseden Samim Kocagöz, “Kadrosuz Mustafa Kemal, ancak cumhuriyeti kurabildi. (...) Cumhuriyet’in ilanından Atatürk’ün ölümüne dek geçen zaman, bir cumhuriyet kadrosu yetiştirmeye yetersizdi. (...) Halk, Mustafa Kemalle birlikte, emperyalistlere karşı sadece yurdunu kurtarmak için savaşıyordu. Mustafa Kemal’i tek başına bir kadro olarak benimsemişti.” (Kocagöz, 1989, s.113-204-205). değerlendirmesiyle Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra nasıl ve nelerle mücadele edildiğini de gözler önüne serer. Halkla olan yakın münasebeti onun hem halk tarafından benimsenmesini hem de liderlik vasfını pekiştirmesini sağladı. Kocagöz, “Atatürk, elinden geldiğince halka yaklaştı, halka kendini sevdirdi.” (Kocagöz, 1989, s.219). diyerek ona

karşı duyulan sevginin doğal olduğunu vurgular ve sebeplerini de ortaya koyar. Yazar, “İzmir’in İçinde” eserinde halkın Atatürk’e duyduğu güveni ve koşulsuz sevgiyi sık sık tekrarlar. Onun ordusunda, emrinde savaşan askerlerin bunu bir kıvanç olarak dile getirdiğini görürüz. Toplumsal hayatı dile getiren ve realist bakışla eserler kaleme alan Kocagöz, “Siz Nazif Bey, hiç olmazsa kubbede hoş bir sada bıraktınız. Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın İstiklal Ordusu’nun gazilerindensiniz!” (Kocagöz, 1989, s.202). sözleriyle Mustafa Kemal’in ordusunda olanın toplum hayatındaki karşılığını ifade eder.

20. yüzyılın en büyük simalarından biri şüphesiz Atatürk’tür. Hem askerlik dehası hem de sonraki dönemde barış görüşmelerindeki başarısı onu, bu asrın en gözde liderlerinden yapmıştır. Dolayısıyla 1970-1980 yılları arasında yazılan birçok romanda Atatürk, bir simge olarak yer alır. Atatürk, kurtuluşun, yeniden doğuşun, bağımsızlığın sembolü olarak dikkatlere sunulur. Dönem romanında, yakın tarihimiz olması münasebetiyle Kurtuluş Savaşı yılları birçok romanda konu olarak ele alınmıştır. Talip Apaydın, “Toz Duman İçinde” eserinde “Mustafa Kemal Paşa mı dedin? Tanırım. Çanakkale’de kumandanımızdı. (...) Mustafa Kemal Paşa’yı çok övdüler, dedi İbrahim Bey. Kurt gibi adammış. (...) Güvenin, hiç kuşkunuz olmasın. Sapına kadar vatanseverdir. Akıllı, cesur.” (Apaydın, 2016, s.168-171-382). tanımlamasıyla I. Dünya Savaşı sonrasında Anadolu’nun işgali sırasında küçük bir köyde yaşananları ve Mustafa Kemal isminin halk üzerindeki etkisini gözler önüne serer. Atatürk’ün üstün vasıfları okuyucuya tanıtılmaktadır.

Atatürk, yaşadığı dönem içinde bir umut olarak dikkatlere sunulur. Önce, savaş yıllarında yurdun kurtuluşunun Atatürk’le sembolize edildiğini görmekteyiz. Daha sonraki yıllarda ise toplumsal dönüşümün, ekonomik gelişmenin umudu olarak Gazi Paşa’nın öne çıkarıldığını tanık olmaktadır. “Açlık”ta Hasan İzzettin Dinamo, “Gazi’nin İstanbul’a gelişi onuruna yapılmış olan takı elimle işaret ederek bağırdım. (...) Elime birkaç kuruş geçirebilsem Dolmabahçe’ye gidip Gazi’ye bir mektup vermek istiyordum. (...) Türkiye’ye döndüğümde, Mustafa Kemal, Yunanlılar’ı denize dökerek memleketi kurtarmıştı.” (Dinamo, 2007b, s.36-83-123). söylemiyle eserin muhtelif yerlerinde Mustafa Kemal’i sokakta kalan bir çocuğun son umudu olarak okuyucuya yansıtır.

Atatürk, binlerce yıllık Türk tarihi boyunca tarihimizde en derin iz bırakan şahsiyetlerden biridir. Yakın tarihimizde yurdun dört yanı işgale uğramışken kurtarıcı rolüyle öne çıkan Mustafa Kemal Atatürk, uzun savaşlardan sonra siyasi dehasıyla yaptırdığı anlaşmalarla yurdun düşmandan temizlenmesinde öncü olmuştur. Hem askerî hem de siyasi dehası sayesinde Türk ulusu yok oluşun kıyısından bir kez daha dönmeyi başarmıştır. Atatürk’ün

bu başarısı yakın tarihimizde yazılmış Kurtuluş'u veya kuruluşu konu edinen yahut bambaşka konularda yazılan pek çok esere az ya da çok yansımıştır. Savaş sonrasında barış çabalarının yoğunlaştığı dönemi konu edinen “Kutsal Barış” romanında Hasan İzzettin Dinamo, “Mustafa Kemal, Fransız Delege’siyle uzun uzadıya görüşeceğini söyleyerek bu nezaket ziyaretini kesip attı.” (Dinamo, 2007a, s.10). Atatürk’ün barış çabalarının merkezinde yer aldığını ifade eder. Diğer yandan Dinamo, “Mustafa Kemal, Anafartalar’da İngilizlere karşı uyguladığı sonucu yüzde yüz başarılı baskınlardan birini daha hazırlıyordu.” (Dinamo, 2007a, s.15). cümlesiyle barış çabalarıyla askerî seçeneğin birlikte yürüdüğünü, Atatürk’ün barıştan yana tavrını sürdürürken diğer yandan savaş hazırlıklarını da devam ettiren temkinli tarafını okuyucuya duyurur. Romanın ana kahramanlarından birisi olarak Gazi Paşa eser boyunca karşımıza farklı yönleriyle çıkmaktadır. Hasan İzzettin Dinamo; Atatürk’ü, “Mustafa Kemal Paşa, ne dağa çıkmıştır, ne isyan halindedir! O, şimdi Sivas’tadır. Milleti başına toplayıp düşman çizmesi altında inleyen yurdumuzu kurtaracak.” (Dinamo, 2007a, s.215). ifadelerinde tarihî gerçekliğe uygun şekilde romana konu eder. Mustafa Kemal Atatürk’ün bazı iddiaların aksine isyancı olmadığını kendi ulusuyla birlikte işgale karşı koyduğunu ileri sürer.

Mustafa Kemal Atatürk, kurucu önder olarak ölümünden sonra da pek çok eserde kurguya dâhil edilmiş ve okuyucuya anımsatılmıştır. Yakın tarihimizin şekillenmesinde önemli rolü olan Atatürk, modern anlatıların doğal kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadır. “Asya” romanında Demirtaş Ceyhun’un “Sen nereden bilecen, Gazi Paşa’nın ölümünün hemen akabindeydi. (...) Diyeceksin ki Gazi Paşa’nın düşmanı denize dökmesinin üstünden çok mu geçmişti?” (Ceyhun, 2010, s.69-72). bölümünde Mustafa Kemal Atatürk’ü dolaylı şekilde romanına dâhil ettiğini görmekteyiz.

1970-1980 arasında yazılan romanların birçoğu Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu aşamasında yaşanan olayları konu edinmektedir. Kuruluştan itibaren yaşanan sosyal, siyasi, ekonomik dönüşüm ve bu dönüşümün yarattığı sancılar, romanların ana temasını oluşturmuştur. Bazen de bu dönüşüm romanların ana teması olmamakla birlikte bir arka plan olarak eserlerde yer almıştır. “İmparator” romanında Cumhuriyet’in kurulma aşamasında Ankara’da ticari yaşamla beraber sosyal hayatın değişimi, ticaret ekseninde devlet halk ilişkisi ortaya konur. Tüm bunlar anlatılırken doğal olarak dönemin yönetim kadrosuna da temas edilir. “İmparator”da Erol Toy “Paşa sevecen bakışlarıyla bir kez daha okşadı Fehmi’yi. (...) Gazi ne diyecek, diye bekledik. Çünkü o her zaman, sofrada bizi birbirimize vurdurup, sonunda sorun şudur efendiler, şöyle bir çözüm gereklidir, der çıkar.

(...) Bir hıçkırık uzayıp geldi İstanbul'dan Ankara'ya. Gazi, ölmüştü.” (Toy,2018, s.13-55-118). pasajıyla dönemin pek çok ismini romana taşıyıp hatta dönemin tüccarlarıyla ilişkisini anlatırken Atatürk'ü tüm bu çekişmelerin dışında tutar. Atatürk'e kurucu kadronun dışında bir üst paye verir. Devrin bazı başbakanları ve bakanları tüccarlarla yakın ilişki içinde resmedilirken ölümünden yıllar sonra bile Atatürk'ün kurucu lider olarak büyük saygıyla ve sevgiyle tasvir edildiğine tanık oluruz.

Siyasetüstü bir yere konumlandırılan Mustafa Kemal Atatürk, siyasi çatışmaların ve bölünmüşlüğün had safhaya ulaştığı 1970-1980 yılları arasında ortak bir değer olarak modern anlatılarda okuyucuya kabul ettirilmeye çalışılmıştır. “Cevahir ile Sadık Çavuş'un Buğday Kamyonu” eserinde Mustafa Necati Sepeçioğlu, “Hadi kalk git öyleyse, şeytana uyma, Mustafa Kemal'in o sözü bu sorularıma hayır cevabı verildiği zaman ağza alınmalıdır, iki de bir, ısıtıp ısıtıp ortaya dökülürse ortaya döken bir halt karıştırmak niyetindedir...” (Sepeçioğlu, 2017c, s.111). anlatımıyla romanın iç zamanında yapılan bazı kanun dışı uygulamaların Mustafa Kemal Atatürk'ün adı kullanılarak perdelenmek istenmesine yazarın Sadık Çavuş karakteri aracılığıyla tepki gösterdiğine şahit olmaktayız.

Hangi gayeyle yazılırsa yazılsın Atatürk, birçok romanda doğrudan ya da dolaylı olarak anımsatılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri, vefatından sonra da etkileri günümüze kadar ulaşmış önemli bir figürdür. Pek çok modern anlatı, bu etki derecesi nedeniyle doğrudan olmasa bile olay örgüsünde dolaylı da olsa Atatürk'e yer vermiştir. “Yayla” romanında Fakir Baykurt, “Kazının yapılışı 1937; Atatürk sağ. Kazı yerine Ahi Yokuşu diyorlar. Atatürk, Ahi Yokuşu'nun aslı Eti Yokuşu'dur diyor.” (Baykurt, 2017, s.29). sözleriyle Atatürk'ün yaşadığı dönemde birçok ilgi alanından birini daha okuyucuya aktarır.

Oluştugu çağların tanığı olan yazarlar, devrin birçok siyasi, sosyal ve askerî olayını kendi penceresinden okura aktarır. Balkanların kaybedilmesi üzerine orada yaşayan Türklerin ana vatana dönüşünü romanlaştıran Sevinç Çokum, “Bizim Diyar”da birçok millî ögeyi romanın olay örgüsüne dâhil eder. Sevinç Çokum, “Bu zabitlerin içinde Kulle Kahveleri'nden Zübeyde Hanım'ın oğlu Mustafa Bey de varmış. (...) Ümidimizi Mustafa Kemal Bey'e bağlamışız ana, diyordu Sadık Hoca.” (Çokum, 2021, S.164-262). tümceleriyle Balkanlardan göçü anlatırken Mustafa Kemal'i de olay örgüsüne eklemeler.

Kurtuluş Savaşı, öncesi ve sonrasında yaşanan siyasi ve sosyal olaylar 1970-1980 döneminde eser üreten yazarlar için önemli bir beslenme kaynağıdır. Özellikle tarihin

çeşitli dönemlerini anlatan Tarık Buğra gibi yazarlar bu dönemin malzemesinden önemli ölçüde yararlanmışlardır. “Firavun İmanı” romanında Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş öyküsü kurgusal düzlemde dile getirilir. Doğal olarak roman kahramanları da devrin önemli Türk subaylarıdır.

Mustafa Kemal Paşa’yı fazla atılgan, hattâ maceracı ve Türkiye’nin kaderini yalnızca cepheye bağlamış sayanlar da vardı. Bunlara göre Paşa, cephe zaferi uğruna memleketi en ağır bozgunların ancak doğurabileceği kayıplara sürüklemekten çekinmezdi.” İlk görüşmedekinin aksine, ama daha iyi düzenlenmiş bir söz akımından sonra Paşa, birdenbire ve daha önce bıraktığı izlenimlerin yüzde yüz aksine bir parlayışla masayı döve döve konuştu. (Buğra, 2019, S.5-56).

Tarık Buğra, dönemin en öne çıkan simasını okuyucuya tanıtırken onun hem askerlik hem de siyasi tarafını gözler önüne serer. Buğra, “Fakat Paşa bu düşüncelerin açıklanmasına ve meydan vermedi ve düpedüz Yusuf Kemal’i haklı bulduğunu açıkladı... Paşa, bu inandığı için Rusya ile ilgili her durumda Yusuf Kemal Bey’le konuştu.” (Buğra, 2019, s.126). kısmında Atatürk’ü değişen perspektif içinde sürekli aksiyon hâlinde bir lider profili olarak yansıtır. Atatürk, ülke için yeniden ayağa kalkışın simgesidir. Kurtuluş mucizesi çoğunlukla onun iradesiyle mümkün olmuştur. Okuyucu, roman boyunca Mustafa Kemal Paşa’nın çevresi üzerindeki belirgin etkisine tanıklık eder. Buğra, “Ankara bu çaresiz öfke ve şaşkınlık içinde çalkalanıp duruyorken Paşa’dan şifreli bir telgraf geldi. Paşa telgrafında arkadaşlarına muhabbetlerini yolluyor ve cepheden yakında büyük müjdeler alacaklarını bildiriyordu.” (Buğra, 2019, s.191). sözleriyle onun çevresine nasıl bir güven telkin ettiğini dikkatlere sunar. “Firavun İmanı”nda Tarık Buğra, “Paşa eninde sonunda bir askerdirdi ve ona cephe zaferinin her şeyden daha çekici gelmesi pek muhtemeldi. Böylece Yunan’a büyük köteğin atıldığı gün, Paşa’nın Ankara’yı mankarayı unutup İzmir’e doğru at koşturması, muzaffer başkumandan psikolojisini benimsemesi beklenmeyecek şey değildi.” (Buğra, 2019, s.132). pasajında Mustafa Kemal Atatürk imgesini asker kimliği ve askerlik dehasıyla zirveye taşır. Mustafa Kemal Atatürk, çok yönlü bir lider olmasına rağmen askerlik dehası ve tecrübesi daha fazla ön plana çıkarılmaktadır.

“Firavun İmanı”nda Tarık Buğra tarihî gerçekliği okuyucuya yansıtırken olayların merkezinde yer alan Atatürk’ü de romanın muhtelif yerlerinde okuyucuyla buluşturur. Mustafa Kemal Paşa’ya suikast düzenlenmesi olayı da romanın olay örgüsünde kendine yer bulur. Tarık Buğra “Ben filhakika Gazi Paşa’ya muhalifim ve hükümetinin yanlış yolda olduğuna inanıyorum. Lâkin mesele bir suikasta gelince ben yokum; çünkü Gazi Paşa’yı beğeniyorum, seviyorum, onun büyük bir vatanperver olduğuna eminim.” (Buğra, 2019, s.203). ifadeleriyle döneminde ona muhalif olan bir kesimin bulunduğunu hatta Atatürk’ü

ölüme götürecektir kadar keskinlik taşıdığını kahramanına ifade ettirir. Devrin bu zor şartları bir liderin doğuşuna da zemin teşkil eder. Aynı eserde Tarık Buğra, uzun yıllar sadece kendi ülkemizde değil, dünyada dikkatle takip edilecek Gazi Paşa'nın iradesinin şekillenmesini okuyucuya şu şekilde izah eder: "Büyük hareket bütün benzerlerinde olduğu gibi içinden bir otorite çıkarmıştı, bu da Mustafa Kemal Paşa idi." (Buğra, 2019, s.209).

Bir başka romanı "Gençliğim Eyvah"ta Tarık Buğra "Aksine Gazi Paşa'ya bağlı idiler ve Devlet adına bel bağlıyorlardı ona. İstedikleri biricik şey, Paşa'nın çevresindeki ve hükümetindeki kötülerin ve beceriksizlerin ve yutucuların temizlenmesi idi." (Buğra, 2020, s.51). cümleleriyle halkın Gazi Paşa'ya bağlılığını ifade ederken aynı zamanda eleştiri yapıldığı da gözden kaçırılmamalıdır. Buna mukabil romanın pek çok yerinde Atatürk'e hayranlığa, sadakate ve onun büyüklüğüne vurgu yapılmıştır. Buğra'ya göre "Dur sana Atatürk'ü Atatürk yapan vasıflardan birisini anlatayım. Söylemiştim sana, tanıdım ben onu; yâni büyüklüğünü. (...) Atatürk böyle olsun ve böyle yapsın diye yaratılmış ender-i nadirattandı." (Buğra, 2020, s.183-239). Atatürk, yaratılış itibarıyla özel bir liderdir. Yaptıkları yaratılışının doğal sonuçlarıdır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Kastamonu civarının anlatıldığı "Sarı Yazma"da Rıfat Ilgaz'ın gerçekçi bir gözle topladığı malzemeyi kurgunun sınırları içinde yine realist bir tavırla romanlaştırdığı görülmektedir. İşlediği konu, romanı kurduğu mekân ve zaman itibarıyla Kurtuluş Savaşı'na ve Mustafa Kemal Atatürk'e yazarın değinmemesi mümkün değildir. Rıfat Ilgaz, "Çeteciler sarmıştı kıyılarımızı. İyisi de vardı onların kötüsü de... Kemal Paşa güçlendikçe ondan yana geçiyorlardı, birer, ikişer. (...) Şimdiden Kemal Paşa'yı tanıyan bir kuşak, üzerine düşen görevi almıştı." (Ilgaz, 2021, s.82-26). tespitiyle Mustafa Kemal'in toplum üzerindeki etkisini okuyucuyla buluşturur.

Türkiye'nin son yüzyılının siyasi, askerî, sosyal, ekonomik, kültürel alanda yaşadığı her değişiminin içinde Mustafa Kemal Atatürk mutlaka az ya da çok vardır. Dolayısıyla onun hangi anlayışla yazılırsa yazılsın birçok modern romanda karşımıza çıkması olağandır. "Gemileri Yakmak" romanında Yusuf Ziya Bahadınlı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Fransızlara karşı yürütülen mücadeleyi anlatırken "Bu cemiyete karşı Mustafa Kemal'in tavrı ne olmuştu? (...) Mustafa Kemal bu güçlerden yararlanmasını bildi Mustafa Kemal ne işçiydi, ne köylü. Bir yurtsever subaydı." (Bahadınlı, 200, s.140-141). değerlendirmesinde olduğu gibi romanın başından sonuna kadar birçok yerde Mustafa Kemal Atatürk'ü okuyucusuyla buluşturur.

Ümit Kaftancıoğlu, “Tüfekliler” romanında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde, Mardin civarında öğretmenlik yapan gençler üzerinden kurar anlatısını. Öğretmenler, Türkiye Cumhuriyeti’nin temsilcisi olarak yerel halk içinde ulusal değerlerin timsali olarak öne çıkarılır. Feodal yaşamın izlerinin sürdüğü bu yörede Ümit Kaftancıoğlu, “Atatürk Cumhuriyeti kurulur. Yurt toprakları üstündeki bütün kurumlar, beylikler, özel kurumlar ne var ne yok Ankara’ya bağlanır, Ankara’yı tanır, Atatürk’ü bilir, öğrenir. (...) Ne devrimden, ne Mustafa Kemal’den, ne Atatürk’ten. (...) Kurtuluş Savaşına Atatürk’ün arkasına kim katılmadıysa o azınlık sayılır.” (Kaftancıoğlu, 1974, s.47-67-93). kahramanları üstünden millî değerleri bölgedeki zıtlıkları kullanarak okuyucuya yansıtır. Her şeyin Cumhuriyet değerlerinden uzak olduğu bir bölgede öğretmenlere rehber olarak ulusal değerler sunulur.

Toplumsal temele dayanan romanlar, aynı zamanda toplumsal hafızanın da yansıtıldığı eserlerdir. Yakın geçmişin şüphesiz en parlak en derin iz bırakan siması Mustafa Kemal Atatürk’tür. Bu nedenle sosyal romanların birçoğunda dolaylı ya da doğrudan Atatürk’ün var olduğunu görmekteyiz. 1970-1980 arası kaleme alınan romanlarda ise Atatürk’ün eserlere konu edilmesi millî unsurları topluma hatırlatmaya yöneliktir. “Alinin Biri”nde Fahri Erdinç, “Gazi deyince aklıma geldi. (...) ...Miralay Mustafa Kemal geçti askerin başına.” (Erdinç, 1979, S.36, 37). tümceleriyile Atatürk’ü kurguya dâhil ederek roman kahramanları aracılığıyla halka hatırlatır.

Köy ve kasaba yaşamının toplumcu gerçekçi anlayışla dile getirildiği eserlerde metnin odak noktası toplumsal sorunlardır. Bununla birlikte toplumsal yaşama etki eden unsurların da eserlerde kendine yer ettiği açıktır. 1970-1980 yılları arasında kaleme alındığını tespit edip ulaşabildiğimiz romanlarda, Atatürk’ün topluma dolayısıyla da edebî eserlere etkisi canlı ve belirgindir. “Bir Çift Öküz” romanında Samim Kocagöz, Gazi Paşa’nın halk üzerindeki etkisini açıkça ifade eder.

Amma da yaptın Yakup Agam, koca Emmim, rahmetli Paşa’cağızım sağ olsaydı, bir selâmı bile yeter artardı... (...) Mustafa Kemal Paşa’nın yazısı çıktığında, köyümüzün o vakitki öğretmenlerinden herkesten önce okumayı, az buçuk da yazmayı ben öğrendim. E... Kemal Paşa’nın ordusunda, Sakarya boylarında bulunmuş bir kişinin onun yazısını öğrenmemesi ayıp olurdu. (Kocagöz, 1970, s.11-44).

Kocagöz, Atatürk’ün halk arasında yaşayan hatırasını ve etkisini okura aktarır. Eserin başından sonuna kadar olay örgüsünün muhtelif yerlerinde Atatürk’ün kişiliği, askerliği, yöneticiliği, halk arasındaki yansıması karakterler aracılığıyla romanda tartışılır. Samim Kocagöz, “Gel gelelim, ben çok Osmanlı paşası gördüm, gördüm emme, Mustafa Kemal gibisini görmedim. (...) Senin yüzbaşı belki sakalıma inanmaz. Ama Mustafa Kemal

Paşa'ma inanır elbette." (Kocagöz, 1970, s.45-56). diyerek Atatürk'ün halk için bir referans noktası olduğunu belirtir. "Bir Çift Öküz"de zenginle fakirin, güçlüyle zayıfın, devletle halkın karşılaştırdığı görülmektedir. Mustafa Kemal'den yana olmak halktan, zayıftan, köylüden yana olmak demektir. Samim Kocagöz, "Bizim de sizden yana, memleketten yana, fakir fukaradan yana, Mustafa Kemal Paşa'dan yana olduğumuz belli olsun diye taktım. (...) Mustafa Kemal Paşa'mın borusu hâlâ her yakada ötmektedir. Neden dersen, Kemal Paşa, yürekli evlâtlar bırakmıştır bu ülkede." (Kocagöz, 1970, 63-149). ifadeleriyle onun yetiştirdiği milletle yaşamaya devam ettiğini bu yüzden millettten yana olmanın aynı zamanda Atatürk'ten yana olmak anlamına geldiğini ifade eder.

"Büyükanne"de Halide Nusret Zorlutuna, Cumhuriyet'in ilk yıllarının Türkiye'sini canlı tablolar halinde okuyucuya sunar. Dolayısıyla Atatürk, romanın doğal kahramanlarından biridir. Olay örgüsünün belirli bölümlerinde Mustafa Kemal Atatürk yazar tarafından okuyucusuna hatırlatılır, Zorlutuna, "Atatürk: Zaferi ben bunlarla kazandım, demişti... (...) Mustafa Kemal Paşa'yı bekliyorduk. (...) Vardı tabii, binbaşydı amma Gazi Paşa onu yanından ayırmazdı." (Zorlutuna, 1971, s.63-164- 165). şu sözlerle sık sık Atatürk vurgusu yaparak Türk gençliğinin önüne Atatürk'ü bir ideal olarak koyduğunu görürüz. Bunu yapmaktaki amacı ise Cumhuriyet'in yetiştirmek istediği gençliğin idealize etmektir.

Yusuf Ziya Bahadınlı, "Güllüceyi Sel Aldı" romanında köy ve kasaba gerçeği üzerinden Türkiye'nin genelindeki sorunlara ışık tutuyor. Kırsalda yaşanan toprak sorunları, ağa-köylü çekişmesi, siyasi hareketler, eğitim sorunları gün ışığına çıkarılıyor. Tüm bunlarla mücadele edilirken köye atanan eğitilmiş, aydın simaların romanlarda genellikle Mustafa Kemal Atatürk'ten güç aldığını görmekteyiz. Bahadınlı, "Atatürk de başöğretmendi dese de 'Müdür Bey' denmesi hoşuna gidiyordu. (...) Arkasında asılı Atatürk resmini gördü; Asık yüzlü, general giysiliydi, bacağına paralel bir kılıç tutuyordu. Bir sözünü hatırladı Atatürk'ün, 'kalemin kılıçtan önemli' olduğu hakkındaki sözünü." (Bahadınlı, 2003, s.61-62). bölümüyle yoklukla, kırsal kesimin sorunlarıyla, eğitimsizlikle mücadelede aydınların ve öğretmenlerin rehberinin yahut güç kaynağının Gazi Paşa olduğunu vurguluyor.

Atatürk, bazı romanların odak noktası olmasa bile Cumhuriyet Döneminde yazılmış birçok eserde ona gönderme yapılmıştır. Aysel Özakin da "Gurbet Yavrum"da bireysel bir konu üzerinden olay örgüsünü oluşturmaya rağmen dönemin gerçekliğini ifade ederken Mustafa Kemal Atatürk'ten muhtelif yerlerde bahseder.

Atatürk devrimlerinin heyecanlı dönemi olduğunu, kendisinin de gelecekle savaşmak istediğini söylüyordu. (...) Bir an duyduğu öfke ve kararlılıkla Dolmabahçe'nin önüne gitmiş, saatlerce

Atatürk'ü beklemişti. Atatürk siyah bir arabayla gelmişti. Arabanın kapısı açılınca, önce iri, güzel bir kurt köpeği fırlamıştı arabadan. Babam donup kalmıştı. Dili tutulmuş, ürkerek, Atatürk'e ve iri kurt köpeğine bakakalmıştı. (Özakın, 1989, s.41-49).

Özakın, Atatürk'ün yaşadığı dönemde bir umut ışığı olarak görüldüğünü dillendirir. Çözümlemememiş sosyal sorunların çözüm noktası olarak Gazi Paşa'nın görülmesi ona toplumun duyduğu inancın yansımasıdır.

1970-1980 arasında yaşanan çalkantılara rağmen bazı değerlerin sıklıkla gündeme getirilmesi kayda değerdir. Özellikle okul dönemi çocukları için üretilen romanlarda Gazi Paşa'nın sık sık anılması genç dimağlara millî değerlerin işlenmesi açısından kıymetlidir. “Deniz Çocuğu”nda Kemalettin Tuğcu, “Çocuklar, Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı günlerden az bir zaman sonraydı.” (Tuğcu, 1980, s. 11). ifadesiyle eserde Atatürk'ü de diğer öğelerle birlikte esere dâhil eder.

Naci Girginsoy, “Gençlik Çıkmazı” romanında göçmen bir çocuğun daha sonra gencin çıkmazlarını, sorunlarını bununla beraber dönemin eğitim, ekonomik, sosyal sorunlarını anlatır. Eserde anlatılanlar otobiyografik nitelikler gösterir. Bunun yanında devrin önemli olayları ve figürleri de romanda yer alır. Girginsoy, “Gara girdiğimizde, nedense, Atatürk'ün Haydarpaşa'da karşılanması, uğurlanışı fotoğrafları düştü belleğime okuduğum gazetelerden. (...) Dört yıl öncesini unutamam. Atatürk son kez geçmişti buradan. (...) 19 Kasım 1938 gününü nasıl anımsamam Atatürk son kez gelmişti şehrimize.” (Girginsoy, 2003, s.35-44-45). bunlara benzer cümlelerle eserin birçok yerinde Mustafa Kemal Atatürk'ü özel bir önemle romana dâhil eder.

Güney Dal'ın “E-5” eseri, yurt dışına işçi olarak giden Solmaz, Salim ve babaları üzerine kurulmuştur. Romanda her ne kadar Almanya'da işçi olarak çalışan ailenin yaşadıkları anlatılsa da sık sık geriye dönüş tekniğiyle Çanakkale anılır. Bununla birlikte baba karakteri üzerinden Mustafa Kemal Atatürk'e sıklıkla gönderme yapılır. Dal, “Mustafa Kemal Paşamız demiş ki, herkesler Arıburnu'na doğru yürüyecek... (...) Mustafa Kemal Paşayı sen bizden iyi bilirsin. Sesini duydun Conkbayırı'nda, Anafartalar'da. (...) Dağdaki arkadaşlardan, Kemal Paşa'nın bulunduğu Ankara derler Anadolu kasabasına gidenler olduydu. Paşayı da görüp, elini öpmek isteyesiydiler.” (Dal, 1979, s.34-71-73). söylemiyle Mustafa Kemal Atatürk'e karşı olumlu duygular beslemekle beraber okuru da bir anlamda bu minvalde teşvik etmektedir. Atatürk'ün Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği çabaya dikkat çeken yazar ona saygı gösterilmesi taraftarıdır.

Mehmed Kemal Kurşunluoğlu, “Sürgün Alayı” romanında II. Dünya Savaşı yıllarında ve hemen sonrasında ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeleri betimler. Özellikle Türkiye’de sağ-sol gerilimi tırmanırken o dönem yaşananlar ideolojik bir perspektiften okuyucuya yansıtılır. Lakin ideolojik ayrılıkların Mustafa Kemal Atatürk gibi toplumun ortak noktası olan değerleri etkilemediği görülecektir. Kurşunluoğlu, romanın muhtelif yerlerinde Atatürk’e ya da Atatürk’le ilgili olaylara değinir: “Burası bir üniversiteydi, Atatürk’ün emriyle kurulmuştu. (...) Yürümeye başladılar. Karanlık içinde, at üstünde Atatürk, mermi taşıyan kadın, elini alnına götürerek uzakları gözleyen asker heybetli görünüyordu.” (Kurşunluoğlu, 1974, s.9-47).

Ali Yüce, “Şeytanistan” romanında Kurtuluş Savaşı yıllarında Hatay civarında yaşanan olayları romanın konusu seçmiştir. A. Yüce, geleneksel medrese anlayışıyla yetişen çocukların gözünden dönemin kritiğini yapar. Halk arasında yaygın şekilde bulunan hurafeler hem inancın hem bilimin önüne geçmiştir. Yazar cehaletin toplumsal yaşamı nasıl baskı altına aldığını derinlemesine ele alır. Kuvayı Milliye ve hemen ardından Kurtuluş Savaşı yıllarında bir efsane şeklinde halkın arasına yayılan Mustafa Kemal Paşa söylentileri halk arasında bir umuda yol açmıştır. Ali Yüce, “Mustafa Kemal hiç yalan demezmiş. (...) Mustafa Kemal hükmedince horyetlik olucumuş.” (Yüce, 1976, s.97-105). ifadeleriyle Gazi Paşa’nın kırsalda nasıl anlaşıldığını ortaya koyar. Aynı eserde yazar zamanlar arasında geçişler yaparak kılık kıyafette Atatürk’ün yapmak istediği yeniliklerin halk tarafından nasıl karşılandığını da dile getirir. Gayrimüslim bir kahramana Ali Yüce “Eğer ben olzam Türg, ben çok sever Mızdafa Gemal Paja çok. Mızdafa Gemal cog böyyük bir jeneral. Siz yok hic düşünmeg. Bütün dünya var çok Mızdafa Gemal’ı saymag.” (Yüce, 1976, s.108). kahramanı aracılığıyla Atatürk’e ve yaptığı devrimlere güven duyulması açısından övgüler dizdirir.

Aynı eserde Ali Yüce, Atatürk’ün ömrünün son yıllarına giderek Hatay meselesini gündeme getirir. Hükümet yetkilileri Hatay civarını dolaşarak köy ve kasaba halkına umut vermişlerdir. Fransızların elinde bulunan bölge için Türkiye’ye katılmadan çok önce çalışmalara başlanıldığını yazar romanda vurguluyor.

Büyük Ata bana aynen şöyle söyledi. Hiç değiştirmeden söylüyorum. Bana ‘Hataylı kardeşlerime selam söyle, onları Fransızların elinde bırakırsam, ben Atatürk değilim!’ dedi. (...) Bu bizim millî gururumuzu incitiyor diyorlar. Bizi bırakın kanımızın son damlasına kadar akıtmaya hazırız diyorlar. Gazi Mustafa Kemal Paşaya selam söyle, bize silah versin, cephane versin, çarpışacağız. (Yüce, 1976, s.115).

Ali Yüce “Şeytanistan” romanında, sözleriyle dönemin önemli bir olayını romanın kurgusuna dâhil eder. Hatay halkının da bu meseledeki tavrının yazar tarafından yansıtıldığını görmekteyiz.

Ali Yüce “Şeytanistan”da dönemin sorunlarına dair önemli tespitler yapar. Bu tespitlerin başında eğitimle ilgili sorunlar gelir. Geleneksel usullerle yapılan medrese eğitimindeki sorunlar dikkatlere sunulur. Eser aracılığıyla, geleneksel eğitim-modern eğitim, cehalet-bilim çatışmaları sık sık gündeme gelir. Yüce, “Niçin dövmüyor onları? Niçin falakaya yatırmıyor onları? Hep gülerken düzeltiyor yanlışları. Demek Atatürk’ün öğretmenleri hep böyle?” (Yüce, 1976, s.148). tespitleri eğitimin o dönemki hâlini gözler önüne sermektedir. Yazar kahramanı aracılığıyla eğitim tercihini modern yöntemlerden yana kullanır.

Mehmet Başaran, “Mehmetçik Mehmet” eserinde dönemin sorunları eserin merkezine koyar. Lakin romanın başkahramanı, aldığı eğitimin de etkisiyle vatansever, Atatürkçü, millî değerlere bağlı, eleştirel bakış açısına sahip bir karakter gösterir. Bu millî değerlerden biri de Mustafa Kemal Atatürk’tür. Başaran, “Köyümün üç sınıflı okulunda, adını Mustafa Kemal’le duyduğum kentte yol alıyorduk.” (Başaran, 2000, s.73). cümlesiyle her ne kadar ideolojik bir bakışla eseri kaleme alsada da Gazi Paşa’yı kurucu lider olarak siyasi meselelerin dışında tutmaktadır.

“Kolejli Nereye” eserinde XX. asrın hemen başından itibaren ülkenin siyasi, askerî, ekonomik sorunların yanında eğitime dair pek çok tespitin ortaya konduğunu görmekteyiz. Tüm bunlarla beraber devrin önemli simalarından biri olan Mustafa Kemal Atatürk’ün de romanda yer aldığını görüyoruz. Necmettin Halil Onan, “Büyük Reis, Başkumandan olarak, Sakarya’ya dayanan düşmana karşı gidiyordu. (...) Paşa düşmanı mağlûp etmeye gidiyor Nihal. Göreceksin yakında zafer müjdesini alacağız. (Onan, 1977, s.32-33). sözleriyle I. Dünya Savaşı sonrasında Kurtuluş Savaşı’nın başlamasıyla Atatürk’ün bir komutan olarak ortaya çıkmasını, askerî dehaya dönüşmesini ve ona duyulan inancı eserde dile getirir.

Mükerrem Kamil Su, “Olaylar Gemisi” eserinde romanın başından sonuna kadar çocukların ruh dünyasını, değer algısını olay örgüsüne dönüştürmeye gayret eder. Romanın olay akışının birçok yerinde Mustafa Kemal Atatürk’ten bahsedilir. Her ne kadar konu Atatürk olmasa da romanın Atatürk’le ilgili kısmı ikinci bir olay örgüsü gibi olay akışına eklenmiştir. Mükerrem Kamil Su, “Vedat’la Ece Atatürk’ün bu sarayda hayata veda ettiğini biliyorlardı. Bu, her Türk için olduğu gibi, Ece ile Vedat için de acı bir anı idi. (...) Bizim

Atatürk geceleri dört saattan fazla uyumazmış. Dedem biliyor.” (Su, 1973, s.36-73). ifadeleriyle Atatürk’ün bazı niteliklerini okurla buluşturur. “Olaylar Gemisi” eserinde Mükerrer Kamil Su, Mustafa Kemal Atatürk’ü roman kahramanı yapmasa da olay örgüsün çok yerinde Atatürk’ten bahseder.

Tanrı siz Türkleri çok sevmiş. O kadar sevmiş ki, armağanların en büyüğünü severmiş. Atatürk sizin olmuş. (...) Oya Onat'a, Atatürk bütün dünyanın en büyük adamıdır, bir özgürlük güneşidir o, büyükbabam Birinci Dünya Savaşından tanıyordu kendisini. Ona hayrandı. Onu tanımak şereftir, mutluluktur derdi, dediğini hatırladı. (...) Kemal Paşa'yı görmüş. Memleket üstüne, savaş üstüne söylediklerini dinlemiş. Vurulmuş Paşa'ya. (Su, 1973, s.112-236-253).

“Olaylar Gemisi”nde yazar, hem yerli kahramanları hem de yabancı kahramanları ağızıyla Mustafa Kemal Atatürk hakkında hayranlık dolu ifadeleri çocuklara ve gençlere aktararak bilinç oluşturma çabasını taşır. Romanda alıntılanmayan pek çok yerde Atatürk’ün bir rol model olarak gençlere sunulduğunu görmekteyiz.

Mükerrer Kamil Su, “Ata’nın Romanı”nda Mustafa Kemal Atatürk’ün doğumundan başlayarak çocukluğunu, gençliğini, öğrenciliğini, askerliğini, cumhurbaşkanlığını ve ölümünü aşama aşama anlatır. Bunu yaparken de kurgusal sınırlar içinde kalmaya gayret eder. Romanın birçok yerinde Gazi Paşa ile ilgili gerçekliğe dayalı anekdotlar anlatıldığı ve bunun romanın gerçeklikle güçlü bir bağ kurduğu açıktır. Mükerrer Kamil Su, “Mustafa Kemal Selanik’e döndü. Kendisini bütün gücüyle askerlik mesleğini verdi. (...) Mustafa Kemal, Batı Trablus’ta İtalyanlara karşı savaştı. Bu onun ilk savaşıydı. (...) Doğduğu şehrin düşman eline geçmesi Mustafa Kemal’i çok üzdü.” (Su, 1977, s.60-61-62). alıntılanan cümlelerden de anlaşılacağı üzere kronolojik bir sıra izlenmektedir. Romanın ana kahramanı Gazi Paşa olduğundan kurgu onun üzerinden inşa edilmiştir.

Fakir Baykurt, “Tırpan” eserinde İç Anadolu Bölgesi’nin geleneklerini, yaşam kavgasını, ağılık düzenini, yoksulluğunu gerçekçi ve yalın bir dille ortaya koyar. Cumhuriyet’in kuruluşunun üzerinden epeyce süre geçmesine rağmen kırsal kesimlere ulaşmayan hukuk kurallarının boşluğunun nasıl hukuksuzlukla doldurulduğunu ve bununla mücadele etmeye çalışan küçük bir azınlığın öyküsünü yazar, tüm çıplaklığıyla okura gösterir. Anlatılan dönem Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatından sonraki zaman dilimi olmasına rağmen Gazi Paşa’nın etkisinin bir kesimde hâlâ canlı şekilde sürdüğünü görmekteyiz.

Hep hizmet, hep hizmet! Millet bilecek mi? Atatürk o kadar hizmet etti; biliyor mu? Verallah heykelini kırıyorlar. Neyse kapatalım Atatürk’ün bahsini. (...) Gazi Paşa Hazretleri’ni karıştırma bu işin içine! Onun yeri başka! Kurt ile kuzuyu bir arada yürüttü Rahmetlik. Köylülerle askerlik yaptı; ağlarla barışık yaşadı! Kadınlara çok yetki verdi. Şimdi yargıç olup eşkiya asıyorlar. Sakın Gazi Paşa’ya taş atayım deme İt Omar sakın!... (Baykurt, 2021, s.105-141-142).

Eserde, Atatürk'ten yana açık şekilde tavır alarak ona karşı söylenecek herhangi bir olumsuz ifadenin önüne geçiliyor. Eserin yayımlandığı 1970-1980 yıllarının siyasi iklim de düşünülecek olursa yazarın bu tavrı daha anlamlı olacaktır. Fakir Baykurt, “Yahu kardaşım! Hazreti Atatürk, Cumhuriyet’i gençliğe emanet etti! Sen nasıl gençsin! Köyün içi altüst oldu. Ne Cumhuriyet kaldı, ne devlet! (...) Ama siz hangi aşları pişirdiniz bunca yıldır yoksullara? Hangi kuşları kovdunuz Kemal Paşa ölüp gittikten beri başımıza?” (Baykurt, 2021, s.240-280). tespitleriyle bir yandan eğitilmiş insanlar aracılığıyla Atatürk üzerinden bir sahiplik duygusu yaratmaya çalışırken diğer yandan Kabak Musdu gibi Atatürk’ü kendi çıkarları için kullanmaya çalışan tiplere de şiddetle karşı çıkar. Eğitilmiş gençleri bu gibi tipler karşısında uyanık olmaya çağırır.

1970-1980 arası, siyasi olarak çalkantılı bir dönemdir. Siyasi çekişmeler, ideolojik kavgalar, askerî müdahaleler ile bu on senelik periyot, kaosun zirveye ulaştığı periyottur. Bu yıllar arasında üretildiğini tespit edip ulaşabildiğimiz metinlerin birçoğunda Mustafa Kemal Atatürk, bocalayan Türk gençliğinin önüne millî bir figür olarak konmuştur. “Kırk Yedi”liler romanında Füzûzan, “Ne biçim Atatürk gençliği bu. Dövüşüyorlar, ölüyorlar, niçin peki, deli misiniz kızım? (...) Evet, İstiklal Savaşı’nın eşsiz güzellikteki fotoğraflarından biridir. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal’in resmi. Görmemişsinizdir. (...) En ulu adsa, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün adydı bende, dedeme seviyle, onurla sorduğum.” (Füzûzan, 2021, s.187-196-300). pasajıyla romanında, Gazi Paşa bir kahraman olmamasına rağmen romanda birçok yerde olay örgüsüne dâhil eder. Aynı eserde sadece Atatürk değil, onunla ilgili birçok kavram da Füzûzan tarafından, “Atatürk devrimlerini düşünüp çevremde konuşacak kişi aradım.” (Füzûzan, 2021, s. 304). cümlesiyle Gazi Paşa ile birlikte dönem okuruna hatırlatılır.

Füzûzan, “Kırk Yedi”liler romanında Atatürk’ün ölümünü büyük bir tabiat sessizliğiyle özdeşleştirerek anlatır. Bu büyük komutanın vefatı XX, XXI. yüzyılın romanlarının birçoğunda doğrudan ya da dolaylı şekilde romanlarda yer almıştır. Füzûzan, “10 Kasım, saat dokuzu beş geçe derin kuyulara özgü bir sessizlik abanıyor İstanbul’un üstüne. Ebedi şefin, ulu önderin naaşını bekleyen öğrenciler, genç zabıtlar, izciler ve tabut. On iki general; Milli Kurtuluş Savaşının eski zabıtları tabutu top arabasına taşıyorlar.” (Füzûzan, 2021, s.508). kısmıyla romanında Atatürk’ün vefatını, bunun doğurduğu hisleri ve cenaze merasimini detaylı şekilde anlatır.

“Komprador” romanında Cumhuriyet’in kuruluşundan evvel başlayarak Türkiye’nin kuruluşundan sonra sosyal, siyasi ve ticari hayatta yaşanan değişim ve dönüşümün

anlatıldığını görmekteyiz. Hasbi tipi, savaş vurgunculuğuyla, yolsuzlukla, çeşitli hukuksuzluklarla, hilelerle hızla zengin olan tüccar tipini temsil eder. “Komprador”da bu tarz tüccarların çıkarları için ne şekilde millî değerleri yozlaştırdıkları da gözler önüne serilmektedir. “Komprador” romanı, işlediği dönem itibariyle Atatürk’ten sıkça bahseder. Romanda birçok noktaya eleştiri getirilmesine rağmen Mustafa Kemal Atatürk’ün bu eleştirilerin dışında tutulduğu ve saygıyla anıldığı görülecektir. İlhan Engin, “Ustası Hacı Ahmet efendinin dükkanına memleketin eşrafı, memurları, akşam üstü gelirler yarenlik ederlerdi. Bir Mustafa Kemal’in varlığından...” (Engin, 1974, s.32). cümleleriyle Hasbi’nin çocukluk yıllarından bahsederken Atatürk adını ilk kez çıkarırken duyduğunu belirtir. Romanda Türkiye’nin gelişimine bağlı olarak Hasbi de hızla zenginleşip güçlenmektedir. Dönemin en önemli ismi olarak Mustafa Kemal Atatürk’ten romanın başından sonuna kadar sıkça bahsedilir. İlhan Engin, “Gazi'nin sihiri eli değmişti demek Ankara'ya, o sihirli el buraya da gelecek buraya da degecekti. (...) Kurtuluş savaşından sonra Atatürk Türkiye'sinde her an bir yenilik oluyor, her an bir inkılabın, ilerici bir hareketin başladığı görülüyordu. (Engin, 1974, s. 117-127). bu gibi sözlerle Atatürk’e duyulan güven ve hayranlık net şekilde ortaya konur.

“Komprador” romanı sadece Hasbi’nin kişisel başarısı üzerine kurulmamıştır. Dönemim pek çok siyasi, ekonomik ve askerî meselelerinden ve dış dünyadaki gelişmelerden bahsedilir.

Büyük Atatürk, Hatay meselesini ortaya atmıştı. (...) O yıl ocak ayında Vakit gazetesinde çıkan ve Asım Us adıyla yayımlanan ve Fıransa'ya çatan başyazıların Atatürk tarafından yazıldığı söylentileri, halk arasında telaşa sebep olmuştu. Kulaktan kulağa söylenenlere inanmak gerekirse, Atatürk, Fıransa ile harbi göze almıştı. (Engin, 1974, s. 152-179).

Engin, devrin en önemli olayı olan Hatay meselesine dolaylı olarak da olsa Gazi Paşa üzerinden değinir. Atatürk’ün ülke siyasetiyle beraber dünya siyasetine de yön verdiğini ima eder.

Hasan İzzettin Dinamo, “Öksüz Musa” romanında Türkiye’nin durumunu yetimhaneler üzerinden tahlil eder. I. Dünya Savaşı’nın ardından Anadolu’nun birçok yeri işgal edilmiş, ordular terhis edilmiş, cephane ve silah kalmamış, halk savaştan yorulmuştur. Gayrimüslimler çeşitli yıkıcı faaliyetlere girişmiştir. Bunca olumsuzluk içinde Mustafa Kemal Atatürk Samsun’a çıkar. Bu durum bir umut olarak Türk halkına yansımıştır. Gazi Paşa’nın faaliyetlere başlaması ülkenin kurtuluşuna dair umudunu yitirmeyen halkın da harekete geçmesine olanak sağlamıştır. Dinamo, “Mustafa Kemal’in resimleri gittikçe daha çok görünüyordu. Gizlice basılan kartpostalları, yığınla elden ele dolaşıyordu. (...)

Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da Cumhuriyeti ilan etmesinden birkaç gün sonra aşağı okulun öğretmenlerinden...” (Dinamo, 2005, s. 94-151). sözleriyle romanın önemli bir bölümünde Atatürk'ten bahseder. Onun nasıl bir kurtuluş mucizesi yarattığını vurgular.

Erol Toy, “Gözbağı” romanında Cumhuriyet'in ilanından önce ve sonra ülkenin ekonomik gerçeklerine ışık tutar. Ortaya çıkan manzara Osmanlı Devleti'nden miras alınan ve Lozan Barış Anlaşması'yla resmileşen ciddi ekonomik problemlerdir. Yazar döneme ideolojik bir pencereden bakar. İşçileri ve işçi sınıfının sorunlarını irdeler. Anlattığı dönem itibariyle Mustafa Kemal Atatürk'ten roman boyunca zaman zaman saygıyla bahseder. Erol Toy, “Oysa Gazi Paşamız, düzenini bir sağlamca tutmakta pek kararlı davrandı. (...) Ne buyuruyor Gazi Paşamız! imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz ... (...) Demek ki, haklıdır Gazi Paşamız. Zengin görünüşte zengin, gerçekte yoksul, biz ise çoktan sıfırı tüketmişiz. (Toy, 1977, s.30-34-35). tespitleriyle ülkenin ekonomik görünüşünün tahlilini yapar. Atatürk'ün sınıfsız bir toplum inşa etme çabasını yazarın öne çıkardığını görmekteyiz. “Gözbağı”nda Erol Toy Atatürk'ün ölümünün yarattığı büyük üzüntüyü eserde hissettirir.

Gazi Paşamız, İzmir İktisat Kongresi'ne, bizim de katılmamızı istedi. (...) Gazi Paşamız sizlere ömür. Başımız sağolsun arkadaşlar... (...) Herkesin dilindeki adıyla Gazi Paşa... Savaş yoldaşlarının deyimiyle Kemal... Düşmanlarının sözcüğüyle Sarı Paşa... İşte şimdi yoktu... Kendi yakını ölmüş gibi bir büyük acı duydu Hüseyin. Hatta yakınından daha büyük bir acı. (Toy, 1977, 118-198-199).

Erol Toy, pasajda Atatürk'ün savaş zamanında bile ekonomik ilerlemeyi planladığı anlaşılmaktadır. Yazara göre işçi sınıfının bu planlamanın içinde olmasına da gayret etmiştir. Yine Atatürk'ün vefatının Hüseyin'in üzerinde bıraktığı tesir dolaylı olarak işçi sınıfının üzerinde bıraktığı duyguyu temsil eder. Gazi Paşa'nın halk tarafından ne kadar içten benimsendiğini de alıntıdan görmek mümkündür.

Erol Toy, “Zor Oyunu” romanında üç farklı olay akışı oluşturur: Bunlardan ilki ana kahraman etrafında şekillenir, ikincisinde ana kahramanla beraber Türkiye'deki askerî yaşam betimlenir, Üçüncüsünde ise II. Dünya Savaşı, Türkiye'deki askerlerin gözünden ve onların yorumlarıyla aktarılır. Yazar, olay örgüsünü bireysel sorunlarla birlikte toplumsal sorunları da işleyecek şekilde kurgulamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarının siyasi, sosyal, askerî, ekonomik görünümünün açık şekilde ifade edildiği romanda doğal olarak Atatürk'ten sıklıkla bahsedilmektedir. Roman Atatürk'ün ölümüyle başlar. Devamı Atatürk sonrası dönemdir. Lakin Gazi Paşa'nın fikirlerinin özellikle askerî cenahta canlı şekilde yaşadığı gözler önüne serilmektedir.

Kemal Atatürk, Türk'ün tarihinde ve gönlünde daima yaşayacaktır. (...) Ama, tarihin parladığı anlar vardır. Ve o anlarda doğan yıldızları karartmak pek kolay olmuyor. Atatürk, kaç suikastı gerisinde bırakarak geldi bugünlere. (...) Komutan Atatürk 'ulusal and'ın gerçekleştirilmesiyle görevliydi. Ama, devlet adamı Atatürk, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşını kendi topraklarında yapan ulusunun, takatsizliğini biliyordu... (Toy, 1981a, s.5-22-38).

Erol Toy, “Zor Oyunu”nda askerin ve halkın Atatürk algısını net şekilde ortaya koymaktadır. Atatürk'ün askerî kimliği ile devlet adamı kimliğinin ayrı ayrı değerlendirildiği dikkatlerden kaçmamalıdır. Mustafa Kemal Atatürk'ü kendi bakış açısıyla tanımlayan Erol Toy, “Mustafa Kemal, kitapların bilimiyle, halkın bilgisini birleştiren insandı. (...) Ve biz şimdi anımsıyoruz Atatürk'ün buyruklarını... (...) Biz Mustafa Kemal askeriyiz Osman!..” (Toy, 1981a, s.80-175-259). benzeri değerlendirmelerle onun halkını yakından tanıdığını, halkın sezgisiyle bilimi birleştirdiğini, güçlü bir öngörüye sahip olduğunu, bunu da II. Dünya Savaşı sırasında subayların anladığını kahramanları aracılığıyla ifade ettirir.

1970-1980 arası yayımlanan Türk romanlarının birçoğunda ideolojik kaygılar öne çıkarken okuyucuya bir mesaj vermek birincil amaç olarak öne çıkmıştır. Bu dönemin siyasi iklimi daha çok tezli romanları nicelik olarak desteklemiştir. Emine Işınsu, “Azap Toprakları” romanında Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığı ve yaşadıklarını realist bir tavırla dile getirmiştir. Eserin fikrîsel altyapısı oluşturulurken Gazi Paşa'ya da değinilmiştir. Işınsu, “Biz, orada Türklüğünü unutmayana Kemalist deriz. Bu Hüsnü Yusuf gibi olanlara, onları tutanlara, anti-Kemalist deriz. (...) Bak ahretlik şöyle düşüneceksin; gâvur, senin bir adamına düşman mı, vardır bunda bir iş; artık pek uğraşma, girdisini çıktısını arama. O adamı, gâvura karşı tut.” (Işınsu, 2005a, s.79-141). ifadeleriyle Yunanistan'ın bütüncül bir saldırıyla Türklerin değer verdiği tüm değerleri yok etmeye çalıştığını, bunun için tüm yolları denediğini görmekteyiz. Batı Trakya'da Türkler arasında, millî duygulardan yoksun kişilere Türk değerlerine saldırmak için vazife verildiğini, halkın bu sembol kişilere karşı propagandayla doldurulduğu görülmektedir.

Emine Işınsu, “Sancı” romanında bir dönem Türkiye'nin en büyük sorunu olarak öne çıkan sağ-sol olaylarını, öğrenci hareketlerini, gerçekçi bir bakışla lakin yanlı bir tavırla dile getirir. Özellikle milliyetçi anlayışın eserin özüne sindiğini görmek mümkündür. Eserde öğrenci hareketlerinin yoğunlaştığı dönemlerde Türk milletinin ortak paydası olan Gazi Paşa'nın eserlerin olay örgüsünde belli gayelerle öne çıkarıldığı açıktır. Emine Işınsu, “Büyük adamdı Gazi Paşa, büyük adam! Nerede bunlar, heyy, nerede o!.. (...) Atatürk batılılaşalım dememiş ki, muasır medeniyetler seviyesine çıkalım demiş. (Işınsu, 2005b, s.77-387). bunun gibi çıkarımlarla romanın başından sonuna kadar Mustafa Kemal Atatürk

ve Atatürk'le ilgili çok sayıda telmihi olay örgüsüne dâhil eder. Eserde milliyetçilik düşüncesi ile Marksizm düşüncesi etrafında pek çok fikrin tartışıldığı görülecektir. Bunlardan biri de Gazi Paşa'nın fikir dünyası etrafında şekillenen Atatürkçülüktür. Işınso, “Bu durumda, memleketin bu halinde, en doğru yolu seçtiğime inanıyorum. Atatürkçüyüm. (...) Baba, Atatürkçülükten ne anladığını soruyorum. Herkes Atatürkçü şimdi, olmayan var mı? (...) Kim ne biliyor Atatürkçülüğü, saçmalama, herkes kendince, kendi yönüne göre, bir yana sürüklüyor adamı, Allah rahmet eylesin.” (Işınso, 2005b, s.47-49-354). anlatımıyla romanın çeşitli bölümlerinde Atatürkçülüğü Türk gençliğinin önüne tartışılması, anlaşılması ve özümsemesi gereken bir mesele olarak koyar. Kendisi de birçok yanıyla hem Atatürk'ü hem de Atatürkçülüğü tartışıyor. Ona göre Atatürkçülük Türk milletin için güvenli limandır. Emine Işınso, bazı çevrelerin Gazi Paşa'yı da fikirlerini de suistimal etmesine şiddetle karşı çıkar. Yazara göre Türk toplumu henüz onu da fikirlerini de yeteri kadar içselleştirememiştir. Sancı'da üniversitede profesör olan Sadettin Bey'in sarf ettiği sözlerden hareketle o yıllarda hocalar dâhil toplumun kutuplaştığını görmekteyiz. Bu kutuplaşmanın dışında kalmaya çalışanların da taraf seçmesi konusunda zorlandığı ortaya konmuştur.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanında Kaşkayların İran'a karşı önce direniş sonra bağımsızlık mücadelesini konu edinirken onların önüne, örnek olarak Mustafa Kemal Atatürk'ü koyar. Kurtuluş Savaşı'nda Gazi Paşa'nın askeri olan bazı Kaşkay beylerinin tanıtılırken bunun bir övgü sebebi olduğunu görmekteyiz. Alper Aksoy, “Onlar ki Kurtuluş Savaşından Mustafa Kemal'in ordusunda kılıç kuşandılar, silah kuşandılar. Onlar ki bir deryadır tecrübeleri. Onlar ki gençlerin, yeni yetmelerin özünü Türklük ateşiyle doldurdular.” (Aksoy, 1988, s.211). bu sözleriyle Mustafa Kemal'in askeri olan beylerin toplum içinde ayrıcalıklı olduğunu, onların edindikleri tecrübeleri gençlere aktaran kişiler olduğunu vurgular. Yazar bu yanıyla da Kaşkayları, Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlamayı denemektedir.

3.12.2. Türk Büyükleri/Hakanları/Sultanları

Türkler tarih boyunca pek çok devlet kurmuş ve birçok millî kahraman yetiştirmiştir. Türklerin en eski zamanlarından beri hanları, hakanları, sultanları, komutanları gösterdikleri kahramanlık ve Türk ulusuna yararlılıkları nedeniyle birer millî motif olarak hafızasında asırlarca yaşattığına tanık olmaktayız. Bu liderler, çeşitli vasıflarıyla Türk

milletinin içinde yetişmiş ve tam anlamıyla Türk halkının yansıması olmuşlardır. Türk toplumu, ortak kabulle bu üstün vasıflı evlatlarını birer millî öge olarak yaşatarak tarihe mal etmiştir.

N. Hilâl Akman, tarihî romanlarda Türk mitolojisinin izini sürerken önemli bir sonuca ulaşır. Romanlarımıza yansıyan tarihî kişiliklerin, padişahların, hakanların mitolojik kahramanların yansıması olarak modern romanlarda yer aldığını ileri sürer.

Tarihî romanlarda İslamiyet öncesi Attilâ, Kül Tigin, Cengiz Han gibi hükümdarlar; İslamiyet döneminde Osman Gazi, Orhan Gazi, Fatih Sultan Mehmet, Yıldırım Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman gibi Osmanlı padişahları; “Barbaros Hayreddin, Turgut Reis, Seyit Ali Reis, Kurdoğlu gibi Türk denizcileri ve halkın içinden çıkan diğer kahramanlar “Alp” veya “Alperen” tipidir. (Akman, 2013, s.10).

Oğuz Atay, “Tutunamayanlar”da roman kurgusu içinde kurduğu hayali mecliste geçmişle bugünü bir araya getirmiştir. Mizahi bir üslubun kullanıldığı diyaloglarda tarihî kişiliklere de yer verilmiştir. Atay, “ALPASLAN: Sekiz yüz seksen yaşında olmam ve Malazgirt vaziyeti dolayısıyla ve en yaşlı üye sıfatıyla oturumu açıyorum.” (Atay, 1997, s.232). kısmıyla Türklerin Anadolu’ya yerleşmesinin zeminini teşkil eden savaşa ve buna vesile olan komutana göndermede bulunur.

Türk tarihi boyunca millî mukadderatımıza etki eden kişilerin roman geleneğimizde motif olarak kendine yer bulduğuna tanık olmaktayız. Savaşlarda kahramanlık gösteren gerçek ve hayali kişiliklerin, komutanların, hanların, sultanların millî kimliğin oluşmasına hizmet amacıyla modern anlatılara taşındığını görüyoruz. “Zincir” eserinde Hasan Kayıhan, “İstiklâl Savaşı’nda bir Sütçü İmam varmış. Maraş’ta şehir, Fransızların işgalinde iken bir Cuma günü, camiye gelen halka ‘gidin’ demiş.” (Kayıhan, 1977b, s.188). göndermesiyle Anadolu’da Fransızlara karşı direnişi başlatan Sütçü İmam’ı okuyucuya örnek olarak sunar.

1970-1980 arası romanda sadece yakın tarihte yaşamış tarihî kişilikler değil Osmanlı tarihi boyunca iz bırakmış kahramanlara da değinilmiştir. Özellikle milliyetçi anlayışla kaleme alınan romanlarda tarihin parlak sayfalarına telmih yapılmıştır. Kayıhan, “Birazcık tarihe meraklı olanlar, Türk milletinin bir Barbaros Hayrettin’i Turgut Reisini, Piri Reisini hatırlayıp iç çekerler. Hemen hepsi, Prevezenin şanlı hatırasını yeniden yaşarlar da Preveze’nin kendisini yeniden yaşamayı düşünmezler.” (Kayıhan, 1977b, s.217). pasajıyla Türk tarihinin zaferlerle dolu tarihine ve bu zaferlerin kahramanlarına gönderme yapar.

Hasan Kayıhan’ın ve temsil ettiği zihniyetin tarihe bakış açısını onun “Zincir” romanında görmek mümkündür. Tarihe bütüncül bakmanın edebî anlatılara da yansıdığı nettir. Destan

Dönemi'nden günümüze kadar geçen sürede yaşamış farklı boylara ait Türk büyüklerinin herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan edebî eserlere konu edildiğini görüyoruz. Kayıhan, “Gene öyle sanıyorum ki, atalarımız Cengiz Han’a, Atilla’ya, Fatih’e ve Yavuz Sultan Selim’e dahi nasip olmayan bir bütünlükle içiçeyiz. Belki, bu büyüklüğü tek tadan fâni Oğuz Han olmuştur.” (Kayıhan, 1977b, s. 246). bölümünde bir bütünlük içinde Türk büyüklerini okura hatırlatır.

Sadece uzak geçmiş değil yakın tarih de siyasi kutuplaşmanın had safhaya ulaştığı 1970-80 döneminin ilgi alanıdır. Bu anlamda Türk dünyasında sembolleşmiş isimlerin de kaynaştırıcı öge olarak romanlarda dikkatlere sunulduğu görülmektedir. Hasan Kayıhan Doğu Türkistan bağımsızlık mücadelesinin öncü ismi Osman Batur’u hem Türkiye Türklerine hem de dış Türklere millî bir motif bolarak sunuyor. Kayıhan, “Çinliler 1951’de Osman Batur’u adice öldürürlerken, Iraklı komünistler de 1959’da başka bir Osman’ı aynı adilikte şehit ettiler. Kerkükte iplerin arkasında sürüklenen Türkler vardı; Çin’de tankların..” (Kayıhan, 1977b, s.254). bu kısımda ideolojik yaklaşımla tüm Türk dünyasından örnekler verir.

Osman Batur’un önemi anlatılırken yine Atatürk’ün Türk milleti açısından öneminin ölçüt olarak kullanıldığı görülmektedir. Osman Batur’un Atatürk’ten farklı olarak gazi değil şehit olduğu vurgulanıyor. Bağımsızlık aşkının ise aynı olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Kayıhan, “Unutmayın ki, en az bir Mustafa Kemal kadar, Türklüğün büyük liderlerinden biri olan ama Gazi değil de Şehid olan, Osman Batur, boğazına ip geçirilirken ‘ergeç milletim hürriyetini alacak’ demiştir.” (Kayıhan, 1977b, s.278). diyerek iki farklı coğrafyanın iki büyük kahramanını okurla buluşturuyor.

Bahaeddin Özkişi, “Köse Kadı” romanının olay örgüsünü XVI. yy. Macaristan’ında yaşanan tarihî olaylar ve siyasi çekişmeler üzerine kurar. Eserde Osmanlı-Avusturya çekişmesine zaman zaman Macaristan’ın da katılması burada girift bir çekişme yaratmaktadır. Yazarın yabancılar ağzıyla Türklere bakışını yansıttığı bölümlerde Türk milleti hakkında olumsuz ifadeler göze çarpsa da yazarın anlatıcı olarak devreye girdiği bölümlerde Türklerin hâkimiyetlerine, siyasi, askerî ve dinî hamlelerinin akılcılığına övgü ve hayranlık vardır. Özkişi, bu durumu şöyle anlatır: “Türk sultanı, yalnız askerî alanda hâkim değildi. Politika ve ekonomik güçleri de itiraz kabul etmez bir biçimde elinde tutuyor ve ablukayı nefes aldirmayacak tarzda sıkıyordu.” (Özkişi, 2004a, s.25).

Emine Işınsu, “Ak Topraklar” romanının merkezine Sultan Alp Aslan’ını koyar. Alp Arslan’ın doğumu, gençliği, kağan oluşu ve kahramanlıkları eserin olay örgüsünü oluşturmaktadır. Yazar, tarihî bir kişilik olan Alp Aslan’ı anlatırken tarihî gerçeklikle kurguyu harmanlayarak kullanmaktadır. Yazarın kahramanına bazı olağan dışı vasıflar yüklediği de görülebilir. Eserde “kut” anlayışına birçok kez başvurulduğu da aşîkârdır. Işınsu, “Alp Arslan Tanrı’nın gönüldaşdır, çünkü, onun, Horasan çölünü geçerlerken, leşkerin susuzluktan kırılışına ziyade tasalanışına, altın nakışlı otağında başın açıp Allah’a sığınmasına ve az sonra bolca yağın yağmurun cümlesini tehlikeden kurtarageldiğine tanık olmuştur.” (Işınsu, 2012, s.104). anlatımıyla sultanın üstün vasıflarını ve askeriyle özdeşleşmesini vurgular.

“Ruh Adam” tarihî roman hüviyeti taşımamakla birlikte eserin muhtelif yerlerinde tarihî meselelere, kişilere telmihte bulunulmaktadır. “Ruh Adam”da Selim Pusat karakteri bahsi geçen bu karakterlerin tarihî süreç içerisinde süzölmüş özünden yaratılmıştır. Gerek tartışmalarında gerekse öz eleştiri yaparken Yüzbaşı Pusat’ın bu benliğine geri döndüğünü, özellikle mitolojik tarihe döndüğünü görmekteyiz. Tüm bunlar eserin dayanaklarını ortaya koyar.

Sevdiği askerler arasında Mete başta gelirdi. Çünkü o hem asker, hem de teşkilâtçıydı. Aylarca uğraşarak yaptığı haritalar üzerinde Bilge Tonyukuk ve Kül Tigin’in seferlerini incelemiş ve hayran olmuştu. Selçuklulardan Çağrı Beğ’i çok beğenir... Her girdiği savaşı kazan Afşin Beğ hakkındaki bilginin eksik olmasına acınırdı. (Atsız, 2020, s.60).

Hüseyin Nihal Atsız’ın Ruh Adam romanında, mahşer gününü kurguladığı yargılamada onun eserinin büyümlü gerçekçi anlayışa yakın yazılmasına rağmen fikir altyapısını oluşturan tarihî kişiliklerin birer birer tanıtıldığı görülecektir. Türk tarihini yazarın bir bütün olarak resmettiğini, Alp Er Tunga’dan başlayıp birçok Türk hakanını sıraladığı görölmektedir. Bu yönüyle romanda, hayalî ögeler ön plana çıkmakla birlikte tarihle harmanlanmış ve günümüze Selim Pusat ile ulaşmıştır.

Ben Alp Er Tunga...Bana Atıla diyorlar...Ben Gök Türkler’in büyük kağanı İstemi Kağan’ım!..Ben Alp Arslan’ım dedi...Ben Temuçin Cengiz Kaan! dedi...Ben Aksak Temir! dedi...Aksak Temir’in yanında Yıldırım Beyazıd’ı sonra Şahruh’u, Uluğ Beğ’i, İkinci Murad’ı, Fatih’i, Yavuz’u, Babur’u seçti. (Atsız, 2020, s.250-253).

“Aşk ve Zafer” romanında, roman kahramanlarının, dolayısıyla da yazarın Kurtuluş Savaşı’na ve onun komutanları olan Kazım Karabekir Paşa’ya ve Mustafa Kemal Atatürk’e yaklaşımları oldukça müspettir. Fahrettin Paşa da bu inancından ötürü gençleri Anadolu’ya geçmeleri ve Millî Mücadele’ye katılmaya teşvik eder hatta biraz da zorlar. Yurdun işgali üzerine karamsarlığa kapılan kahramanlar Kazım Karabekir ve Gazi Paşa’nın Kurtuluş Savaşı’nı başlatmaları üzerine ümitvar olmuşlardır. Bu durum kahramanların ve toplumun bir parçası olan Halide Nusret Zorlutuna’nın düşünce ve his dünyasının tezahürü olarak

okunmalıdır. Zorlutuna, “Kâzım zaten orada 15. Kolordu kumandanı...Şimdi Mustafa Kemal de gidince...Tamam bu çocuklar, evvel Allah’ın izniyle memleketi bu badireden kurtarırlar.” (Zorlutuna, 2002, s. 96). tümceleriyle Kurtuluş Savaşı komutanlarına duyulan inancı dile getirir.

1970-1980 yılları arasında basıma giren romanlar düşünsel bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan irdelendiğinde sanatsal ve ideolojik açıdan birçok yönelim olmasına rağmen dönem eserlerinin ortak noktası kullanım yoğunluğu değişmekle birlikte millî öğelerdir.

Oğuz Atay, “Bir Bilim Adamının Romanı” isimli biyografik romanında Mustafa İnan’ın çocukluğunda izcilerle Ankara’ya gidişinde Cumhuriyet’in kurucu liderleriyle karşılaşması olay örgüsünde belirtilir. Oğuz Atay, genel ironik söyleminin dışında bu bölümde gerçekçi bir tavır takınmaktadır. Bu da onun kurucu iradeye yaklaşımını ortaya koyuyor. Atay, “İzci olarak birlikte Ankara’ya gittiler. Büyük Millet Meclisi’nin önünde sıralandılar. Atatürk, Fevzi Paşa, İsmet Paşa onları selâmladı.” (Atay, 2008, s.60). bölümünde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu önderlerini birlikte resmeder.

1970-1980 dönemi romanları incelendiğinde milliyetçi anlayışla ya da çeşitli sanat anlayışlarıyla yazılan romanlarda genellikle Cumhuriyet’in kurucu kadrosunun eserlere taşındığını görmek mümkündür. Bu biraz da devletin resmî ideolojisinin yansıması olarak düşünülebilir. Oktay Akbal’ın “İnsan Bir Ormandır” romanında da Mustafa Kemal Atatürk’ün ve İsmet İnönü’nün olay örgüsüne taşındığını görmekteyiz. Akbal, “Öndekileri tanıyorum, genç Mustafa Kemal, genç ismet Paşa. Askerler, siviller.” (Akbal, 2009, s.7). bu kısımda bireysel temalara odaklanmakla birlikte Kurtuluş Savaşı komutanlarından bahseder.

Hasan Kayıhan, “Yoklar” romanında kahraman bakış açısıyla Süleyman’a ifade ettirdiği düşünceler kendi fikir dünyasının yansımalarından ibarettir. Eserin fikrî altyapısında Türk tarihinin dönüm noktalarında bulunan kahramanlar yer alır. Tarihin farklı dönemlerinden verilen örnekler olmakla birlikte en eski örnek Kürşad, son örnek ise Gazi Paşa’dır. Kayıhan, “En güzel destanlara ad olacak Kür-Şad’lar, Osman Batur’lar, Şeyh Şamil’ler, en güzel övgülere konu olacak Bilge Kağan’lar Alparslan’lar, Ertuğrul Gazi’ler, Fatih’ler Mustafa Kemal’ler dururken, en acılı günlerini yaşayan...” (Kayıhan, 1978b, s.68). bu telmihlerle yine tüm Türk dünyası liderlerini bütünlük içinde yansıtır.

Hasan Kayıhan, “Acı Su” romanında kurgusal gerçekliğin içine tarihsel gerçekliği de yerleştirerek romanın düşünsel altyapısını kuvvetlendiriyor. Enver Paşa’nın Orta Asya’ya

geçerek oradaki Türklerle Ruslara karşı bağımsızlık mücadelesine girişmesi Kırgızların gözüyle yazar tarafından okuyucuya aktarılmaktadır. “Basmacı Hareketi” olarak da bilinen bu bağımsızlık mücadelesi Enver Paşa’nın hayatına mal olsa da onun idealleri uğruna yaşayan bir asker olduğu ortaya konmaktadır. Kayıhan, “Emir de düşmandı Enver Paşa’ya.. Bütün Türkistan Türk’ü Onun kişiliğinde birleşmek üzereyken öldürdüler Onu.. Mücadeleye katılan veya katılmayan bütün soydaşlarımız, hangi boydan olursa olsunlar, Enver Paşa için gözyaşı dökerken Ruslar sevindi.” (Kayıhan, 1978a, s.30) göndermesiyle Enver Paşa’nın Orta Asya’da Türkler tarafından ne kadar sevildiğini ve benimsendiğini kaydeder.

Tarihî romanların kurgu yanında tarih bilinci oluşturmak gibi önemli bir vasfı daha vardır. Bu yüzden birçok roman yazarı tarihî konuları işlerken bilinçli bir tercihle anlattıklarını tarihî gerçeklikler üzerine inşa eder. Mustafa Necati Sepetçioğlu da “Kapı” romanında tarih bilinci oluşturmak amacıyla tarihin farklı evrelerinde yaşamış Türk büyüklerini roman kahramanları olarak okuyucuya sunar.

Alpaslan Sultanın çok yakın akrabasıyım Virna...Bilmeden bir kapı dedin ama çok doğru dedin; o kapı önceleri Ceyhun yörelerindeydi, Tuğrul Beyle Çağrı Bey zamanlarında. Alpaslan getirip Malazgirdde pekiştirdi, Süleyman Şah İznikte örmeli taşlarla devleştirdi bu yapıyı... Melikşahın yerine Berkyaruk oturmuş...Bu arada Kılıç Aslan yok edilirse ne olur bilir misin? (...) Bilge Kağanla Kül Tigin gibi. Bizim çok büyük iki adamımız bunlar, iki kardeş. (Sepetçioğlu, 1978, s.119-121).

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Türk tarihinin farklı evrelerindeki Türk hâkimiyetini eserlerinde konu ederken hem Türk sultanlarını eserlere konu etmekte hem de bu hakanların fikir olarak birbirinin devamı olduğu tezini savunmaktadır. Nehir roman anlayışıyla ulusal tarihimizin pek çok dönemini konu edinen yazar “Anahtar” romanında Selçuklu Devleti’ni anlatır. Sepetçioğlu, “Gelgelelim Sultan Melikşah onlardan da önce düşünür; Melikşah’ın düşünceleri de Alparslan’ın düşünceleridir, diyebilirler bize sorarsan...” (Sepetçioğlu, 2017a, s.8). bu kısımda konunun gereği olarak Selçuklu sultanlarını roman kahramanları yapar.

Tarihin, tarihî olayların anlatıldığı eserlerde birçok hakanın isminin geçmesi biraz da konunun getirdiği mecburiyettir. Bu sebeple Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun birçok eserinde birçok sultan olay örgüsünde geçmektedir. “Geçitteki Ülke” romanında Sepetçioğlu, “Devlerden biri Yıldırım Beyazıt Hanımız, biri Timur Beğ.. Buçuğu da Karamanoğlu.” (Sepetçioğlu, Geçitteki Ülke, 2016, s.148). romanın bu bölümünde, Osmanlı Dönemi’nde Yıldırım Beyazıt ile Timur’un çekişmesine odaklanır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun birçok romanı Türk tarihini ele aldığı için romanın kahramanları da tarihte yaşamış gerçek kişilerdir. Özellikle sultanlar, şehzadeler, hükümdar ailesi romanın asıl kişileri olarak öne çıkar. “Bu Atlı Geçide Gider” romanında da Yıldırım Beyazıd Han, babası kardeşi ve ailesi roman kahramanıdır. Sepetçioğlu, “Doğan: ‘Beyazıd Bey!’ diye haykırdı. (...) Ve bir de Sultan Murad Han oğlu Beyazıd Bey’i düşündü. (...) Ertuğrul da Osman da Orhan da beğ idi; öyleyse Sultan Murad Han da beğ olmalıdır, beğ denilmelidir.” (Sepetçioğlu, 2019b, s.31-35-115). değerlendirmesiyle eserde Osmanlı Devleti’nin kuruluş dönemi hükümdarlarını roman kahramanları olarak okuyucuyla paylaşır.

Tarihî olayları ve dönemleri konu edinen romanlar muhtevası gereği tarihimizdeki birçok önemli simayı olay örgüsüne taşısa da bazı figürlere vurgu yaparak onlara olay akışında yer vermektedir. Attilâ İlhan, “Sırtlan Payı” romanında sıklıkla Enver Paşa’ya ve Mustafa Kemal Atatürk’e gönderme yapmaktadır ve kahramanına Mustafa Kemal Paşa’dan yana tavır aldırılmaktadır.

Binbaşı Ferid, kocaman sağduyusuyla Enver Paşa’yı o kadar beğenmiyor. Maydos’ta emir subaylığı ettiği, 7. Ordu’da komutası altında savaştığı Mustafa Kemal Paşa’yı, için için, ona yeğliyorsan da, biraz bu işgal İstanbul’unda işi hangi ucundan tutacağını kestiremediğinden, biraz- ne pahasına olursa olsun- bir şeyler yapmak zorunluluğu duyduğundan, örgütlenmeye katılıyor. (Attilâ İlhan, 2004, s.73).

Modern romanların bir kısmı tarihî konuları ele aldıkları için Türk tarihinde iz bırakmış figürler romanların ana kahramanları olurken 1970-1980 arasında yazılmış pek çok romanda bu simge isimler kurgu gereği yardımcı kahraman olarak romanın belli bölümlerinde karşımıza çıkar. Kemal Bilbaşar’ın “Bedoş” romanında Enver Paşa’yı dolaylı şekilde anlatır. Kemal Bilbaşar, “Enver Paşa, ayağındaki gıcırtılı çizmelerle odada sinirli sinirli dolaşıyordu. (...) Enver Paşa, sert bir hareketle döndü, avurtlarını oynatarak gelenleri süzerken Memduh Efendi ile Osman Çavuş künyelerini okudular. (Bilbaşar, 2015a, s.57). cümleleriyle olay akışının bir kısmında kahramanlarının öyküsünde Enver Paşa’dan bahseder.

Tarihî olayları konu edinen çağdaş anlatılar, tarihin pek çok devrinden karakteri romanların kahramanı olarak okuyucuya sunar. Bu karakterler her ne kadar kurgu içinde yansıtılsa da çoğu kez bilimsel bilgiyle harmanlanarak okura tanıtılır. Mustafa Necati Sepetçioğlu “Gündönümü” eserinde Fatih Sultan Mehmet’i roman kahramanlarından biri olarak kullanır.

Sultan Mehmet de bir an böyle düşünür gibi oldu. Öfkeden burnunun ucunu görmüyordu ne düşündüğünü nereden bile? (...) Sultan Mehmet’in yüzü baştan aşağı düşünce. Sakalının hangi

telini kaldırsan altında bir düşünce yaptığını görürdün. (...) Tanrım bu Mehmed nasıl Mehmed cinin mi senin, şeytanın mı, Azrailin mi yoksa? Eli gırtlığımızda sıkıyor da sıkıyor, çekemez misin? (Sepetçioğlu, 2019a, s.323-325-335).

“Gündönümü”nde Sepetçioğlu, Fatih Sultan Mehmet’i vasıflarını ayrıntılı şekilde anlatıyor. Romanın kurgulanma şekli hakanların kimliğine göre şekillendiriliyor. Aynı eserde Sepetçioğlu, “Burayı, bizden öncekiler de zorladı. Ünlü dip ceddimiz Attilâ başta gelir, deniyor.” (Sepetçioğlu, 2019a, s.231). tümcesiyle İstanbul’un Fethi’ni dile getirirken kadim çağlarla olan bağı kurup Türk tarihinin devamlılığını da vurguluyor.

Osmanlı Devleti’ni kuruluşundan itibaren nehir roman anlayışına uygun olarak dönemi anlatan Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Sabır”da Osmanlı’nın kuruluş döneminin sancılarını anlatırken dönemin ileri gelen figürlerini padişahlarla bağlantılı olarak anlatır. Dolayısıyla Osmanlı hükümdarları da romanların doğal kahramanlarındandır. “Sabır”da “Bir terslik vardı, Murat Beğ de farkındaydı; su akışında zaman yüzü yosun perlenmesinde tıkanıp kalmış, ne ileri gider olmuş ne de geriye dönmüştü. Belki de bir geriye dönmüştü dedesi Yıldırım Beyazıt Han zamanından kalma bir parçaya...” (Sepetçioğlu, 2020a, s.27). anlatımıyla yazar iki padişahı birden romanın dokusuna dâhil eder.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Darağacı” romanında XV. yüzyılın genel görünüşünü hem siyasi hem dinî hem de askerî açıdan irdeler. Bu çağ Anadolu coğrafyasının oldukça karışık olduğu bir dönemdir. Yaşanan siyasi çekişmeleri Sepetçioğlu, Timur ve Yıldırım Beyazıt nezdinde “Oturan Timur iç çekiyor, ölüme boyun eğiyor, Beyazıt Beğ gibi birinin sonuna hayıflanırken akşam ayağa kalkan Timur iç çekişinden kuşkuluyor, ölüme boyun eğişinden işkilleniyor, Yıldırım Beğ’in ölümünde bit yenikleri arıyordu.” (Sepetçioğlu, 2004, s.229). şeklinde okuyucuya yansıtmaktadır. Yine aynı eserde Osmanlı’nın kuruluş yıllarına göndermede bulunurken “Ertuğrul oğlu Osman Gazi’nin Ermeni Derbendi’nde İnegöl Tekfuru’nu yenişiyle bir bağlantı kurmağa çabalamıştı herhal.” (Sepetçioğlu, 2004, s.157). cümlesiyle tarihimiz açısından iki önemli sembolü romanına taşır. “Darağacı” romanı Şehy Bedreddin meselesini ikinci bir olay örgüsü olarak anlatırken bir yandan da asıl olay örgüsünde Ankara Savaşı’na giden süreç ve sonrasında yaşananlar vardır. Fetret Devri ve Çelebi Mehmet’in çabaları onu romanın önemli karakterlerinden biri haline getirir. Çelebi Mehmet ile birlikte zamanın önemli simalarını “Mehmet Çelebi İne Beğ’in alınışına üzüldü. Bir tuhaf susuşu yine İne Beğ’den kuşkulandığından değildi ama neden öyle bir his uyandırmıştı? (...) Çelebi Mehmet Beğ saldırıdan söz açmasıydı üstelik İne Beğ’in evetini hayrını beklemese idi ilgisizliği kolayına silinmezdi.” (Sepetçioğlu, 2004, s.265-266). romanına konu eder. “Darağacı” romanı daha çok Yıldırım Beyazıt ve Timur

çekişmesi üzerine inşa edilmiştir. Doğal olarak da romanın başkışileri bu tarihî şahsiyetlerdir.

Orhan Kemal'in yaşam öyküsünün anlatıldığı “Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi” eserinde Nurer Uğurlu “Bilge Kağan'dan Mustafa Kemal'e kadar çağlar ve dönemler boyunca bizde de bu tür bir felsefenin doğmasını amaç edinmiş önderler ve bu önderlerin fikir ve düşünce yatırımlarını kanallere eden eylemler daima görülmüştür.” (Uğurlu, 1972, s.393). diyerek en eski güçlü figürden en son ortaya çıkan millî kimliğe kadar geçen sürede yaşamış tarihî kişilere gönderme yapar.

Birden fazla olay örgüsünün yer aldığı modern romanlarda, çeşitli tekniklerden de faydalanılarak birbirine paralel birden çok vaka okuyucuyla buluşturulur. “Azap Ortakları” romanında Erol Toy, bir yandan Şeyh Bedreddin'i anlatırken diğer yandan Timur ile Yıldırım Beyazıt'ın mücadelesini anlatır. Dolayısıyla roman kahramanlarının büyük bölümü tarihte yaşamış önemli figürlerdir. Erol Toy, “Nasıl ki, Orhan gazimiz toprağı bol olsun Alaeddin paşamız, cennetmekân Osman gazimizden kalır değilse... (...) Timur, sabah denetimi yapıyordu...Herkes uykudayken uyanıktır Timur. (...) Murat Hüdavendigâr, başarısını savaş alanını dolaşarak sürdürmek, keyfini bir iyice artırmak istedi.” (Toy, 1974, s.8-255-302). pasajında olduğu gibi Osmanlı sultanlarını, şehzadelerini, devrin önemli paşalarını veyahut diğer Türk devletlerinin hakanlarını işlenen konunun gereğı olarak başkahraman olarak seçmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nı konu edinen romanlarda dönem gerçekliği, dönemin önemli figürleri roman kahramanları olarak kurgulanmıştır. Dolayısıyla devrin askerî ve siyasi figürleri romanların kişi kadrosunu oluşturmaktadır. “Kutsal Barış”ta Hasan İzzettin Dinamo, romanın birçok yerinde, çok kere Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak'ı tarihsel gerçekliğin gerekliliğı olarak anar.

Ne var ki İsmet Paşa olsun, Kazım Karabekir, olsun Mustafa Kemal olsun, yanlarına varılmaz çok ünlü birer kahraman olarak tarihe geçmişler... (...) Trenden ilkin sırtında boz avcı giyneğıyle Mustafa Kemal, arkasından, uzun komutan kaputu, başında kendi yapımı Kuvayı Milliye başlığıyla Kâzım Karabekir, onun arkasından da yine uzun, kurşun rengi komutanlık kaputu, başındaki kalpağıyla Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, onun arkasında da yaverlerle kimi yönetim adamları indiler. (Dinamo, 2007a, s.70-462).

Modern anlatıların birçoğı yakın geçmişi doğrudan ya da dolaylı şekilde romanın dokusuna dâhil ederken tarihî konuları işleyen bazı romanlar daha eski dönemleri ve bu dönemlerde yaşamış, Türk tarihine yön vermiş önemli figürleri romanların şahıs kadrosuna dâhil etmiştir. “Konak” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Süleyman Şah dedim ama Süleyman Şah, koca bir suyu geçerken daha bu yandan, Konyadan çok bu yanda

boğulmuş. Ertuğrul Bey Kayıların başındaymış şimdi..” (Sepetçioğlu, 1976, s.27). cümleleriyle tarihimizin iki önemli şahsiyetini okuyucusuyla buluşturur.

Tarihî gerçekliği konu edinen romanlar, genellikle roman kahramanlarını tarihî kişilikler içinden seçmekle birlikte kurgusal bir düzen kurarlar. Dolayısıyla romanın ana kahramanları romanın iç zamanında geçen han, hakan, padişah ya da onun soyundan gelen kişilerdir.” Ebemkuşağı” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Çelebi Mehmed Beğ’in zararına meydanlara sürülmesi düşünülen Mustafa Beğ, Murad Beğ’in amcası olarak onun da zararına olmaz mıydı? (Sepetçioğlu, 2017b, s.99). bu kısımdan da anlaşılacağı gibi romanını başından sonuna kadar Çelebi Mehmet Bey, Murat Bey, Timur, Mustafa Bey gibi Türk büyükleri üzerine kurmuştur.

Düşünce dünyasını tarihî konulardan besleyen romanlar doğal olarak romanın iç zamanını oluştururken tarihte yaşamış bazı şahsiyetleri romanda doğrudan ya da dolaylı anımsatır. Balkan Göçü’nü “Bizim Diyar”da anlatan Sevinç Çokum, “Ona öyle gelir ki Sultan Murad’ın toprağa düştüğü günden bu yana laleler, güller gelincikler al renkli açmadadır.” (Çokum, 2021, s.71) göndermesiyle Sultan Murat’ın şehadetini; “Müyesser Hanım duruldu. Rıfat yerinden fırladı. Aynı anda Enver Bey salona girdi. (...) Haberinizi oldu mu bilmem. Enver Paşa şehit düşmüş. Evvelce hürriyet kahramanı diye nam salmıştı. Bu Enver Paşa, yiğit bir askerdir.” (Çokum, 2021, s.184-270). ifadeleriyle de Enver Paşa’yı ve şehadetini okuyucusuyla paylaşır.

Kurtuluş Savaşı’nı ya da Cumhuriyet’in kuruluşunu konu edinen romanlarda tabii olarak şahıs kadrosu devrin önemli figürlerinden seçilmiştir. Kurtuluş Savaşı’nın komutanları olay örgüsünün pek çok yerinde şahıs kadrosu içinde karşımıza çıkar. “Firavun İmanı” eserinde Tarık Buğra, “Karabekir Paşa durumu Ankara’ya bildirdi. (...) Taktiğin hazırlayıcısı olan Rauf Bey, onun ne demek istediğini anlamıştı. (...) Sakarya Zaferi’nin büyük yardımcısı Fevzi Paşa...” (Buğra, 2019, s.127-130-173). minvalindeki ifadelerle eserin olay örgüsünde tarihî gerçekliği de göz ardı etmeden devrin önemli simalarına eserinde yer verir.

Devir romanları, bireyleri tarih bilinciyle yoğurmak ve gençliğe istikamet vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Çağında da ideolojik bakış açısı ön plana çıkmış, tarafsızlık bir yana bırakılmıştır. Bu eserler her ne kadar kurgusal düzlemde yazılsa da tarihî gerçekliğe dayanmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak romanlar, hangi dönemi konu ediniyorsa o dönemin figürleri de romanların kahramanı olarak seçilmiştir. Türk tarihinin dönemlerini nehir roman anlayışına uygun olarak romanlaştıran Mustafa Necati Sepetçioğlu “Kilit”te,

“Ben Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağan. (...) Seni düşündüm Çağrı Beyimin oğlu. (...) Öyle olsun Alpaslan, dedi.” (Sepetçioğlu, 1980, s.7-9). cümleleriyle romanın zamanını Selçuklu Dönemi’nden kahramanlarını da bu dönemlerde ya da eski dönemlerde yaşayan Türk hakanlarından ya da beylerinden seçer.

Ragıp Şevki Yeşim’in “Ovaya İnen Şahin” romanı, Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarını ve kuruluş yıllarında yaşanan olayları roman sınırları içinde dile getirmektedir. Konu itibariyle romanın başından sonuna kadar kahraman olarak dönemin sultanlarını ya da önemli figürlerini görmekteyiz. Daha çok Kuruluş yıllarında yaşananlar dönemin tarihsel gerçekliğine uygun olarak anlatılsa da sultanların vasıflarının yüceltildiği aşikârdır. Ragıp Şevki Yeşim’in, Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarındaki tüm sultanları esere konu ettiğini görmekteyiz.

90 yaşına rağmen başı her zaman dinç ve dik kalmış olan babası Ertuğrul Beyin ölümünden bu yana iki yıl geçmişti. (...) İşte o anda Osman Bey de oğlu da tâ yüreklerinin derinliklerinden bir acı ile irkildiler. (...) Orhan Bey bu konuşmayı duyar duymaz, karşı tarafta silah arkadaşları ile atı üstünde duran Kara Ali’ye baktı. (Yeşim, 197b1, s.8-112-113).

Tarihî gerçekliğe yaslanan romanların şahıs kadrosunda ister istemez çok sayıda simgesel figür bulunmaktadır. Doğal olarak da olay örgüsünün birçok yerinde sultanların, şehzadelerin, hakanların, tiginlerin ismi geçmektedir. “Kızıl Elma”da Ragıp Şevki Yeşim, “Haber şu ki, Sultan Beyazıd Gedik Ahmet Paşa’yı Şehzade Cem’in taraflısı biliyor. (...) Cennetmekân Padişah Sultan Mehmet Han’ın sağlığında hep kendisinden sonra Osmanoğulları tahtına en lâyük şehzadesi olarak Cem Çelebi’yi görürdü.” (Yeşim, 1971a, s.184). bölümünde olduğu gibi devir romanı yazarken ister istemez yardımcı kahramanlarını da devrin önemli isimlerinden seçer.

Oğuz Özdeş, “Kıbrıs Kanı”nda Osmanlı Dönemi’nde başlayan bir öyküyü 1970’li yıllara kadar getirir. Roman kahramanlardan Aspurçe’nin isminin kaynağı belirtilirken Osmanlı sultanlarından da bahseder. Oğuz Özdeş, “Aspurçe, Orhan Gazi’nin eşinin adıdır. Orhan Gazi, Osmanlı İmparatorluğu kurucusu Osman Gazi’nin oğludur.” (Özdeş, 1974, s.165). telmihiyle Osmanlı hükümdarlarını anarken romanın birçok yerinde Osmanlı Devleti’nin önemli devlet adamlarından da konu itibariyle sıkça bahseder.

Mükerrem Kamil Su, “Ata’nın Romanı”nda Atatürk’ü eserin merkezine koyarken doğal olarak onun çevresindeki insanlardan da bahseder. I. Dünya Savaşı’nda ve Kurtuluş Savaşı’nda büyük bir misyon üstlenmiş olan Kazım Karabekir Paşa, bazı modern anlatılarda olduğu gibi bu romanda da kendine yer bulmuştur. Mükerrem K. Su, “Burada Kâzım Karabekir ile karşılaştı. Selanik’den tanışıklardı. Kâzım Karabekir dürüst, aklı

başında, iyi yürekli, iyi yetişmiş bir askerdir.” (Su, 1977, s.96). ifadeleriyle Kazım Karabekir Paşa hakkındaki düşüncesini dışa vurur.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Çatı” romanında Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu kurgusal düzlemde dile getirir. Doğal olarak devrin ileri gelen Osmanlı sultanları, şehzadeleri romanda sık sık adı geçen kahramanlardır. Tarih konusunu işleyen romanlar, ister istemez gerçeklikten kopmadan olayları okuyucuya nakleder. Sepetçioğlu, “Atası Ertuğrul Bey hayal meyal; amcası Dünder Bey...Köse Mihal Osman Beyin aklından geçenleri çözmeğe çalışıyordu.” (Sepetçioğlu, 1977, s.357). pasajında Osmanlı Devleti’nin önemli figürlerini romanda karşımıza çıkarır.

Tarih konusunun işlendiği sanatsal metinler çoğunlukla Türk tarihinde önemli izler bırakmış kişileri telmih yoluyla romana aktarmaktadır. “Kuzgunlar ve Leşler” romanında Erol Toy, Göktürk Dönemi’nde yaşananlardan eserde faydalanır: “Bilge Tanyukuk sağlamca durmasa Bilge Kağan Göktürk tuğunu dikebilir miydi?” (Toy, 1981b, s.442).

Hasan İzzettin Dinamo, “Öksüz Musa” romanında Millî Kurtuluş Mücadelesi’ni çocukların ve gençlerin gözünden anlatır. Savaşın zorlukları içinde hayatta kalmaya çalışan yetimhanedeki çocukların Anadolu’daki millî uyanışı dikkatle takip ettiklerini, bu uyanışın olumlu şekilde tepki doğurduğunu görmekteyiz. Kurtuluş Savaşı’ndaki pek çok komutanın romanda anıldığını da görmekteyiz. Dinamo, “Mustafa Kemaller, İsmetler, Kazım Karabekirler, Kara Fatmalar, Refet Paşalar okulun havasında her an yasıyor, soluk alıyor gibiydi.” (Dinamo, 2005, s.90). tümcesiyle Millî Mücadele’nin kahraman isimlerinin yakından ve heyecanla takip edildiğini belirtir.

Emine Işınsu, “Sancı” romanın da her ne kadar yakın tarihi zaman olarak kullansa da hem İslamiyet Öncesi hem de İslamiyet Sonrası Dönem’le ilişki kurmaktadır. Bu dönemlere ait olaylarla, kişilerle, metinlerle çok boyutlu bir ilişkinin varlığı romanda belirgindir. Işınsu, “Sultan Tuğrul’un, Çağrı Başbuğ’un ve dahi Sultan Alparslan’ın gönderdikleri vardı aralarında kendi gönüllerinin buyruğuna uyup gelenler de.” (Işınsu, 2005b, s.124). bu ifadesiyle soya gönderme yapar. Dursun Önkuzu’nun soyu “Kuzu İmamlar”a dayanmaktadır, onların soyu da Orta Asya Türklerine dayanmaktadır. Yazar kahramanın doğuşunu ilmek ilmek örmektedir. Bu durumda kahraman da soyundakiler gibi olacaktır. Yazar bir bakıma Türk gençliğinin nasıl yetişmesi gerektiğini bu romanda dile getirir.

3.13. Türklükle ve Türk Milletiyle İlgili Ögeler

3.13.1. Dış Türkler

Türkler sadece ana yurtlarında konargöçer bir kavim olarak yaşamamış, çeşitli nedenlerle dünyanın dört bir tarafına göç etmişlerdir. Bunun haricinde hâkimiyetleri altına aldıkları topraklara yerleşen Türk soylu topluluklar, o topraklar elden çıktıktan sonra da vatan kabul edilen bu yurtları terk etmemişlerdir. Bu sebeple müstakil yaşayan Türk soylular olduğu kadar esaret altında yaşayan ve varlığını korumaya çalışan Türkler de vardır.

1970-1980 yılları arasında yayımlanan Türk romanları incelendiğinde görülecektir ki Türk dünyasının merkezini Türkiye Cumhuriyeti kabul eden tasavvur, Türk aydını arasında oldukça yaygındır. Bunun dışında kalan bağımsız devletlere, muhtariyetlere ya da esaret altındaki Türklere ana vatan üzerinden bakılarak tahlil yapılmıştır.

Atıf Akgün'ün Balkan göçleri özelinde yaptığı değerlendirme aslında esaret altında yaşayan tüm Türk dünyası için geçerlidir. Özellikle son elli yıldır yaygınlaşan göç romanları, dış Türklerin yaşadığı trajediye gerçekçi bir üslupla, tarihî gerçekliğe dayalı olarak dile getirmiştir.

Türk tarihî roman geleneğinde ağırlıklı olarak Orta Asya Türk tarihi ve Osmanlı tarihi konu edilmektedir. Genellikle tarihî kişilikler, savaşlar ve bazı sosyal hadiseler üzerinde duran bu romanların konu alanına son zamanlarda göç olgusu da eklenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma döneminde yaşanan önemli göç hareketlerinin toplumsal yaşamda meydana getirdiği değişimin işlendiği bu yeni edebî malzemenin en yaygın olanları arasında Balkan Savaşları ve sonrasında yaşanan trajedi yer almaktadır. (Akgün, 2015, s.143).

Bahaeddin Özkişi, “Köse Kadı” romanında bir rahip ve şeyhi yan yana getirip tartıştırarak iki milletin köken birliğine göndermede bulunuyor. Farklı dinlere mensup bu milletlerin- Macarların ve Türklerin- adaletinin, savaşçılığının, mertliğinin, misafirperverliğinin birbirine oldukça benzer oluşuna vurgu yaparak okurunu ırk birliği konusunda ikna etmeye çalışıyor. Farklı dinlere mensup olunmasına karşın yazarın Macarlara sempatiyle yaklaşması onun dinden ziyade köken birliğine kıymet vermesinin delili olarak kabul edilebilir. Özkişi, “Bu düğüm noktası, aslında Türk-Macar halkının bulunduğu durumun iki ayrı açıdan eleştirilmesiydi. Onlar, bilerek veya bilmeyerek bu noktayı zorluyordu.” (Özkişi, 2004a, s.86). değerlendirmesiyle farklı iki millet olarak düşünülen Macarların ve Türklerin köken birliğine vurgu yapar.

Özkişi, millî bir refleksle 1970-1980 döneminde birçok yazarda olduğu gibi dış Türkleri romanın konusu yapıyor. Tarihî bağlar nedeniyle Türk ulusuyla birçok ortak geleneğin yaşadığı Macaristan'da yüzyıllar sonrasındaki kaynaşma hızla gerçekleşmektedir. Birçok

olumsuz karaktere rağmen yazarın Macar toplumuna iyimser bakışı bu tarihî bağların varlığı ve bilinciyledir. Yazarın fetihleri anlatırken özellikle bu bölgeyi seçmesi bilinçli bir davranıştır.

Macar askerleri böylece Türk askerini yakından tanıyor, türkülerini öğreniyor, âdet ve örflerini gönlüne göre buluyor...Böylece Uçlarda Türk kıyafeti taklit ediliyor, Türk musikîsi erinden dükküne kadar kulağa hoş geliyor, saz, keman, flüt, darbuka Türklerden öğrenilip çalınıyordu. Kıyafetinden müziğine, lisanından inancına Türk ve Macar bir doğrultuda birbirlerine karışıyordu. (Özkişi, 2004a, s.93).

Bahaeddin Özkişi, Macarların bugünkü topraklarına yerleşme serüvenini de dile getirerek onların Türk oldukları konusundaki inancını ifade etmekle kalmıyor aynı zaman da okuyucusunu da ikna etmeye çalışıyor. Hristiyanlaşarak kimlik bunalımı yaşayan Macarlar yazara göre fetihle birlikte yeniden özüne dönecektir. Özkişi, “Bugünkü Macar’ın ahfadı, Rusya üzerinden bu ovaya inen bir Türk boyu idi. Burada yerleştiler ve devlet kurdular. Yasaları, yasalarımız gibi sarıh ve güven vericiydi. Sonraları, papazlar, bu saf millete nüfûz ettiler.” (Özkişi, 2004a, s.141). bu iddiasıyla Macarların kökeninden kopuşunun sebebi olarak dini propagandayı öne sürer.

Osmanlı İmparatorluğu, çeşitli sebeplerle dağıldıktan sonra Türklerin bir kısmı ana yurda dönmüş bir kısmı ise yaşadıkları topraklarda kalmıştır. Dış Türkler diye adlandırabileceğimiz Türkler, yaşadıkları bölgelerde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmış ve kimliklerini, kültürlerini, dillerini kaybetme tehlikesi yaşamıştır. Birçok milliyetçi aydın, millî hassasiyetlerle bu imparatorluk bakiyesi Türklerin yaşadıklarını gündeme getirmiştir.

Emine Işınsu, “Çiçekler Büyür” romanında yozlaşan ve kimliğini korumaya çalışan iki tipi karşı karşıya getirir. Çiçekler Büyür eseri, Balkan coğrafyasında yaşayan Türklerin romanıdır. Dolayısıyla bu eserde, dış Türkler ile ilgili çok sayıda tespit vardır. Işınsu, “Türkiye’nin bizlere arka çıkması. (...) Dedem cevap vermedi. O, Türkiye aleyhine tek söz söylemektense susmayı tercih eder. (...) Bir insanı babasından, dedesinden utandırmaya muvaffak oldun mu planında büyük adım atmış olursun. (...) Rodoplar! Ağaç dalları nasıl çocuklar, ağaç dalları nasıl çocuklar...” (Işınsu, 2007, s.156-306-337). tespitleriyle Bulgaristan’da yaşayan Türklerin yaşadıklarını en açık ve çarpıcı hâliyle anlatır. Rodoplarda yaşanan insanlık faciası ve dedesi tarafından yetiştirilen İlay’ın hisleri, kimlikleriyle beraber Türklerin bedenlen de yok edilmesi, bu romanın özünü oluşturmaktadır.

Emine Işınsu'nun önemli tespitlerinden birisi de geçmişle bugünün irtibatıdır. Kimliği yok edilmek istenen dış Türklere kültürel soykırım uygulanmıştır. Bu soykırım, Marksizmin dünyanın her yerinde azınlıklara uyguladığı kültürel soykırımdır. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin kültürel kodları dejenere edilmeye çalışılmıştır. Con Ahmet, Mehmet Ali bu dejenerasyonun sonuçlarıdır. Alıntılanan pasajda yazarın kahramana ve dedesine söylediği şeyler Türkiye'den beklentilerdir. Ayrıca yazar dış Türklerin Türkiye'ye bakış açısını da ortaya koyar. Dahası ana vatanın yapması gerekenleri de ifade eder. Devrin siyasi şartları ve dış Türklerin durumu düşünüldüğünde ifade edilen şeyler, aslında yazar tarafından Türkiye'ye öneri olarak da okunabilir.

“Çiçekler Büyür” eserinde Emine Işınsu, şunu çok kere dile getirir: Bu dönemde Türkler üzerinde baskıyla uygulanan politika, Türklerin Bulgarlaşması amacını taşır. Zorunlu isim değişikliği, ibadet özgürlüğünün yok edilmesi, geleneksel unsurların gericilikle ilişkilendirilmesi, giyim kuşamdan ananelere kadar her şeyin değiştirilmeye çalışılması, Türk kimliğini yok edilmeye çalışılması ile ilgilidir. Yazar özellikle bu noktalara temas eder.

Şüphesiz ki, Başkan'ın kastı Türk halkını ortadan kaldırmak değil, 1980'e kadar Türk halkı ile Bulgar halkının her bakımdan kaynaşıp hâl-hamur olmalıymış! Dil, âdetler, töreler ve din. (...) Kâğıda baktım, ilk madde kırmızı ile yazılmış: 'Türk dilinin gereksizliği...' (...) Bir daha vurdular, beynim sallandı; gözlerimden, burnumdan sular aktı. Hep gülüyordum. İskemleden ittiler, düştüm, tekmelediler. Gülmeye devam ettim, duyduğum acı dayanılacak gibi değildi... Üstüme soğuk su döktüler, titredim. Kahkahalarım böğürttü gibiydi artık, fakat hiç susmuyordum. Ağzıma tekme attılar, tuzlu sıvı... Boğulacak gibi oldum, sesim kesildi. (Işınsu, 2007, s.310-332-356).

Yazarın, “Çiçekler Büyür” romanında anlattığı işkence ve tecavüz sahneleri modern yüzyılın utanç vesikası olarak romana aktarılır. Anlatılanlar sadece kurgunun bir parçası değildir. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin kaderidir. Milliyetçi bir yazarın tavrı ise yaşanan bu trajediyi kurgusal sınırlar içerisinde anlatmaktır. Emine Işınsu'nun yaptığı da tam olarak budur.

“Çiçekler Büyür”de yazar; Türklerin uğradığı, haksızlıkları, hukuksuzlukları, yıldırma politikalarını olay akışının içinde çok kere tekrar eder. Işınsu, “Rodoplardaki Türklere işkence yapılırken, köylerin üzerinden tanklar geçerken, evler ateşe verilirken, evet neredeydin? Çocuklar ağaçlara asılırken, kızın kadının ırzına geçilirken nerelerdeydin? Hem bütün bunlar niçin, biliyor musun? Oradaki ahali Türk isimlerini Bulgar ismi yapmadı diye, İslam dinini bırakıp Ortodoks Hristiyan olmadı diye!” (Işınsu, 2007, s.425). bu bölümde olduğu gibi yapılan işkenceleri, tecavüzleri, zulmü sık sık tekrar etmesi romanın yazıldığı fikirsel altyapıyla ilgilidir. Yazarın tavrı, yaşananları sıkça tekrar ederek zihinlere

kazınmasından yanadır. Dolayısıyla yazar, kahramanlarından ve Türklerden yana tavır alır. Dejenere olmuş ve milletine, kültürüne, diline sahip çıkmayan Türklere de tepki gösterir.

Emine Işınsu, birçok romanında olduğu gibi “Azap Toprakları” eserinde, Batı Trakya’da, bugünkü Yunanistan sınırları içinde kalan bölgede, yaşayan Türk azınlığın yaşadığı kültürel soykırımı bütün ayrıntılarıyla dile getirmektedir. Yunanistan’ın devlet politikası hâline getirdiği kültürel soykırım zaman zaman şiddete ve ölümlere dönüşmüştür. Işınsu, başka devletlerin egemenliği altında yaşayan bütün Türk soyluların yaşadığı trajik olayları gerçekçi bir tavırla dile getirmiştir.

Balkan müttefiklerinin ise, dünkü efendilerinin çocuklarına ettikleri işkence korkunç; köyleri yakıyorlar, tazelere, dullara, yetmişlik ihtiyarlara tecavüz ediyorlar. Ölenlerden alamayıp hırslarını, cesetleri doğruyorlar. Sonra da et parçaları üstünde hora tepiyorlar. Hoplayan Yunan çarığı altında, parçalanmış etler zıplayıp dağılıyor. Kesik kafalar top oluyor. Kocaların gözlerini bağlayıp karılarının ellerine süngü verip ‘öldür!’ diyorlar. (...) Siz aslında Rumsunuz, Yunanlısınız, derdi. Türklükle hiçbir ilginiz yok. Osmanlılar sizi Müslüman yapmış, kendinizi Türk sanmışsınız? (Işınsu, 2005a, s.42-66) .

Emine Işınsu, bu söylemi ile dış Türklerin yaşadığı farklı bölgelerde maruz kaldığı muamelenin çarpıcı şekilde betimlemesini yapmıştır. Yunanistan, Bulgaristan, Irak’ta yaşayan Türklerin, esaret altındaki Türklerin yaşadıkları, yazarın özel çabasıyla dile getirilmiştir. Yaşananlar ise esaretin, öç almanın, zulmün, kırımın çok ötesinde olduğunu gösteriyor. Işınsu, “Sofidis de öyle söyler, sen onun ağzını kullanıyorsun. Hâlbuki bizim tek umudumuz Türkiye, o sahip çıkacak bize...” (Işınsu, 2005a, s.76). cümleleriyle yaşanan zulüm karşısında Türkiye’yi bu zulme son verecek ülke olarak öne çıkarması tesadüf değildir. Bekir’in ağzından dış Türklerin umudunu yansıtan Işınsu, “Böyle düşündü, bir kuş olup Ankara’ya uçmayı kurdu. Uçsa gitse... Bir bir anlatsa. Yoldan geçen adamları, kardeşlerini tutup anlatsa. Meclisin önüne gidip otursa, anlatsa. Gazetelere, kitapçılara gidip anlatsa...” (Işınsu, 2005a, s.54). sözleri aslında tüm dış Türklerin hayalini dile getirir. Azınlık Türkler yaşadıkları bölgelerde ucu ölüme kadar varan şiddetin içindedir ve kurtuluşun tek çaresi Türkiye’nin yardımıdır.

Hasan Kayıhan’ın “Acı Su” romanında, Rus egemenliği altında yaşayan bir Kırgız köyünde yaşananlar tüm çıplaklığıyla okuyucuya aktarılıyor. Enver Paşa’nın Orta Asya’da başlattığı “Basmacı Hareketi”nin etkilerini de romanda görmek mümkün. Kahramanların bir kısmı Rus emperyalizminin boyunduruğu altında asimile olmuşken diğer bir kısmı Orta Asya’da yayılan Türkçülük/Turancılık fikrinin etkisiyle Rus baskısına karşı direnişe geçmiştir. Bu bağımsızlık hareketlerinde ise doğal olarak dış Türklerin, Türkiye’yi yanında görmek istediğine tanık olmaktadır.

Ahmet Velid, en çok, Türkiye'nin adını anıyor ve Buhara'da bulunduğu sıralarda, umutla bekledikleri dünya milletlerinin yardım vaadlerinin ne zaman gerçekleşeceğini değil, Türkiye'nin ne zaman lâfla da olsa, kendilerinden yana olduklarını söyleyeceğini düşünüyordu. (...) Üstelik sokaklardaki ve avlulardaki genç yüzlü cesetlerin üzerine sinekler toplanmaya başlamıştı da. (...) Seyhun gene çağıldaya çağıldaya akıyordu ve kucağına atılanları gönül rahatlığıyla kabul ediyordu. (Kayıhan, 1978a, s.195-207).

Hasan Kayıhan'ın da belirttiği gibi Ruslara karşı verilen bağımsızlık mücadelesinden sonra Ruslarla anlaşmak zorunda kalan Kırgızların, anlaşmanın Ruslar tarafından yok sayılması sonucunda yaşananları tüm canlılığıyla okura aktarır. Yazar, evlere zorla girilerek Kırgız kadınlarına tecavüz edildiğini, karşı koyanların dövüldüğünü, evlerin içinden çıkmayanları evlerle yakıldıklarını, Kırgızlara yaşatılan dehşeti tüm boyutlarıyla resmeder. Romanda olay örgüsünün gelişme kısmında bir Rus karakterin ağzından söylenen Türk gençliğinin yok edilmesi amacı, eserin sonunda gerçekleştirilir. Burada temel amaç Sosyalist rejim için tehlikeli olabilecek genç neslin yok edilmesidir. Yazar yapılanların soykırım olduğu iddiasını gündeme taşır. Korgankışlak'ta Ruslaşmış Munzıroğlu Abdullah dışında, karısı da dâhil, hiç genç kalmamıştır. Bir kısmı tutuklanmış ve sürgüne gönderilmiş, kalanı ise öldürülmüştür. Her şeye rağmen Karakorgan'da Ruslarla savaşan Ahmet Velid, Muhammed İshak gibi bağımsızlık yanlısı bir kısım Kırgızların ise baskına uğradıktan sonra dağlara sığınması, burada mücadelenin bitmediği anlamını taşır. Bu, yazar tarafından çetin mücadelenin yaşandığı 1970-80 yılları arasında, milliyetçi gençlere verilen bir mesajdır. Bu savaşın sonunda, yazara göre ya ölüm vardır ya da bağımsızlık. Bu mesaj Türk düşünce sistemine uygundur.

Türkiye dışında yaşayan Türk toplulukları özellikle milliyetçi anlayışla eser üreten yazarların 1970'li yıllarda ilgi duyduğu konuların başında gelmektedir. Turancılık fikrinin de etkisiyle sadece Türkiye Türkleri değil birçok boydan gelen Türk soylu topluluklar yazarlar tarafından konu edinmiş, özellikle bu toplulukların yaşadığı sorunlar sanatsal eserler aracılığıyla gündemde tutulmuştur. “Kutlu Töre”de Alper Aksoy, “İngiliz Sefaretinde yaptığımız görüşmeyi ayrıntılı olarak rapor ederek Dışişleri Bakanımız Numan Menemencioğlu'na yazdık. Durumun vehametini ayrıntılarına kadar anlatarak Kaşkaylara Türkiye'nin yardım elini açmasını istedik. (...) Biz Türkiye'yi baba olarak biliriz başımızın darda kaldığı anda onun himaye olmasını isteriz.” (Aksoy, 1988, s.220-221). ifadeleriyle milliyetçi yazarların tamamında olduğu gibi Türk soylu toplulukların Türkiye'ye bağlılığını öne sürer. İsimleri geçen kişilerin gerçekten diplomat olduğu göz önünde bulundurulduğunda yazarın roman kurgusu içine tarihsel gerçekliği de yerleştirdiğini görmekteyiz. Yazar eserin final bölümünde gerçekleri öne çıkararak tarihî olayları kurguya

tercih eder. Yazara göre Türkiye, Türk soylu olanların dertleriyle meşgul olmamaktadır ya da olamamaktadır. Beklenti ise açıktır. Türkiye, tutsak yaşayan Türkler için umuttur. Her an yardım eli beklenendir.

“Kutlu Töre”de, romanın sonunda Kaşkay Türklerinin beklentileri gerçekleşmez. Türkiye Cumhuriyeti’nden beklenen yardım onlara ulaşmaz. Eserin sonunda dile getirilenler aslında Türkiye dışında yaşayan bütün Türk soylu topluluklar için geçerlidir. Obanın bilgesi Gökçe Ana’nın ağzından anlatılanlar tüm Türk dünyası için genelgeçer duygular olarak düşünülmelidir.

Baba ocağı tut ki içi çürük bir ağaç olmuş. İşte bu yıktı beni Saltuk Koca! Şunu bilki bu çınarın kökünden yeni sürgünler fışkıracaktır bir gün. O yeni sürgünler fidanı olacak, dal olacak yayılacaktır dört bir yana. Siladaki oğlunun üstüne serin bir gölge olacaktır o sürgünler. Siladaki oğlunun üstüne kol kanat gelecek, bağı yanık oğullarının hasreti onun göğsünde dinecektir. Umudunu yitirme Saltuk Koca! Yitirirsen umudunu bil ki her şeyini yitirmişindir. Aşiretin içinde o umut filizi yeşersin her zaman. O filizi sana emanet ediyorum Saltuk Koca, o filizi kurutma, Saltuk Koca. Gökçe Anan kavuşma gününü göremeden gidiyor. (Aksoy, 1988, s.256).

Hasan Kayıhan, Kaşkayları temsilen Gökçe Ana karakterinin yaşadığı hayal kırıklığını açıkça ifade ediyor. Fakat ana vatandan umudun kesilmediğini, Türkiye’ye karşı bir kırgınlık olmadığını da yazar özellikle kahramana ifade ettirir. Her ne kadar Kaşkayların bağımsızlık denemesi başarısız olsa da Gökçe ana mücadeleyi bir sonraki kuşağa devreder.

3.13.2. Türk Milleti

Topluluklar uzunca asırlar boyunca birlikte yaşadıktan sonra belli ortak değerler etrafında kaynaşp millet olgusuna erişebilmiştir. Her topluluğun milletleşme süreci birbirinden farklı seyirler izlemesine rağmen bazı ortak noktalar etrafında şekillenmiştir. Genellikle, dil, ana vatan, kültürel ortaklık, ortak ülkü gibi kavramlar halk yığınlarının millet seviyesine ulaşmasında ortak değerler olarak göze çarpmaktadır. Türk milleti yarattığı karakteristik özellikler nedeniyle millî öge olarak değerlendirilmeyi gerekli kılar.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından sonra özellikle milliyetçilik düşüncesi ekseninde bir Türk milleti olgusunun oluştuğunu görmekteyiz. Millet kavramı, devletin resmî ideolojisine yansımış haliyle Cumhuriyet Dönemi romanlarının birçoğunda yer almıştır. Bütüncül bir bakış açısıyla “vatan” üzerinde, aynı bayrak altında yaşayan ve dil, gelenek vb. ortak noktaları bulunan insan toplulukları vatandaş olarak kabul edilmiş ve Türk milletini oluşturmuştur.

Fazıl Karahan Türk milletini, milletleşme sürecini, bu sürece etki eden faktörleri incelediği metinde felsefi bir yaklaşımla mefhumu tetkik etmektedir. Yazar bu incelemede Türk milletinin ortak değerlerini ve milletleşmesine katkıda bulunan kavramları ortaya koyar.

Millet ve milliyet bakımından Türk Milletini fenomenolojik yöntemle incelediğimiz bu araştırmadan çıkan netice şudur ki: Türk Milleti ata, tarih, vatan, dil, devlet, din, töre ve kültür gibi ortaklıkların tamamına sahip olmak bakımından yetkin milletler düzeyindedir. Milletleşme süreci açısından değerlendirildiğinde Türk Milleti ata, tarih, vatan, dil, devlet, din, töre ve kültür gibi ortaklıkların tamamına sahip olmakla birlikte tarihi süreçte oluşumunu dil, din, töre ve kültür ortaklığı merkezinde oluşturmuştur. Ata, vatan ve devletine aşkla bağlanan Türkler, Türkçe konuşurlar din, töre ve kültürlerine uyan herkesi kucaklarlar. (Karahan, 2014, s.109).

Siyasi bölünmenin had safhaya çıktığı 1970-1980 dönemi, birçok endişeyi de gündeme getirmiştir. Bunlardan biri de Türkiye'nin parçalanmasıdır. Dönem yazarlarının maksatları farklı olsa da bu tarz konuları gündeme getirerek tezli eserler ortaya koydukları görülmektedir. “Hücre” romanında Refik Özdek, dönemde sol görüşlü örgütlerin millet kavramını yozlaştırmalarını eleştirir: “Biz halk için halktan yana idik. Ama neden Türk halkından söz etmiyorduk da ‘Türkiye Halkları’ diyorduk? Türkiye’yi halklara ayırmak bölücülüktü ve sıkıyönetim bildirilerinde bu tutumumuz belirtilirken bizi suçlayacak olanlar ‘Şehir Eşkiyası’ olduğumuzu da kabul etmeyecekler miydi?” (Özdek, 1973, s.59).

Melih Cevdet Anday, “Raziye” romanında “ulus” kavramını tartışmaya açıyor. Ulustan bahsedilmesinin ancak yerleşik yaşamla mümkün olabileceğini kahramanı ağzından ifade ettiriyor. Toprağı olmayan, toprağında yaşamayan, oturamayan insanların ulus olmasının mümkün olamayacağını belirtiyor. M. C. Anday, “Toprağına oturamayan bir halka ise ulus diyemeyiz. Kimi gençlerin anlayamadığı budur.” (Anday, 2019, s.61). cümleleriyle ulus olmanın şartlarını kişisel bir bakış açısıyla ortaya koyar.

“Uyanmak” romanında Hasan Kayıhan, Cılkıyallıoğlu Gökböri’ye bir “Dede Korkut” tavrıyla Türk milletine öğüt verdirtmektedir. Gençlere millet olmanın bilincini anlattırıyor. Gökböri, bu vatanın kendilerinin olduğunu, geçmişte bedelini ödeyerek bugün dost denilen devletlerden koruduklarını, Anadolu’da yaşayan herkesin bir millet olduğunu ve devletlerinin de Türkiye Cumhuriyet’i olduğunu vurguluyor. Kayıhan, “Aç doyar, doyrulur; çıplak, giyer, giydirilir. Lâkin ölü diriltilemez. Ermeni’nin ettiğini bilirsiniz. Ettiren Rus’u da, İngiliz’i de. Kovan bizleriz. Örümcek bacaklı melunları. Şimdi Rusçular, Çinciler çıkmış. İlle, Devlet kurun derler bize...Bu Devlet bizim Devletimiz; toprak, bizim toprağımız.” (Kayıhan, 1977a, s.222). ifadeleri ülkenin doğusunda etnik milliyetçiliği kaşıyan dış güçlere millet kavramı üzerinden verilen cevabı okuyucunun dikkatlerine sunar.

Hasan Kayıhan, solcu kesimin toplumsal anlamdaki isimlendirme görüşüne karşı çıkmaktadır. “Yoklar”da yazar, Süleyman karakteri aracılığıyla sol literatüre itirazını ortaya koymaktadır. Irktan ziyade millet anlayışının öne çıkarılması biraz da 1970-1980 döneminin siyasi ve toplumsal bölünmüşlüğü ile ilgilidir. Etnisiteye dayalı bölünmüş halklar yerine Türk milleti anlayışı yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Kayıhan, “Sen de mi halksın yoksa? Ya ben? Ben neyim peki?.. Farkım ne onlardan?.. Halklar değil Türk milleti.. Dünya değil Türkiye..” (Kayıhan, 1978b, s.55). bunun gibi çeşitli argümanlarla Türk ulusunu bölmeye, parçalamaya çalışanlara karşı millet olgusuyla karşı çıkar.

Hasan Kayıhan, “Acı Su” romanında Rus egemenliği altında yaşayan bir Türk köyünde yaşananlar ve millet olmanın, dahası millet olamamanın Turcan Hatun nezdinde yansımaları görürüz. Rus baskısına herhangi bir direniş göstermemek millet olamamanın somut göstergesi olarak kabul görüyor. Azam Hoca gibi istisnai karakterlerin tepkisi ise oldukça cılızdır. Yazar millet olamamanın Türklük kimliğiyle örtüşmediğini de vurgulamaktadır. Kayıhan, “Şükür!.. diye bağırdı, şükür Tanrı’ma!. Hele bir er kişi çıkabildi şu köyden, şükür!. Yıllardan beri çatır çatır kırılanlar sanki Türk değilmiş, sanki ümmeti Muhammedden değilmiş gibi duvar kesilen bu kansız, bu soysuz köyden de bir er kişi çıktı, çok şükür!..” (Kayıhan, 1978a, s.11). söylemiyle kaynaşarak millet seviyesine erişememiş toplulukların başına gelenleri çarpıcı şekilde yansıtır ve karakterleri aracılığıyla da bu duruma tepki gösterir.

1970-1980 yılları arasında yaşanan siyasi ve sosyal gelişmeler göz önüne alındığında millet olma bilincinin dönem aydını tarafından öncelenmesi kolay şekilde anlaşılabilir. Sağ-sol çatışmalarının yoğunlaştığı bu yıllarda toplumsal parçalanma derinleştikçe birçok aydın millet bilincini halka aşılama çalışmaktadır. “Konak” eserinde Mustafa Necati Sepetçioğlu, Türklerin, millet olarak kaynaşmasının önemine değinir. Ve bunu gereklilik olarak öne sürer: “Herkes, ben şu millettenim bar bar bağırsın, herkes milletin milletliği için yarışa çıksın sen kalk, gardaş ben insanım deyip yüreğini aç her önüne gelene... (...) Milletini bilmeyen insanlığını da bilmez git başkasına anlat o masalı!..” (Sepetçioğlu, 1976, s.213).

1970-1980 arasında yayımlanan romanlarda dönemin şartları nedeniyle yazarların millet kavramına odaklandığını görmek mümkündür. İdeolojik ayrışmanın had safhaya ulaştığı yıllarda dönem sanatçısının millet kavramını gündeme getirmesi tesadüfi olamaz. Alper Aksoy, her ne kadar “Kutlu Töre”de dış Türkleri konu edinse de Türkiye’deki siyasi ve sosyal çekişmeleri göz önünde bulundurur. Millet bilincinin zedelendiği bir dönemde bu

kavramı gündeme getirmek ve yinelemek yazarın Türk ulusunun hafızasını tazeleme gayesine hizmet eder. Aksoy, “Altaylardan Tunaya kadar uzanan toprakların derininden göğnüyordu sözcü. Beş bin yıllık bir milletin mazisinin asil ruhunu zamanın erişilmez gerisinden taşıyıp getiriyordu. (Aksoy, 1988, s.53). vurgusuyla Türk milletini Orta Asya’dan Balkanlara kadar bir bütün olarak betimler. Bu durum yazarın ideolojik tavrıyla ilgilidir.

3.13.3. Türk Töresi

Töre, bir ulusun binlerce yılda çeşitli aşamalardan geçirerek oluşturduğu kurallar bütünüdür ifade eder. Özellikle geleneksel toplumlarda törenin çoğunlukla kanunun yerine kullanıldığı, hatta kanunun önüne geçtiği bilinmektedir. Türklerin tarihi ve toplumsal yapısı incelendiğinde modern hukukun olmadığı zamanlarda törenin bu boşluğu doldurduğu görülecektir. Töre de en az kanun kadar sınırlayıcı bir nitelik arz eder. Türk ulusunun içinde onun karakteristik yanıyla şekillenen töreler, ister istemez millî öge konumuna yükselir.

Halk anlatılarının temelini oluşturan kavramlardan biri olan “töre” kavramının modern anlatılara da yansıdığına tanık olmaktayız. İdeolojik amaçlarla yazılan eserlerin halk kültüründen özellikle de töre kavramından beslendikleri görülmektedir. Milliyetçilik esasına dayalı olarak yazılan birçok eserde, Türk töresi uyulması gereken hukuk kuralları gibidir. Çoğu kez töreye uyulmaması neticesinde bireyler ya da toplum büyük felakete uğrar. Mazi ve mazinin ihtişamlı sayfaları Türk gençliği için rol model olma özelliği taşır.

Hasan Kayıhan, milliyetçi bir yaklaşımı yansıttığı romanı “Zincir”de töre kavramının birdenbire edinilmediğini soydan geldiğini ifade eder. Töreye saygı duymanın yücelik olduğunu vurgular. Kayıhan, “Ne bilirsiniz siz soy-sop yüceliğini, ne bilirsiniz Oğuz töresini, Ertuğrul’u!. At uşaklığından özge ne gelir elinizden? (...) Oğuz töresince, gelinler al bağlardı başlarına, kızlar ak.” (Kayıhan, 1977b, s.119-193). pasajında törenin, soyun, geçmişin unutulmaması ve yaşatılması gerektiğini ifade eder, töreye uymayanları ise şiddetle eleştirir.

Töre, Türk yaşamında bir olmanın, birlikte olmanın, diri olmanın sembolü olarak anlatılarda yer alır. Töreyi terk eden yazar tarafından mutlak suretle cezalandırılır. Töre kimliksizleşmeye, kültürel yozlaşmaya karşı çıkmanın temel göstergesidir. Bu sebeple özellikle milliyetçi anlayışa dayalı eserlerde bu kavram sıklıkla gündeme getirilmektedir.

“Ak Topraklar”da, E. Işınsu İslamiyet Sonrası Dönem’i anlatmasına rağmen göndermelerin çoğu İslamlık Öncesi Dönem’e aittir. İfadelerde Türk töresi en canlı hâliyle tasvir edilmiştir. Şölenler, toylar eserde sık sık hatırlatılır. Yazar devrin siyasi ve sosyal hayatını önemli ölçüde tarihî gerçekliğe bağlı kalarak eserin kurgusuna yerleştiriyor.

Türklerin töresidir; belli zamanlar üzre, başbuğların, kapısın açıp ulusuna sofralar kurdurması, yeşilce çimenler üstüne ipek halılar döşetmesi; tepe gibi et yığdırıp, göl gibi kımız sağdırması...Açlar doyrulur, yalıncılar donatılır ve dahi kalan ne varsa, ulusun yağmasına bırakılır. Başbuğun ya da begin ululuğunca ulu toy şölen edilir. (Işınsu, 2012, s.71).

Toplumsal yaşamın dile getirildiği eserlerde; halkın yaşam şeklini, geleneklerini, bilinçli şekilde devam ettirmeyi amaçladıkları töreleri, modern türlere de sızarak varlığını sürdürmektedir. Erol Toy, “Son Seçim” romanında “Yoksa, töreler karşısında boynum kıldan incedir. Düzen törelerle tutuldu mu bi kez, herkesin onlara uyması zorunluluktur. (...) Eh, toplum töresiz olmaz buyurmuş eskilerden biri. Bazı kişiler için töreyi bozdun mu, düzen bir iyice çığırından çıkar. O yüzden törenin buyruğuna uymak borçtur.” (Toy, 2013, 229-237). değerlendirmesiyle törenin toplumsal yaşamda önemine vurgu yapar. Özellikle geleneksel toplumlarda törenin çoğunlukla kanundan daha fazla öne çıktığı bir gerçektir.

Romanlarını toplumsal gerçeklik üzerine kuran Yaşar Kemal, “Yusufçuk Yusuf” romanında da toplumsal hayatın ayrıntılarına odaklanır. Toplumun devam ettirdiği gelenekler yazar için önemlidir bu sebepten de eserlerinde bu olguları okuyucusuyla buluşturur. Yaşar Kemal, “Türkmenin en güçlü geleneği nedir? Konukseverlik.” (Y. Kemal, 2004, s.60). cümleleriyle Türklerin sahip çıktığı olgulara vurgu yapar.

Geleneksel hayatın kuvvetli olduğu toplumlarda töre, kanunlar kadar etkilidir. Hatta bazen kanunların önüne de geçmektedir. Toplumsal yaşamda bu kadar etki sahibi olan töreler toplum hayatını konu edinen romanlarda toplumun ortak değeri olarak kendine yer bulmuştur. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Kamyonu” eserinde Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Yoksa sizin mektepler bu töreyi de mi bozdu? (...) Töreler de affetmez ama pek belli olmaz, bakarsın bazı günahları hoş karşıladığı olur. (Sepetçioğlu, 2017c, s.35-36). anlatımıyla törelerin toplumsal yaşamdaki önemini Sadık Çavuş karakteri aracılığıyla okuyucuya yansıtır. Yazarın kahramanı aracılığıyla törenin koruyucusu olarak dikkat çeker.

Toplumsal hayatta düzeni sağlayan töreler binlerce yıllık tecrübe sonucu oluşmuş sözlü kanunlardır. Özellikle kırsal yaşamda törenin yazılı kanunlardan daha fazla hükmü geçtiği bilinmektedir. Birçok roman Türk sosyal yaşamını anlatırken törelerden ve onların etkisinden belirgin şekilde söz eder. “Bir Çift Öküz” eserinde Samim Kocagöz, “Her ailenin, her obanın, her mahallenin bir töresi vardır. İyi töre, Türklüğe güç verir, şan verir.

(...) Öğüdüm odur ki, oğlum, her bir oymağın, obanın temeli olan Türklüğün törelerinden şaşmayacaksın.” (Kocagöz, 1970, s.132-150). sözleriyle törenin toplumsal yaşamın temeli olduğunu, törenin terk edilmesinin toplumun bütünlüğüne zarar vereceğini vurgular.

Özellikle konargöçer Türkmenler arasında törenin günlük hayatın düzeninde daha fazla ön plana çıktığını ve bağlayıcılık rolünün de etkin olduğuna tanık olmaktadır. “Kuzgunlar ve Leşler” romanında Erol Toy, “Yıldızeli Abdalı törelerin uygulanmasını dilemekte yoldaşımız. (...) Oğuz töresi, Bozok yasası, Gün Han buyruğu Alkaevli düzeni, kurultay kararı uyarınca, post kaldırır, tolga giydirir, asa verir, uyrukluğumuzu bildiririz hanım hey!.. Kutlu olsun, mutlu olsun, umutlu olsun!..” (Toy, 1981b, s.183). pasajıyla törelerin obada kanun rolünü üstlendiğini belirtir. Bu törenin kaynağını, genelden özele sıralar. Bu hatırlatma aynı zamanda alınan kararların gerekçesini oluşturur. Yine kararın kesinliği maziyle ilişkilendirilir.

“Sancı”da Emine Işınsoy, ülkücü camianın önemli figürlerinden Dursun Önkuzu’nun hayatı etrafına bir kurgu oluşturur. Her ne kadar romanda, dönemin siyasi ve sosyal görünüşü yansıtılsa da toplumsal dinamiklerin de esere aktarıldığı görülmektedir. Bunların başında da toplum üzerinde resmî kanunlar kadar etki gücü olan törelerdir. Işınsoy, “Türkler tarihleri boyunca kadınlara saygılı olmuşlardır. Onları korumuşlardır, sizin temsil ettiğiniz cephe, Türk töresinin, görgüsünün örneği durumundadır.” (Işınsoy, 2005b, s.140). değerlendirmesiyle Türk milletinin kadına verdiği değeri de töreyle ilişkilendirerek okura aktarır.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanının merkezine töre mefhumunu koyar ve diğer tüm olguları bu kavram etrafında şekillendirir. Töre, sadece siyasi yaşamı etkilemekle kalmaz sosyal yaşamı da düzenler. Yazar, eserinde töre ile aşkı karşı karşıya getirerek töreyi daha fazla öne çıkarır. Aksoy, “Sevmek suç değil ama töreler?.. Elvanla birleşmemiz engellemekte. Ya Gökçe Anam karşıma dikilir de, töreleri bozdurmam diye diretirse?..” (Aksoy, 1988, s.32). cümleleriyle töre ve aşk gibi iki güçlü kavramı karşı karşıya getirerek hem çatışma yaratmayı amaçlıyor hem de törenin toplumsal yaşamdaki gücünü okura göstermeyi arzuluyor.

Alper Aksoy, aynı eserde kadının toplumsal ritüelleri sürdürmedeki rolünü de öne çıkarıyor. Kadın, anne kimliğiyle sonraki nesilleri yetiştiren, şekillendiren varlıktır. Bu yüzden yazar romanda Gökçe Ana üzerinden törenin devamını sağlamayı amaçlar. “Töreyi önce hatun kişide ararım, diyordu, ve devam ediyordu. Hatun kişi töreliyse törelidir eri,

törelidir kızı, törelidir oğlu... (...) Varsa töreler; güzeldir yöreler! diyordu. Kişiyi Türk yapan, azmini berk yapan törelerdir diyordu.” (Aksoy, 1988, s.53). değerlendirmeleriyle Türklüğü töreyle özdeşleştiriyor. Törenin elçisi, koruyucusu olarak da kadını işaret ediyor. Kadın töreyi bilirse Türklüğü bilecektir. Türklüğü bilen kadın da bunun koruyuculuğunu yapıp sonraki nesillere aktaracaktır.

Töre, Türk’ün beş altı bin yıllık tarihinin, yaşamının, kültürünün sentezidir ve özüdür. Bu öz, korunmalı ve doğru şekilde sonraki nesillere aktarılmalıdır. Aksi hâlde Türk kimliği bozulacaktır. Nitekim yabancılar da Kaşkay Türklerini kontrol etmenin yolu olarak onların töresini bozmayı görmüşlerdir. “Kutlu Töre”de Alper Aksoy, “İlhanlık töresi yıpratılmalı, ilhan seçimi, boy beğleri töresi ortadan kaldırılmalıdır...” (Aksoy, 1988, s.110). tespitiyle İran hükümetinin Kaşkaylara karşı aldıkları tedbirler ile Kaşkay Türklerinin korumaya çalıştıkları niteliklerin aynı olduğunu vurgular. Bu durum aslında eserin mesajını da ortaya koyar. Tarih boyunca Türk devletlerinin yıkılmasına neden olan problemlerin de bu duruma dayandığı açıktır. Kültüründen ve kimliğinden uzaklaşan Türkler yok olmuştur. Yazar, dönem okuruna iletisini tarihî meselelerden hareketle ulaştırmaktadır. Devirler, mekânlar değişse de problemler, sebepleri ve çözüm yolları aynıdır.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanında töreyi bütün toplumsal normların, geleneklerin üstünde konumlandırıyor. Bütün yaşam, töreye göre şekilleniyor. Bu durum, törenin kanun gibi toplumsal hayatı düzenlediğine delil olarak kabul edilebilir. Aksoy, “...Kaşkay İlhanı olarak aşiretin adına Bahtiyarilerle sonuna kadar ittifak içinde bulunmaya Görklü Tanrının Adı ve töreleri üstüne and içerim!.. Andımdan dönersem, gök girsin, kızıl çıksın!.. Aynı andı Bahtiyariler adına Vahap Bahtiyari tekrarladı. Ve sonunda Türk töresince: Gök girsin, kızıl çıksın!.. dedi.” (Aksoy, 1988, s.126). kısmında meşveret meclisinin sonunda Gündüz Han ile Vahap Bahtiyari’ye yemin ettirirken seçtiği sözcükler ve cümle kalıplarıyla Türk kültürünü okuyucuya net şekilde yansıtır. Betimlenen yemin töreni Türk töresinedir. Lakin Bahtiyari’nin yemin sonrasında, “Gök girsin, kızıl çıksın.” şeklinde yeminini tamamlaması, bir dostluk gösterisi olduğu kadar siyasi açıdan üstünlüğü ve kültürel baskınlığı da ortaya koyar. Aynı eserde töreyle ilgili olarak Aksoy’un, “Aşiretim keder duymasın bu işten. Buyruk dinlemeyen, töre dinlemeyen varsın yaşamasın! Yaşamaması gereken törelerdir.” (Aksoy, 1988, s.160). şeklinde ifade ettiği kısım yazarın töre konusundaki yaklaşımını ortaya koyar. Hüsrev’in gerçekleştirdiği düşünülen bir katliamda Gündüz Han, töreyi her şeyin üstünde tutarak oğluna ölüm cezası verir. Bu durum törenin keskinliği ve uygulama konusundaki eşitlik dikkat çeker. Töreyi en çok korumaya çalışan

Gökçe Ana da töreyi bozanın kendi torunu bile olsa cezalandırılmasını ister. Türk tarihinde bu durumun birçok örneği olduğu da bilinmektedir.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre”de bir toplumun varlığını sürdürmesinin temel koşulunun törelere bağlılığı olduğunu iddia etmektedir. Roman boyunca törenin en hararetli savunucusu Gökçe Ana karakteri ölmeyi savaştan kaçmaya yeğ tutuyor. Acem’in önünden kaçıldığında ya da onlara itaat edildiğinde törenin bozulacağını, töre bozulduğunda ise tüm Kaşkayların manevi olarak öleceğini öne sürüyor.

Bahtiyariler canımıza kasdetti. Yalnız ovadaki Acemin kasdı törelerimize. Törelerimizi bozdurmamak için inmek yok ovalara! Bahtiyarilerin silahı can alır yalnız, ovadaki Acemi baskısı özümüzü alır, töremizi alır Resul Beğ Soykası! Özsüz kalmak aşiretin toptan ölümü değil mi? Ölümü beden için mi düşünürsün yalnız? (Aksoy, 1988, s.182).

Yazar, Gökçe Ana ağzıyla törenin bozulmasının ölmekten daha kötü sonuçlar doğuracağını okuyucuya ulaştırır. Yazarın karakteri vasıtasıyla okuyucuya mesajı nettir: Ne olursa olsun milletin kimliğinden ve töresinden ödün verilmemelidir. Bu uğurda mücadele edilmeli, gerekirse can verilmelidir. Aynı eserde yazar, Kaşkayların İran’da ve yabancı misyonlar arasında nasıl tanındığına dair de ipucu verir. Aksoy, “Kaşkaylar konargöçer bir aşiret...Törelerine onun kadar sımsıkı bir başkası gösterilemez yeryüzünde.” (Aksoy, 1988, s.201). vurgusuyla Kaşkay Türklerinin törelerine sadakatleri konusunda benzersiz oluşunu belirtir.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre” romanının kurgusunu tamamen törenin önemini okuyucuya yansıtmak üzerine kuruyor. Yazar, törenin ne olduğunu, ne olmadığını, toplumsal yaşamdaki yerini, halk hafızasındaki yerini uzun uzun irdeler. Yazar törenin ve yazdığı “Kutlu Töre” romanının özünü uzunca bir tahlille açıklar.

Türk’ün üç bin yıldan beri kurduğu on altı devletin temeli neyin üzerine bina edilmiştir? Türkün teşkilatçı oluşunun sebebi nedir? Bu soruların cevabını aradığımızda karşımıza yalnız bir kelime çıkacaktır: Töre. Töre bir devlet nizamıdır, kurulan devletin temelini sağlamlaştıran ve o devletin fertlerini bencillik duygusundan soyutlayan, devletin fertlerin, ortak ülkelerde toplayan, anlaşmış nizamlı, birbirinin hakkına saygılı bir milletin, doğuşunu, sağlam temelli bir devletin kuruluşunu sağlayan, Irkımızın isminin Türk oluşunun sebebi de töreli bir millet oluşumuz değil midir? Kaşkaylar eski Oğuz Töresini günümüze kadar en az aşındırma ile getiren, kaynaşmış, intizamlı bir Türk aşiretidir. (Aksoy, 1988, s. 241).

Alper Aksoy, kurgu içindeki bu açıklamasıyla Türklerin tarih boyunca başarılarının temelini bu kavrama dayandırıyor. Toplumun yozlaşmadan devamının ancak töre ile mümkün olabileceğini ifade ediyor. Türk kimliğinin özünün aslında töre olduğunu, töreyi korumanın devlet ve milleti korumak olduğunu ısrarla tekrar ediyor. Yazarın bu ısrarının arka planında 1970-1980 yıllarının siyasi ve sosyal savrulmaları da yatmaktadır. Dönemin şartları düşünüldüğünde yazarın önelediği kavramın önemi açığa çıkacaktır.

3.13.4. Türklük Olgusu ve Türk Kimliğinin Özellikleri

Her toplum belli başlı özellikleriyle tanınmış ve öne çıkmıştır. Dünya milletleri o toplumu belirgin olan o özellikleriyle tanımış ve adlandırmıştır. Türk kavmi de kadim çağlardan beri ırkının bazı özelliklerini tarihî seyir içinde yaşatmış ve günümüze ulaştırmıştır. Bu özelliklerden bazıları asırlar boyunca keskinleşmiş, bazıları evrim geçirmiş bazıları da yok olmuştur. Türklerin kimliğiyle bağlantılı bu vasıfları karakteristik yanını yansıttığı için millî öge olarak adlandırılmalıdır. Türk ulusunun günümüze ulaşabilen vasıfları, çeşitli modern anlatılarda kendine yer bulmuştur.

Zeynep Korkmaz, Mustafa Kemal Atatürk üzerinden Türklük şuurunu incelediği makalesinde, özellikle Millî Mücadele Dönemi ve hemen sonrasında yeni devletin ve kurucu kadronun da etkisiyle millî şuurun oluşturulması, yaygınlaştırılması amacıyla önemli faaliyetlerde bulunulduğunu ifade eder. Türk Dil Kurumunun ve Türk Tarih Kurumunun açılması bu adımlardan sadece ikisidir. Zeynep Korkmaz, bir milletin varlığını sürdürebilmesinin ön koşulu olarak millî bilince sahip olunmasını gösterir.

Gerçekten de bir milletin kendi benliğini duyma bilinci, o milleti tarihinin derinliklerinden bugüne, bugünden de yarına kesintisiz olarak uzandıran bir manevî güçtür. Kişileri birbirine kenetleyen bir ortak ruhtur. Bu ruhun canlı tutulabilmesi, o milletin yeni gelişmeleri açık olmakla birlikte, kendi kültür değerlerine hakkıyla sahip çıkabilmesine; millî kültürün temel direklerinden olan dil ve tarih konularında hazırlıklı ve bilinçli olmasına bağlıdır. İşte bundan dolayıdır ki, Atatürk, millî kültür, dil ve tarih konularına, bunların birer bilim dalı olmaları dışında, özel bir önemle eğilmiştir. (Korkmaz, 1987, s.58).

Tarihî metinlerden beri Türk ırkının belli fiziki ve karakter özelliklerinin ön plana çıkarıldığını bilmekteyiz. Bunlardan birinin de güç olduğu bilinen bir gerçektir. Oğuz Atay her ne kadar “Tutunamayanlar” boyunca ironik dili ön plana çıkarsa da metnin altyapısı yazarın beslendiği kaynakları göstermesi bakımından önemlidir. Atay, “Turgut -bunu itiraf etmek zorundayım- Türk’ün Kuzey Korea’da gösterdiği ve daha önce Yunanlı pehlivan Cim Landos’un yakinen bildiği acı kuvvetini, o günden sonra damarlarında hissetmeye başlamıştı.” (Atay, 1997, s.59). ifadeleriyle Türk ulusunun bu yanını ön plana çıkarır.

Oğuz Atay’ın “Tutunamayanlar”da yerleşik fikirlere ve anlayışlara karşı alaycı yaklaşımı ilk bakışta fark edilmektedir. Alaycı bir üslupla dile getirdiği kavramlar da bu açıdan bakıldığında devrin yaygın düşünceleridir. Atay, “Ne demiş Ziya Paşa... Selim: ‘Ne mutlu Türküm diyene, demiş.’ Turgut: Onu Namık Kemal söylemiştir.” (Atay, 1997, s.73). gibi bir ironik söylemle Mustafa Kemal Atatürk’ün Türklükle ilgili düşüncesini romana dâhil eder.

Oğuz Atay'ın romanının muhtelif yerlerinde Selim Işık karakteri vasıtasıyla Türk kimliğine vurgu yaptığını görüyoruz. Bunu zaman zaman ironik şekilde yapar. Burjuva eleştirisi yaparken de tutunamayanları anlatırken de bilinçaltının yansımaları görmekteyiz. Atay'a göre, "Selim Işık tek ve Türk. Ve duygulu, amansız." (Atay, 1997, s.114). anlatımıyla Türk ulusunun duygu yanını önceler.

Atay'ın Türk kimliği üzerinden çok sayıda tanımlamasının olduğunu görüyoruz. Bunu da yazar eserin dokusuna uygun olarak mizahi bir dille yapar. Atay, "Türkler öldükleri zaman tabuta konmaz ve mezara girmezdi. Türkler hasır üstünde oturamaz ve meseleleri hasıraltı etmezlerdi." (Atay, 1997, s.138). tespitiyle Türk milletine dair vasıfları ironik bir üslupla anlatır.

Dönem romanının birçoğunda Türk imgesiyle beraber onların Orta Asya'dan geldiğine vurgu yapıldığını görmekteyiz. Bunda ideolojik savrulmalar arasında kaybolan toplumun köklerine tutunma çabasının var olduğunu söyleyebiliriz. Kerim Korcan, "Tarih anlatırsın çocuklara tatlı tatlı: Türkler Anadolu'ya Orta Asya'dan geldi ya öğretmen?" (Korcan, 1970, s.66). tümcesiyle Türk milletinin tarihine gönderme yapar.

Milliyetçi ideolojiyle yazılan eserlerde Türk tanımlamasının biraz daha değiştiği açıktır. Bu tür eserlerde kültürel milliyetçilikten ziyade soya ya da ırka dayalı milliyetçilik daha fazla ön plana çıkar. Yazarların zaman zaman Türk ırkının belirgin fiziki özelliklerini betimledikleri de görülür. "Zincir" romanında Hasan Kayıhan, Türk ulusunun dış görünüşünü ayrıntısıyla tasvir eder: "Çekikliğinden ötürü küçücük görünen gözleri, daha da ufalmış gibiydi. Soyunun en belirgin işareti olan ileriye çıkık elmacık kemiklerinin üzerindeki deri, sanki kasnağa geçirilmiş bir davul kadar gergin ve biteviye inen tokmağın yeri kadar solgundu." (Kayıhan, 1977b, s.105) .

Türklük tabirinin Türkçü ya da milliyetçi anlayışla yazılan eserlerde sadece Türkiye Türklüğü ile sınırlı olmadığını yeryüzünde yaşayan tüm Türk boylarını kapsadığını Hasan Kayıhan'ın "Zincir" romanında görmek mümkündür. Kayıhan, "Ha. Yok devenin pabucu. Rus kızı olacak değil ya, elbet bizden. Türk!. –Aman Seyit, şakayı bırak..Tatar mı demek istedim..–Yok abla..Türkmen, Irak Türkmeni, Kerkük'lü yani" (Kayıhan, 1977b, s.181). sözleriyle eserde Türklük vurgusu yapmaktadır.

Birçok yazar ideolojik sebeplerle Türklerin fiziki görünüşleri hakkında değerlendirmede bulunup dış görünüme gönderme yaparken Bahaeddin Özkıış, "Köse Kadı"da bununla beraber Türklerin daha çok ruh dünyasına, yaradılışına öncelik verir. Yazar, Türklerle kan

bağı olan Kont'un ağzından Türk milletinin faziletlerini ifade ettirerek Türkleri yüceltmektedir. Kont'a göre Türklerin Avrupa'da sevilmeişinin sebebi kilisenin propagandasıdır. Türklere karşı Avrupa'daki değişimin habercisi ise genelde Macaristan'ın, özelde ise Kont'un yaşadığı değişimdir.

Kont, Türkleri âdet, örf, din, inanç ve felsefeleriyle yakından inceledikçe ona çok esrarlı ve karanlık niyetli gelen bu milletin, çocukça saflığı, bütün merasimlerden kurtulmuş dürüst inancı, tevâzu'u, yiğitliği teshir ediyordu...Zaten tanımış olsalardı kahramanlığa adeta tapan onaltıncı yüzyıl insanın Türkleri sevmemelerine imkân yoktu. (Özkişi, 2004a, s.106).

Bahaeddin Özkişi, Türk kimliğini bir bütün olarak tanıtanın gayreti içindedir. Öncelediği yan, karakter dünyası olarak göze çarpsa da dış görünüşü de yazarın ayırıcı bir vasıf olarak kullandığına tanık oluruz. 1970-1980 döneminde yaşanan siyasi savrulmalar arasında Özkişi, Macarların Türk kimliğinden pek çok numuneyi hâlâ hafızasında, yaşayışında, genetiğinde taşıdığını iddia ediyor. Sağ-sol çatışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde, çeşitli ideolojik söylemlerin etkisiyle kimliklerin silikleştirilip ideolojiye dayalı evrensel bir kimlik oluşturulmaya çalışılmasına yazarın binlerce yıl öteye uzanıp ortak Türk kimliği vurgusu yapması güçlü bir itirazdır. Özkişi, “Malûmunuzdur ki, Macarlar ve Türkler değişik zamanlarda birbirlerinden kopmuş aynı kavmin parçalarıdır. Kafa ve vücut yapılarına bakınız. Göz, saç, ten renklerini, lisanlarını inceleyiniz, göreceksiniz ki, geçen şu kadar zamana rağmen, hâlâ aynı kavmin izlerini taşımaktalar.” (Özkişi, 2004a, s.114). ifadeleriyle fiziksel özellikler yönüyle Macarların Türk yanını muhafaza ettiğini iddia eder.

Bahaeddin Özkişi, Türk kimliğini tanımlarken yanına inancı da yerleştirmektedir. Bir başka Türk kavmi olan Macarların kimlik bunalımı yaşamalarının sebebi olarak Hristiyanlık'ı seçmiş olmalarını yazarın sebep olarak göstermesi ilginçtir. Nihayetinde gelinen noktada iki farklı Türk boyu İslamiyet'i ve Hristiyanlık'ı seçerek farklı noktalara evrilmiştir. Özkişi, “Uzak geçmişte, Hristiyanlık evveli Macaristan'da konuşulan dil Türkçeydi. Âdet, örf ve idealleri şimdiki düşmanımızın dedelerinin aynıydı. O halde o günden bugüne neler değişmiştir ki, iki aynı şey ayrı şeylere dönüşmüştür.” (Özkişi, 2004a, s.167). tespitiyle Macarların dejenere olması nedeniyle köklerinden uzaklaştığını belirtir. Yazarın bu vurgusu ve hassasiyeti biraz da dönemin şartlarıyla ilgilidir. Zira ideolojik dayatmaların yanında inanç ve kimlik bunalımı da vardır.

Cumhuriyet'in kuruluş döneminden sonra uzunca süre gerek sanatsal metinlerde gerekse hayatın birçok alanında Türklük vurgusunun ön planda olduğu bilinmektedir. Kurucu kadronun Türk tarihine bakış açısı Türklükle ilgili motiflerin öne çıkmasına katkı sağlamıştır. Dönem metinlerinin çoğunda ilk dikkat çeken şey ise Türk milletinin

yüceltilmesidir. “Ölmeye Yatmak” romanında Adalet Ağaoğlu, alıntı yaptığı bölümle bu noktayı ön plana çıkarır. Ağaoğlu, “Türk’ten ulu yok bir millet/Türk’e açık şan yolu/Işık yolu Cumhuriyet! (...) Sözlerimi, ne mutlu Türk’üm diyene, diyerek bitirir, senin de Türk kızı olman sıfatıyla iki gözlerinden ve yanaklarından öperim kardeşim.” (Ağaoğlu, 2020a, s.15-82). bölümünde Türklük vurgusunu öne çıkardığını görmekteyiz. Bu durum dönemin genel kabulünü içeren “Ne mutlu Türk’üm diyene” anlayışı doğrultusundadır. Bu durum biraz da yazarın dönem zihniyetini yansıtırken gerçekçi tavrının sonucudur.

“Ölmeye Yatmak” romanında İlhan tipi milliyetçi tavrı temsil eder. Adalet Ağaoğlu’nun İlhan’ı anlattığı bölümlerde Türklükle ilgili ifadelere ve ırk vurgusuna yer vermesi dikkat çekicidir. 1940’lı yıllarda yaşanan Türkçülük tartışmalarının dolaylı da olsa esere yansıdığını görmekteyiz. Ağaoğlu, “Söyle bakalım; babam, Türk oğlu Türk değil mi benim? Bi katışığı var mı? Ama bunların niyeti Türklüğün kökünü kazımak zaten. (...) Türklüğümüzü yerlerde süründüren bütün o soysuz takımından teker teker hesap soracağım!” (Ağaoğlu, 2020a, s.160-208) ifadeleriyle 1970’li yıllardaki sağ-sol çatışmalarına neden olan olayları gerçekçi bir gözle irdeliyor. Yaşanan ayrışma ve kutuplaşma sonraki yıllarda çatışmalara ve ölümlere neden olacak süreci doğurmuştur. “Ölmeye Yatmak”ta yazar spesifik bir durum seçerek iki kardeşin farklı ideolojilerin peşinde yabancılaşmasını konu ediyor.

“Ölmeye Yatmak” romanında Adalet Ağaoğlu, “Ağlaması bitince aklına İvan geldi. İvan, Beyaz Rus’tu. Kominizmden nefret ediyordu. Türkçülüğün, Türklüğün en ateşli savunucuydu.” (Ağaoğlu, 2020a, s.229). kahramanları aracılığıyla Türklüğün ırka dayalı olmadığı tezini romanın kurgusuna taşır.

Cumhuriyet’in kuruluş felsefesi Türk kimliğinin üzerine inşa edilmiştir. Bu sebeple kuruluş yıllarında “Türklük” vurgusu, kamusal birçok alanda kendini göstermiştir. Halka aşılarmaya çalışan fikirlerin temelinde de Türklük fikrinin olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında Türk kimliği ile fiziksel gücün yan yana kullanıldığına tanık oluruz. Ağaoğlu, “İki iri heykelin altında iri harflerle TÜRK yazılı. Ali, heykelleri ilk gördüğünde, Bunlar Türk’sen, ben neyim, diye düşünmüştür. (...) Ama bunlar da iki yüce ve çıplak Türk işte. Bütün adaleleri dışa fıskırmış iki güçlü Türk.” (Ağaoğlu, 2020a, s.312-313). pasajıyla Türk’ün ayırıcı yanı olan kuvvetini vurgular.

Hasan Kayıhan, “Yoklar” romanında Süleyman’ın ağzından tarihe ve Türklüğe dair görüşlerini ortaya koyuyor. Türk tarihinin bölünemeyecek kadar bir bütün olduğunu Bilge

Kağan'dan başlayan serüvenin Mustafa Kemal'e uzandığını ifade etmektedir. Tarihteki birçok devletin zaman zaman karşı karşıya gelmesine rağmen birbirini bütünleyen parçalar olduğunu ileri sürüyor. Türk kimliği konusunda bütünlük vurgusu dönemin yaygın anlayışına tepki olarak da kabul edilebilir. H. Kayıhan, "Türklük bir bütündür.. Uygarlık, basamaklar halinde yükselir. Atatürk'ün büyük nutku, Bilge Kağan'ın Orhun kıyılarında taşlara sindirdiği çağları kaplayan seslenişinin devamıdır. Türklüğü, Hunlar, Osmanlılar, Türkiyeliler gibi, apayrı ve birbirine düşman milletler gibi göstermeye çalışanlar Türklük düşmanındırlar, cahiller veya satılmışlardır." (Kayıhan, 1977b, s.66). değerlendirmesiyle Türklüğün bir bütün olarak algılanması gerektiğini aksi şekilde davrananların kasıtlı olarak Türk milletini bölmeye çalıştığını iddia eder.

Kadim zamanlardan beri tarih sahnesinde yer alan Türk milletinin belirgin bazı özellikleri ile tanındığı açıktır. Kahramanlıkları, savaşçı kimlikleri, adaletli oluşları, zayıfları ezmeleri, sömürgecilik yapmamış olmaları ilk bakışta göze çarpan özellikleridir. Fakir Baykurt "Keklik" romanında kahramanı ağzıyla Türk kimliğinin bazı vasıflarını dile getirir. Baykurt, "Türklerden kahraman ulus var mı? Hiç rastlamadım tarih kitabımızda...Bir Türk hiçbir zaman adaletten ayrılmaz. Amerikan haklıysa onun da hakkını verir; ama Türk haklıysa Türkün hakkını hiç yedirmez. Aslanı çakala hiç boğdurmaz." (Baykurt, 2020, s.7-160). satırlarıyla Türk milletinin asırlar boyunca olgunlaştırdığı özelliklerini ifade eder.

Türk kimliğinin yüzyıllar boyunca süregelen değişiminde, belirgin özelliklere sahip bir kimliğinin oluştuğunu söylemek mümkündür. Çağdaş romanlarda da zaman zaman Türk kimliğinin tarif edildiğine tanık olmaktadır. "Bıçağın Ucu"nda A. İlhan'a göre Türk'ün görünüşü "Kartal bakışları, dürüst bıyıklarıyla tarihin karanlıklarından beri sürüp gelen, o güçlü, eli kırbaçlı yalnız ve yenilmez Türk! (...) Üsteğmen Demir, başlarında Onbaşı Akbulut olmak üzere, sekiz er seçti, uysal kaplan suratları, bitmez tükenmez omuzları, yalın süngüleriyle fena halde Türk sekiz adam." (İlhan, 2014, s.239-265). şeklindedir. İlhan Türklerin hem fiziksel hem karakter özellikleriyle ilgili tasvir yapar.

"İzmir'in İçinde" romanında Türkler mücadelecilerle yanlarıyla olduğu kadar teşkilatçı özellikleriyle de dikkatlere sunulur. Kocagöz, "Bilirsiniz Türkler, en az iki bin yıldan beri çeşitli imparatorluklar kurmuş bir ulustur." (Kocagöz, 1989, s.250). diyerek bir yandan Türk tarihini bir bütün olarak değerlendirirken diğer yandan Türklerin devlet kurma becerisini ortaya koyar.

Türklük fikri, Türk aydını tarafından çeşitli vasıtalarla tartışılmış ve Türk kimliğinin özelliklerine dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Özellikle milliyetçi ideolojiye sahip sanatçılar Türklüğe dair değerlendirmede bulunmuşlardır. “Cevahir ile Sadık Çavuş’un Kamyonu” romanında Mustafa Necati Sepetçioğlu, “Türkün Türklüğünü duyması, Türkçe duyup Türkçe yaşaması, Türkün kendine dönmesini istiyordu.” (Sepetçioğlu, 2017c, s.252). cümlesiyle Türklük şuurunu öze dönmeye bağlamasının yanında özellikle Türkçe düşünüp Türkçe konuşmasına da dayandırır.

Türkçülük düşüncesinin güç kazandığı Cumhuriyet Dönemi, aynı zamanda Türklüğün ne olup olmadığı, Türk kimliğinin özelliklerinin aydınlar tarafından irdelendiği bir dönemdir. Özellikle siyasi çekişmelerin zirveye ulaştığı 1970-1980 yılları arasında Türk aydını, bir Türk kimliği ortaya koymaya gayret etmiştir. “Fırvun İmanı” romanında Tarık Buğra, “Şehirden bambaşka bir şeydi; artık bir yürekti. Türklüğün yüreğiymiş.. düşünebilirdi.. düşünüyordu. (...) Biz asıl ihanetlerden korkmalıyız. İmânlarını yitirmiş olanlardan korkmalıyız, acze kapılıp da Türk’ün davasını, hiçbir zaman Türk’e dost olmayanlara ve olmayacakları devretmeye kalkışanlardan korkmalıyız.” (Buğra, 2019, s.19-65). söylemiyle 1970-80 döneminin şartları düşünüldüğünde devrin aydınına, halkına, gençliğine ciddi uyarılarda bulunmaktadır.

1970-1980 arası toplumsal çatışmanın arttığı, fikirler arasındaki uçurumun derinleştiği bir dönem olarak dikkat çeker. Farklı düşüncelere ait pek çok yazarın bu dönemde kimlik üzerinden bir sorgulamaya giriştiği sanatsal anlatılar üzerinden okunabilir. “Sarı Yazma” romanında Rıfat Ilgaz, “Kimi kökü dışarıda desin isterse, kimi kanı bozuk desin. Sen inanma sakın! Türk’üz biz Halis Türk!..” (Ilgaz, 2021, s.337). Sabahattin Ali’nin ağzından okura her yönüyle Türk oldukları mesajını iletir. Bu vurgunun dönem tartışmalarına cevap olduğu kuşkusuzdur.

1970-1980 döneminde yazılan bazı romanlarda Türklük konusunda tartışmaların yapıldığı görülecektir. Kimin Türk olup olmadığıyla ilgili tartışmalar arasında “Bir Çift Öküz” romanında Samim Kocagöz, “Yörük demek, Türkmen demektir, Türkmen demek, kısaca Türk demektir...” (Kocagöz, 1970, s.21). tespitiyle Türk’ün çeşitli boylarına gönderme yapar ve bu boyların da hepsinin Türk olduğu görüşünü ortaya koyar.

Cumhuriyet Dönemi’nde ulus devlet anlayışının yaygınlaşması, Türkçülük fikrinin Cumhuriyet’in ilk yıllarında ön plana çıkması birçok aydın ve sanatçının Türklük kavramı üzerine odaklanmasına zemin hazırlamıştır. Kendi kimliği üzerine düşünen dönem

aydınları da eserleri aracılığıyla kendi tespitlerini okuyucuyla paylaşmıştır. Zorlutuna da “Bu Türkün çevikliğini, kılıç kullanmadaki ustalığını, kahramanlığını ve iradesini en güzel, en manalı hareketlerle belirten bir millî oyundu. (...) Türkün asil ve üstün karakterini canlandıran bir oyun bu.” (Zorlutuna, 1971, s.199-200). tespitiyle Türk milletinin binlerce yıl boyunca olgunlaşan karakteristik yanlarına eserinde vurgu yapar.

Türk romanlarının birçoğunda çeşitli sebeplerle Türklükle ilgili betimlemelere sıklıkla rastlandığına tanık olmaktayız. “Gurbet Yavrum”da Aysel Özakın, “Oğlun Türk’ün kuvvetini tanıtmaya gidiyor.” (Özakın, 1989, s.104). cümlesiyle bir yandan Kore’ye gidecek olan askerlerin varlığını ifade ederken diğer yandan dönemin sosyal ve askerî gerçekliğini okuyucusuna aktarır. Dikkat çekilen nokta ise Türk milletine mahsus olan ve Türk’ün tipik özelliklerinden olan güçtür.

Tarihî konuların irdelendiği metinlerde Türk kimliğine, Türklüğe dair pek çok görüşün ileri sürüldüğünü görmekteyiz. Birçok yazar, Türk’ün özelliğini anlatırken dış görünüşle birlikte karakter özelliklerini de öne çıkarmıştır. “Kızıl Elma”da Ragıp Şevki Yeşim, “Apulya kıyılarına çıktığı dakikadan beri üzerinde taşıdığı ‘Türklük’ ruhundan bir türlü uzaklaşmadığı için, en ufak bakıştan şüphe duyuyordu.” (Yeşim, 1971a, s.43). anlatımıyla Türklüğün bir ruh olduğunu, bunun hissetmekle ilgili olduğunu ifade eder.

Güney Dal, “E-5” eserinde Almanya’ya gitmiş ama oraya uyum sağlayamamış, dışlanmış, kötü koşullarda hayatını sürdürmeye çalışan Türkleri simgeleştirerek anlatır. Özellikle yurt dışına göçmüş Türklerde dejenere olma korkusuyla kimliğine daha sıkı sarılma duygusu oldukça güçlüdür. Yazarın bu durumu biraz da keskinleştirerek anlattığına şahit oluruz. Dal’ın, Kimse de Türklüğümüze, neyimize bir şey yapamaz gene.” (Dal, 1979, s.24). ifadeleri korunması gereken değerlerin başında Türk kimliğinin geldiğine işaret eder.

Ali Yüce “Şeytanistan” romanında Hatay civarında yaşayan halkı anlatır. Bu alan, demografik olarak birçok ırkın iç içe yaşadığı kozmopolit bir bölgedir. Yazar kahramanları aracılığıyla eserde, bölgede Türklerin yaşadığına dair tespiti okuyucusuna sunar. Yüce, “Ben de Türk müyüm be baba? Diye sordum. Beni de Türk yazarlar mı? Tabi kine Türksün. Hepimiz Türkün. Atatürk de hepimizin babası.” (Yüce, 1976, s.121). diyalogunda bir yanıla bölgenin Türk kimliğini vurgularken diğer yanıla da yazarın Türklük kavramına ve Atatürk’e bakışını yansıtır.

Özellikle, tarihî konuların işlendiği romanlar Türk kimliğinin tanımlanması üzerine çeşitli fikirlerin ortaya konduğu metinlerdir. “Kıbrıs Kanı” romanı, Kıbrıs’ın fethinden başlayarak

Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar geçen sürecin kurgulanmasından müteşekkildir. Dolayısıyla romanın bir tarafı Türklerden oluşur. Oğuz Özdeş, “Türkler sadece askerle döğüşür. Savaş yaptığı milletin halkına zarar vermeyi, masum insanları öldürmeyi düşünmezler kızım.” (Özdeş, 1974, 47). bu bölümdeki tarihî gerçeklere dayalı değerlendirmesiyle Türk ırkının özelliklerinden birini okuyucusuna aktarır.

Mükerrem Kamil Su, “Ata'nın Romanı”nda Gazi Paşa'nın hayatının her aşamasını kurgu sınırları içinde romanlaştırır. Lakin romanın gerçeklikle bağlantısı çok güçlüdür. Biyografik roman niteliği taşıyan eserde Mükerrem K. Su, “Düşmanı dize getiren, savaş alanlarında zaferden zafere koşanlar. Türk gücünü dünyaya duyuranlar. Aman diyene kılıç kaldırmayanlar. (...) Bulgarlar ona çıkart ‘Türk gibi Türk’ diyorlardı. (Su, 1977, s.36-68). değerlendirmesiyle Türklük fikrini ve tanımını daha çok Mustafa Kemal üzerinden yapar. Atatürk'ün Türklük vasıflarını üstünde taşıdığını ifade eder.

Füruzan, “Kırk Yedi”liler romanında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yetişmiş gençlerin 1970-1980 yılları arasında her şey toz duman içinde iken Erzurum'da olaylara bakışı yansıtılır. Yazar, yaşananları hayretle karşılar. Kahramanları aracılığıyla yaşananları sorgular. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde yetişen ve ülkeye sınıksız bağlı nesillerin sosyal çalkantılar içindeki durumunu yansıtır. Füruzan, “Dünya işsizlikten kırılıyordu. Bizse bükülmez bir Türklük onuruyla yetiştiriliyorduk.” (Füruzan, 2021, s.46). cümleleriyle Türkiye'nin ilk yıllarında hâkim olan Türklük ruhunun gençliğe nasıl aktarıldığını ve bu ruhun gençliğe nasıl güç verdiği romanın olay örgüsüne yerleştirilir.

Emine Işınsu, “Çiçekler Büyür” romanında Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye kalan Türklerin yaşamak zorunda kaldığı kültürel soykırımı anlatır. Yazar, Türklere uygulanan işkence, sürgün hapis vb. uygulamalara Türklerin teslim olmadığını, direndiğini aktarır. Işınsu, “Muhtariyet sizin neyinize? Az mı kalktı oturdu Razgrat. Ulan tank sürdüler heriflerin üstüne be, tank! Kaçmadınız.” (Işınsu, 2007, s.333). Stefan'ın ağzından bir yandan resmî ideoloji açısından Türkleri eleştirirken diğer yandan onların korkusuzluğunu da vurgulamaktadır. Aynı eserde Emine Işınsu, “Türk'sün derken, iğrenç bir hayvandan bahseder gibi suratını buruşturdu; votkasını içip tüketinceye kadar düzelmedi. Biliyordum ki, aşağılık duygusunu içime sokup beni şaşkına çevirinceye kadar suçlamaları devam edecek.” (Işınsu, 2007, s.386). bir taraftan Bulgarların Türklere bakış açısını yansıtırken diğer taraftan yazarın bu tavra karşılık ölümü pahasına bu kimliği koruyan kahramanlar yarattığını görmekteyiz. Bulgarlarda yahut rejimin elemanlarında ön plana çıkan parti

çıkarları ve kişisel çıkarlar iken Türklerde ölkü, ana vatan sevgisi ön plandadır. Yazar bu zıtlığı özellikle ön plana çıkarır.

Baskın Oran, genel olarak Batı Trakya’da yaşayan azınlıkların durumunu tahlil ettiği makalesinde o bölgede yaşayan Türklerin çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldığını ifade eder. Romanlarda karşımıza çıkan kimliksizleştirme ya da Yunan, Bulgar kimliği kazandırma politikalarının halk üstünde önemli baskı oluşturduğunu tespit eder. Yunanistan’da yaşayan Türk azınlığın Bulgaristan’da yaşayanlara oranlara kimliğini koruma konusunda daha dirençli olduğunu ortaya koyar.

Batı Trakya azınlığı içindeki Türkler, Yunanistan’ın Türkiye’den daha gönençli bir ülke olmasının da etkisiyle, kendi topraklarında yaşamaya devam etmeyi amaçlamakta, bulundukları yörenin Türkiye’ye katılması gibi bir emel peşinde koşmamaktadırlar. Bununla birlikte, giydikleri giysilerden, kurdukları derneklere ve partilere varıncaya dek çok çeşitli göstergelerden de anlaşıldığı gibi, bu arada Türklük kimliğini vurgulamaya büyük özen göstermekte, bundan ödün vermemektedirler (...) Türkler arasında Türklük kimliği, yakın zamanlara kadar, Yunanistan’daki kadar güçlü bir durum göstermemiştir. Bunun başlıca nedeni, herhalde, asimilasyon çabalarına karşı direnmenin, bu özellikle sert komünist rejimde çok zor oluşudur. Bulgar yönetimi Türkçe dersleri yavaş yavaş azaltmış ve sonunda 1971 ’de tamamen kaldırmıştır. Bu durum, okulda Kiril alfabesiyle Bulgarca ve Rusça, Latin alfabesiyle de İngilizce, Fransızca ve Türkçe öğrenmek zorunda olan, üstelik din derslerine gidiyorsa bir de Arap alfabesiyle boğuşan Türk öğrencilerinin de kolayına gelmiştir. Bu çocuklar, aradan çok geçmeden, evde ana-babalarına Bulgarca cevap vermeye başlamışlardır. Bulgarlarla evlenmeler görülmektedir. (Oran, s.112-114).

“Azap Toprakları” Balkanlarda yaşayan ve kimliğini, kültürünü, varlığını korumaya çalışan Türklerin hayatta kalma mücadelesini dile getirir. Türkler üzerindeki Yunan baskısı özellikle Türklüğü yok etmek üzerinedir. Bu nedenle yazar romanın muhtelif kısımlarında Türklükle ilgili çok sayıda değerlendirme yapar. Emine Işınsu, “Bu hayat birleştirecek bizi. Gördün a, günler geçip gidiyor...İçimizdeki ateş ölmüyor, eskimiyor, bilâkis canlanıyor, anladın mı? (...) Türk müsünüz siz de Türk yazarsınız oraya? Evet, Türk’üz...” (Işınsu, 2005a, s.71-80). ifadeleriyle resmî makamlar aracılığıyla Türkler üstünde uygulanan bölüp parçalayarak yok etme politikasının Türkler arasında, Türklük mefhumunun daha da ön plana çıkmasına olanak sağladığını vurgular. Yunan hükümetinin en önemli gördüğü şey Türkleri kimliğinden, kültüründen, geleneklerinden kopararak köküyle bağını koparmaktır. Bu “mankurtlaştırma” politikası çoğunlukla baskı ve işkence yoluyla yapılmaktadır. Işınsu, “Nazlı’nın babası Hüseyin Ağayı sağda solda Türklük sözü ettiği için döve döve sakat bırakmıştı. (...) Bana bak, bu köyde Türklük sözü eden ikinci bir insan da sensin. Hüseyin dersini aldı, sıra sana geldi. (...) Türklük diye bir şey var, diyecekler gerekirse ölünür uğruna.” (Işınsu, 2005a, s.106). ifadeleriyle 1970-1980 yıllarının siyasi ortamı düşünüldüğünde yazarın Balkanlarda yaşayan Türk nüfusu üstünden ideolojisine uygun olarak Türklük vurgusu yaptığı görülmektedir. Yazar bir yandan Batı Trakya’da yaşayan

Türkleri anlatırken diğer yandan Türkiye'deki gençler arasında da Türklük şuuru oluşturmaya çalışmaktadır.

Türk aydını, çeşitli şekillerde Türk kimliğinin, kültürünün, Türk ırkının vasıflarını farklı mecralarda tanımlamıştır. Türk'ün hayata bakış açısı, çeşitli bölgelerde bıraktığı iz yazarlarca yorumlanmıştır. Hasan Kayıhan, "Acı Su" romanında Türk'e dair bir tanımlama yapmıştır. Kayıhan, "Türk mekân demek değildir. Çin Denizi Nemçe diyârında salınan ağaca su vermiştir, Türk'ün elinde.. Endülüste vuran gülbangı Filipinlerde de tekrarlamıştır Osmanlı.. (...) Temür Han, her adımda gerilmiş bir yay demektir. (Kayıhan, 1978a, s.141). söylemi Türk'ün dünyanın birçok farklı noktasına kimliğinden iz bıraktığını hatırlatacak niteliktedir.

"Sancı" Emine Işınsu'nun ideolojik tartışmalar çevresinde oluşturduğu kurgunun dönemin zihniyetiyle harmanlanması sonucu ortaya çıkan eseridir. Yazar neden Türkçülük, milliyetçilik sorusunun cevabını kahramanları aracılığıyla bir ileti olarak okuyucuya ulaştırır. Özellikle eski Türk tarihine, mitolojisine, efsanelerine, kahramanlıklarına çok yönlü göndermeler yapmaktadır. 1970'li yıllardaki bunalım da yazara göre Türk'ün güçlü mazarına sarılarak aşılabilecektir. Yazar açısından Türklük, Türk kimliği taşıyan herkes için gurur vesilesi olmalıdır. Işınsu, "Ben Türküm, bundan gurur duyuyorum, eskiden Türklerin çok kahraman olduklarını da biliyorum. (...) Tanrı ile Türk arasında bir kutlu bağ, ta ezelden atılmış, ebediyete devam edecek, buna inanmış, Türkoğlu. (Işınsu, 2005b, s.72-390). anlatımı, Türk milleti için Türklüğün gurur vesilesi olduğunun delilidir. Yazara göre Türkler, Tanrı ile binlerce yıl evvel bir bağ kurmuştur. Kurdukları onlarca devletin temeli bu bağa dayanmaktadır. Türk toplumu için devletin kutsiyeti de bu noktadan kaynaklanıyor olmalıdır. Işınsu, "Bu inançtan cesaret almış...Yüreğinin kabarıp kabarıp şiştiğini hissetti Dursun, Türk olmak, şüphesiz gurur veriyordu ona. Ve belki bir o kadar da acı." (Işınsu, 2005b, s.390). pasajıyla da Dursun Önkuzu'nun Türklükle ilgili duygularını romana aktarır. Yazar, Dursun'u Türk gençliğinin timsali olarak okuyucuya sunar.

Türklük tanımı, bütün Türk aydınının üstüne düşündüğü neredeyse yegâne kavramdır. Yazarlar, özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra uluslaşma sürecine destek vermiş ve Türk kimliğinin özelliklerine dair çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. Alper Aksoy da "Kutlu Töre" romanında İran'da yaşayan Kaşkay Türkleri üzerinden Türklüğün özellikleri konusunda çok sayıda tespit yapmıştır. Aksoy, "Türk bir dağdır Danyal Han! Törelere de yaylak otu. Dağ yeşilliğiyle dağdır, yeşilliğiyle güzeldir. Ot da dağ olursa vardır. Kaşkay Aşireti Türk dağının küçük bir tepesidir. Dağın yüceliği zirvesiyle ölçülür Danyal

Han. Türk dağının doruğu Anadoludur şimdi.” (Aksoy, 1988, s.99). Gökçe Ana karakterinin ağzından Anadolu’nun Türklüğün zirvesi olduğunu Anadolu yok olursa Türklüğün dünyadan silineceğini iddia ediyor. Yazara göre Türkiye, dünyadaki Türklüğün sigortasıdır. Bu düşünce tarzı Turancılık fikrinin esere yansımaları olarak yorumlanmalıdır.

Alper Aksoy, “Kutlu Töre”de Fars kültürü içinde erimekten, yok olmaktan çekinen Kaşkay Türklerinin kimliğini ve kültürünü koruma çabasını gerçekçi bir dille anlatır. Ona göre dış Türkler, Anadolu’ya, Türk kimliğine olumlu açıdan bakmaktadır. Yazarın, eserin muhtelif yerlerinde bu fikri öne çıkardığını görmekteyiz. Aksoy, “Türk böyle günleri severdi. Böyle günler göğündürürdü gönlünü, kabartırdı yüreğini...Dirlik, düzenlik günü idi böyle günler. Dirlik düzenlik demekti Türk demek. (...) Bir soylu ırkın mert beğleri!.. Düzensize düzen, izansıza izan öğreten ırkın oğulları!.. Başımıza bir baş gerek.” (Aksoy, 1988, s.124-211). bölümüyle Türklerin tarih boyunca yaşadıkları bölgelere huzur getirmesini, yurtlarını düzene sokmasını vurgulamaktadır. Türk’ün teşkilatçılığı yazar tarafından sıklıkla öne çıkarılır.

3.14. Yer ile İlgili Öğeler

3.14.1. Mekân İfadeleri

Mekân, çoğunlukla toplumların yaradılışını şekillendirmiş, o toplumların kimliğinin şekillenmesinde rol sahibi olmuştur. Ulusların yaşadığı coğrafi konumlar ve mekâna bağlı olarak oluşan kültürel kodlar milletlerin karakteristik yanlarını etkilemiştir. Türk milletinin de tarih sahnesine çıktığı Orta Asya ve daha sonra göç ettikleri diğer coğrafyalar Türk ulusunun kimliğine önemli oranda etki etmiştir.

Bazı şehirler ve coğrafi bölgeler tarih boyunca Türklükle özdeşleştirilmiştir. Bu mekânlardan söz edilmesinin sebebi Türklük bilincinin uyandırılma isteğidir. İdeolojik amaçlarla yazılan bazı eserlerde bu coğrafi kavramların vurgulandığı dikkat çekmektedir. Bazı mekân isimlerinin geleneksel anlatımlarda olduğu kadar modern eserlerde de temsil edildiği açıktır.

Yusuf Yıldırım, millî kültür içinde değerler eğitimini irdelediği çalışmasında Orta Asya’nın, Türklerin tarih sahnesine çıktığı coğrafyanın, bugün var olan Türk kültürünün oluşumunda önemli etkiye sahip olduğunu ifade eder. Orta Asya’nın coğrafi konumu, millî

kültürün oluşmasına katkıda bulunmuştur. Türkler ise hangi coğrafyaya göç etmişse oraya kendi kimliğini taşıyarak hâkim kılmıştır.

Orta Asya başta Türk kültürünün ve Türk milli değerlerinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü Orta Asya tarih boyunca Türk milletinin çatışmalarına, üzüntülerine, sevgilerine, kavgalarına, dayanışmalarına şahitlik etmiştir. Orta Asya topraklarının başta sahip olduğu özellikler olmak üzere farklı kültürlerin ve dinlerin bulunduğu bir bölgede yer alması Türk kültürel değerlerinin oluşma ve gelişme sürecinde büyük katkılar sağlamıştır. Ayrıca dünyanın farklı bölgelerine göç eden Türk milletinin Türk kültürel değerlerini farklı coğrafyalara yaydıkları görülmektedir. (Yıldırım, 2022, s.17).

Hasan Kayıhan, milliyetçi bakış açısıyla kaleme aldığı eserinde Türk dünyasını mekân üzerinden bütünlemeye çalışır. Türklerin yaşadığı coğrafyaları bir idealin yansıması olarak yazarın birbiriyle kavuşmuş şekilde okuyucuya yansıtır. Kayıhan, “Tanrı Dağları, bütün ihtişamıyla titredi; sarsıldı, ayağa kalktı, gelip Ağrı Dağı’na kucak açtı... Kırım, Kerkük’ karıştı, Balkanlar, Azerbaycan’a..” (Kayıhan, 1977b, s.247). tasviriyle Anadolu’dan Azerbaycan’a, Balkanlardan Orta Asya’ya uzanan geniş bir coğrafyayı Türk yurdu olarak okuyucuya aktarır.

Hasan Kayıhan, “Yoklar” romanında eserin muhtelif yerlerinde olay örgüsüne eski Türk yaşamına, anlatılara ve yaşadıkları bölgelere dair göndermelerde bulunmakta ve eserin kültürel bileşimini gözler önüne sermektedir. “Ergenekon Destanı”nda Türklerin Ergenekon Vadisi’nden yeniden tarih sahnesine çıkışı 1970-1980 döneminde yaşanan kaostan çıkışın anahtarı olarak eserin son cümlesi olarak dikkatlere sunulmaktadır. Kayıhan, “Ergenekon. Emin ol, Ergenekon bu işte...” (Kayıhan, 1978b, s.228). vurgusuyla Türk ulusunun yeniden doğuşunu simgeleyen Ergenekon Vadisi’ni okuyucuyla buluşturur.

Türk milletinin doğuşu Orta Asya topraklarıdır. Türk toplumu ne zaman maziye dönse bir şekilde o bölgeyi anımsamaktadır. Bu durum aslında köklerinden ayrılmak zorunda kalmış ama köklerini kaybetmeyen bir milletin refleksi olarak yorumlanabilir. Ragıp Şevki Yeşim, “Ovaya İnen Şahin” romanında yeni bir devlet kurmaya çalışan, yeni bir toprağa kök salmaya çalışan Türklerin en eski topraklarını okuyucuya anımsatmak istediğini görüyoruz. Yeşim, “Orta Asya bizim anayurdumuz, oralarından kopup geldik hey yiğit oğlum.” (Yeşim, 1971b, s.19). ifadeleri hem bilimsel gerçekliği ifade etmekte hem de Türk milletinin gönül bağını belirtmektedir.

Tarihî dönemleri dile getiren romanlarda, mekânı bütünlemek amacıyla bazen, kadim Türklerin yaşadığı yerlere gönderme yapıldığı görülmektedir. “Kuzgunlar ve Leşler” konargöçer obaların konu edildiği Anadolu’nun birçok bölgesinin mekân ifadesi olarak

geçtiği bir romandır. Toy, “Burnuma Ötüken kokusu geldi oğul.” (Toy, 1981b, s.137). göndermesiyle okuyucuya Türklerin kadim yurtlarını anımsatır.

“Kutlu Töre”de Alper Aksoy, İran’da esaret altında yaşayan Kaşkay Türklerini romanın merkezine koyuyor. Aksoy, onların varlığını sürdürme çabalarını, obanın kültürünü devam ettirme iradesini, kimliğini koruma gayesini kurgusal sınırlar içinde okurla buluşturuyor. Oba’nın en büyük tutkusu geçmişle olan bağıdır. Dolayısıyla yazar hem zaman hem de mekân açısından sık sık maziye dönmektedir. Aksoy, “Kişi verir mi özünü? Verirse Türkten gayri her şeydir o. Böyle bilmişiz ta Horasandan, Ötükenden, Altaylardan beri. Böyle anlatacağız torunlarımıza da. (...) Altaylardan Horasana, Söğüt yaylasına, Kafkaslara, Tuna boyuna at süren, zafer yazan, düzenlilik veren bir ırkın...” (Aksoy, 1988, s.135). ifadelerinde maziyle ati arasında bağ kurmayı amaçlar. Zira kutlu töre geçmişle bugünü bütüncül değerlendirmeyi zorunlu kılar. Romanda sıkça yinelenen mekân ifadeleri Türk hafızası için sembol değeri taşıyan yerlerdir. 1970-1980 yılları arasında eser üreten milliyetçi yazarların Türk dünyasını bir bütün olarak görme ve yansıtmaya eğiliminin “Kutlu Töre”de net şekilde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu yazarlar genellikle Türkiye’yi, Türk dünyasının merkezi olarak kabul etmişler ve Türk dünyasına bu pencereden bakmışlardır.

3.14.2. Vatan Mefhumu

Türk ulusu, sahip olduğu toprakları diğer uluslardan farklı olarak benimsemiş ve toprağıyla çok yönlü bağlar kurmuştur. Vatan olarak benimsediği toprakları ise savunmak uğrunu canını vermiştir. Türklerdeki bu vatan duygusunun, tarihinin kadim zamanlara kadar uzadığı bilinmektedir. Göç Destanı’nda Yada Taşı’nın Çinlilere verilmesinden sonra ülkede yaşanan kıtlık ve sonrasında yaşanan felaketler anlatı olarak Türk’ün hafızasında binlerce yıl yaşayarak vatan duygusuna zemin hazırlamıştır.

Vatan kavramı, Türk soyu için tarihî süreç içinde hep kutsal olarak addedilmiştir. Dönem metinlerine de sızan bu kutsiyet Göç Destanı’na da yansımış, bilinçaltında yaşayarak çağımıza kadar gelmiş ve modern anlatılarda az ya da çok kendine yer bulmuştur.

Türklerde vatan anlayışının oluşumunu irdeleyen Musa Gümüş, bunun temelini Orta Asya’ya kadar götürür. Türk milletinde bu algının gittikleri her coğrafyada devam ettiğini görmekteyiz. Musa Gümüş, vatan olgusunu Anadolu’nun vatan hâline dönüşmesi üzerinden değerlendirmektedir. Bu tarihî seyri aşamalarıyla anlatan Gümüş, Anadolu’nun vatanlaşmasına etki eden faktörleri inceler.

Türkler Orta Asya'dan getirdikleri kültürel değerleriyle toprağa yaklaşımlarını şekillendirmişlerdir. Türklerin bu kültürel değerleri, onların toprağı bir değer ölçüsü olarak kabul etmelerini sağlamıştır. Bu yönüyle Türkler diğer milletlerden önemli ölçüde farklılaşır. Türklerdeki bu değer anlayışı, onlara, bir anlamda dünyada kalıcı olmayı sağlayacak dinamikleri sunarken onların siyasî, sosyal ve iktisadî faaliyetlerine yön vermiştir. Bu faaliyetler, Türklerin, topraktan vatani yaratan anlayışa ve vatana anlam veren bir değerler sistemine sahip olduğunu göstermiştir. Bu durum, Türklerin Anadolu'ya geliş ve buraya yerleşme süreçlerinde açıkça görülmüştür. (Gümü, 2013, s.1353).

Türklerin elde ettikleri topraklarla kurdukları bağın oluşumunda, hafızalarında yaşattıkları tabiata saygı ve yurt iyesinin etkili olduğu düşünülebilir.

Oğuz Atay, kentli aydının çıkmazlarını konu ettiği romanında dönemi, dönemin zihniyetini, uygulamalarını sorgularken bu vatan olgusundan da bahseder. Atay, “Bir de vatan denen bir şey vardı ki, çok iyi korunması gerekiyordu. Bizler her sabah hep bir ağızdan onu özümüzden çok sevdiğimizi, ant denilen bir şeyi içerek haykırıyorduk.” (Atay, 1997, s.75). sözleriyle halk arasında canlı şekilde yaşayan vatan olgusunu okura eleştirel bir üslupla aktarır. Oğuz Atay, dönemin eğitim anlayışını irdelerken vatan kavramını dikkatlere sunuyor ve bu kavramın nesillere nasıl benimsetilmeye çalışıldığını ironik tarzda ifade ediyor.

Edebî eserlerde ideolojik kaygıları öne çıkaran yazarlar ise vatan kavramına farklı bir önem addetmekte ve bu kavramın kutsiyetine dikkatleri çekmek istemektedir. Hasan Kayıhan vatan kavramını öncelerken paralel görüşlerden de istifade etmektedir. Kayıhan, “Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır,/Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır.” (Kayıhan, 1977b, s.248). şiiriyle metinler arasılıktan yararlanarak vatan kavramının ne olduğunu okuyucuyla paylaşır.

Adalet Ağaoğlu'nun “Ölmeye Yatmak” romanında Türk gençliğinin yetişme yahut yetiştirilme gayesi vatana faydalı olmaktır. Burada vatana hizmet amacının ön plana çıkarılması 1970'li yılların siyasi iklimi düşünüldüğünde kıymetlidir. Ağaoğlu, “Vatana faydalı bir evlat olmak için bazı çileleri de çekmek lazım.” (Ağaoğlu, 2020a, s.46). çıkarımıyla dönemin zihniyetini yansıtır nitelikte bir tespiti okuyucuya aktarır.

Emine Işın, “Tutsak” romanında da birçok eserinde olduğu gibi zıt karakterler yaratarak idealist kahramanını olumlamaya gayret eder. Orhan ve amcasının oğlu Tarık iki farklı idealin ürünüdür. Kerkük'ten Türkiye'ye gelen ve iş adamı olan Orhan'ın ideali parayı çok kazanmak, kadınlardan ilgi görmek ve toplumsal kabul görmektir. Yazar bunun karşısına Kerkük'ün ana vatana katılması için mücadele eden ve bu uğurda canını veren Tarık karakterini çıkarır. Sanatçı “Tutsak”ta Misakımillî sınırları içinde olan lakin Cumhuriyet

kurulduktan sonra ülke sınırları dışında bırakılmak zorunda kalınan Kerkük'ü milletin hafızasında ana vatanın bir parçası olarak gösterir. Kerkük yazarın gözünde “vatan”ın hayati bir uzvudur. Dış Türklerin yaşadıklarını dile getirme konusunda yazarın ısrarının sebebi hâlâ oraların Türk vatani olarak milletin hafızasında yaşamasıdır. Işınsoy, “Kerkük’ün Anadolu’dan da eski bir vatan olduğunu bilmezdi. Bu vatanda elli yıldan beri bir yaranın, günden güne derinleşip, kokuşarak büyüdüğünü yine, hiç öğrenememişti. “Tutsak Türk”, ah, böyle birini, Tarık’ı görünceye kadar tanımamıştı.” (Işınsoy, 2004, s.54). bu bölümdeki anlatımıyla Türk hâkimiyetinden çıkmış olsa bile vatan kabul edilen yerlere karşı Türk’ün duygusunun değişmediğini ortaya koyar.

Vatan kavramı farklı görüşe sahip düşünürler tarafından farklı tanımlarla okuyucuya aktarılır. Milliyetçi anlayışa sahip sanatkarlar daha romantik bir vatan tasviri yaparken toplumcu sanatçılar biraz daha gerçekçi bir tanımlama ile vatan kavramını ortaya koymuştur. Kemal Tahir, “Bir Mülkiyet Kalesi” romanında vatan kavramıyla ilgili şunları söyler: “Şimdi gelelim vatan meselesine: milletin üstünde oturduğu toprağa (Vatan) derler. Biz Türküz. Yurdumuz Türklerin, yaşadığı, Türk bayrağının dalgalandığı topraklardır. Evimiz, tarlamız, hasılı bütün malımız hep onun üstündedir. Yurt yuvamızdır, anamızdır, mayamızdır. Namusumuz, nam ve nişanımız ona bağlı bulunuyor.” (K. Tahir, 2004, s.396). değerlendirmesi yazarın yurduna bakış açısını yansıtmaya bakımından kıymetlidir.

Yazarlar, her ne kadar eserlerini kurgu düzleminde oluştursa da fıkırsel olarak bazı kavramları eserlerinin temeline yerleştirmiş ve bu kavramları eserlerinde tartışmıştır. “Aydınlık Kapı”da Halide Nusret Zorlutuna, “Daralan hudutlar içinde memleket, ölü evi idi sanki ve muazzam ölü ‘vatan’dı.” (Zorlutuna, 2019, s.140). cümlesiyle vatan kavramının 1918’den sonra zihninde aldığı şekli okura yansıtmıştır.

Vatan olgusunun sanat anlayışları ya da ideolojik yönelmelerin dışında tutularak dönem sanatçısı tarafından değerlendirildiği görülmektedir. 1970-1980 arasında yazılmış birçok romanda dönemin siyasi ve ideolojik kopuşlarının da etkisiyle birçok millî unsurun gündeme getirildiği ve tartışmaların dışında eserlerde işlendiği ortaya çıkmaktadır. “Toz Duman İçinde” romanında Talip Apaydın “Arkadaşlar, vatanımız tehlikede, dedi. Biz bu vatani sokakta bulmadık. Atalarımız kan dökerek kazandılar ve bize bıraktılar.” (Apaydın, 2016, s.213). söylemiyle 70-80 arası yıllarda vatan kavramını bütünleştirici bir dille okuyucuya yansıtır.

Vatan mefhumu, birçok aydın tarafından farklı duygularla algılanmıştır. Birçok sanatçı bu kavramı edebî eserlerde sanatın çizgileri içinde değerlendirmiştir. “Bizim Diyar”da Sevinç Çokum, “Bu memleket bizimdir, dedi Kerime. Bir bakın etrafa! Yabancı bir yere benzer mi? Vatandır burası.” (Çokum, 2021, s.236). tümceleriyle vatanı ortak yaşanmışlık, hatıra, tanıdıklık ekseninde tanımlar.

1970-1980 yılları arasında kaleme alınan romanlarda yurt sevgisinin ortak bir değer olarak gündeme getirilmesi bilinçli bir tercihin tezahürüdür. Toplumsal bölünmenin, ayrışmanın arttığı bu yıllarda dönem yazarları topluma vatan sevgisini hatırlatma ihtiyacı duymuştur. “Gurbet Yavrum”da Aysel Özakin “Yurt sevgisi ve ilerici olma tutkusu tüm benliğini sarmıştı.” (Özakin, 1989, s.41). ifadeleriyle bir ortak değer olarak vatanı, toplumsal bütün gruplara hatırlatmaktadır.

“Kolejli Nereye” romanı, Turan karakteri üzerinden devrin zihniyetine, sorunlarına, görünümüne dair önemli değerlendirmeler sunar. Özel bir kolejde eğitim alan Turan’ın yaşadığı değişim ve tekrardan özüne dönmesi romanın ana dokusunu oluşturur. Yurt dışına eğitim almaya giden Turan’ın duygu dünyasında yaşadığı olgunlaşma onu vatan özlemiyle karşı karşıya getirir. Necmettin Halil Onan, “Vatan hasreti mi? Vah zavallı Turan. Yazık ki bu derdin tek ilâcı vardır; memleketi görmek.” (Onan, 1977, s. 196). satırlarıyla vatan duygusuna bu kadar güçlü bağlarla bağlanan Türk milleti için bu mefhumu bir kez daha hatırlatma gereği duyar.

Mükerrem Kamil Su, “Ata’nın Romanı” eserinde vatan sevgisini Mustafa Kemal Atatürk’ün yaradılışı üzerinden tanımlamaktadır. Su, “Mustafa Kemal gücünü vatan aşkından alıyordu. Bütün varlığıyla memleketine bağlıydı. İçinde yanan ateşi arkadaşlarına da aşılıyordu.” (Su, 1977, s.42). tespitiyle Atatürk’ün Türk milleti ve ülkesi için yaptığı her şeyin temeline vatan sevgisini koyuyor.

Emine Işınsu, “Çiçekler Büyür” romanında Balkanlarda kalmış Türklerin hayata tutunma ve kimliklerini koruma mücadelesini romanlaştırmıştır. Ana vatandan ayrı kalan Türkler, güçlü bir bağla Türkiye’ye bağlılık gösterir. Özellikle Bulgarların yarattığı baskı ve zulüm ortamı da vatan duygusunun güçlenmesine zemin hazırlar. Emine Işınsu, “Şu tek şiir bizi sarsmış; kanatlar takıp ruhumuza, hür bayrağın dalgalandığı ana vatana kavuşturmuştu sanki. Öyle mutlu ve güvenliydik.” (Işınsu, 2007, s.96). bu kısımdaki bayrak çağrışımları ana vatana duyulan hasreti vurgular. Ana vatan, dış Türkler için umudun ve mutluluğun kaynağıdır. Emine Işınsu, 19870-1980 yılları arasında yaşanan sağ-sol çatışmalarıyla

Bulgaristan’da yaşanan zulüm arasında bir bağlantı olabileceğini öne sürer. Romanın konusu dış Türkler olduğu için romanın başından sonuna dek olay halkalarında Türklerin maruz kaldığı soysuzlaştırma politikası sonucu yaşananlar vardır. Roman kahramanlarının bir gözü, bir kulağı ise hep ana yurttadır. Lakin vatan bildikleri toprakları da terk etmeyip orada yaşamaya devam etmek istemektedirler.

Türkler, hangi coğrafyada yaşarsa yaşasın topraklarını vatan bellemiş bu topraklar uğruna canını vermiştir. Emine Işinsu, “Azap Toprakları” romanında Balkanlardaki Türklerin varlığını ve toprağından koparıma öyküsünü bir kez daha dile getirir. Yunanistan’da Osmanlı bakiyesi olarak kalan Türkler varlıklarını ve vatanlarını korumak uğruna can vermiştir. Batı Trakya’da yaşayan Türklerin vatan duygusunu yazar net ifadelerle ortaya koyar.

Satsaydın şu yere batasıca arsayı, satsaydın. İyi mi oldu şimdi, kör inadın yüzünden, bir kara toprak uğruna, toprak ettiler kızımızı... (...) Hiçbir yere gidişim yok karı, yok ya’u. A be benim memleketim burası. (...) Bir gün! O zaman silâhları da olacak, topları, tankları da olacak...O zaman Türkiye olacak arkalarında. (Işinsu, 2005, s.26-43).

Türkün özünde yer alan vatan duygusu, Mahmut Ağa’nın ölümü pahasına toprağından vazgeçmemesi Türk’ün yaradılışıyla ilgilidir. Mahmut Ağa nezdinde Balkan Türkleri bilmektedir ki topraklarından vazgeçerseler yurtsuz kalacaklardır. Dolayısıyla köksüz kalacaklardır. Ana vatandan sürekli olarak yardım beklense de yaşadıkları ve vatan bildikleri toprakları terk etme fikri, Balkan Türklerinde yoktur.

Emine Işinsu’nun romanlarında mekân, zaman, kişiler ve olaylar değişse de değişmeyen tek şey dış Türklerin Türkiye’den bekledikleri yardım elidir. Özellikle zulmün, acının, baskının arttığı dönemlerde Türkiye, bir kurtarıcı olarak tahayyül edilmektedir. Bu anlayışın temelinde dış Türklerin Türkiye’yi ana vatan olarak görmeleri yatmaktadır. Onlar Türkiye’yi güçlü, tüm soydaşlarını koruyan, kollayan bir pozisyonda hayal etmektedir. “Azap Toprakları”nda Işinsu’nun, “Yani, bu topraklarda yaşayan yediden yetmiş herkesin, hepimizin Türk olduğumuzu, katıksız Türk olduğumuzu; bu toprakların öz malımız olduğunu bilmemiz lâzım.” (Işinsu, 2005a, s.138). söylemiyle Türklükle birlikte vatan kavramını öne çıkardığını görmekteyiz. Romandaki temel çatışmalardan biri Türk kimliğinin karşısına konan ve Türklere benimsetilmeye çalışılan başka kimliklerdir. Bazen din odaklı bazen de farklı ırklar üzerinden yürütülen bu siyasetin temel gayesi Türklük fikrini hafızadan silmektir. Zira Türklük düşüncesi yok edilirse bununla birlikte vatan duygusunun da yok olacağı ve Türk toplumun kolayca çözüleceği, yaşadığı toprakları terk

edip başka yerlere göç edeceği düşünülmektedir. Bu sebeple saldırılar daha çok Türklük ve vatan olgusu üzerinden yapılmıştır.

“Acı Su”da Hasan Kayıhan, Kırgızistan topraklarında Rus işgaline karşı başlatılan bağımsızlık hareketini romanlaştırmıştır. Bu başkaldırının temelinde vatan duygusu yatmaktadır. Türk milleti, asırlar boyu hâkim olduğu toprakları kendine vatan yapmış ve canı pahasına korumuştur. Kayıhan, “Törehan, diğer grupla jandarmalar arasında başlayan itişmeyi görünce dayanamayıp bağırdı: Defolun topraklarımızdan!. Köpekler!.” (Kayıhan, 1978a, s.113). cümleleri ile işgali kahramanları aracılığıyla reddeder. Rusların Korgankışlak topraklarına el koyması uyanışının başlangıcı olarak görülüyor. Yazarın, isyanının başlangıç noktası olarak köylünün topraklarına el konulmasını göstermesi, vatan duygusuyla ilgilidir. Rusların her türlü zulmüne, aşağılanmasına ses çıkarmayan Kırgız Türklerinin topraklarının ellerinden alınmasına teşebbüs edilmesi karşısında, binlerce yıl öteden gelen bir bilinç uyanmıştır. Turhan'ın kurduğu cümle, yine bu bilincin ve vatan duygusunun yansımasıdır.

BÖLÜM IV

SONUÇ

Bu zamana kadar Türk romanında millî öğelerin tespitine yönelik kapsamlı bir çalışma olmaması, Türk romanı farklı açılardan incelenmiş olmasına rağmen, hangi romanın hangi millî ögeyi ne kadar içerdiğine dair bir araştırmanın yapılmamış olması nedeniyle, bu tezde 1970-1980 arasında yayımlanmış roman türündeki eserler araştırılmış ve tespit edilebilen romanlarda yer alan millî öğeler taranmıştır. Söz konusu dönemde 95 yazarın 435 romanı tespit edilmiş, çalışmamızın konusu çerçevesinde bu eserler taranıp bu tez ortaya konmuştur.

1970-1980 yılları arasında yayımlanan Türk romanları incelendiğinde, bu dönem romanlarından 312 eserde millî öge olarak adlandırabileceğimiz kavramların kullanılmadığını yahut sadece dolaylı olarak bu olgulara bir iki kez değinildiğini görmekteyiz. Geri kalan eserlerin küçük bir kısmında bu kavramların baskın şekilde kullanılmadığını ama millî öğelere değinilerin ve göndermelerin mevcut olduğunu görüyoruz. Bir kısım romanlarda ise bu olgular sıklıkla ve okuyucunun dikkatini çekecek kadar yoğun kullanılmıştır. Dönem romanlarında millî öğelere belirgin şekilde yer veren ve teze dahil edilen roman sayısı 123'tür.

Tarihî konuları ve kişileri işleyen romanlar, hem millî öğeler açısından hem de tarihî kişilikler açısından oldukça zengindir. Konunun gereği olarak yazar, eserin düşünsel temelini tarihî gerçeklik üzerine inşa ederek romanın kurgusunu oluşturmuştur. Bu tarz romanlarda en eski Türk devletlerinden başlanarak günümüze kadar Türk tarihinin çeşitli dönemlerinde iz bırakmış Türk büyükleri, birer millî sembol olarak romanlarda işlenmiş ve Türk gençliğine sunulmuştur.

Toplumsal sorunlara odaklanılan romanlarda toplumsal yaşamın bütün katmanları, gelenekleri, çeşitli konulardaki inanışları, günlük hayattaki ritüelleri, toplumsal hafıza az ya da çok romanlara yansımıştır. Bu yansımalar arasında, biraz da yazarın tercihinine bağlı olarak Türk kimliğinin kodlarını barındıran millî ögeler romanlara farklı yoğunlukta da olsa yansımıştır. Bu tür romanlar genellikle halk anlatıları açısından zengin malzeme içermektedir.

Bireysel temaların öne çıktığı eserlerde, taranan millî ögelerin varlığı yazarın tavrına ve bakış açısına paralel olarak kullanılmaktadır. Yine de diğer roman anlayışlarıyla karşılaştırıldığında bireysel tarzda yazılmış eserlerde millî ögelerin kullanımının seyrek olduğunu söyleyebiliriz.

Milliyetçi esasa dayalı romanlarda ise millî ögeler açısından zengin bir altyapının okuyucuya sunulduğunu görmekteyiz. İşlenen konuya dayalı olarak farklılık göstermekle birlikte neredeyse tüm romanlarda bu kavramların yazarın bilinçli tavrının sonucu olarak romanlarda temsil edildiğine şahit oluyoruz. Özellikle tezli romanlarda yazarın biraz da ideolojik tutumu nedeniyle, okuyucu kitlesini eğitmek, yönlendirmek, bilinçlendirmek gayesiyle bu olguların roman kurgusuna yerleştirildiği açıktır.

İdeolojik kaygılarla yazılan romanların bir kısmında bütün millî ögeler yansıtılmasa da Mustafa Kemal Atatürk, Türk bayrağı, vatan, Kurtuluş Savaşı, Kuvayı Milliye, bağımsızlık gibi olguların romanda ele alındığına yahut bu kavramlara değinildiğine tanık olmaktayız. Bazı millî ögeler ideolojik ayrışmaların dışında tutulmuş ve yazarlarca romanın olay örgüsüne yerleştirilmiştir.

1970-1980 yıllarının siyasi iklimi göz önünde bulundurulduğunda ideolojik ve toplumsal ayrışmanın arttığı görülecektir. Yazarlar hangi ideolojik yaklaşıma sahip olursa olsun, bazı müşterek kavramları bu ayrışmanın dışında tutmuş ve bu kavramları tartışmaya açmamıştır. Bundaki temel gaye, toplumu tamamen parçalayacak tartışmaların önüne geçmektir. Bu durumda da Cumhuriyet rejiminin yetiştirdiği aydın refleksinin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Bu periyotta yazılan romanlarda herhangi bir ideolojik yönelim fark etmeksizin birçok romanda askerliğe temas vardır. Milliyetçi anlayışla yazılan romanlarda askerliğe romantik şekilde yaklaşıldığını görmekteyiz. Askerlikten, asker ocağından çoğunlukla övgüyle ve hayranlıkla söz edilmiştir. Toplumsal hayatı odak noktası kabul eden romanlar, daha ziyade sosyal yaşamı naklederken toplumsal gerçekliğin bir parçası olan askerlikten bahseder.

Özellikle tarihî gerçekliği anlatan romanlarda, askerlikle ilintili olarak şehitlik mertebesinin de romanlara konu edildiği ve yüceltildiği eserlerde görülecektir.

Tarih boyunca Türk ananesinde devlet mefhumu önemsenmiş ve bu anlayış binlerce yıllık tarihimizde olgunlaşarak mevzubahis döneme kadar ulaşmıştır. Bu dönemde yayımlanan ve bu çalışmaya konu olan romanlar irdelendiğinde anıt yapılar, bağımsızlık, Cumhuriyet, kurultaylar/şölenler, kut anlayışı, millî bayramlar ve TBMM millî öge olarak romanlara yansımıştır. Devlet ögesine olumlu yaklaşımın, bilincin ve bilinçaltının yansımaları olan romanlara önemli ölçüde aktarıldığı sanatsal eserler üzerinden takip edilebilir.

1970-1980 arasında yayımlanan romanların günlük hayatın dilini yansıtmakla birlikte, özellikle tarihî konuların irdelendiği romanlarda dilin, çağın anlayışına uygun inşa edildiği açıktır. Milliyetçi anlayışla kaleme alınan romanlarda “Dede Korkut Hikâyeleri”nden ve “Orhon Kitabeleri”nden ciddi derecede pastiş tekniği kullanılarak beslenilmiştir. Buna ilaveten tarihin çeşitli devirlerinde, Türk dili ile oluşturulan farklı metinler sanatsal metinler içine montaj tekniğiyle yerleştirilmiştir. Halkın duygu ve hayal dünyasını yansıtmak gayesiyle türkü, ninni, mâni gibi nazım türleri yanında; masal, efsane, halk hikâyesi gibi nesir türleri de az ya da çok birçok romanda kullanılmıştır.

1970-1980 yılları arasında yayımlanan romanlarda doğrudan ya da dolaylı olarak en fazla temas edilen figür Mustafa Kemal Atatürk’tür. Gazi Paşa, romanlarda kurtarıcı sembolü olarak Türk milletine sunulmuştur. Romanın oluşturulduğu anlayış ya da ideoloji fark etmeksizin ona saygıyla, minnetle, hayranlıkla bakıldığı romanlarda belirgindir. Ülkenin kurtuluşunda oynadığı rol nedeniyle halkın bakışında da ona duyulan güveni ve hürmeti romanlardan takip etmek mümkündür.

Türk kültür ve fikir tarihinin belirli dönemlerinde Türk ulusunun kendine, özüne, döndüğünü yahut dönme mecburiyeti hissettiğini bilmekteyiz. Yazarlar toplumsal bunalımın arttığı dönemlerde Türkçülük/Turancılık/milliyetçilik gibi ideolojiler aracılığıyla toplumsal bunalımları aşmanın yollarını aramıştır. 1970-1980 yılları arasındaki siyasi ve sosyolojik görünüme bakıldığında milliyetçi anlayışla eser üreten sanatçıların bahsi geçen fikirler aracılığıyla, toplumsal dönüşümü sağlama gayretine tanık oluruz. Bu yıllar arasında, bahsedilen ideolojilerin okuyucuya tanıtılması ve benimsetilmesi gayesiyle kurgulanan çok sayıda roman mevcuttur.

Günlük yaşamda kullanılan soyut ya da somut pek çok unsur Türk kimliğinin yansımaları olduğu için romanlarda karşılık bulmuştur. Kültürümüzün önemli bir parçası olan at,

göçebe yaşam, demircilik, rüya, somut kültürel unsurlar ya da somut olmayan kültürel unsurlar yazarlar tarafından bazen bilinçli bir tavırla bazen de toplumsal yaşamın bir parçası olduğu için romanlara yansıtılmıştır. At, hem milliyetçi anlayışla yazılan romanlarda hem de toplumcu gerçekçi romanlarda eserlerde kendine yer bulmuştur. Milliyetçi anlayışla yazılan eserlerde daha çok atın olağan dışı yanlarının öne çıkarıldığı ve Türk'ün bakış açısıyla yansıtıldığı açıktır. Toplumcu anlayışla yazılan eserlerde ise atın tarihsel ve toplumsal açıdan önemiyle beraber romanlara konu edildiği belirgindir. Göçebe yaşamla birlikte çadır kültürü eskisi kadar yaygın olmasa da günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Tarihî romanlar, bu gerçekliği dönemin yaşam koşullarının sonucu olarak aktarırken toplumcu anlayışla kaleme alınan eserler toplumsal gerçekliği artırmak için bu iki olguyu eserlere taşımıştır. Milliyetçi ideolojiyle yazılan romanlarda bu iki ögeye romantik bir bakış açısının eserlerde izi bulunmaktadır.

Dönem eserlerinde demircilik, çok sayıda romana yansımaya da tarihî devirleri anlatan ya da toplum odaklı yazılan eserlerde bilinçli şekilde romana dâhil edilmiştir. Demircilik ocaklarının kutsiyeti, sanatsal sınırlar içinde okuyucuya hatırlatılmıştır.

Günlük yaşamda cenaze törenlerinden düğünlere, nişanlara, asker uğurlama törenlerine kadar pek çok somut olmayan kültürel öge toplumsal yaşamla kaynaşmış ve kimliğimizin bir parçası olmuştur. Bunlarla birlikte somut kültürel varlıklarımız olan kilimlerden, çadırlara, giyim-kuşam ürünlerine kadar pek çok nesne de binlerce yıllık Türk kültürünün olgun ürünleri olarak romanlarda Türk yaşamının bir parçası olarak temsil edilmiştir.

Bu dönem romanları tarandığında yine Türk halkı temel alınarak yazılan eserlerde halk kültürünün yansımaya olan türkü, mânî, masal, deyiş gibi ürünlerin ortak hafızanın yansımaya olarak özellikle toplumcu tarzda yazılan metinlerde fazlaca öne çıktığı görülecektir.

1970-1980 arası yıllarında kitap olarak yayımlanan romanlar tetkik edildiğinde dönemin siyasi iklimi nedeniyle marşlar ve söylevlerde ideolojik yaklaşımla beraber ortak olarak kabul edilen metinlerin de varlığı romanlarda izlenebilmektedir. “İstiklal Marşı” ve “Gençliğe Hitabe” ideolojik yaklaşımların dışında cumhuriyetçi bir tavırla okuyucuyla paylaşılmıştır. Toplumsal kabulü yansıtan “Gençlik Marşı” ve “10. Yıl Marşı” gibi metinler ise daha az romanlara yansımaya ve belirli toplumsal gayelere hizmet etmiştir. “Orhon Kitabeleri”ne göndermeler ise daha çok Türkçü yazarlar tarafından tercih edilmiştir.

Türk ulusunun duygu dünyasının yansıması olan türküler ve bunun icra aracı olan kopuz/saz, romanlarda Türk'ün dünyaya bakışının, hayatı yorumlayışının temsili olarak romanlarda temsil edilmiştir. Neredeyse bütün roman anlayışlarında, herhangi bir ideolojik ayrıma gidilmeden Türk müziğinden, bağlama/sazdan, âşıklık geleneğinden, âşıklardan bahsedilmektedir. Romanların birçoğunda bu öğeler toplumsal yaşamın içinde verilirken tarih konulu romanlarda ve Türkçü ideolojiyle yazılan eserlerde Türk müziğine ait olgular tarihsel bütünlük içinde romanlara yansıtılır.

Üzerinden yaklaşık yarım asır geçmesine rağmen Kuvayı Milliye ve Kurtuluş Savaşı, 1970-1980 yılları arasında Türk romanına en fazla yansıyan millî öğelerdendir. Toplumsal hafızada derin izler bırakan Kurtuluş Mücadelesi, belki bütün ayrıntılarıyla ve tüm yönleriyle ortaya konmamıştır. Lakin bu dönemde yayımlanan toplam roman hacmi dikkate alındığında bu konuya değinen ya da bu konu odağında yazılan roman sayısı ciddi bir yekûn tutmaktadır. Kuvayı Milliye ve Kurtuluş Savaşı yılları, ideolojik yönelimler ya da sanatsal gayeler fark etmeksizin neredeyse millî öğelerin bulunduğu her romanda doğrudan ya da dolaylı şekilde romanlarda karşılık bulmuştur. Bunlar yanında tarihin pek çok evresinde zaferler yaratan Türk ulusunun kahramanlıklarla dolu çağlarının özellikle tarihî romanlarda okuyucuya anımsatıldığı görülmektedir.

Türk düşünce dünyasında kültürümüzün, tarihimizin, bağımsızlığımızın sembolü olarak görülen bayrak, bozkurt gibi figürler farklı amaçlarla ve biçimlerle modern romanlara yansımıştır. Türk bayrağı yaygın kullanılan motiflerden biri olarak bireysel ya da toplumsal içerikli oluşu fark etmeksizin birçok romanda bağımsızlık algısının yansıması olarak romanlarda kendine yer bulmuştur. Bozkurt/kurt mefhumu ise Türklüğün sembolü olarak daha çok milliyetçi ideolojiyle yazılan eserlerde öne çıkarılmıştır. Toplumsal hayatı odak kabul eden bazı romanlarda da kurt motifine telmihler yapıldığı görülecektir.

Sağ-sol çatışmalarının yoğunlaştığı bu dönemin sosyolojik yapısı ve toplumsal bölünme dikkate alındığında birçok yazarın, toplumsal bellekte iz bırakmış tarihî figürleri idealize ederek toplumun ve gençliğin önüne koyması, bilinçli bir tavrın yansımasıdır. Tarihî romanlar dışında birçok romanda bu sembol isimlere göndermeler mevcuttur. Kadim çağlardan yakın tarihimize kadar pek çok isim, romanlarda karşılık bulmuş ve kurgu sınırları içinde okuyucuyla buluşturulmuştur. Bu kişilikler içinde en çok temsil edilen karakter şüphesiz Mustafa Kemal Atatürk'tür. Tarihî şahsiyetlerin çoğunlukla olumlu bir imajla okura aktarıldığı romanlarda izlenebilmektedir.

Türk kültürü, kimliği, karakteri, tarihi, imajı ve töresiyle Türklük mefhumu romanların pek çoğunda yer almıştır. Türk aydını, Türk kimliğini farklı bakış açılarıyla tanımlamış ve yorumlamıştır. Türk ulusunun ortak yanları, toplumsal ayrışmanın had safhaya çıktığı bir dönemde vurgulanmıştır.

Tüm dünyadaki Türkler, özellikle Turancı/Türkçü yazarlar tarafından bir bütün olarak kabul edilmiş ve yaşadıkları sorunlar, kıyımlar gündeme getirilmiştir. Dünyanın farklı coğrafyalarında başka başka devletlerin egemenliği altında yaşayan dış Türklerin var olma çabasına Türk aydınının duyarsız kalmadığı dönem romanlarından takip edilebilmektedir.

Türk töresini müstakil olarak konu edinen romanlar olduğu gibi tarihî eserlerin birçoğunda, Türk töresi parça parça da olsa romanlar aracılığıyla okuyucuyla buluşturulmuştur. Kültürel yozlaşmaya, yazarların refleks olarak eski Türk kültürüne sarılarak cevap verdiği düşünülebilir.

Taranan romanlar baz alındığında bu periyotta yayımlanan eserlerde mitoloji, kültler, anıt yapılar vb. olguların diğer millî öğelere oranla daha seyrek sanatsal metinlere yansıdığı da tespit edilmiştir. İdeolojik eserlerde daha fazla olmakla birlikte Türklerin tarih sahnesine çıktığı mekânlar da diğer mefhumlardan daha az tercih edilmiştir.

Detaylı bir inceleme neticesinde ortaya çıkan sonuç şudur ki 1970-1980 yılları arasında yayımlanan romanların birçoğunda millî öge olarak adlandırabileceğimiz olgulara rastlanmamasına rağmen bir kısım romanlarda bu kavramlara değinilmiş, kalan kısmında ise romanlar bu öğeler üzerine inşa edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, A. (2020a). *Ölmeye yatmak*. İstanbul: Everest.
- Ağaoğlu, A. (2020b). *Yazsonu*. İstanbul: Everest.
- Ağaoğlu, A. (2020c). *Fikrimin ince gülü*. İstanbul: Everest.
- Ahmetbeyoğlu, A. (2020). Eski Türklerde kut ve töre bağlamında hükümlerliliğin hududları. *Tarih Dergisi*, 71, 29-50. DOI: 10.26650/TurkJHist.2020.003
- Akbal, O. (2009). *İnsan bir ormandır*. İstanbul: Cumhuriyet.
- Akçam, D. (2021). *Kanlıdere'nin kurtları*. İstanbul: Literatür.
- Akgün, A. (2015). Yakın dönem Türk romanında Balkan Türkleri ve sürgün. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3 (5), 143-167. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/632575> sayfasından erişilmiştir.
- Akman, N. H. (2013). *Tarihî romanlarda Türk mitolojisi (1908-1960)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, A. (1988). *Kutlu töre*. Ankara: Ocak.
- Altun, Z. (2019). Türk kültüründe “kurt kavramı” üzerine bir inceleme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 8(22), 91-108. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/857517> sayfasından erişilmiştir.
- Anday, M. C. (2019). *Raziye*. İstanbul: Everest.
- Apaydın, T. (2008). *Define*. İstanbul: Literatür.
- Apaydın, T. (2016). *Toz duman içinde*. İstanbul: Literatür.
- Apaydın, T. (2019a). *Tütün yorgunu*. İstanbul: Literatür.
- Apaydın, T. (2019b). *Yoz davar*. İstanbul: Literatür.

- Aslan, C., Kırmızıgül, M., (2024). Sosyo-kültürel değişim süresinde kadim Türklerde toy geleneği ve günümüze yansımaları. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(53), 75-89.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3502156> sayfasından erişilmiştir.
- Atay, O. (2008). *Bir bilim adamının romanı*. İstanbul: İletişim.
- Atay, O. (2020). *Tehlikeli oyunlar*. İstanbul: İletişim.
- Atay, O. (1997). *Tutunamayanlar*. İstanbul: İletişim.
- Atılğan, Y. (2020). *Anayurt oteli*. İstanbul: Can.
- Atsız, H. N. (2020). *Ruh adam*. İstanbul: Ötüken.
- Bahadınlı, Y. Z. (2000). *Gemileri yakmak*. İstanbul: Gelenek.
- Bahadınlı, Y. Z. (2003). *Güllüceyi sel aldı*. İstanbul: Morbenek.
- Başaran, M. (2000). *Mehmetçik Mehmet*. İstanbul: Papirüs.
- Bayat, F. (2017). *Kadim Türklerin mitolojik hikâyeleri*. İstanbul: Ötüken.
- Baykurt, F. (2001). *Köygöçüren*. İstanbul: Adam.
- Baykurt, F. (2021) *Tırpan*. İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2017) *Yayla*. İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2020). *Keklik*. İstanbul: Literatür.
- Bener, E. (2006). *Elif'in öyküsü*. İstanbul: Dünya.
- Bilbaşar, K. (2015a). *Bedoş*. İstanbul: Can.
- Bilbaşar, K. (2015b). *Yeşil gölge*. İstanbul: Can.
- Bilbaşar, K. (2013). *Başka olur ağaların düğünü*. İstanbul: Can.
- Bilbaşar, K. (2008) *Yonca kız*. İstanbul: Can.
- Buğra, T. (2020). *Gençliğim eyvah*. İstanbul: Ötüken.
- Buğra, T. (2019). *Firavun imanı*. İstanbul: İletişim.
- Buğra, T. (2021). *İbiş'in rüyası*. İstanbul: Ötüken.
- Ceyhun, D. (2010) *Asya*. İstanbul: Cumhuriyet.
- Ceyhun, D. (1989). *Yağmur sıcaklığı*. İstanbul: E.

- Cumalı, N. (1979). *Acı tütün*. İstanbul: Tekin.
- Çakmakoglu Kuru, A. (2017). Anıtkabir’deki renkli taş süslemeler. *Sanat Tarihi Dergisi*, 26 (1), 69-93. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/298265> sayfasından erişilmiştir.
- Çerikan, F. U. (2014). *Türk kültüründe demir*. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Çetin, N. (2018). Türk töresinde askerliğin yeri ve Türkiye’de askerliğe bakış açısında meydana gelen değişimler. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 161-175. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/552632> sayfasından erişilmiştir.
- Çetin, N. (2014). İstiklâl Marşı’mızı anlamak. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 21(2), 25-92. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/648426> sayfasından erişilmiştir.
- Çokum, S. (2021). *Bizim diyar*. İstanbul: Kapı.
- Çuhadar, H. (2009). Türkiye’de ulusalcılığın değişmeyen simgesi: Onuncu Yıl Marşı. *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 199-208. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869543.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Dal, G. (1979) E-5. İstanbul: Milliyet.
- Dalkesen, N. (2015). Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk kültüründe geyik kültü. *Milli Folklor*, 106, 58-69. https://www.academia.edu/41119853/ORTA_ASYADAN_ANADOLUYA_T%C3%9CRK_K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9CNDE_GEY%C4%B0K_K%C3%9CLT%C3%9C_Deer_Cult_in_Turkish_Culture_from_Central_Asia_to_Anatolia sayfasından erişilmiştir.
- Dinamo, H. İ. (2007a). *Kutsal barış*. Ankara: Tekin.
- Dinamo, H. İ. (2007b). *Açlık*. Ankara, Tekin.
- Dinamo, H. İ. (2005). *Öksüz Musa*. İstanbul: Heyamola.
- Doğan, M. H. (1976). Türk romanında Kurtuluş Savaşı. [Özel Sayı]. *Türk Dili*, 298, 7-40.

- Durmuş, İ. (2021). Türk kültür çevresinde at. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 1-12. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1782201> sayfasından erişilmiştir.
- Durmuş, İ. (2007). Türkler’de cumhuriyet fikrinin tarihi temelleri ve günümüze yansımaları. *Gazi Akademik Bakış*, 1 (1), 25-32. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/74038> sayfasından erişilmiştir.
- Düzgün, D. (2010). Türk gölge oyunu Karagözde İstanbul hayatı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 43, 25-33. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/33512> sayfasından erişilmiştir.
- Engin, İ. (1974). *Komprador*. İstanbul: Ararat.
- Erbil, L. (2021). *Tuhaf bir kadın*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Erdinç, F. (1979.) *Alinin biri*. İstanbul: Habora.
- Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç ve orman kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Eroğlu, M. (2020). *Issızlığın ortası*. İstanbul: İletişim.
- Eroğlu, T. (2017). Türkü nedir?. *Kesit Akademi Dergisi*, 3, 78-91. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1520862> sayfasından erişilmiştir.
- Ertural, N. (2012). Şamandan oyuncuya giden yolda Türk halk oyunlarının yapısı ve işlevleri. *Gazi Türkiyat*, 1(11), 101-111. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/76790> sayfasından erişilmiştir.
- Feyzioğlu, N. (2006). Türk dünyası’nda ve Anadolu’da kopuz. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 31, 233-245. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/32997> sayfasından erişilmiştir.
- Füruzan (2021). *Kırk yedi’liler*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Girginsoy, N. (2003). *Gençlik çıkmazı*. İstanbul: Çınar.
- Göner, G., Gönen, G. (2022). Türklerde çadır kültürünün gelişimi. *GAP Akademi Dergisi*, 2 (3), 11-24. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2770654> sayfasından erişilmiştir.

- Gulcalı, Z. (2021). Budist Uygur edebiyatında rüya motifleri. *Milli Folklor*, 132, 75-88.
<https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=132&Sayfa=77> sayfasından erişilmiştir.
- Gümüş, S. (2013). Türklerde vatan kültürünün oluşumu: Anadolu tecrübesi. *Turkish Studies*, 8(9), 1553-1570.
<https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79199/makaleler/8/9/arastirmax-turklerde-vatan-kulturunun-olusumu-anadolu-tecrubesi.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Güney, Y. (2021). *Boynu bükük öldüler*. İstanbul: İthaki.
- Heziyeva, Ş. (2010). Tarihi süreç içinde Türkiye’de âşıklık ve âşıklık geleneği. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 10 (1), 81-89.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/406582> sayfasından erişilmiştir.
- Hirik, E. (2017). Türk dünyası atasözlerinde sayılar ve anlamları. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 5(1), 223-241.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3670360> sayfasından erişilmiştir.
- İlgaz, R. (2008). *Halime kaptan*. İstanbul: Çınar.
- İlgaz, R. (2021). *Sarı yazma*. İstanbul: Çınar.
- İşinsu, E. (2005a). *Azap toprakları*. Ankara: Elips.
- İşinsu, E. (2005b). *Sancı*. Ankara: Elips.
- İşinsu, E. (2007). *Çiçekler büyür*. Ankara: Elips.
- İşinsu, E. (2012). *Ak topraklar*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- İşinsu, E. (2004). *Tutsak*. Ankara: Elips.
- İleri, S. (2010). *Bir akşam alacası*. İstanbul: Everest.
- İleri, S. (2013). *Destan gönüller*. İstanbul: Everest.
- İlhan, A. (2004). *Sırtlan payı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- İlhan, A. (2014.) *Bıçağın ucu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kafesoğlu, (1997). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- Kaftancıoğlu, Ü. (1974). *Tüfekliler*. İstanbul: Remzi.

- Karahan, F. (2014). Millet ve milliyet akımından Türk milleti (Felsefi bir yaklaşım). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 28, 97-112.
<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2515>
- Kayıhan, H. (1978a). *Acı su*. İstanbul: Töre Devlet.
- Kayıhan, U. (1977a). *Uyanmak*. İstanbul: Töre Devlet.
- Kayıhan, H. (1978b). *Yoklar*. İstanbul: Töre Devlet.
- Kayıhan, H. (1977b). *Zincir*. İstanbul: Töre Devlet.
- Kemal Tahir. (2015a). *Büyük mal*. İstanbul: İthaki.
- Kemal Tahir. (2015b). *Hür şehrin insanları*. İstanbul: İthaki.
- Kemal Tahir. (2016). *Yol ayrımı*. İstanbul: İthaki.
- Kemal Tahir. (2004). *Bir mülkiyet kalesi*. İstanbul: Tekin.
- Kocagöz, H. (2012). *Ötleğen kuşu*, İstanbul: Boyut.
- Kocagöz, H. (2005). *Ötleğen kuşu'nun sonu*. İstanbul: Boyut.
- Kocagöz, S. (1970). *Bir çift öküz*. İstanbul: Ararat.
- Kocagöz, S. (1989). *İzmir'in içinde*. İzmir: Cem.
- Korcan, K. (1970). *İdamlıklar*. Ankara: e.
- Korkmaz, Z. (1970). Millî Mücadele sonrasında Türklük şuuru. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 4(10), 47-60. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1171663> sayfasından erişilmiştir.
- Kurşunluoğlu, M. K. (1974). *Sürgün alayı*. İstanbul: Soyut.
- Kür, P. (2003). *Asılacak kadın*. İstanbul: Everest.
- Makal, T. K. (1977). *Meydan dayağı*. İstanbul: Ötüken.
- Mat, C. (2007). Çanakkale Muharebelerini konu edinen romanlar üzerine. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 81-100.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/863740> sayfasından erişilmiştir.
- Meydan, C. Guliyeva, M. (2020). Oğuz Türklerinde giyim kuşam: Dede Korkut örneği. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5, 169-191.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1359428> sayfasından erişilmiştir.

- Nesin, A. (2020). *Yaşar ne yaşar ne yaşamaz*. İstanbul: Nesin.
- Onan, N. H. (1977). *Kolejli nereye*. İstanbul: Boğaziçi.
- Oran, B. (1993). Balkan Müslümanlarında dinsel ve ulusal kimlik. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 48(01), 109-120. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001636
- Orhan, S., Gedik, M., Bulut, M. (2012). Orhun Abideleri ile Gençliğe Hitabe'nin sundukları mesaj açısından mukayesesi üzerine bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 907-915. https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/79201/makaleler/5/8/arastrmx_79201_5_pp_907-915.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Özakın, A. (1989). *Gurbet yavrum*. İstanbul: Can.
- Ozankaya, Ö. (1989). Ulusal bayramların toplumsal işlevleri açısından 30 Ağustos Zafer Bayramı. *Atatürk Yolu Dergisi*, 1(4), 541-547. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000229
- Özdeş, O. (1974). *Kıbrıs kanı*. Ankara: Tekin.
- Özdek, R. (1973). *Hücre*. Ankara: Yağmur.
- Özdemir, G. (2017). Türkiye’de şehitliğin üç hali: dini, milliyetçi ve devrimci şehitlik örüntüleri. *SAV Katkı*, 5, 7-20. <https://www.katki.org/wp-content/uploads/2020/02/katki5ekim.pdf#page=7> sayfasından erişilmiştir.
- Özkişi, B. (2004a). *Köse kadı*. İstanbul: Ötüken.
- Özkişi, B. (2004b). *Sokakta*. İstanbul: Ötüken.
- Sakaoğlu, S. (1990). Göktürk yazıtları ile Anadolu-Türk folklorundaki paralellikler üzerine. *Belleten*, 38, 155-166. <https://dergipark.org.tr/en/pub/belleten/issue/44134/544179> sayfasından erişilmiştir.
- Sayar, A. (2015). *Can şenliği*. İstanbul: Ötüken.
- Sayar, A. (1971) *Yılkı atı*. İstanbul: e.
- Selçuk, İ. (2004). *Yüzbaşı Selahattin'in romanı I-II*. İstanbul: Cumhuriyet.
- Sepetçioğlu, M. N. (2004). *Darağacı*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (2020a). *Sabır*. İstanbul: İrfan.

- Sepetçioğlu, M. N. (2019a). *Gündönümü*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (2017a). *Anahtar*. İstanbul: İrfan.
- Sepeçioğlu, M. N. (2020b). *Üçler yediler kırklar*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (2016). *Geçitteki ülke*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (2019b). *Bu atlı geçide gider*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (1977) *Çatı*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (2017b). *Ebemkuşağı*, İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (2017c). *Cevahir ile Sadık Çavuş'un buğday kamyonu*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (1976). *Konak*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (1980). *Kilit*. İstanbul: İrfan.
- Sepetçioğlu, M. N. (1978). *Kapı*. İstanbul: İrfan.
- Soğukömeroğulları, M. (2010). *Turancılık fikrinin Türk romanına yansımaları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Su, M. K. (1973). *Olaylar gemisi*. İstanbul: Milliyet.
- Su, M. K. (1977). *Ata'nın romanı*. İstanbul: Milliyet.
- Toraman, A. (2022). Türk mitolojisinde ateş kültü ve Amasya'daki izleri. [Amasya Özel Sayısı] *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11-26.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2540916> sayfasından erişilmiştir.
- Toy, E. (1974). *Azap ortakları*. İstanbul: May.
- Toy, E. (2018). *İmparator*, İstanbul: Doğu.
- Toy, E. (1977). *Gözbağı*. İstanbul: Tekin.
- Toy, E. 1981a). *Zor oyunu*. İstanbul: Yazır.
- Toy, E. (2013). *Son seçim*. İstanbul: Cumhuriyet.
- Toy, E. (1981b). *Kuzgunlar ve leşler*. İstanbul: Tekin.
- Tuğcu, K. (t.y.). *Tanrı misafiri*. İstanbul: Damla.
- Tuğcu, K. (t.y.). *Yılanlı Bağ*, İstanbul: Damla.
- Tuğcu, K. (1980). *Deniz çocuğu*, Ankara: Kurtuluş.

- Turan, E. (2011). Milliyetçilik teorisinin gelişimi ve Türk milliyetçiliği. *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 135-147). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3464211> sayfasından erişilmiştir.
- Uğurlu, N. (1972). *Orhan Kemal'in ikbal kahvesi*, İstanbul: Cem.
- Uğurlu, S. (2012). Eski Türklerin dini. [Özel Sayı]. *AİBU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 323-335. https://www.researchgate.net/profile/Serdar-Ugurlu/publication/274369893_Eski_Turklerin_Dini/links/589afc5c4585158bf6fa7000/Eski-Tuerklerin-Dini.pdf
- Üçüncü, U. (2015). Türkiye’de Türk bayrağı algısı. *Journal of History School*, 22, 493-533, <http://dx.doi.org/10.14225/Joh734>
- Yaşar Kemal (2020a). *Binboğalar efsanesi*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yaşar Kemal (2021a). *Demirciler çarşısı cinayeti*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yaşar Kemal (2020b). *Deniz küstü*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yaşar Kemal (2004). *Yusufoçuk Yusuf*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yaşar Kemal (2021b). *Ağrıdağı efsanesi*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yaşar Kemal (2021c) *Yağmurcuk kuşu kimsecik 1*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yaşar Kemal (2021d). *Al gözüüm seyreyle Salih*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yaşar Kemal (2021e). *Yılanı öldürseler*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yeşim, R.Ş. (1971). *Kızıl elma*. İstanbul: Türkiye.
- Yeşim, R. Ş. (1971). *Ovaya inen şahin*. İstanbul: Türkiye.
- Yıldırım, Y. (2022). Türk milli kültüründe değerler ve değerler eğitimi. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*, 1(1), 15-27. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sautad/issue/74745/1215096> sayfasından erişilmiştir.
- Yüce, A. (1976). *Şeytanistan*, İstanbul: Milliyet.
- Zorlutuna, H. N. (1971). *Büyükanne*. Ankara: Millî Eğitim.
- Zorlutuna, H. N. (2019). *Aydınlık kapı*, Ankara: Panama.

Zorlutuna, H. N. (2002). *Aşk ve zafer*. Ankara: Kùltür Bakanlığı.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..